శ్రీరస్తు.

నిర్వచనోత్తర రామాయణము

(శ్రీ తిక్కనామాత్యప్రణీతము).

చెన్నపురి:

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్రకటితము.

1916.

V Ramaswamy Sastrulu & Sons, Madras

పీఠిక

వేద్యే పరే పుం॰ జాతే దశరథాత్మజే
ప్రచేతసా దాసీ త్సాక్షా ద్రామాయణాత్మ

[illegible]యు నఖిల వగా వరంబుం బుట్టింప[illegible] [illegible]
[illegible] కరతుణార్థంబు [illegible]
[illegible]ంబున [illegible] సద్బ్రంథంబులం [illegible]
[illegible] త్రవయనిదివ్యచారిత్రంబు [illegible] వ్రతంబుగ
తరవా [illegible] ప్రకాశకంబున [illegible] కాము [illegible]
[illegible] ప్రకాంచపరిమితం [illegible] న శ్రీ [illegible]
[illegible] ప్రకారంబు జేసె.
[illegible] బుత [illegible] శ్రీ [illegible]
[illegible]
[illegible] సపముకాండము [illegible]

[illegible] బ్రహ్మ [illegible] వహించి [illegible]
తిక్కన [illegible] ఉత్తర రామాయణ [illegible]
[illegible]

[illegible] శ్రీరామ [illegible] మంత్రి భాస్కరుడ [illegible]
[illegible] లోక [illegible] నేల

[illegible] కావ్యము [illegible] భాస్కర
[illegible] నోడు [illegible]
[illegible] మంత్రి భాస్కరుడు పూర్వ
[illegible] తిక్కన [illegible] ఉత్తర
[illegible] స్వీకరించె. దీనినే యిప్పటి [illegible]
[illegible] రామనిర్యాణ [illegible]
[illegible] కావ్యము [illegible]
[illegible] శ్రీ రామనిర్యాణము [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

తిక్కన

[illegible] బ్రాహ్మణుడు, గౌతమగోత్రుడు, ఆపస్తంబసూత్రుడు, కొమ్మనా
[illegible] పుత్రుడు. కొమ్మనకు [illegible] పుత్రుడు [illegible]
కేతన మల్లన సిద్ధన [illegible] పెదతండ్రులు. [illegible]
[illegible]

[illegible] గౌతమగోత్ర [illegible] భాస్కర [illegible]
[illegible] మల్లన సిద్ధ [illegible]
[illegible] కొమ్మన [illegible]
[illegible] ఆపస్తంబసూత్ర [illegible]
[illegible]

శాసనద్వయమువలనను దెలియుచున్నది.

ఈ కవి [illegible] యుండు కాలమును గురించి పలువురు పలుతెరంగుల [illegible] చేయుచున్నను నిర్ణయాంశ విచారము [illegible] వేషణము [illegible] [illegible] గ్రహముగ తెలుపుచున్నాను.

నిర్వచనోత్తరరామాయణమునకుం గృతిపతి యగు మనుమసిద్ధి [illegible] శాలివాహనశకము 1.[illegible]-1182 (క్రీస్తుశకము 1250-1261 సంవత్సరము)లలో రాజ్యము చేసినట్లు కృష్ణామండలములో [illegible] శాసనముల వలన తెలియుచున్నది. [illegible] రాజు రాజ్యము [illegible] 1254 సంవత్సరములో [illegible] [illegible] కృష్ణామండలములోని [illegible] గ్రామములోని శాసనము [illegible] శాసనములచే క్రీ. 1200-1255 సంవత్సరముల నడుమ రాజ్యము చేయుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. [illegible] గణపతిదేవుడు తిక్కన [illegible] యాత్రముల వలన దండయాత్ర వెడలి వెలనాటి రాజుల జయించి నెల్లూరు [illegible] మనుమసిద్ధిరాజునకు మరల రాజ్యంబు నొసంగినట్లు [illegible] దేవరాజీయమున [illegible] చెప్పబడుచున్నందున [illegible] తిక్కన సోమయాజియు శాలివాహనశకము 1127-1[illegible] (క్రీ. 1200-1258) సంవత్సరముల నడుమ వర్ధిల్లుచుండెనని నిర్ధారితాంశము.

ఈ తిక్కన [illegible] శాసనము [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] రాజ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] తెలుపుచున్నది. [illegible] [illegible] మహారాజ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కృష్ణా [illegible] [illegible] [illegible] మంత్రి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] గూర్చి [illegible] [illegible] —

> మనుమసిద్ధి [illegible] [illegible]
> [illegible] [illegible] ."

అని [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

-మాయణ మనుపేం నెల్లెడల మిగులం బ్రఖ్యాతి వహించి యున్నది. ఈ భాస్కరుఁడు తిక్కనామాత్యునకుం బాత యని నిర్వచనోత్తరరామాయణమునం బ్రథమాశ్వాసములోని.—

“గీ. సారకవితాభిరాము గుం♦టూరువిభుని, మంత్రిభాస్కరు మత్పి[illegible]ఁ దలఁచి
యైన పున్నన మెయి లోక♦ మాదరించు, వేఱ నాకృతిగుణము [illegible] నేల.”

అనుపద్యమునం దనకావ్యము స్వగుణంబునఁ గాకున్నను దన తాత యగు భాస్కరుని దివ్యకవితాప్రాగల్భ్యంబున నైనను లోకాదరణంబు నొందు నని చెప్పికొని యుండుటం దెల్లం బగుచున్నది. మంత్రిభాస్కరుఁడు పూర్వరామాయణము రచింప దానిం బూర్తి సేయం గడంగి కాఁబోలు తిక్కన యుత్తరకాండమును నిర్వచనముగ నాంధ్రీకరించె. దీనినే యిప్పటికి నూటయిరువది యేండ్లకు మునుపు కంకంటి పాపరాజు తద్దయు విస్తరించి రామనిర్యాణపర్యంతము గొప్పప్రబంధముగ విరచించెను. తిక్కనమాత్రము దనకావ్యము విషాదాంతముగ నుండఁ గూడ దని కాఁబోలు శ్రీరామనిర్యాణమును వచింపఁ డయ్యె. భారతమునఁ గృష్ణనిర్యాణముఁ జెప్పి యున్నను నప్పటికిఁ దనయభిప్రాయము మాఱియుండ వచ్చు నని యూహింపవచ్చును. ఇఁకఁ దిక్కనచరిత్ర యించుక వర్ణింప వలసియున్నది.

తిక్కన.

నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు, గౌతమగోత్రుఁడు, ఆపస్తంబసూత్రుఁడు, కొమ్మనామాంబకు మంత్రిభాస్కరునకుఁ బౌత్రుఁడు, కొమ్మనకు నన్నమకుఁ బుత్రుఁడు, మహేశ్వరభక్తుఁడు, కేతన, మల్లన, సిద్ధన అనువార లీతని పెదతండ్రులు, ఈవిషయము విరాటపర్వములోని.—

“సీ. మజ్జనకుండు స♦న్మాన్యగౌతమగోత్ర, మహితుండు భాస్కర♦మంత్రితనయుఁ
డన్నమాంబాపతి ♦ యనఘులు గేతన, మల్లనసిద్ధనా♦మాత్యవరుల
కూరిమితమ్ముండు ♦ గుంటూరివిభుఁడు కొ,మ్మనదండనాథుఁడు ♦ మధురకీర్తి
విస్తరస్ఫారుఁ డా♦పస్తంబసూత్రప, విత్రశీలుఁడు సాంగ♦ వేదవేది
తే. యర్థిఁ గలవచ్చి వాత్సల్య♦ మతిశయిల్ల, నస్మదీయ ప్రణామంబు♦ లాదరించి
తుష్టి దీవించి కరుణార్ద్ర♦దృష్టిఁ జూచి, యెలమి నిట్లని యానతి♦ యిచ్చె నాకు.”

అను పద్యమువలనను, నిర్వచనోత్తర రామాయణములోని—

“మ. అమలోదాత్తమనీష నేనుభయకా♦వ్యప్రౌఢిఁ బాటించుశి
ల్పమునం బారగుఁడం గళావిదుఁడ నా♦పస్తంబసూత్రుండ గౌ
తమగోత్రుండ మహేశ్వరాంఘ్రికమల♦ధ్యానైకశీలుండ న
న్నమకుం గొమ్మనమంత్రికిన్ సుతుఁడఁ ది♦క్కాంకుండ సన్మాన్యుఁడన్.”

అనుపద్యమువలనను దెలియుచున్నది.

ఇఁక నీకవిజీవించియుండుకాలముం గుఱించి పలువురు పలుతెఱంగులం దలాతలి వా॰ సేయు చున్నను నిరర్థకాంశవిచారము పిష్టపేషణము కాఁ దలంచి హే॰ ంబునం దిగక సంగ్రహముగఁ దెలుపు చున్నాఁడ.

నిర్వచనోత్తరరామాయణమునకుం గృతిపతి యగుమనుమసిద్ధనృపాలుఁడు శాలివాహనశకము 1179-1182 (క్రీస్తుశ. 1258-1261) సంవత్సరములలో భూదానముఁ జేసినట్లు కృష్ణామండలములోని శిలాశాసనములవలనం దెలియు చున్నందునను, ఈమనుమరాజు రాజ్యముఁ గోలుపోఁగా [1254 సంవత్సరములో అక్కన బయ్యన యనుచోళులం జయించినట్లు కృష్ణామండలములో ఇనిమళ్లగ్రామములోని శాసనము మున్నగు పెక్కుశాసనములచే క్రీ॥1200-1258 సంవత్సరములనడుమ రాజ్యముచేయుచున్నట్లు తెలియుచున్న] గణపతిదేవుఁడు తిక్కనసోమయాజిప్రార్థనమువలన దండయాత్ర వెడలి వెలనాటిరాజులం జయించి నెల్లూరి కేగి మనుమసిద్ధిరాజుకు మరల రాజ్యంబు నొసంగినట్లు సోమదేవరాజీయమునం జెప్పంబడియున్నందునను, వారికి సమకాలికుఁ డగుతిక్కనసోమయాజియు శాలివాహనశకము 1127-1171 (క్రీ 1200-1258) సంవత్సరములనడుమఁ దప్పక నశరీరుఁ డైయుండెననుట నిర్వివాదాంశము.

ఈ తిక్కనతాత యగుమంత్రిభాస్కరుం గుఱించి పెక్కుకవులు స్తుతిపద్యంబులం జెప్పి యునికి నేతద్వంశజులు రాజకార్యనిర్వాహధూర్వహు లనియు కాళయితనివంశము పండితవంశ మనియుం గూడ తేటపడుచున్నది. ఈకవికిఁ బూర్వులు మహారాజాస్థానములం గొప్పయుద్యోగము లొనర్చి జగద్విఖ్యాతిఁ గన్న మహాభాగులు. వీరినివాసస్థలము కృష్ణామండలములోని వెలటూరనుగ్రామము. ఉద్యోగధర్మమున మంత్రిభాస్కరునికాలములో గుంటూరుననుండుటం జేసి గుంటూరువా రని పేరు వచ్చినదే కాని వీరియింటిపేరు కొట్టరువు వారు. ఈవిషయమును గూర్చి అభినవదండి కేతన దశకుమారచరితలో.—

"గీ. మనుమసిద్ధిమహేశసమస్తరాజ్య, భారధౌరేయుఁ డభిరూపభావభవుఁడు
కొట్టరువుకొమ్మనామాత్యుకూర్మిసుతుఁడు, దీనజనతానిధానంబు తిక్కశౌరి."

అని వచించియున్నాఁడు. తిక్కనతండ్రి కొమ్మనామాత్యుఁడు గుంటూరికి దండనాథుఁడుగా నుండెను.

ఈ కొమ్మనామాత్యుఁడు నెల్లూరిలో ధర్మపత్నిం గైకొనినబంధుత్వమున నెల్లూరికి రాకపోకలు జరుగు చుండ మనుమసిద్ధినృపాలపరిచితి గలిగె ననియు, దానంజేసి మనుమరాజీకవికుటుంబము నాదరించి నెల్లూరికిం బిలిచికొని వచ్చి

ర్వము హరిహరనాథాలయ ముండినయిప్పటిరంగనాథదేవాలయము దగ్గఱ నిల్లు గట్టించి తిక్కన నందుఁ గాపురం బుంపఁగా నారాజాస్థానంబున నమాత్యుం డును,విద్వత్కవీంద్రుండును నై దిగంతవిశ్రాంతకీర్తిం గైసేసి వైదికకర్మానుష్ఠానతత్ప రుండగుటమిఁ బినాకినీతీరంబున జన్నంబు సేసి తిక్కనసోమయాజి నాఁ బరఁగి హరి హరనాథు [illegible] బుగా విరాటపర్వంబుఁ దొడంగి మహాభారతంబు నాంధ్రీక రించె ననియుఁ దరువాత మనుమసిద్ధిమరణముతో నాతనివంశ మంతరింపఁ దిక్కన సోమయాజికుమారుఁ డగుకొమ్మన నెల్లూరికి రెండుక్రోసులదూరమున నున్నపా టూరికరణీకమును సంపాదించికొని యచ్చటనే నివసించె ననియు, నాకారణమున నీకవివంశమువారికిఁ బాటూరువా రనుపేరు వచ్చిన దనియు,నేతద్వంశ్యులు చెప్పు చున్నారు. ఈపాటూరువారు పాటూరిలోఁ గొందఱు నిందుకూరిపేటలో గొం దఱు నున్నారు.

తిక్కనామాత్యుఁడు నిర్వచనోత్తరరామాయణమును, పంచమవేద మనాఁ బరఁగుభారతంబును (విరాటపర్వము మొదలు 15 పర్వములు) రచియించెను. మఱియు నీతఁ డవసానకాలమున ముద్దులమూటఁ గట్టుకృష్ణశతకమును రచియించె నఁట. నన్నయభట్టు భారతము నారణ్యపర్వముదనుక నాంధ్రీకరించి మృతిబొం దఁగా నారణ్యపర్వముం దెలింగించుట నాతనికి మతిభ్రమణము గలిగి కీర్తిశేషుఁ డయ్యె నని తలఁచి దానికి శంకించి యరణ్యపర్వశేషముం బూర్తిసేయఁ దొర కొనక తక్కుంగల పదియేనుపర్వముల రచించె నని చెప్పుదురు.

తిక్కన నిర్వచనోత్తరరామాయణ మొనర్చుతఱికి యజ్ఞము సేసి యుండ లే దని యాశ్వాసాంతగద్యమువలనం దెలియుచున్నది.

ఈగ్రంథమును నెల్లూరి కధిపతి యగుమనుమసిద్ధిరాజున కంకిత మొన ర్చెను. మనుమరాజు తిక్కనపై మిక్కుటంపుమక్కువచే మామవరుసం బిలుచు చున్నట్లీకావ్యము ప్రథమాశ్వాసములోని—

"క. ఏ నిన్ను మామ యనియెడి, దీనికిఁ దగ నిమ్ము భారతీకన్యక నా
కీనర్హుఁడ వగు దనినను, భూనాయకుపల్కు చిత్తమున కిం పగుడున్."

అనుపద్యమువలనం దెలియు చున్నది.

ఇఁక నీతనిభాషాంతరీకరణముంగుఱించి యించుక విచారింప వలసియున్నది. పూర్వకాలమున నాంధ్రకవులు, పురాణముల నితిహాసములం దెలిఁగించుచు తఱిఁ గథాసందర్భముమాత్రము మాఱకుండునట్లు కొంతదనుక బాటించుచు వచ్చిర కాని మూలములో నుండుప్రతిపదమునకు సరియైన తెలుగుపలుకుల నిఱికింప వలయు ననియు, మూలములో లేనివర్ణనలను గల్పనలను జేయరా దనియు,

మూలములో నున్న విషయముల నన్నింటిని వరుసగానే చెప్పవలయు ననియు సంకల్పించినవారు కారు. దీనికిఁ గారణము తమకావ్యములు స్వతంత్రములుగా నుండవలయు ననియుఁ గవితాధార దడవుకొనిన ట్లుండక యవిచ్ఛిన్నముగా నుండవలయు ననియుఁ దలంచుటయే. లోకములో ఒకభాషశైలి మఱియొకభాషశైలికిఁ గొన్నియెడలం బోలియునికియుఁ బెక్కుతెఱంగులం బోలకయునికియుం గలదు. గీర్వాణంబునం గర్మణిప్రయోగ మింపు నింపును. ఆంధ్రంబున నది యంతగా రుచింపదు. మఱియు దేవభాష వంశస్థము, ఉపేంద్రవజ్ర, ఇంద్రవజ్ర, ఆర్య మున్నగు వృత్తములు రచన కనుకూలములుగను విన సొంపుగ నుండును. తెలుఁగున సీసము, గీతము, చంపకమాల, మత్తేభము లోనగువృత్తములు సొగసుగ నుండుఁగాని వసంతతిలకాదు లంత రమణీయములుగ నుండవు. కొన్ని జాతీయము లాంధ్రంబునం గొన్ని గీర్వాణంబునను సహృదయహృదయానందంబు నొందించు. ఇట్లొక్కొక చందమొక్కొకభాష కందంబుఁ బొందించుటం జేసి యాయాభాష కనుగుణం బగుశైలిం గబ్బంబు రచించుటయ కమనీయంబు. మహాకవు లగునన్నయ, భాస్కరుఁడు, తిక్కన, శ్రీనాథుఁడు లోనగు వారీఘంటాపథమునకు వెలి గాకయే కావ్యనిర్మాణమునకుం గడంగిరి. అట్లుగాక మూలమునకు నన్నివిషయంబుల సరిగ భాషాంతరీకరణము సేయునిర్బంధమునకు లోగిన నట్టి భాషోచితశైలి యలవడుట దుస్సాధము. కాఁబట్టియే తిక్కనామాత్యుఁడు నిర్వచనోత్తరకాండకథ నూఁతనగాఁ గైకొనివర్ణనాదులఁ దనయిచ్చవచ్చినట్లు స్వతంత్రముగ రచియించె. అయినం గొన్నియుచితస్థలములమూలము ననుసరించియు నాంధ్రీకరించి యున్నాఁడు.

ఉత్తరకాండలోని —

> "సువర్ణపృష్ఠే స బభౌ శ్యామః పీతాంబరో హరిః,
> కాంచనస్య గిరే శ్శృంగే సతటి త్తోయదో యథా."

అనుశ్లోకమును.—

> "క. గరుడునిపై శార్ఙ్గధనుర్ధరుఁ డగువిష్ణుండు మేరుతటిఁ బొల్చు తటి
> త్పరివృతజలదముఁ బోలుట, విరియ దనుజరాజహంసవితతి యితనికిన్."

అనియు, నిట్లు కొన్నికొన్నియెడలం గొంచె మించుమించుగఁ దెలిఁగించి యున్నాఁడు. కథాభాగములో సంస్కృతంబున బహుళంబుగ నున్నయెడం బ్రధాన కథాంశమును మాత్రము వివరించుచు మిగుల సంక్షేపించి శ్రీరామనిర్యాణమును వదలి 10 యాశ్వాసముల ప్రబంధమును వ్రాసెను. సంక్షిప్తభాగంబుల సూక్ష్మదృష్టిచే గ్రంథంబునం జూచుకొనునది.

గిసార్వభౌముని సరసకవితానిర్మాణకౌశల మిట్టి దని వక్కాణింప నేరితరమా? ప్రబంధపరమేశ్వరుం డనాఁ గవిపుంగవులనడుమ వన్నె కెక్కినయెఱ్ఱా ప్రెగ్గడ తనహరివంశములో నీతని.—

> " తనకావించినసృష్టి తక్కొరులచేతం గాదు నా నేముఖం
> బునఁ దా బల్కినపల్కు లాగమములై పొల్పొందు నావాణిక
> ర్తను నీతం డొకరుండు నాఁ జనుమహత్త్వప్రాప్తిం గవిబ్రహ్మ నా
> వినుతింతుం గవితిక్కయజ్వ నిఖిలోర్వీదేవతాభ్యర్చితున్."

అని కవిబ్రహ్మ గాఁ గొండాడియున్నాఁడు.—

నిరవధికకోమలపదమధురసరససరస్వతీవిలాసవైభవంబునను వేదమార్గప్రవర్తకత్వంబున నితని నపరకృష్ణద్వైపాయనుం డనియే చెప్ప నొప్పును. మహాభారతంబున నాశ్వాసాంతపద్యంబులం జూడ నితం డద్వైతమతావలంబి యనియుఁ బూర్వోత్తరమీమాంసాశాస్త్రములయందును వ్యాకరణమునందు నసమానపాండిత్యము గలవాఁడనియు గోచరింపక మానదు. ఇతఁడు కాళిదాసాదులువోలె సకలశాస్త్రమర్యాదల సమగ్రముగ నెఱింగిన పండితకవీంద్రుఁడు. ఇయ్యది భారతంబున నాయాఘట్టంబుల భాషాంతరీకరించుతఱి నెఱుంగనగు. ఈతనికి గీర్వాణాంధ్రంబుల నెక్కుడువైశారద్యంబు కలిమి నుభయకవిమిత్త్రుం డను బిరుదము గలిగె. సోమయాజియగుటఁ బరమాస్తికాగ్రేసరుం డనియుఁ గర్మాచరణదీక్షాదక్షుం డనియుఁ దెలియుచున్నది. ఇక్కవినాథు రచనలాంధ్రభాషాభిమానుల కాగమములు. ఈరసికు సరసంపుఁ బలుకు లాంధ్రభాషాయోషాభూషణములు. ఈతనికృతు లాంధ్రకవిపుంగవులకుఁ గవితామార్గప్రదర్శకములు. ఆంధ్రభాషాతత్త్వము నెఱింగినకోవిదులలో నీతఁ డపరశబ్దశాసనుఁడు. ఇక్కవీంద్రునకు గీర్వాణభాషావైశారద్య మెక్కుడయ్యును గవనంబునం దెలుఁగుపలుకులే తఱచుగాఁ గాన్పించును. కవనంబున జల్లిపదంబుల నిఱికింపక కాదాచిత్కముగ ననతిదీర్ఘసమాసములం బొందుపఱచుచుఁ జిన్నచిన్న పదములం గూర్చి యతిప్రాసములకుఁ దడవుకొనక సరళముగా హృదయరంజకముగాఁ గవన మల్లుటయ యీకవికి నైజము. సంస్కృతంబున బాణభట్టప్రథమకృతి యగు హర్షచరిత్రమునం బోలెఁ దిక్కనబాల్యకృతి యగు నుత్తరరామాయణంబున నవిచ్ఛిన్నకవితాధారకుఁ గొన్నియెడల సంకోచంబు గలిగినను, కాదంబరిం బోలె భారతంబున నారితేరి సర్వాలంకారశోభిత యై నవరసోపేత యై సరసగుణసమేత యై ప్రౌఢకవితాయువతి దద్దయు సహృదయహృదయాంబుజంబుల నలరించుచున్నది. సమయోచితింబట్టి యేరసంబు వర్ణించుతఱి నెట్టిపదములం గూర్చిన రసము గృహీతాకృతివోలె సహృదయహృదయదర్పణంబులఁ బ్రతిబింబించునో, యట్టిమధురపదంబులం బొందించువిషయము నిక్కవిచంద్రుఁ డెఱింగినట్లొరు లెఱుంగరు. సర్వతో

ముఖపాండిత్యవిభూతి గలవాఁ డగుటమి బహుళార్థంబు గలభావ[illegible]ంగ్ర
హించి యొకటి రెండుపద్యంబులలో నిముడ్చుటకును నల్పాభిప్రాయంబ[illegible]కిన్నె
లువన్నెలు గల్పించి విపులంబుగా రమణీయంబుగా వ్రాయుటకును నేర్చినవలంతి.
వేయేల? ఎ[illegible]డ, శ్రీనాథుఁడు మున్నగుమహాకవులకే యీతనికవనమున
నెఱుంగఁ దగి[illegible]కము లనేకము లున్నవనఁ దక్కుంగలకవులఁ[illegible] నేల? ఈతని
కవిత్వంబున సందర్భోచితరీతిఁ బ్రయుక్తంబులై చక్కనిలో[illegible]క్తులు శ్రోతలం
బఱితల నానందార్ణవతలనిమగ్నాంతరంగులం జేయుచున్నవి. ఉదాహరణములు—
'చెవులు వట్టి యాడించు' పు. 37 ప. 22. 'ఒడల్ సిదిమినఁ బాలు వచ్చు'. పు. 102. ప. 22. 'నేతికుండపై యెలుక' పు. 107. ప. 22. ఇట్లు గనుంగొనఁ దగినది.

ఈకవి తనకవిత్వంబున పాదపూరణంబుగ వ్యర్థపదములం బ్రయోగిఁపక (నిర్వచనోత్తరరామాయణము 1 వపుటలోఁ) దాఁ జేసిన ప్రతిజ్ఞనుఁ జెల్లించుకొనెను. నీతనికవనంబున శబ్దచిత్రంబులు నర్థాలంకారములు విరళంబులు. కాళిదాసాదులకుఁ బోలెఁ నీకవికి నుత్ప్రేక్షోల్లేఖాదులకంటె నుపమారూపకస్వభావోక్తులు గడు బ్రియములు.

ఉదాహరణము.—

"ఉ. చారుబలాకమాలికల ♦ చాడ్పున దంతము లొప్ప గర్జిత
స్ఫారరవంబులట్లుగ న♦భంగురతం బటుబృంహితంబు లా
సారముమాడ్కి దానజల♦సంతతి గ్రమ్మఁగఁ గాలమేఘమా
లారుచిరంబులై మద చ♦లద్ద్విపసంఘము లొప్పు నప్పురిన్." 1 ఆ. 53 ప.

"సీ. అనవద్యవేదవి♦ద్యాలతావితతికి, నాలవాలములు జి♦హ్వాంచలములు ....." 1 ఆ. 57 ప.

"సీ. పడఁతుల నెఱివీఁగుఁ♦బాలిండ్లు వెడదోఁప, లీలఁ బయ్యెదలు దూ♦లించుటయును..." 1 ఆ.59 ప.

శబ్దాలంకారంబులలో నీకవికిఁ బ్రియమైనది రెండురెండు గాని మూఁడు మూఁడుగాని పద్యములో నన్నియుఁగాని సమాసములయం దంత్యాక్షరవ్యావృత్తి నియమము. ఉదా.—

"మ. అతులౌదార్యుఁ డహీనశౌర్యుఁడు సము♦ద్యద్ధైర్యుఁ డత్యంతవి
శ్రుతచారిత్రుఁడు సూరిమిత్రుఁడు జన♦స్తోత్రవ్యగోత్రుండు సం
భృతసత్కీర్తి పవిత్రమూర్తి యసుహృ♦ద్బృందార్తినిర్వర్తి పూ
జితధీమంతుఁడు పుణ్యవంతుఁడు జయ♦శ్రీకాంతుఁ డిమ్మేదినిన్."

"చ. నిరుపమమూర్తి వైరిరథి♦నీసమవర్తి వివేకవైభవ
స్ఫురితవిచారుఁ డుజ్జ్వలయ♦శోమణిహారుఁడు ధర్మసంగ్రహా
దరపరతంత్రుఁ డార్యజన♦తామతమంత్రుఁడు వంశవారిజా
కరనవసూర్యుఁ డస్ఖలిత♦గౌరవవర్తనధుర్యుఁ డిమ్మహిన్." 3 ఆ. 119 ప.

"మ. కమలాధారుఁడు భీతిదూరుఁ డసమా♦కారుండు గంభీరుఁ డ
బ్జముఖీమారుఁ డపారసారుఁడు కళా♦స్ఫారుండు వీరుండు దు
ర్దమదోస్సారుఁ డధర్మభీరుఁడు మహో♦దారుండు దుర్వారుఁ డ
త్యమలాచారుఁడు నిర్వికారుఁడు యశో♦హారుండు ధీరుం డిలన్." — 1 ఆ. 86 ప.

ఇట్టివి సూక్ష్మదృష్టిఁ గనుఁగొనినచో నీతనికృతులం బెక్కులు గన్పట్టును. అయినను గధాసందర్భమున దీనిని పరమార్ధ మని తలంచి రసభావాదులం దిగ నాడి క్లిష్టార్థకల్పనైకశరణంబు లగుచిత్రబంధయమకాదులకొఱకుఁ గష్టపడక యా శ్వాసాంతమున మాత్రమీ వ్యావృత్తినియమమును గైకొనినాఁడు. ఇట్టిలక్షణ ములు విశేషముగ నాంధ్రపంచమవేదంబునఁ జూపట్టును.

ఈకావ్య మీతనిప్రథమకవిత యగుటంజేసి దీనియందు భారతమందలికవి తాప్రౌఢిమ యంతగాఁ గానరాకున్నను మొత్తముమీఁద భారతశైలిం బోలియే యున్నది. కాఁబట్టియే యిందలిపద్యంబులయందుఁ ఒక్కన నత్యంతగౌరవ ముండి యుండెను. దీనికిఁ దనభారతంబున నిందలికొన్నిపద్యంబులఁ గొంతవఱకు మార్చియు మార్పకయుఁ బొందుపఱిచి యుండుటయే ప్రమాణము.

విస్తరభీతిచే వాని నిట నాదాహరింపక విరమించితి. ఇక్కవీంద్రుఁడు నన్న యభట్టసంప్రదాయానుసారముగఁ గావ్యాదిని సంస్కృతశ్లోకరూపంబుగనే మంగ ళాచరణం బొనర్చెను. షష్ఠ్యంతముల మానెను. దీనింబట్టి యేతద్వైకల్పికత్వంబు గవిశిష్ట మని తోఁచుచున్నది. ఈకవివల్లభుఁగుఱించి వ్రాయఁదగునంశము లనేక మున్నను, విస్తరభయంబునను ముఖ్యముగా నవి భారతమునకు సంబంధించిన వగుటను విరమించుచు స్థాలీపులాకన్యాయంబుగ నొకపద్యము నిట నుదాహరిం చుచున్నాఁడ.

"మ. కుచముల్ వాలెడినీటిమీఁదివిలస♦త్కోకంబులం గ్రేణి సే
యుచు నుండన్ మెడ యెత్తి పాదయుగళం ♦ బూఁదంగ బాహాలతల్
పచరింపం గరమూలకాంతి నిగుడన్ ♦ భావంబు రంజిల్లఁ బా
డుచుఁ గ్రీడించిరి పువ్వుఁబోఁడులు లతా♦డోలాకళాప్రౌఢులన్." 8 ఆ. 37 ప.

"శా. ఏమేమీ రఘురామతమ్ముఁడవె మీ ♦ రేపారి పైనెత్తి మా
మామం బంక్తిముఖున్ వధించితను మీ ♦ మార్ధ్యంబు సైరించి యే
నేమిం జేయక యున్నఁ గ్రొవ్వి యిట నీ ♦ వేతెంచితే మేలు మే
లీమై తోడన పోదు గాక యని దై♦త్యేశుండు దర్పంబునన్." 10 ఆ. 17 ప.

ఇట్లు సరసగుణమణిగణభూషణభూషితకవితావనితామణిమధురశృంగార విలసితంబుల రసికవరేణ్యు లనురక్తి ననుభవించి యానందాంబునిధిరంగత్తరంగం బుల డోలాకర్మ నాచరింతురుగాత యని ప్రార్థించుచున్నాఁడ.

ఉత్పల - వేంకటనరసింహాచార్యులు.

విషయసూచిక.

ప్రథమాశ్వాసము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

తృతీయాశ్వాసము.

చతుర్థాశ్వాసము.

పంచమాశ్వాసము.

విషయసూచిక.

షష్ఠాశ్వాసము.

సప్తమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

ప్రథమాశ్వాసము.

(శ్రీ)రాస్తాం మనుమక్షితీశ్వరభుజా స్తమ్భే జగన్మణ్డల
ప్రాసాదస్థిరభారభాజి దధతీ సా సాలభఞ్జీశ్రియం
శృఙ్గారోత్తమగణ్డభిత్తిషు మదవ్యాసఙ్గవశ్యాత్మనాం
యాముత్తేజయతేతరాం మధులిహా మానన్దసాన్ద్రా స్థితిః. 1

కృతిప్రశంస.

చ. హరిహరపద్మగర్భులను నాదికవీంద్రుల నూత్నసత్కవీ
శ్వరులను భక్తిఁ గొల్చి తగ వారికృపం గవితావిలాసవి
స్తరమహనీయుఁ డైనను సర్వగుణోత్తరమూర్తి మన్మభూ
వరుఁడు దగంగ రాఁ బనిచి వారనిమన్నన నాదరించుచున్. 2

క. ఏ నిన్ను మామ యనియెడు, దీనికిఁ దగ నిమ్ము భారతీకన్యక నా
కీ నర్హుఁడ వగు దనినను, భూనాయకుపల్కు చిత్తమున కింపగుడున్. 3

సీ. సకలలోకప్రదీపకుఁ డగుపద్మినీ, మిత్రవంశమున జన్మించె ననియుఁ
జూచిన మగ లైనఁ జొక్కుడునట్టిసౌం, దర్యసంపదసొంపు దాల్చె ననియు
జనహృదయానంద జనక మై నెగడిన, చతురతకల్మిన ప్రతిముఁ డనియు
మెఱసి యొండొంటికి మిగులు శౌర్యత్యాగ, విఖ్యాతకీర్తుల వెలసె ననియు
తే. వివిధవిద్యాపరిశ్రమ వేది యనియు
సరసబహుమానవిరచనాశాలి యనియు
మత్కృతీశ్వరుఁ డగుచున్న మనుమనృపతి
సుభగుఁ గావించుటకు సముత్సుకుఁడ నైతి. 4

కృతికర్తృనియమము.

ఉ. భూరివివేకచిత్తులకుఁ బోలు ననం దలఁపన్ దళంబులన్
సౌరభ మిచ్చుగంధవహు చందమునం బ్రకటంబు చేసి యిం

పారెడుపల్కులం బడయ • నప్పలుకు ల్సరి గ్రుచ్చునట్లుగాఁ
జేరుప నేరఁగా వలయుఁ • జేసెద నేఁ గృతి యన్నవారికిన్. 5

చ. పలుకులపొందు లేక రస•భంగము సేయుచుఁ బ్రాఁతవడ్డమా
టలఁ దమనేర్పు చూపి యొక•టన్ హృదయం బలరింపలేక యే
పొలమును గానియట్టిక్రమ•ముం దమమెచ్చఁగ లోక మెల్ల న
వ్వులఁ బొరయం జరించుకుక•వుల్ ధర దుర్విటులట్ల చూడఁగాన్. 6

క. తెలుఁగుకవిత్వము చెప్పం, దలఁచినకవి యర్థమునకుఁ • దగియుండెడుమా
టలు గొని వళులుం బ్రాసం,బులు నిలుపక యొగిని బులిమి • పుచ్చుట చదురే.

క. అలవడ సంస్కృతశబ్దము, తెలుఁగుబడి విశేషణంబు • తేటపడంగాఁ
బలుకునెడ లింగవచనం, బులు భేదింపమికి మెచ్చు • బుధజనము కృతిన్. 8

తే. ఎట్టికవికైనఁ దనకృతి • యింపుఁ బెంపఁ,జాలుఁ గావునఁ గావ్యంబు•సరసులైన
కవులచెవులకు నెక్కినఁ • గాని నమ్మఁ, డెందుఁ బరిణతి గలుగుక•వీశ్వరుండు. 9

క. అని సత్కవీంద్రమార్గము, మనమున నెలకొల్పి సరస • మధురవచోగుం
భనసుప్రసాదసంబో, ధనగోచరబహువిధార్థ• తాత్పర్యముగాన్. 10

క. ఎత్తఱి నైనను ధీరో, దాత్తనృపోత్తముఁడు రామ • ధరణీపతి స
ద్వృత్తము సంభావ్య మగుట, నుత్తరరామాయణోక్తి • యుక్తుఁడ నైతిన్.

తే. సారకవితాభిరాముగుం•టూరివిభుని, మంత్రిభాస్కరుమత్పితా•మహునిఁదలఁచి
యైన మన్ననమెయి లోక • మాదరించు, వేఱ నాకృతిగుణములు • వేయునేల.

మ. అమలోదాత్తమనీష నే నుభయకా•వ్యప్రౌఢిఁ బాటించుశి
ల్పమునం బారగుఁడం గళావిదుఁడ నా•పస్తంబసూత్రుండ గౌ
తమగోత్రుండ మహేశ్వరాంఘ్రికమలా•ధ్యానైకశీలుండ న
న్నమకుం గొమ్మనమంత్రికిన్ సుతుఁడఁ ది•క్కాంకుండ సన్మాన్యుఁడన్. 13

ఉ. జాత్యము గామి నొప్పయిన • సంస్కృత మెయ్యెడఁ జొన్ప వాక్యసాం
గత్యము సేయుచో నయిన • గద్యము తోడుగఁ జెప్పి పెట్ట దా
ర్గత్యము దోఁపఁ బ్రాసముప్ర•కారము వే ఱగునక్షరంబులన్
శ్రుత్యనురూప మంచు నిడ • సూరుల కివ్విధ మింపుఁ బెంపదే. 14

క. వచనము లేకయు వర్ణన, రచియింపఁగఁ గొంత వచ్చుఁ • బ్రౌఢులకుఁ గథా
ప్రచయముఁ బద్యములన పొం,దుచితంబుగఁ జెప్పు టార్యు•లొప్పిద మనరే.

క. లలితపదహృద్యపద్యం, బులన కథార్థంబు ఘటిత • పూర్వాపరమై
యలఁతియలంతితునియలుగ, హాల సంధించినవిధంబు • నమరఁగ వలయున్.16

కృతినాయకవంశావతారము.

క. ఈకృతికిఁ దొడవుగా నమ, రాకృతి యగుమనుమనరవ • రాగ్రేసరుస
త్యాకృతివంశము గాథ,స్వీకృతి దగఁ గీర్తనంబు • సేయుదు నెలమిన్. 17

ఉ. అంబుజనాభునాభి నుద • యం బయి వేధ మరీచిఁ గాంచె లో
కంబుల కెల్లఁ బూజ్యుఁ డగు • కశ్యపుఁ డాతని కిం జనించె వి
శ్వంబు వెలుంగఁ జేయఁగ ది • వాకరుఁ డమ్ముని కుద్భవించె వా
నిం బొగడం జతుశ్శ్రుతులు • నేరక యున్నవి నాకు శక్యమే. 18

క. ఆతనికి సకలలోక, ఖ్యాతుఁడు మను వుద్భవించి • యనవద్యమతిం
జాతుర్వర్ణ్యస్థితిర, క్షాతత్పరవృత్తిఁ బరఁగె • సర్వోత్తరుఁ డై. 19

శా. లోకాలోకతటీవిహారకలనా • లోలద్యశస్సింహుఁ డ
స్తోకాపాదితపుణ్యమూర్తి మనుపు • త్త్రుం డాక్రమక్రీడ నై
నేకచ్ఛత్త్రము గాఁగ భూమివలయం • బెల్లం బ్రశాసించె ని
క్ష్వాకుం డప్రతిమానదానమహిమా • కల్పోజ్జ్వలాకారుఁ డై. 20

క. ఆ యిక్ష్వాకుకులంబున, సాయంతనసప్తజిహ్వ • సాదృశ్యశ్రీ
స్ఫాయత్ప్రతాపనిధి నా, రాయణనిభపుణ్యమూర్తి • రఘు వుదయించెన్. 21

మ. మఘువిద్యాప్రియుఁ డై దివౌకసుల స • మ్మానించుఁ బ్రత్యర్థిబా
హుఘనాటోపము మాన్చు దిగ్విజయలీ • లోత్సాహి యై సజ్జనా
లఘుకార్యంబులు దీర్చు వైదికవిధి • శ్లాఘాదరస్వాంతుఁ డై
రఘుభూపాలకుఁ జెప్ప నొప్పదె జగ • త్త్రాణప్రవీణాత్మకున్. 22

క. ఆరఘువంశంబున వి, స్తారయశోధనుఁడు విమల • చరితుఁడు బుధని
స్తారకుఁడు భూమిపాలన, సారనిపుణబుద్ధి రామ • జనపతి పుట్టెన్. 23

మ. మునిలోకంబు ప్రశంస సేయ జగముల్ • మోదంబు వొందంగ దు
ర్జనతానిగ్రహతత్పరాత్ముఁ డగుచుం • సద్వృత్తిసంరక్షణం
బున రాగిల్లుచు నేలె రామనృపుఁ డీ • భూచక్రముం దత్కులం
బున రాజన్యు లనేకు లిద్ధరణిఁ బెం • పుం బొంది పాలించిసన్. 24

క. పిదపఁ గలికాలచోళుం, డుదయం బై జలధిపరిమి • తోర్వీవలయం
బు దనకు బంటుపోలమ్ముగ, నెదు రెండును లేక పేర్మి • మెసకం బెసఁగన్. 25

శా. చేసేతం బృథివీశు లందుకొనఁ గా • శీసింధుతోయంబులం
జేసెన్ మజ్జన ముంగుటంబున హరిం • చెం బల్లవోర్వీశు ను
ల్లాసం బొందఁగ ఫాలలోచనము లీ • లం గట్టఁ గావేరి హే
లాసాధ్యాఖిలదిఙ్ముఖుం డు కలికా • లక్ష్మావిభుం డుల్బణుఁ. 26

చ. అతనికులంబునం దవన • తారి యుగాంతకృతాంతమూర్తి య
ప్రతిమవదాన్యతావిభవ • భాసి విలాసరతీశుఁ డప్రత
ర్కితవివిధావధానపరి • కీర్తితనిర్మలవర్తనుండు సం
శ్రితనిధి పుట్టె బిజ్జన య • శేషధరిత్రియు నుల్లసిల్లఁగన్. 27

చ. పరుషపరాక్రముం డగుచుఁ • బల్లవుపీట నుదగ్రులైనప
న్నిరువుర నాతనిం గలయ • నెన్ని యనర్గళమత్సరంబుమై
మురరిపుసన్నిభుండు పదు•మువ్వుర గం డడఁగంగఁ బెట్టె దా
బిరుదు వెలుంగ బిజ్జఁ డరి • భీకరభూరిభుజాబలంబునన్. 28

క. తద్వంశంబునఁ బోషిత, విద్వజ్జనుఁ డహితభుజగ•విహగేంద్రుఁడు ధ
ర్మాద్వైతమూర్తి వరయో, షిద్వర్గస్మరుఁడు మన్మ•సిద్ధి జనించెన్. 29

సీ. భూరిప్రతాపంబు • వైరిపుదాంధకా, రమున కఖండదీ•పముగఁ జేసి
చరితంబు నిఖిలభూ•జననిత్యశోభన,లతకును నాలవా • లముగఁ జేసి
కరుణ దీనానాథ • కవిబంధుజనచకో, రములకుఁ జంద్రాత•పముగఁ జేసి
కీర్తిజాలముఁ ద్రిలో•కీశారికకు నభి,రామరాజితపంజ•రముగఁ జేసి
ఆ. సుందరీజనంబు • డెందంబునకుఁ దన, నిరుపమాన మైన • నేర్పుకలిమి
నతిప్రసిద్ధి చేసి • యసదృశలీల మైఁ, బరఁగె మనుమసిద్ధి • ధరణివిభుఁడు. 30

క. ఆమనసిద్ధినుతుఁ డా, శామండలశాసనుండు • సదయాకృతి సం
గ్రామశ్రీరాముఁడు రా, మామదనుఁడు తిక్కనృపతి • మహిఁ బాలించెన్. 31

ఉ. కేశవసన్నిభుండు పరి•గీతయశోనిధి చోళతిక్కధా
త్రీశుఁడు కేవలుండె నృపు • లెవ్వరి కాచరితంబు గల్గునే
శైశవలీలనాఁడు పటు•శౌర్యధురంధరబాహుఁడై నవృ
ద్ధ్వీశవరేంద్రమస్తకము • నెత్తెఱఁ గందుకకేలి సల్పఁడే. 32

సీ. లకుమయ గురుములూ•రికి నెత్తివచ్చినఁ,గొనఁడె యాహవమునఁ • ఘోటకముల
దర్పదుర్జయు లగు•దాయాదనృపతుల, ననిలోనఁ బఱపఁడే • యాగ్రహమున
శంభురాజాదిప్ర • శస్తారిమండలి, కముఁ జెర్చి యేలఁడే • కంచిపురముఁ
జేదిమండలము గా•సిగఁ జేసి కాళవ, పతి నియ్యకొలుపఁడే • పలచమునకు
తే. రాయగండగోపాలు న•రాతిభయద, రాయపెండారబిరుదాభి•రాము నుభయ
రాయగండాంకు ఖండియ•రాయుఁ దిక్క,ధరణివిభుఁ బోల రాజుల•కరిది కాదె.

మ. కమలాప్తప్రతిమానమూర్తి యగునా•కర్ణాటసోమేశు దు
ర్దమదోర్గర్వము రూపుమాపి నిజద•ర్పంబుం బ్రతిష్ఠించి లీ
లమెయిఁ జోళుని భూమిపై నిలిపి చో•ళస్థాపనాచార్యనా
మము దక్కం గొని తిక్కభూవిభుఁడు సా•మర్థ్యంబు చెల్లింపఁడే. 34

సీ. భృత్యానురాగంబు • పెంపుఁ జెప్పఁగ నేల, పరివారసన్నాహ • బిరుదు గలుగ
వందిప్రియత్వంబు • వర్ణింపఁ గా నేల, పాఠకపుత్రాఖ్య • పరఁగు చుండ
సకలవిద్యాపరి•శ్రమముఁ దెల్పఁగ నేల, కవిసార్వభౌమాంక • మవనిఁ జెల్ల
సుభగతామహిమఁ బ్ర•స్తుతి సేయఁ గా నేల,మన్మథనామంబు• మహిమ నెగడ
తే. సుభయబలవీరుఁ డనుపేరు • త్రిభువనములఁ

ప్రచురముగ ఘోరబహుసంగ • రముల విజయ
లక్ష్మిఁ జేకొను బాహుబ • లంబు సొంపు
పొగడ నేటికిఁ గలికాల • భూవిభునకు. 35

క. అతనికి నుదయించెను గ, ల్పతరువునకుఁ బుట్టు రుచిర • ఫల మన మనుమ
క్షితిపతి కవిహృదయశుక, ప్రతతిసమాస్వాదితయ • రసికత వెలయున్. 36

ఉ. అర్థిజనంబు లోభినృపు • లాసలు చూపినఁ బడ్డజాలి ప్ర
త్యర్థులు వైరిరాజులమ • దం బడఁగించుటఁ గన్నపెంపు నా
నార్థము లర్థికిచ్చియు ర • ణావనిఁ దోలియుఁ బాపుకామినీ
ప్రార్థితమూర్తి మన్మజన • పాలుఁడు కేవలుఁడే తలంపఁగన్. 37

సీ. అడవులఁ గొండలఁ • బడి యాలుబిడ్డప, ట్టెఱుఁగని వైరిధా • త్రీశులందుఁ
గట్టంగఁ దోడఁ బూయఁ • బెట్టఁ గొఱంత లే, కానంద మందెడు • నర్థులందుఁ
గని విని యించువి • ల్తునియలరమ్ముల, బారికి నగపడ్డ • భామలందుఁ
దమతమలో నద్భు • తం బంది కొనియాడు, నిఖిలకళాగమ • నిపుణులందుఁ
తే. గానఁగావచ్చు వేఱ పొం • గడ్త లాస, పడక తనయంత జగములఁ • బరఁగుచుండు
దినకరాన్వయతిలకంబు • మనుమనృపతి, వీర్యవితరణరూపవి • వేకమహిమ. 38

మ. ద్రవిడోర్వీపతిగర్వముం దునిమి శౌ • ర్యం బొప్పఁ గర్ణాటద
ర్పవిఘాతంబు నొనర్చి వైరిమనుజేం • ద్రశ్రేణికిన్ గొంగ నా
నవనిం బేర్కొని యున్నయట్టివిజయ • క్ష్మాధీశ్వరుం గాసిగా
నెవిచెం జోళనమన్మసిద్ధి యనిప్రా • యేటం బ్రగాఢోద్ధతిన్. 39

సీ. దండప్రణామంబు • దగ నభ్యసించిరో, నెఱి బొరగిలఁబడ • నేర్చునాఁడ
ప్రేళ్లు గఱవంగ • వెర వల్యరించిరో, నోరఁ జేతులు గ్రుక్కి • నొల్లునాఁడ
కడుసంకటంపుఁబొ • రడవులు దూఱంగఁ, దరము నేసిరొ యిలఁ • దడవునాఁడ
పలుదెస విఱిగిపోఁ • బరువు సాధించిరో, క్రీడలుగాఁ బాఱి • యాడునాఁడ
తే. బాలశిశులు గా కొండు • భంగి నింత, యచ్చుపడియుండునె వీరి • కనఁగ నిన్ని
తెఱఁగులకు నేర్పుగలిగిన • త్రింతురాజి, మనుమనృపుఁడాఁకిపోయిన • మనుజపతులు.

ఉ. రంగదుదారకీర్తి యగు • రక్కసగంగనఁ బెంజలంబుమై
భంగ మొనర్చి మన్మజన • పాలుఁడు బల్విడి నాఁచికొన్నరా
జ్యాంగము లెల్ల నిచ్చి తన • యాశ్రితవత్సలవృత్తి యేర్పడన్
గంగయసాహిణిం బదము • గైకొనఁ బంచెఁ బరాక్రమోన్నతిన్. 41

సీ. కొండలు నఱకునా • ఖండలుకైవడి, యెనయు నేనుంగులఁ • దునుమునపుడు
బెబ్బులి వడి లేళ్ల • పిండు హత్తినయొప్పు, గలుగు రాహుతులకుఁ • గడఁగునప్పు
డడవులఁ గార్చిచ్చు • లడరు చందముగాన, నగుఁ గాలుబలముస • కలుగునపుడు
బలుగాలి మొగుళుల • పై వీచు క్రియదోఁచుఁ, దఱుచైనగొడుగులు • నఱకునపుడు

తే. కసిపూసంగినమృత్యువు • కరణి యంత, కాలరుద్రునికైవడి • కాలదండ
ధరునిబలువిడి యలవడు • దురములోన,ననమశౌర్యుఁడుమనుమథ• రాధిపునకు.

శా. శృంగారంబు నలంగ దేమియును బ్ర• స్వేదాంకురశ్రేణి లే
దంగంబుల్ మెఱుఁ గేద వించుకయు మా•హారాష్ట్రసామంతు సా
రంగుం దోలీ తురంగముం గొనినసం•గ్రామంబునం దృప్తస
ప్తాంగస్ఫారయశుండు మన్మవిభుపం • పై చన్న సైన్యంబునన్. 43

సీ. అనుపమబహురత్న•హయవారణముల వి, ద్విషులు గప్పములు పు•త్తెంచుచోట
నెల్లి కయ్యం బని • యెద్ది యేనియు నొక్క, కెలన శాత్రవదూత•పలుకుచోటఁ
దలతలమని రెండు•దడములవా రేటు, న కమానముగఁ జేర • నడచుచోటఁ
బరసేన నచ్చియుం•బాఱియు బయలైన,యనిలోన జయము సే•కొనెడుచోట

ఆ. నొక్కరూప కాని • యెక్కుడు డిగ్గును, గానరాదు ముఖవి•కాసమునకు
నన్యరాజు లీడె • యరిరాయవేశ్యాభు, జంగుఁ డైనమనుమ • జనవిభునకు. 44

అయోధ్యావర్ణనము.

క. అమ్మనుమనృపతి కభ్యుద, యమ్ముగ నేఁ జెప్పఁ బూని • నట్టి కథకు నా
ద్యమ్మయి యయోధ్య యనునా, మమ్మున నెగడినపురో•త్తమము వర్ణింతున్.

సీ. అఖిలభోగములకు • నాస్పదం బగుటం బో, గిందు పట్టణమునకీడ యనియు
ధనసమృద్ధుల కెల్ల • దల్లియి ల్లగుటం గు, బేరునివీటికి • జోడ యనియు
వైభవంబులకు నా • వాసమై యగుట నమ, రావతీపురమున • కధిక మనియు
నిరవద్యతకు • నెల్ల నిట్టను భార, తీశ్వరుపోలికి • నెక్కు డనియు

ఆ. వినుతి సేయఁ జాలి • వివిధోత్సవంబుల, నతిశయిలి సజ•నాభిరామమై
మై కరంబు పొలుచు • నేన్నగరంబు వి, స్ఫురితసకలవస్తు • పూర్ణ మగుచు. 46

క. చనిచని యచ్చోటను జి, కనకాకృతి వెలయు నెలమి బ్ర • కిర్ణరుచుల్ ద
ద్ఘనవప్రాగ్రభాగ బున్ ఖచితములై నవజ్ర•ములు చెలు వొందున్. 47

తే. ఇంతపొడవని వాక్రువ్వ నేరికైన, రా దనుట కోటవర్ణన • గాదు నిజము
మొగసి పఱపిన దృష్టులు • నిగుడునంత, లెక్కలో నగ్రభాగంబు • లేమిఁ జేసి.

క. మహనీయవప్రగోపుర, బహురత్నోత్కీర్ణసాల • భంజిక లొప్పున్
విహరణతత్పరనిర్జర, మహిళాతతి వచ్చి యున్న•మాడ్కిఁ బెడంగై. 49

సీ. అవగాహనమునకు • నరిగినగజముల, మదములు కూడిన • నదులు గాఁగ
ఝషకకుళీరక•చ్ఛపమకరాదిస, త్త్వములమొత్తము పర్వ•తములు గాఁగఁ
బ్రాకారమణిగణ•ప్రతిబింబనికరంబు, విలసిల్లుబహురత్న•వితతి గాఁగ
రంగత్తరంగప•రంపరపైఁ దేలు, కలహంసములు శంఖ•కులము గాఁగఁ 50

ఆ. గరము పొలుపు మిగులఁ • బరిఖ విశాలగం, భీర మగుచుఁ బఱపుఁ • బేర్చి జేసి
యఖిలభూమిచక్ర • మనుతలంపునఁ బుర, వరముఁ జుట్టి యున్న • శరధిపోలె.

చ. తరుణులవీఁగుఁజన్నుఁగవ • తాఁకున నున్మదచక్రవాకబం
ధురగతి లీలఁ గామినుల • తోరపుటూరులఘట్టనంబునం
గరివరహస్తకాండపటు•ఘాతమునం బరిఖాతరంగముల్
దిరుగుడుపడ్డతీరములఁ • దెట్టువగట్టు సరోజరేణువుల్. 51

సీ. ఉజ్జ్వలలక్ష్మికి • నుద్భవస్థాన మై, భువనసుందర మగు • పొలుపు దాల్చి
యనుపమానంతభో•గాస్పదం బనఁ జాలి, హరినీలకాంతివి•స్ఫురణ నొంది
సాంద్రచంద్రద్యుతి•సమితి శోభిల్లి సు, ధాబహులప్రబో•ధమును గలిగి
బహుచిత్రసత్యసం•పన్నత మెఱసి తుం,గాచలాతిస్థితి • నతిశయిల్లి

తే. యక్కజం బగుపెంపున • నతుల మగుచుఁ
జూడ్కులకు వేడ్క సేయుచు • సొంపు మిగిలి
తమకు రత్నాకరంబుచం•దము నెఱయఁగ
నప్పురంబున రమణించె • హర్మ్యచయము. 52

ఉ. చారుబలాకమాలికల • చాడ్పున దంతము లొప్ప గర్జిత
స్ఫారరవంబులట్లుగ న•భంగురతం బటుబృంహితంబు లా
సారముమాడ్కి దానజల•సంతతి గ్రమ్మఁగఁ గాలమేఘమా
లారుచిరంబు లై మదచ•లద్ద్విపసంఘము లొప్పు నప్పురిన్. 53

తే. మనము శిల్పియై తనదువి•న్ననువు మెఱసి
గాలి నశ్వరూపంబులు • గాఁ దరించెఁ
గాక యీజవసత్త్వముల్ • గలవె ఘోట
కముల కెందు నాఁ బురిఁ దురం•గములు వొలుచు. 54

సీ. మవ్వంపుమేనుల • జవ్వనంబుల కింపు,మిగిలినచెయ్వుల • మెఱుఁగు వెట్ట
నల్లనమధురంపు • సల్లాపరచనకు, లేఁతనవ్వున నునుఁ•బూఁత పూయ
నిడువాలుఁ గనుదోయి • నినుపారుకాంతికిఁ, గలికిక్రేఁగన్నుల • నలువుమిగులఁ
లలితంబు లగుచిత్త•ములచతురతలకు, సరసంపునడవడిఁ • దెరలువుచ్చ

తే. వెరవు గల్గి మనోభవు • వీరరసము, నిరతముగ నేర్పు వాటించి • కరువు గట్టి
పోసి చేసినరూపుల•పోల్కి వార, వనిత లొప్పుదు రప్పుర•వరమునందు. 55

చ. విలుచు నెడఁ గ్రమంబులకు• వెక్కస మంద ధనంబు లమ్ముచో
విలసదనేకవస్తువులు • విస్మయ మందఁగఁ జూడ్కి కెల్ల సొం
పులసహజంబు లై యెలమిఁ • బొందఁగఁ నుజ్జ్వల లక్ష్మి మెచ్చఁ ద
మ్ములవడఁ జెంద వైశ్యజను • లప్పురి నొప్పుదు రప్రమేయు లై. 56

సీ. అనవద్యవేదవి•ద్యాలతావితతికి, నాలవాలము లు జి•హ్వాంచలములు
రాజితబహుకళా•రాజహంసికలకు, మానససరసులు • మానసములు
చారుసత్యవ్రత • సౌరభ్యలక్ష్మికి, నుచితవాక్యములు పు•ష్పోద్గమములు

సాదరకారుణ్య • మేదురజ్యోత్స్నకు, మధురాకృతులు శశి • మండలములు
తే. గా సమస్తమహాధ్వర • కర్తృతావి, భూతిఁ దనరి యఖిలలోక • పూజ్యు లగుచు
నిరుపమానసద్గుణగణ • నీతినిరతు, లై ధర్మాత్ములు లొప్పుదు • రప్పురమున.

చ. అమరనగంబు నెచ్చెలులు • హైమవతీశుననుంగుఁగొండవి
య్యము లొకొ రోహణాచలము • నన్నలుఁ దమ్ములు నౌనొకో నా నువ
ర్ణమువన్నె జాతరూపమున • రత్నచయంబున దేజరిల్లు నం
దు మహిమ కన్నిక ప్పగుచుఁ • దుంగసముజ్జ్వలదేవసద్మముల్ 58

సీ. పడఁతులనెఱివేఁగుఁ • బాలిండ్లు వెడదోఁప, లీలఁ బయ్యెదలు దూ • లించుటకును
దెలివలపూఁతలు • మెఱయఁగ నాటమై, నడరిననునుఁజెమ • టార్చుటకును
మెలఁతలచెక్కుల • మెఱుఁగు వింతగ నవ, తంసమంజరులు గం • దల్చుటకును
గొమ్మలయలికదే • శమ్ములఁ గ్రొత్తచె, న్నొనలయఁ గుంతలము లఁ • దెలచుటకును
తే. విటకుమారులు తనరాక • వేచి వేడ్క, నెదురుకొనియింపుసొంపువ • హించుచుండ
నడపు మెలపునజనులకా • నంద మొదవ, గంధవహుఁ డప్పురంబునఁ • గలయఁబొల [యుం.

చ. శుకపికసంకులత్వమున • సుందరసాంద్రలతాంతపల్లవ
ప్రకరబహుచ్ఛవిం బురవ • రంబువిహారవనంబు లొప్పు స
మ్మకరపతాకుసైన్యములు • మానవతీవిటకోటి కైన కే
లికలహవృత్తి సైఁపక సు • లీలగతిం బయినెత్తి వచ్చె నాన్. 60

సీ. మన్మథునాస్థాన • మండపంబులు మీన, కేతునేపథ్యని • కేతనములు
రతివల్లభునివిహా • రప్రదేశములు సం, కల్పసంభవునిభో • గస్థలములు
కందర్పునాయుధా • గారముల్ కుసుమశ, రాసనుసంగీత • శాలయములు
శంబరసూదను • జయభూము లిందిరా, నందనుసంకేత • మందిరములు
ఆ. రామణీయకంబు • రమియించునిక్కలు, సొంపుగనులు చైత్ర • సంపదలకు
ననుగలంపుటిరవు • లనఁగ రమ్యంబు లై, యొప్పు నుపవనంబు • లప్పురమున. 61

చ. వివిధగతిప్రకారముల • వీథులఁ బాఱుసమీరణంబుచే
నవమకరందబిందుతతి • నల్గడలం దగ నింపుగూడి ...
త్యవిరళలీల ... బర్వి మధు • పావళి పువ్వులతో రయంబు కెందు, నా
డి వనములోన విచ్చలవి • డిం మదలీల వహించు నెప్పుడున్. 62

సీ. పద్మినీకల్లోల • పంక్తులపైఁ గ్రాలు, రాజితరాజము • రాళలీల
సహకారపల్లవ • సమితిఁ గదల్చు ను, న్మదకలకంఠకు • మారుమాడ్కిఁ
బుష్పితనవలతా • పుంజంబులోపల, విహరించుమత్తాళి • విభునిభంగి
నుద్యానమునకు వే • ఱొకయొప్పు గావించు, చారుసమీనవ • సంతుభాతి
తే. నేను గలుగంగ మదనుని • కేల యొండు, పరికరము లని యన్నింటి • పనులుఁ దాన
పూని చేయువిధమున మం • దానిలుండు, పురమునందుండు నుపవన • భూములందు.

—≡ పూర్వరామాయణకథ. ≡—

క. ఆపురి కధిపతి రఘుకుల,దీపకుఁ డమరేంద్రనిభుఁడు • తేజోనిధి వి
ద్యాపారగుండు దశరథ,భూపాలుఁడు సకలలోక•పూజితుఁ డగుచున్. 64

సీ. అష్టదిగ్గజశోభి•తావనీచక్రంబు, దమ్మియై తనలక్ష్మి • కిమ్ము గాఁగ
వివిధవర్ణాశ్రమ•శ్రేణికి దన, యసదృశపరిరక్ష • మునుఁగు గాఁగఁ
బొలుచుచతుర్దశ•భువనముల్ దనకీర్తి, యాఁడెడునెలవుల • మేడ గాఁగ
సమ్మోదమూర్తుల • యలవు లెన్నఁగఁ బుట్టి, వ్రేలెడితనమూర్తి•వాలు గాఁగఁ

తే. దనకృపాణంబు రిపుల సద్గతికిఁ ద్రచ్చు, పుణ్యతీర్థంబు గాఁ దన•భూరిదాన
మర్థులకు భూరివాన గా • నతిశయిల్లి, జలధివలయితవసుమతీ•చక్ర మేలె. 65

ఉ. అత్తఱి లోకభీకరదు•రాచరణుం డగుపంక్తికంఠును
ద్వృత్తినలంగునిర్జరుల • విన్నపముల్ దయ నాదరించి దే
వోత్తముఁ డైనవిష్ణుఁడు ప•మున్నుకుఁ డయ్యె విశుద్ధకీర్తితో
దాత్తచరిత్రుఁ డౌదశర•థక్షితినాథున కుద్భవింపఁగన్. 66

క. తనయులఁ బడయుకుతూహల,మున నిట సమ్మనుజపతియు • మునికులవంద్యుం
డనఁ జాలుఋశ్యశృంగుని, యనుమతమునఁ బుత్త్రకామ•యజనము చేసెన్.

సీ. ఆసుకృతంబు మ•హాప్రభావంబున, సమహీరమణుభా•ర్యాత్రయమున
రాజన్యకుంజరు•రామునిఁ గౌసల్య, కైకేయి గుణగణా•కల్పు భరతు
మానితయశుని ల•క్ష్మణుని శత్రుఘ్ను సు,మిత్రయుఁ గాంచిరి • ధాత్రి యలర
విష్ణునంశమున ని•ర్విఘ్నమునఁ బుట్టిన, రామదేవుం డభి•రామలీల

తే. వెలసి వేదశదంగాది•విద్య లెల్ల, నభ్యసించి ధనుర్వేద • మధిగమించి
సరససాహిత్యవేది యై • సకలకళల,నెఱిఁగి యౌదార్యశౌర్యస•మేతుఁ డగుచు.

చ. జనకునియజ్ఞవేదికఁ బ్ర•శస్తముగా జనియించి యంగనా
జనతకు భూషణం బనఁగఁ • జాలినసీతకు రుద్రచాపభం
జన మనునుంకు విచ్చి నృప•సత్తమసూతిఁ బరిగ్రహించి పే
ర్చినయుభయానురాగమునఁ • జిత్తభవుం జరితార్థుఁ జేయుచున్. 69

తే. మును సురాసురసంగ్రామ•మున నిధంబు, గడపి విభుచేత వరములు • గన్నకైక
యడుగ నరపతి పంపంగ • నక్కుమారుఁ,డరిగెఁ గాననమునఁ దప • మాచరింప.

శా. రాముం దాపసవృత్తి కంపఁ దను సా•మ్రాజ్యంబుపై నిల్పఁ జే
తోమోదంబునఁ గోరుతల్లికిఁ గుల•ద్రోహంబు దక్కంగఁ ద
ద్భూభిమిం బ్రస్ఫుటరక్షమై నడపి ని•ర్మోగాత్ముఁ డై నర్వలో
కామోదం బొనరించె నాభరతుఁ డా•గ్యస్తుత్యవృత్తంబునన్. 71

చ. వనితయు లక్ష్మణుండు సహ•వాసము సేయఁగఁ బర్ణశాలలకు
మునిజనవర్తంబునఁ బ్ర•మోదముఁ బొందుచు దండకావనం

బునన్ రఘురాముఁ డున్న యెడన్ • బొల్తుక యొక్కతె యేగుదెంచి యా
తనిఁ గని కాముచే నలఁగి • ధైర్యవిహీనతఁ గోర్కెఁ జెప్పినన్. 72

తే. అతఁడు నగి త్రిప్పిపుచ్చిన • ననుజుకడకు, నరిగి యాతండు ద్రోచినఁ • బెరిఁగి వికృత
వేషయై యెత్తికొనిపోవ • రోషమెత్తి, యక్కుమారుఁడు వెసఁ గోసె • ముక్కు సెవులు.

క. భంగపడి రాముకడ క, య్యంగన చనుదెంచి యిట్టు • లనియెఁ ద్రిలోకో
త్తుంగచరిత్రుఁడు శశ్వద, భంగుం డగుపంక్తివదను • భగినిం జుమ్మా. 74

తే. శూర్పణఖ యనుదాన మీ • దర్పమడఁప, నసుర లిప్పుడ వచ్చెద • రనుచుఁ గోప
మునఁ గడంగి జనస్థాన • మునకు నేగి, యనుజుఁ డగుఖరుతోడఁ జె • ప్పిన నతండు.

క. దూషణునిఁ ద్రిశిరుఁ గూడి స, రోషంబుగ నెత్తి వచ్చి • రోగంబులు ది
వ్యౌషధముఁ దాఁకుపగిది మ, నీషమెయిం జాలురాము • నెదిరి మహాజిన్. 76

చ. పొలిసినఁ జూచి శూర్పణఖ • పోయి దశాననుఁ గాంచి బన్నముం
దెలుపు నెడం బ్రసంగమునఁ • దేటపడన్ వినిపించె సీతకో
మలతనులీల యద్దివిజ • మర్దనుఁడున్ హృదయంబునం గుతూ
హల మెలరార శీఘ్రగతి • నయ్యెడ కేగె వియత్పథంబునన్. 77

క. చని కౌటిల్యమున న్మహీ, తనయం గొని లంక కరిగె • దానవుఁ డపుఁడా
మనుజేంద్రనందనుఁడు దన, మనమున నడలన్ గుఁదమ్ము • మాటల మలఁగన్.

సీ. ఎదురొచ్చి దైత్యుచే • బడినజటాయువు వలన నంగన చన్న • వల నెఱింగి,
శరణార్థి యగుదివా • కరసూతిఁ జేకొని, కోలతోడనె వాలిఁ • గూల నేసి
వనచరబలముల • వసుధ నెల్లను నొక్క, హాయిగా నడపించి • వార్ధిఁ గడచి
లంకపై విడిసి చా • లంబు బలంబును, జూపి రాక్షసకోటి • రూపడంచి

తే. కుంభకర్ణునిఁ గుంభని • కుంభనాము, లైనతనయులతో నంత • కాలయమున
కనిచి దేవాంతకప్రహ • స్తాదిబంధు, వర్గసహితంబుగా దశ • వదనుఁ దునిమి. 79

తే. అఖిలదేవతాసన్నిధి • నగ్నిదత్త, యైనజానకి నానంద • మ్మతిశయిల్లఁ
గైకొని మెఱ్ఱాముఁ డీమూఁడు • లోకములకు, నద్భుతప్రీతు లొదవఁ బొరి? • గారుచుండ.

క. ఇంద్రజి ననిలోఁ జంపి మ, హేంద్రాదిత్రిదశనుతుల • కెక్కినయనుజున్
సాంద్రానుమోదమున రఘు, చంద్రుఁడు మోమెలమిఁ బొంద • సంభావించెన్.

ఆ. అతని నపుడ దివ్య • యానరత్నం బగు, పుష్పకంబుఁ దేరఁ • బుచ్చి దాని
కెదురువోయి యర్చ • లిచ్చి సంప్రీతి నా, తండు జానకియును • దాను నెక్కె.

చ. శరణని వచ్చి చొచ్చి యని • శంబును గొల్చుచు నున్న రావణా
వరజు విభీషణున్ సమర • వర్తనుఁ డైనదినేంద్రనందనున్
శరనిధి దాఁటి దేవిఁ గని • చయ్యన నుంగర మిచ్చి పేర్చి య
ప్పురవర మేర్చి లోకనుతిఁ • బొందినపావని నాదరించుచున్. 83

ఉ. వారలు వారిభూరిపరి•వారముతోన విమాన మెక్కి రాఁ
గా రఘునందనుం డరిగి • కాంచనతోరణచిత్రమై నవ
ద్వారనికాయమై పనిజ•పట్టణ ముత్సుకవృత్తిఁ జొచ్చె నిం
డారుముదంబునన్ భరతుఁ • డాదృతిఁ జేసి సలీలఁ గ్రాలఁగన్. 84

క. వినయము గైకొనఁగాఁ జే, యను దగువా రెల్లఁ దన్ను • సఖ్యాయిసంభా
వనమై నభినందింపఁగ, జననాథుఁడు పూజ్యరాజ్య•సంపద నొందెన్. 85

ఆశ్వాసాంతము.

మ. కమలాధారుఁడు భీతిదూరుఁ డసమా•కారుండు గంభీరుఁ డ
బ్జముఖీమారుఁ డపారసారుఁడు కళా•స్ఫారుండు వీరుండు దు
ర్గమదోస్సారుఁ డధర్మభీరుఁడు మహో•దారుండు దుర్వారుఁ డ
త్యమలాచారుఁడు నిర్వికారుఁడు యశో•హారుండు ధీరుం డిలన్. 86

క. వికచకమలాయతాక్షుం, డకుటిలచిత్తప్రచార•హరిమిత్రుం డ
ర్కకులప్రదీపుఁ డభినవ. మకరాంకుఁడు విజయమాన•మర్దనుఁ డెలమిన్. 87

మాలిని. నమదరినృపచూడా•నవ్యరత్నాంశువీచీ
సముదయనుభగోల్లా•సస్ఫురత్పాదపద్ముం
డమరతరునికాయ•త్యాగలీలాపహాసో
ద్యమనిఘృణనినర్గో•దార్యహస్తాబ్జుఁ డుర్విన్. 88

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ తిక్కన నామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు నందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

మద్భగీరథాన్వయ
తామరసాకరసహస్ర•ధాముఁడు సూరి
స్తోమారామవసంతుఁడు
భూమండనయశుఁడు మన్మ•భూమీశుఁ డొగిన్. 1

రామునికొల్వుకూటమునకు జనకాదులు వచ్చుట.

క. శ్రీరామచంద్రుఁ డిట్లు మ,హా రాజపదస్థుఁ డైన•నభినందింపన్
గౌరవమున జనకాది, క్ష్మారమణులు వచ్చి కాంచి • సంప్రీతిమెయిన్. 2

క. అన్నరపతివినయాదిగు,ణోన్నతి కెద లలర మంజు•లోక్తుల సమయో
త్పన్నవిషయోపలాలన, నున్నయెడన్ హర్షరసస•ముత్కర్షముతోన్. 3

సీ. కౌశిక బక దాల్భ్య•కణ్వప్రభృతు లైన, దురితవిదూరు లా • తూర్పువారు
నాత్రేయ కుత్స దృ•ఢాయు రగస్త్యు లా, దిగఁ గలదక్షిణ•దిక్కువారు
ఋషభ రైభ్యక యక్ష•వృషముఖ్యు లాతపో,మహనీయు లగుపశ్చి•మంబు వారు
గశ్యప జమదగ్ని • గౌతమాత్రులు లోను, గా నుత్తరమ్మునఁ • గల్గువారు

తే. శిష్యసంఘంబుతో రామ•పోష్యవర్గ, మగుట మునికులమెల్లను • నరుగుదెంచె
నతనివిజయోత్సవముఁగొని•యాడు వేడ్కఁ, బ్రీతి మొగముల నెలకొనఁ•బెంపుగట్టి.

ఉ. అందఱుఁ గూడి కోసలకు • నర్థిమెయిం జనుదెంచి యెంతయుం
గ్రందుకొనంగ నున్నెడ న•గస్త్యుఁడు వాకిటివానిఁ జూచి మా
యిందఱరాక దాశరథి • కి వెఱిఁగింపుము వేగ మన్న వాఁ
డుం దగఁ బోయి యల్లన న•డుంకుచు భూవిభుఁ జేరి నమ్రుఁ డై. 5

ఉ. దేవ మునీశ్వరుల్ సకల•దిఙ్ముఖవాసు లగస్త్యముఖ్యు లా
శ్రావితనామధేయులు వి•శాలతపోవిభవు లసముజ్జ్వల
త్పావకమూర్తు లయ్యును గృ•పారసపూరితశీతలాకృతుల్
దేవరఁ గాన వేడ్కఁ జను•దెంచినవా రని విన్నవించినన్. 6

క. విని యెంతయు సమ్మదమున, జనపతి తోడ్తెమ్ము వారిఁ • జయ్యన ననుడుం
జనెఁ బణిహారియుఁ దోడన, మును లత్యంతప్రమోద•మున వచ్చుటయున్. 7

చ. పతి యెదురేగి నమ్రుఁ డయి • భక్తిమెయిం గొని వచ్చి యుజ్జ్వలో
న్నతకనకాసనంబుల మ•నఃప్రమదంబుగ నందఱన్ యథో
చితగతి నుంచి మో మలర • సేమమె నావుడు బాధ లెల్లఁ దీ
ర్చితి భువనంబు లన్నిటికి • సేమము యిఁకిట మాకు సేమమే. 8

మునులు రాముని నుతించుట.

చ. అరిఁ బరిమార్చి ప్రీతి జన•కాత్మజఁ దోకొని యేగుదెంచి రా
జ్యరమఁ బరిగ్రహించి యిటు • లద్భుతసంపద నొప్పి యున్న నిన్
గర మనురక్తి మై వినియుఁ • గన్నులు చల్లగఁ జూచియు న్ముదం
బరుదుగఁ గంటి మెంతయుఁ గృ•తార్థుల మైతిమి రాఘవేశ్వరా. 9

ఆ. అలుక వొడమి చాప • మందికొనినపుం డ్రి,జగము లైనఁ గడఁక • సమయు ననిన
సమరమందు రాక్ష•సశ్రేణి నోర్చుట, నీకు నెంతపెద్ద • నృపవరేణ్య. 10

క. ఐనను రావణుఁ డఁట రిపుఁ, డానెలకువ చొచ్చి పొదివి • తఁట పోరను నీ
చే నెత్తురు గాకుండఁగ, వానిం జంపి తఁట తగదె • వర్ణన సేయన్. 11

మ. అనిఁ గుంభుండు నికుంభుఁడుం బడినఁ గ్రో•ధావిష్టుఁ డై దర్పమున్
దనుజస్నేహముఁ బక్షయుగ్మకము గా • ధాత్రీధరాకారతం
జను దేరం గని కుంభకర్ణుఁ బటువ•జ్రస్ఫార బాణాహతిం
దునుమం జాలుట నీడు లే దరయ నీ•దోర్విక్రమక్రీడకున్. 12

చ. ఇవి యరయంగ నెంతపను • లింద్రజిచావుఁ దలంప వాని నా
హవమున శూలికైనఁ జెన•య న్బర మాతఁడు పిల్కుమారినన్
భువనము లెల్ల నిర్భయతఁ • బొంది మహాద్భుత మంది లక్ష్మణ
స్తవనకథావిధాచరణ•తాపరతంత్రము లయ్యె రాఘవా. 13

చ. అని మును లెల్లఁ బంక్తిముఖు • నాతనితమ్మునిఁ గుంభకర్ణునిం
దనయుని మేఘనాదుని ను•దగ్రబలాఢ్యులఁ గాఁ గడంగ పే
ర్కొన విని కౌతుకం బడరఁ • గుంభసంభవు మోముఁ జూచి యి
ట్లను ధరణీశ్వరుండు విన•యంబు నిజాస్య మలంకరింపఁగన్. 14

క. కడిఁదిమగ లని దశాస్యుం, గొడుకుం దమ్మునిఁ గరంబు • గురువుగ మీచె
ప్పెడుభంగిఁ జూడ వారలఁ, నడుగంగా వలసియున్న • యది మునినాథా. 15

క. అమ్మనుజభోజనులజ, న్మమ్ములునుం దపము చేసి•న తెఱంగును శౌ
ర్యమ్ములును జెప్పు మనవుడు, నమ్ముని రఘుపతికి నిట్టు • లనియెం బ్రీతిన్. 16

విశ్రవసు జన్మప్రకారము.

ఆ. తొల్లి కృతయుగమునఁ • దోయజసంభవ, నందనుఁడు పులస్త్య•నామధేయుఁ
డైనమునివరుఁడు మ•హానుభావంబునఁ, దండ్రియట్ల యెన్నఁ•దగినవాఁడు. 17

చ. అమరనగంబుచేరువ ని•యంత్రితనిర్మలచిత్తవృత్తి యై

శమ్మదమసత్యశాలి యనఁ • జాలి తపం బొనరించుచుండి కాం
చె మనుజదేవకింపురుష•సిద్ధవియచ్చరకన్యకానికా
యముఁ దనయాశ్రమస్థలియు•పాంతమున న్విహరింప వచ్చినన్. 18

క. పలుమఱుఁ గని కని యొకమఱి, మెలఁతలతో నిట్టు లనియె • మీ రిచటికి రా
వల దింకిటు లనుఁ జూచినఁ, గలుగుం జుఁడి తత్క్షణంబ • గర్భము మీకున్. 19

క. అని నియతి సేయుటయు న,మ్ముని పలుకులు కన్యకాస•మూహం బెల్లన్
విని యాయిరువునఁ జేరక, చన నం దొక్కర్తు విధివ•శంబున వినమిన్. 20

ఉ. ముందటియట్ల నెచ్చెలుల • మొత్తములోపలఁ గూడి యాడు వే
డ్కం దరలాక్షి వోయి యచ•ట న్మునియాకృతితోడ దృగ్రుచుల్
వొందినమాత్రమై నెలఁత • పొక్కిటితో విరియ న్వళు ల్గరం
బందము గాఁగ నారును గు•చాగ్రములు న్నునుఁగప్పుసొంపు నై. 21

ఉ. గర్భముఁ దాల్చి మై గలయఁ • గన్గొని వెక్కసపాటు మున్నుగా
దుర్భర మైనసంభ్రమము•తోడ విషాదభయానుతాపముల్
నిర్భరభంగిఁ బుట్టి తన•నెమ్మది దీఁటుకొనంగ జోటి యా
విర్భవదార్తి యై చనియె • వేగమ యాత్మనివాసభూమికిన్. 22

క. అరుగుటయుఁ జూచి మది న,చ్చెరువడి తృణబిందుఁ డల్లఁ • జేరఁ బిలిచి ని
ర్భరగర్భచిహ్నములుగా, నిరూపణముచేసి యవ్వ•నిత కి ట్లనియెన్. 23

ఉ. అక్కల కన్యకాత్వ మిటు • లాఱడివోవ నకారణంబ నీ
కెక్కడిచూలు వచ్చె నిది • యెయ్యెడ నెమ్మెయిఁ బుట్టె నన్న నుర్
వెక్కుచు మాట దొట్రుపడ • వెల్వెలఁ బాఱుచుఁ గమ్ముకన్నునీ
రక్కపయిన్ వెసం దొరఁగ • నామృగలోచన తండ్రికి ట్లనున్. 24

క. చెలులకడ నాడు వేడుకఁ, బులస్త్యమునియాశ్రమంబు • పొంతకుఁ జని యా
ప్పొలఁతులఁ గానక యయ్యెడఁ, గలయం బరికించు చుండ•గర్భము దోఁచెన్.

ఉ. నాయెడ లేన కన్గొని మ•నంబున బెగ్గల మంది యత్తఱిం
జేయునుపాయ మెయ్యదియుఁ • జిత్తమునం దలపోయ లేక నా
కీయకృతంబు వాటిలుట • యేర్పడ నీ కెఱిఁగింపఁ గోరి వే
వే యిటు పాఱుతెంచితి వి•వేకనిధీ ననుఁ గావు నావుడున్. 26

క. ఆరాజర్షియు దీనికిఁ, గారణ మమ్మునియకాఁ బ్ర•కాశజ్ఞానో
దారమతి నెఱిఁగి కన్నియ, గారవమునఁ గొని పులస్త్యు•కడకుం జనియెన్. 27

చ. చని మునినాథ యిత్తరుణి•సాధ్వి గుణాన్విత నాదుకూర్మినం
దని నిగృహీతచిత్తుఁడఁ గ•దా యని త్రోవక దీని నాదరం
బునఁ బరిచర్యఁ గొమ్మనినఁ • బొల్తుక నర్థిఁ బరిగ్రహించి యా
తనిఁ జరితార్థుఁ జేసె నుచి•తమ్మున నమ్ముని ధర్మవేది యై. 28

చ. అదిమొదలాలతాంగి వి•నయంబున వల్లభుచిత్తవృత్తి స
మ్మదము దలిర్ప భక్తిగరి•మంబునఁ బెంపు వహించి యుండఁ గొ
న్నిదినము లంతఁ బోయిన ము•నిప్రవరుండు ప్రసన్నుఁ డై దయా
స్పదసదపాంగవీక్షణము • భామినిపైఁ బొలయంగ నిట్లనున్. 29

క. తరుణీ భక్తికి మెచ్చితి, వర మిచ్చెద నీకు విను భ•వద్గర్భము భా
స్కరతేజుం డగుకొడుకై, వెరవరి యయ్యెడును సకల•విద్యలయందున్. 30

క. ప్రశ్రయవతి వగునీచే, విశ్రుత మై గుణసమృద్ధి•వెలయుట వాఁడున్
విశ్రవసుం డనఁగా భువ, నశ్రావ్యం బైనభవ్య•నామము వడయున్. 31

క. మనరెండువంశములుఁ బే,ర్కొనఁ గను నీకొడుకువలనఁ • గోమలి యనినన్
విని సంతసిల్లి యట్టుల, తనయుని జనకోపమానుఁ • దడయక కాంచెన్. 32

శా. పౌలస్త్యుం డుదయించి నిర్మలకళా•స్ఫారీభవన్మూర్తి యై
బాలేందుం బ్రహసించుచుం బెరిఁగి యా•ల్పం బైనకాలంబునం
జాలం గీర్తన కెక్కి యుజ్జ్వలతప•స్సంపత్తిఁ బెంపారి ధ
ర్మాలోకంబున లోకము ల్వెలుఁగ నా•ర్యశ్లాఘ్యుఁ డై యున్నెడన్. 33

క. తేజోధనుఁ డగునమ్ముని, రాజితగుణజాలములకు • రాగిల్లి సుతం
బూజాపూర్వముగ భర, ద్వాజుం డాతనికి దేవ•వర్ణిని నిచ్చెన్. 34

ఉ. విశ్రవసుండు నమ్ముదిత • వేడుకతోడ వివాహ మై గృహ
స్థాశ్రమధర్మ మొప్పఁగ • యజ్ఞసమృద్ధి వహించుచుం గృపా
విశ్రుతబుద్ధిసంపద వి• వేకవిశుద్ధి ప్రసిద్ధి కెక్క భ
వ్యశ్రుతిచోదితాచరణ•మాభరణంబుగ నిత్యపుణ్యుఁ డై. 35

వైశ్రవణుని వృత్తాంతము.

క. ఆరమణియందుఁ గులవి,స్తారకుఁ డగుతనయుఁ బడసి • తత్సంతాన
శ్రీరమ్యతఁ గోరెడుసర,సీరుహసంభవుని సంత•సిల్లఁగఁ జేసెన్. 36

ఉ. తత్సమయంబున న్మునివి•తానము గొల్వఁగ వచ్చి యెంతయున్
వత్సలతం గుమారునకు • వైశ్రవణుం డనుపేరు వెట్టి య
త్యుత్సుకవృత్తి నెత్తికొని•యుం గొనియాడియు నట్లు పుత్త్రిపౌ
త్త్రోత్సవ మాచరించెఁ గమ•లోద్భవుఁ డుత్కటహర్షమూర్తి యై. 37

క. ఆవైశ్రవణుఁ డఖిలవి,ద్యావిదుఁ డై యౌవనమునఁ • దప మొనరించెన్
దేవాసురసిద్ధమునీం,ద్రావళి తనధర్మనియతి • కచ్చెరువందన్. 38

క. నీరాహారసమీరా,హారంబులఁ జేసి చేసి • యది గాక కడున్
ఘోరం బగుతపము నిరా,హారుం డై చేసె బహుస•హస్రాబ్దంబుల్. 39

క. నిష్ఠ మెయి నిట్లు వ్రతము ల,నుష్ఠింపఁగ సౌమ్యదర్శ•నుం డయి యమర
శ్రేష్ఠనివహమ్ముతోఁ బర,మేష్ఠి యరుగుదెంచెఁ దత్స•మీహిత మొసఁగన్. 40

చ. ముదమున నేగుదెంచి తన•ముందట నిల్చినశంభుఁ గాంచి త
త్పదసరసీరుహంబులయు•పాంతమునన్ ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి నె
మ్మదుటను మోడ్పుఁగేలును ద•నుద్యుతియుం బులకాంకురంబులున్
హృదయముభక్తి పెంపుఁ బెరయించుచు వైశ్రవణుండు నిల్చినన్. 41

ఉ. వత్స భవత్తపోనవది•వారుఁ గాంచి వికాస మొందె నా
హృత్సరసీరుహంబు వర • మిచ్చెద నిష్టము గోరు నావుడున్
వత్సలుఁ డైనపద్మభవు • వైశ్రవణుండు సముజ్జ్వలార్థసం
పత్సముదాయనిత్యసుఖ•భవ్యదిగీశత వేఁడె వేఁడినన్. 42

ఉ. అక్కమలాసనుండు వరు•ణాంతకజిష్ణులఁ జూచి మీకుఁ దో
డొక్కని దిక్పతిత్వపద•యోగ్యుని నే సృజియింప నున్నచో
గ్రక్కున నీతఁడుం దదభి•కాంక్షయ చేసెఁ దగంగ నింక మీ
రొక్కటి యై జగం బరయు•చుండుఁడు నాలవవానిఁ జేసితిన్. 43

చ. అని వర మిచ్చి వైశ్రవణు•నాదరవిస్తృతనేత్రపద్ముఁ డై
కనుఁగొని నిర్జరత్వపద•గౌరవనిత్యుఁడ వైతి గాన నీ
కనుగుణ మైనయారుచిర•యానముఁ గొమ్మని యిచ్చెఁ బుష్పకం
బనఁగఁ బ్రసిద్ధ మై మణిమ•యాకృతి నొప్పువిమానరత్నమున్. 44

ఆ. ఇవ్విధమున నిచ్చి • యింద్రాదిసురులతో, నజుఁడు వోవుటయు ధ•నాధిపతియుఁ
దండ్రికడకు వచ్చి • తత్పదాబ్జములకు, నెరఁగి భక్తియుక్తి • నెదుర నిలిచి. 45

క. కోరినవరము విమానము, గారవమున నాకుఁ గమల•గర్భుఁ డొసంగెన్
మీరలు నివాసదేశముఁ, గారుణ్యము నేయుఁ డనినఁ • గడు వేడుకతోన్.

క. ఆవిశ్రవసుఁడు తనదుప్ర,భావంబున నెల్లయెడలుఁ • బరికించి తదీ
యావాసయోగ్యముగ మది, భావించి ముదమున న్ధ•పతి కిట్లనియెన్. 47

సీ. కమనీయముగ విశ్వ•కర్మ నిర్మించిన, మున్ను దైత్యశ్రేష్ఠు • లున్నపురము
జలనిధి పరిఖగాఁ • గలిగినయది లంక, యనఁగ లోకములఁ బేర్కొనిననెలవు
దనుజు లెల్లను జనా•ర్దనుచేత మర్దితు, లయి పోకఁ జేసి పా • డయ్యె నయ్యు
రమ్యనికేతనా•రామాభిరామ మై, యల్లసిల్లెడు సుఖ • మొందు మచట

ఆ. ననిన నట్ల కాక • యని తండ్రి వీడ్కొని, బహువిధానురూప•పరిజనములు
పొదివి కొలువ నతఁడు•పుష్పకంబునఁ జని, యందు దివ్యసుఖము•లనుభవించె.

క. జనకునకు మ్రొక్కఁ బోవుచు, ననిమిషనల్లభునికడకు • నరుగుచుఁ గమలా
సనుఁ గొలువఁ జనుచు విహరిం,చె నిజేచ్ఛం బుష్పకమున • సిద్ధపదమునన్.

చ. అన విని కుంభసంభవమ•హామునితో రఘువంశనాథుఁ డి
ట్లనియె మునీంద్ర మున్ను నను•రాధిపు లెలెడివీడె లంక త

జనతపోవిభూతిబల • సత్త్వచరిత్రవిశేషము ల్గనా
ర్దనుదెస హాని పుట్టినవి • ధంబు వినం గడువేడు కయ్యెడున్. 50

క. ఆతనికి మనయెఱింగిన, యీతనికిని దారతమ్య • మెట్టిదియో మీ
చేత నెఱుంగఁగ వలయు నఱ, చేత నిడినయట్లు దెలియఁ • జెప్పు మునీంద్రా. 51

క. జనపతి తన్నట్లడిగిన, మునినాథుం డధికహర్ష • మునఁ బలికె దశా
ననదర్పదళన యేర్పడ, విను చెప్పెద నంతయును స • విస్తారముగాన్. 52

సుకేశునివృత్తాంతము.

క. హేతిప్రహేతు లనఁ బ్ర, ఖ్యాతు లుదయ మైరి రాక్ష • సాన్వయమున నా
హేతి గృహస్థుం డయ్యెఁ బ్ర, హేతి తపంబునకుఁ జనియె • నెంతయు శాంతిన్.

ఆ. అంబుజాక్షి కాలుఁ • డనువానిచెలియలు, హేతిరమణి యైన • నాతి యొక్క
తనయుఁ గాంచె వీత • వినయు విద్యుత్కేశు, నతులబలపరాక్ర • మైకరసికు. 54

చ. అతఁ డభిరాముఁ డై పెరిఁగి • యౌవనసంపద నుల్లసిల్లుచుం
బ్రతి యిడరానిరూపమునఁ • బ్రస్తుతి కెక్కి వివాహ మయ్యె వి
శ్రుతముగ సంధ్య నాఁ బరఁగు • సుందరికూఁరిమిపుత్త్రి మన్మథా
ప్రతులితగాత్రయష్టి యగు • సాలకటంకట సమ్మదమ్మునన్. 55

క. ఆలలన యౌవనంబునఁ, జాలాత్తై వగచి తుదిఁ బ్ర • సూతిక్రియకుం
గాలం బగుటయు మందర, శైలతటంబునకు నొంటి • సని యచ్చోటన్. 56

ఆ. వరతనూజుఁ గాంచి • కరుణావిహీన యై, విడిచి వైచి వచ్చి • విభునితోడ
వివిధకేళిఁ దేలి • విహరించుచుండె మ, న్మథవికారపూర • మగ్న యగుచు. 57

క. అంత నట నక్కుమారుఁ, డెంతయుఁ గరుణమ్ము దోఁప • నేడ్చుచు నుండం
గొంతవడికి భూతేశుఁడు, కాంతాసహితంబు వృషభ • గమనుం డగుచున్. 58

క. ఆచక్కటిఁ గ్రీడార్థం, బై చని యాయేడ్పు విని ద • యార్ద్రిత బాలుం
జూచి యకటకట యని గౌ, రీచారుముఖాంబుజము ని • రీక్షించు చొగిన్. 59

మ. అతివా పీసికిఁ దండ్రితోడిసరి ప్రాయం బాసురత్వంబు ను
ద్ధతబాహాబలగర్వనిర్వహణముల్ • దైతేయవంశక్రమా
గతరాజ్యంబు నభశ్చరంపుఁబురముం • గామప్రచారంబు ని
చ్చితి నీచిత్త మెఱింగి నావుడుఁ గృపా • శ్రీపారవశ్యంబునన్ 60

క. అప్పుడ గర్భం బగుటయు, నప్పుడ జన్మించుటయును • నప్పుడ ప్రాయం
బొప్పెడిజవ్వన మగుటయు, నప్పాసు దనుజాన్వయమున • కంబిక యిచ్చెన్. 61

క. కేశములు లెస్స యిప్పిశి, తాశనునకు ననుచుఁ గౌతు • కాన్వితమతి యై
యీశానుఁడు గావించె ను, కేశుం డనుపేరు వాని • కిం బ్రకటముగన్. 62

చ. అతఁడు వరప్రసాదమహి • మాతిశయంబునఁ జేసి విష్టప
త్రితయము గీడ్వడం దనదు • తేజము చెల్లుచు నుండ లీల న

ప్రతిహతవృత్తి నెల్లెడ నభశ్చర మైనపురంబుతోడ నం
చితగతులం జరించె విలసిల్లుచు నీశ్వరలాలనీయుఁడై. 63

క. ఉన్నయెడ నాసుకేశుఁడు, హర్షోన్నతి కెద నోటువడి వయోరూపగుణో
త్పన్నానురూపమతిఁ దన, కన్నియ దేవమణి నిచ్చె • గ్రామణి ప్రీతిన్. 64

మాల్యవదాదులు తపంబుచే బ్రహ్మవలన వరంబులు వడయుట.

తే. ఇట్లు గంధర్వవల్లభుఁ • డెలమిఁ గూఁతుఁ
దనకు నిచ్చిన వరియించి • దానివలన
మాల్యవంతుఁ డనంగ సుమాలి యనఁగ
మాలి యనఁ గాంచెఁ గొడుకుల మహితయశుల. 65

ఉ. ఇవ్విధిఁ బుట్టి తండ్రి పరమేశువరంబున నద్భుతస్థితిన్
జవ్వన మాదిగా నఖిలసంపదలుం గను టెల్ల విన్కి నా
ముువ్వురు నుత్సహించి తపముం బరమేష్ఠిగుఱించి చేయఁగా
నవ్విబుధాచలంబునకు • నర్థిమెయిం జని సువ్రతస్థులై. 66

ఉ. ఆర్జవశాంతిదాంతినియమాదిగరిష్ఠగుణైకనిష్ఠమై
నిర్జితచిత్తవృత్తు లయి • నిర్మలధర్మపరంపరాప్రభా
వార్జన మెల్లలోకములు • నద్భుత మందుచు సంస్తుతింప నా
వర్జితబుద్ధిఁ జేసి రనవద్యతపంబునఁ బద్మసంభవున్. 67

శా. ప్రత్యక్షం బయి దేవబృందములతోఁ • బద్మాసనుం డర్థి నా
దిత్యాద్రిస్థలి నిల్చి పొల్పుటయు దైతేయాత్మజు ల్సంభ్రమ
ప్రీత్యుత్కర్షము లంతరంగముల ఘూర్ణిల్లంగ సర్వాంగసాం
గత్యస్వీకృతభూతలం బగునమస్కారంబునం బుణ్యులై. 68

క. కరకమలయుగళపుటశే, ఖరులును భక్తిభరనమ్రగాత్రులునై ని
ల్చిరి వరదానౌత్సుక్య, స్ఫురితాధరుఁడైనపద్మజునికట్టెదురన్. 69

ఉ. అత్తఱి వారిఁ జూచి కరుణార్ద్రమతి నిట్లనియె న్విరించి దై
త్యోత్తములార మీతపము • నుగ్రత కిచ్చెరువంది వచ్చితం
జిత్తములందు మీ రభిలషించినయట్టివరంబు లెల్ల నే
నిత్తుఁ గడంగి కోరికొనుఁ • డిప్పుడ దేవమునీంద్రసన్నిధిన్. 70

ఉ. నావుడుఁ బొంగి యద్దనుజనందను లిట్లని రేకవాక్యులై
దైవతయక్షకింపురుషదానవమానవకిన్నరాదినా
నావిధభూతకోటుల రణంబున గెల్పుఁ బరస్పరప్రమో
దావహమైననెయ్యముఁ జిరాయురవాప్తియు మాకభీష్టముల్. 71

తే. ఇవ్విధంబునఁ గోరిన నెలమిఁ బొంది
యట్ల కావుత మని కమలాసనుండు

వాసవాదులు వెఱఁ గంద • వరము లొసఁగి
మునులు గొలువ నిజావాస•మునకుఁ జనియె. 72

—॥ మాల్యవంతుఁడు లంకయందు నివసించుట. ॥—

చ. వరములు గాంచి బాహుబల•వంతుఁ డనం దగుమాల్యవంతుఁ డ
చ్చెరు వగువిక్రమంబునఁ బ్ర•సిద్ధి వహించి నిజానుజన్ములం
గర మనురక్తి మున్ననఁ డ•గం గొనియాడుచు సర్వలోకభీ
కరుఁ డయి దేవతామునిని•కాయము దల్లడ మందుచుండఁగన్. 73

క. దానవలక్ష్మివిభవ మ, నూనంబై నెగడ నసదృ•శోద్ధతగతి నెం
దేనిం జని విహరించుచుఁ, దా నొక్కెడ విశ్వకర్మఁ • దద్దయుఁ బ్రీతిన్. 74

క. రావించి యిట్టు లనియెను, దేవతలకు నెల్లనీ వ•తిస్థిరమతి వై
కావింతు నివాసము లోక, యావాసము మా కొనర్పు • మభిరామముగాన్.

తే. అదియు రజతాద్రి నొండె హి•మాచలమున
నొండె మందరనగమున • నొండె బాగు
చూచి నీశిల్ప మేర్పడ • సుభగరత్న
సంపదుజ్జ్వలముగ రచి•యింపవలయు. 76

క. అని తనతోఁ జెప్పినయా, దనుజపతికి విశ్వకర్మ • తాఁ దొల్లి సురేం
ద్రునియనుమతమున దక్షిణ, వననిధిలో నొక్కపురము • వర్ణన కెక్కన్. 77

క. ఒనరించుటయుఁ ద్రికూటం, బనునున్నతభూధరంబు•నం దది శతయో
జనవిస్తీర్ణం బగుటయుఁ, గనకప్రాకారస•ప్తకము గల్గుటయున్. 78

సీ. అఖిలదిక్కులును స•న్ముఖములయగుటయు, మందిరమ్ములురత్న•మయము లగుట
గోపురావళి నభో•వ్యాపిని యగుటయు, మార్గముల్ మృదుకుట్టి•మమ్ము లగుట
తోరణోత్కరము ర•త్నారూఢ మగుటయు, సంగణంబులుమనో•హరములగుట
దేవాలయంబులు • దివ్యంబు లగుటయు, నాపణవ్రాతంబు • హైమ మగుట

తే. పేరు లంక యగుట • యారామకేదార, కమలషండదీర్ఘి•కావిభూతి
పాత్ర మగుట ప్రబల•శత్రుపరాక్రమా, గమ్య మగుట చాల•రమ్య మగుట.

క. ఎఱిఁగించి మీకు నునికిగ, నొఱపు సకలదైత్యకోటి•యును మీరలు నే
ర్తెఱఁ జని యందుండుఁడు గడు,నఱ వని నెయ్యంపుసముచి•తోక్తులఁ దెలుపన్.

క. దనుజపతి లంకకందువ, గని నిధి నిఱుపేదవాఁడు • గన్నట్లు మనం
బునఁ బొంగి యనుజసహితము, చని యప్పురి దైత్యవంశ•సామ్రాజ్యముగాన్.

—॥ మాల్యవదాదులు పెండిలియై పుత్త్రులం గాంచుట. ॥—

తే. నెగడి యున్నయెడ న•సింధ్యచరిత్ర గం, ధర్వి నర్మదాభి•ధాన ప్రీతిఁ
గోరి యిచ్చెఁ దనదు•కూఁతుల ముప్వురఁ, దానవేశ్వరునకుఁ • దమ్ములకును.

క. క్రమమున సుందరియును గే, తుమతియు వరదయు ననన్యవధూటీత్రయముం
దమ మువ్వురుఁ బూర్వజపూ, ర్వముగఁ బ్రమోదములతో వివాహం బైనన్.

సీ. అందు సుందరి యను నరవిందనయన యు, న్మత్తు సుప్తఘ్ను నుమత్తు యజ్ఞ
కోపు దుర్ముఖుని విరూపాక్షు వజ్రము, ష్టిని గని పుత్రిక ననలఁ గనియె
నా కేతుమతియు ధూమ్రాక్షుఁ బ్రహస్తుఁ గం, పనుఁ గాలకార్ముకు భద్రదత్తు
భాసకర్ణాంకు సుపార్శ్వ సంహ్రాదిని, గాంచెను వరదయుఁ గైకసియును

తే. నోలిఁ గుంభీనసయును బుష్పోత్కటయును
ననఁగ నలువురు వామలోచనలఁ గనియె
ననలు నీలుని సంపాతిహరునిఁ బడసె
వరద పదపడి దానవాన్వయము వెలిఁగ. 84

మాల్యవంతుఁడు లోకంబుల బాధించుట.

శా. సంతానం బభివృద్ధి నొందిన బలోత్సాహం బెర్వం బలా
క్రాంతాశేషదిగంతుఁ డై బలువిడిన్ రక్షోగణేశుండు దు
ర్దాంతుం డై శ్రుతిబాధ సేయుచుఁ గ్రతుధ్వంసంబుఁ గావించుచుం
గాంతారాంతరవాసు లైనమునులం గారించుచుం గ్రూరుఁ డై. 85

మ. పరనారీహరణం బొనర్చు వివిధోపాయంబుల న్మేదినీ
సురవర్గంబుల నొంచు దేవగృహసంశోభాభిఘాతంబు సే
యు రవీందుద్యుతిజాలము ల్మలుపు మాయోపాయకేలీకృతా
దరుఁ డై నిర్జరకోటిఁ గష్టపఱుచున్ ధర్మంబు నష్టంబుగాన్. 86

ఇంద్రాదులు హరుననుజ్ఞచే విష్ణువును వేఁడుట.

చ. ఋషులును దేవతాగణము లెంతయు బెగ్గల మంది యార్తు లై
వృషగమునుండు దీర్చు మన వేదన యంచు సహేశుఁ గాంచి దు
ర్విషహము లైనయాపరిభవించుట లెల్ల నెఱుంగఁ జెప్పి ని
స్తుషముగ దైత్యవర్గములఁ ద్రుంపఁగఁ గోరిరి దైన్య మేర్పడన్. 87

చ. హరుఁడు సుకేశుమీఁది కృప నాతనిసంతతి కల్గ కుండియున్
సురమునివృత్తభంగములు చూడఁగఁ జాలక యేను నేర నా
హరికడ కేగుఁ డాతఁ డభయం బొసఁగున్ దయ మీకు నన్నఁ జె
చ్చెరఁ జని శౌరి కంతయును జెప్పి రరాతులజన్మ మాదిగాన్. 88

శా. గోవిందుండు దయామతిం బలికె నాకుం జెప్పఁగా నేల రు
ద్రావిర్భావితశక్తి నే నెఱుఁగనే యాదైత్యుఁ డత్పుత్రకుల్
భావారూఢులు గారె పద్మజవరప్రాప్తానుభావు ల్మదీ
యావాసం బగులంక వింతయె త్రిలోకాక్రోశ మాలింపనే. 89

ఉ. వినను మీమతం బెఱుఁగు ♦ నంతకు నేమియుఁ జేయ నైతి న
ద్దానవులన్ సముజ్జ్వలసు♦దర్శననిర్దళితాఖిలాంగులం
గా నొనరించి లోకముల ♦ కల్మష మంతయుఁ బాచి యుత్సవ
శ్రీనినుపారఁ జేసెద వి♦రించిమహేశులు సమ్మతింపఁగన్. 90

మాల్యవదాదు లమరావతిపై దండెత్తుట.

క. అని వీడ్కొల్పిన మోదం, బునఁ బొందుచు నిజనివాస♦ములకు శతమఖా
ద్యనిమిషులు ఋషులుఁ బోయిన, యనంతరము మాల్యవంతుఁ♦డంతయు వినియెన్.
క. విని యొక్కింత వగచి య, ద్దనుజేంద్రుఁడు విక్రమైక♦తత్పరుఁ డగుచున్
మనమున గర్వము గదురఁగ, ననుజుల రావించి యిట్టు♦లనియెఁ గుపితుఁడై.
మ. మనలన్ ధూర్జటితోడ గోసడిచి కా♦మధ్వంసి పట్టీక పొం
డని చక్రాంకునిఁ జూపి పోవిడ సురేం♦ద్రాదు ల్సరోజాతునిం
గని యెగ్గు ల్ప్రకటించినం గినిసి లో♦కంబు ల్వినంగా నతం
డనుమానింపక పూనె దైత్యకులసం♦హారంబుఁ గావింపఁగాన్. 93
ఉ. పూర్వమునన్ హిరణ్యకశి♦పుప్రభృతుల్ దనచేతఁ జచ్చినన్
గర్వము మీఱి యున్కి ముర♦ఘస్మరుఁ డెల్లఁ గడంగు నాతనిన్
సర్వజగంబులున్ బెదర ♦ సంగరరంగమునన్ జయించి ప్రా
త్పర్వ మొనర్పఁగావలయు ♦ దైత్యులకు న్మన మెల్లభంగులన్. 94
క. అనిన సుమాలియు మాలియు, నని రతిఁ డీట వచ్చె నేని ♦ నదె యయ్యెడు న
య్యనిమిషు లెగ్గులు మనపైఁ, బొనరించినదాన నింత ♦ పుట్టెను గంటే. 95
క. కావున నమరావతిపైఁ, బోవలయుం జుట్టుముట్టి ♦ పోరిగొని పిదపన్
దేవతలపక్షమై యని, కేవిరుఁడుఁ గడఁగె నేని ♦ నెఱుఁగుద మతనిన్. 96
తే. అనిన మాల్యవంతుఁ♦డగుఁ బోలు నిదియని, నయన మపుడచాటఁ♦బంచి కదలి
యమితవివిధవాహ♦నారూఢయోధవీ, రోద్ధతముగ నడిచె♦నుద్దవిడిని. 97
చ. అత్తఱిఁ గెంపు మీఱిసఘ♦నావళి యాకస మెల్లఁ గప్పి క్రొ
న్నెత్తురు నెమ్ములుం గురిసె ♦ నిరధి యెంతయు ఘూర్ణమానమై
యుత్తల మొందెఁ బర్వతము ♦ లొక్కుమొగిం గదలె న్మహోల్కముల్
మొత్తముగట్టి రాలె బల♦ము ల్వెఱఁ గందఁగ జేటు దెల్పుచున్. 98
చ. అంతయుఁ జూచియున్ దితిసు♦తాధిపుఁ డప్డు మనంబులోన నా
వంతయుఁ గొంకు లేక దివి♦జావళికిన్ మనచేయుహాసికై
యెంతలు పుట్టెఁ జూడుఁ డని ♦ యేడ్తెఱఁ జూపుచుఁ దమ్ములన్ బలం
బంతటికిం బురస్సరుల ♦ రైచనుఁ డంచుఁ బరాక్రమోన్నతిన్. 99
క. చెలఁగుచు నమరావతి కిం, పలరంగ నడచు టెఱిఁగి భ♦యభ్రాంతి మెయిం
గలఁగఁగఁ బాఱి మహేంద్రా, దులు పుచ్చి రుపేంద్రకడకు♦దూతం గడఁకన్.

ఆశ్వాసాంతము.

ఉ. కాయికవాచికాత్మికవి • కారవిసర్జనవిస్ఫురత్తనూ
దాయకు నానతాగివసు • ధావరహర్షరసప్రకర్షసం
ధాయకు సూరిశోభనవి • ధాయకు నుద్భటరాజదుర్దశా
దాయకుఁ ద్రిపత్త్రపరి • ధాయకు దీనజనార్థదాయకున్. 101

క. పాండిత్యసుభగుఁ ద్రిభువన, పెండేరు సకాతిభూప • భీషణబాహా
దండాభిరాము రామా, మండలచిత్తాపహార • మకరపతాకున్. 102

మాలినీవృత్తము. సకలజనమనోజ్ఞం • జండభాషానభిజ్ఞం
బ్రకృతిఘటితరాగుం • బ్రస్ఫురత్త్యాగభోగుం
జకితనృపశరణ్యుం • జారులావణ్యగణ్యుం
బ్రకటసుగుణసంగుం • రాయవేశ్యాభుజంగున్. 103

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్రి బుధారాధనవిధేయ తిక్కననామధేయ ప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు నందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీరమ్యతానిరూఢమ
హోరస్కుం బుణ్యసంక•ముదితయశస్కుం
గారుణ్యార్ద్రమనస్కుఁ బ్ర
జారంజనశీలు మనుమ•జగతీపాలున్. 1

విష్ణువు దేవతలకుఁ దోడై రాక్షసులతో యుద్ధము సేయుట.

చ. హరిఁ గని దేవదూత చర•ణానతుఁ డై యసురేంద్రసేన ని
ర్జరనగరంబుపైఁ బెలుచ•రాకయు నాకము బెగ్గలంబునం
దిరుగుడుపాటుఁ జెప్పిన న•తిత్వరితంబునఁ గౌతుకంబుమై
గరుడుని నెక్కి శార్ఙ్గగుణ•గాఢరవంబు నభంబు నిండఁగాన్. 2

క. రక్షోవధయును సుమనో, రక్షయు మదిఁ గోరి యాద•రంబున రాజీ
వాక్షుఁడు సిద్ధులజయశ, బ్దాక్షరములుఁ గిన్నరీచ•యములుగానంబున్. 3

క. కొంచెపునగవుల సంభా, వించుచు వివిధాయుధాంశు•వితతుల్ దిశలన్
నించుచు దనుజతమమ్ముఁ దూ, లించుచు రణకేళిలోల•లీలం జనుచోన్. 4

క. గరుడునిపై శార్ఙ్గధను, ర్ధరుఁ డగువిష్ణుండు మేరు•తటిఁ బొల్చుతటి
త్పరివృతజలదముఁ బోలుట, విరియ దనుజరాజహంస•వితతి యితనికిన్. 5

మ. అని బృందారకవందిబృందము లమం•దానందముం బొంది కీ
ర్తన సేయం ద్రిదివంబు ముట్టికొన ను•ద్దామప్రతాపంబున
న్దనుజానీకము చేర కుండ నడుమ • న్వారింపఁగాఁ బూని చ
య్యన నేగెం బతగేంద్రపక్షపవన•వ్యాధూతదిగ్భిత్తియై. 6

మ. చని నాకంబున కడ్డపడ్డ హరియు•త్సాహంబు వీక్షించి య
ద్దనుజాధీశుఁడు చేయి వీచుటయు మా•ద్యద్దంతివర్గంబు న
శ్వనికాయంబుఁ బదాతిలోకము రథ•వ్రాతంబు నొక్కుమ్మడిన్
ఘనమార్గం బఖిలంబు గప్పి పడగల్•గ్రాలన్ వడిం దాఁకినన్. 7

తే. మందహాసంబు చేసి యు•మందరవము, మిగిలి రిపుతూర్యరవములు•మ్రేఁగికొనఁగ

బాంధవజన్యంబుఁ బెలుచఁ బూ•రించి శార్ఙ్గ, గుణము సారించి దానవ•గణముఁ జూచి.

క. కడఁకఁ దలమిూఱి యల వేర్పడ మును దలపడఁ దలంచి • పఱతేరంగా
విడుచుచు నొక్కొకయమ్మునఁ, బడ నేయుచు వచ్చె వీర•భటులం గడిమిన్.

చ. తొలితొలి వడ్డపీనుఁగులఁ • ద్రొక్కుచు నొండొరు మిాఱఁ జూచున
గ్గలికఁ గడంగి బాహుబల•గర్వము చూపఱు మెచ్చ నుగ్రదై
త్యులు దలపడ్డ వారిసము•ద్ధతి కుత్సవ మంది శార్ఙ్గమం
డలమున నిల్వరించె నిశి•తాస్త్రము లూఁతయి వ్రాలునట్లుగన్. 10

ఉ. కూలినవారిఁ జూచి వెడ•గొంకిన మెచ్చక మున్ను వెన్నుగా
సోలకుఁ జొచ్చువారుఁ దమ•నెయ్యుర కడ్డము వచ్చువారు ను
క్కీలయి నేర్పు లేక తమ•కించి పయిం బడి నొచ్చువారు మూ
ర్ఖాలినమచ్చరం బగుట•వారణ సేయక వచ్చువారు నై. 11

క. దానవు లేయుచు వైచుచు, సేనలఁ బురికొల్పుకొనుచుఁ • జేరిన శార్ఙ్గ
జ్యానాదభరితరోదసి, యై నారాయణుఁడు మార్గ•ణాంబుధి ముంచెన్. 12

చ. మునుమును వీఁకఁ దాఁకి యొక•మోహర మచ్యుతుచేత మ్రగ్గుటన్
మొనలు గలంగినం గని స•ముద్ధతవృత్తి నదల్చి వెన్నద
న్ని నిలిచె దానవేశ్వరుఁడు • నెక్కొనఁగా దనబుద్ధిఁదమ్ములున్
దనయులు దండనాథులు ను•దగ్రత సేనకు దర్ప మెక్కఁగన్. 13

క. బరవసమునఁ గోల్తలచే, సిరి పురికొని కడఁగి దైత్య•సేనలు మగుడన్
హరిఁ బొదిసెఁ జపలజలదో, త్కర మతిసాంద్రముగ నభముఁ•గప్పినభంగిన్.

ఆ. ఓరలేక దొరలు • పోరికిఁ జొచ్చిరి, కడిఁదిసుగలుఁ బేరు • కలుగువారు
నడరి ముట్టఁ గవిసి•రరవాయిగొనక కో, లాహలముగఁ గాల్బ•లమ్ము గదిసి. 15

క. శరములఁ జక్రంబులఁ దో, మరములఁ గుంతముల గుప్పి•మానుగ ఖడ్గ
క్షురికా హాల పరిఘాము, ద్గర ముసల పరశ్వధములఁ•గప్పిరి కడిమిన్. 16

శా. సర్పారాతిపయిన్ నిజాంగముల పైఁ • జంచద్భుజాభీలతన్
దర్పం బేర్పడ నొక్కపెట్ట యటు లా • దైతేయవీరుల్ దిశా
సర్పద్దీప్తసటాజటాలపటుశ•స్త్రవ్రాతముల్ సాంద్రమై
యూరొప్పకుండఁగ నించినన్ మురహరుం • డుద్దామకోపాగ్ని యై. 17

చ. గుణమున లస్తకంబునను•కోటియుగంబున గేలఁ దారభీ
షణముగ నుప్పతిల్లి రభ•సంబుగ రేఁగినమాడ్కిఁ దీవ్రమా
ర్గణనికరంబు లొక్కట న•రాతిబలంబులఁ గప్ప శార్ఙ్గని
క్వణనము రోదసీకుహర•కర్పరముం బగిలింప నుగ్రతన్. 18

క. అరదములు రథికవరులును, హరిసారథికేతుసహిత • మై పొడిపొడి గా౯
గిరులును జోదులు డొల్లఁగ, దురగంబులు రావుతులును•దుత్తునియలు గా౯.
క. ఏయుచుఁ గౌమోదకిఁ గొని, వ్రేయుచు నందకమునను వి•విధగతిఁ దునియల్
సేయుచు మధుమథనుఁడు దై, తేయతతిం గూల్చె నుద్ధ•తిం బడలుపడ౯. 20
చ. అడరినమేఘపంక్తి విరి•యం బటువేగమహానిలంబు బ
ల్విడి భయదప్రకారముగ • వీచుతెఱంగున దైత్యసైన్యముల్
సెడి నలుదిక్కులం బఱవఁ • జేసి యమందవిజృంభణంబునం
బిడుగులపిండు బిట్టులియు • పెల్లున విష్ణుఁడు శంఖ మొత్తిన౯. 21
ఆ. పాఱలేక చాలు•పడ డొల్లె భటకోటి, కరులు గిరులు గూలు•కరణి మొగ్గె
ఘోటకంబు లెల్ల•గుండియ లవిసి శో,ణితముఁ గ్రక్కె శంఖ•నిస్వనమున. 22
చ. తదవసరంబునం బెలుచఁ • దాఁకి సుమాలి యుపేంద్రుపైఁ బటు
ప్రదరము లభ్రి మద్రిశిఖ•రంబును వారిని ముంచినట్లు పె
ల్లిదముగ నేసె దైత్యులు చ•లింపక సంగరకాంక్షఁ గ్రమ్మఱం
బొదువ సహోదరు ల్ప్రమద•పూరితచిత్తులు గా నుదగ్రులై. 23
క. వనజాక్షుఁడు దరహాసం,బునఁ బొదివినకినుక వక్త్ర•మున ముసుఁగువడం
దునిమెను లీల మెఱుఁగు గ్ర,క్కున నాతనిసూతుశిరముఁ • గ్రూరాస్త్రమున౯.
ఉ సారథి వడ్డ నశ్వములు • సంచలతం బెనఁగాడి యీడ్చినం
దేరను వేది యగ్రజుఁడు • దృష్టిఁగొనం గని మాలి యుద్ధమై
బోరన వచ్చి యన్విహగ•పుంగవకేతను నేసె నెంతయుం
గ్రూరము లైనయమ్ములను • గుర్వుగ దానవు లుత్సహింపఁగ౯. 25
ఉ. మాలిశరంబు లొక్కమొగి•ముంచుక గప్పినమాడ్కిఁ గప్పిదుం
గూలఁగ నేసె వానిరథ•ఘోటముల౯ హరి వాఁడు గ్రక్కున
న్నైశ్యలఘటంబు డిగ్గుమృగ•నాథుక్రియ౯ గద వుచ్చికొంచు నా
భీలగతి౯ రథంబు డిగి • భీమజవంబున నంట నార్చుచు౯. 26
క. పఱతెంచి గదియఁబడి యే,డ్తెఱ వ్రేసిన మోము దాఁకి • తిరిగ గరుడి య
త్తఱిఁ జక్రంబున హరి పెడ, మఱి వైచెను దనుజునసుజు•మస్తకము దెగ౯.

— మాల్యవంతుఁడు విష్ణువుఁ గోడి పాతాళముఁ జొచ్చుట. —

శా. మాలిం జంపిన మాల్యవంతుఁ డుదితా•మర్షప్రకర్షంబునం
గాలాగ్నిప్రతిమానుఁ డై నిజభుజా•గర్వంబు మై లీల నుగ్ర
మీలజ్జ్వాలకరాళశక్తిఁ గొని మే • మే తాఁకి వక్షస్థలిం
గీలించెం జలదంబుపై మెఱుఁగుమా•డ్కి౯ శౌరిక్షి జెన్నుగా౯. 28
క. ఆశక్తిమె శౌని క్రమ్మఱఁ, గేశవుఁ డసురేంద్రు వైవ • గిరిపైఁ బడుతీ
వ్రాశనిచాడ్పున వక్షో, దేశంబునఁ బడిన నొచ్చి • ధృతి వాటించె౯. 29

ఆ. మూర్ఛవోక నిలిచి • మూఁడుమొగంబుల, శూల మెత్తికొని క•రాళవృత్తి
నడచి నెమ్మొగమునఁ • బొడిచె నింద్రానుజు, దేవతలమనంబు • దిగ్గనంగ. 30

క. పొడిచి పిఱిఁదిదెసకయి పో, యెడిదానవు వ్రేసె గద మ•హీధరుఁడు గడున్
వడిఁ బక్షంబులఁ బొరిఁబొరి, నడిచెను విహగాధిపతియు • నత్యుగ్రముగాన్. 31

సీ. గద దాఁకి మూర్ఛిల్లి • గరుడుని రెక్కల, గాలిచే దవ్వుగఁ • దూలిపోయి
తెప్పిఱి లేచి నల్•దిక్కులు గనుఁగొని, పాఱియుఁ జచ్చియు • బయలుపడ్డ
బలములోపలఁ జేయఁ • గలవారి బంధుల, దొరలను గానక • బరవసంబు
దక్కి తమ్ముండును • దాను నొండొరువులఁ, జూచు చున్నంతనె • వీచె గరుడి

ఆ. పక్షమారుతమునఁ • బరిపరి యైనయా, సేనతోడఁ గూడి • దానవేంద్రుఁ
డాకులముగఁ బోరువు•టాకులచాడ్పునఁ, ద్రిప్పికొనుచు నెగసి • తెరలి పఱవ.

క. అమ్మెయిని నోడి తానుం, దమ్ముఁడు హతశేష మైన•దానవబలముం
గ్రమ్మఱి తమవచ్చినమార్గమునఁ బాఱెను విహంగ•గమనుం డెగవన్. 33

మ. కడువేగంబున లంక కేఁగి తమదో•ర్గర్వంబు దైత్యారిచేఁ
బడి భంగంబునఁ బొందినన్ భయభర•భ్రాంతాత్ము లై యందునుం
దడయన్ బెగ్గిలి బృంద మెల్లఁ గొని పా•తాళంబు క్రిందం జొరం
బడి రా దేవమునీంద్రకోటికి నన•ల్పప్రీతి నందిల్లఁగాన్. ?4

అగస్త్యుఁడు రామునకు రావణాదులకథ దెల్పుట.

క. వనజాక్షుఁ డొకఁడు వెలిగా, దనుజుల నెవ్వారికి గెలువఁ • దలఁపఁగ నగు నిం
ద్రుని కప్పుడు తమ్ముఁడ వై, తనయుఁడ వై తివుడు నీవు • దశరథపతికిన్. 35

ఉ. సత్త్వరజస్తమోగుణవ•శస్థితిఁ గైకొని నీవ లీల బ్ర
హ్మత్వము దాల్చి లోకముల • కన్నిటికిన్ జననం బొనర్తు వి
ష్ణుత్వము దాల్చి వానికి మ•నోజ్ఞతమస్థితి వృత్తిఁ జేర్తు రు
ద్రత్వము దాల్చి వాని కుచ్ఛి•తంబుగ సంహృతిఁ గూర్తు రాఘవా. 36

ఉ. సాధులఁ గావ దుష్టజన•సంహరణం బొనరింప ధర్మముల్
బాధలఁ బొందకుండఁ బరి•పాలనసేయఁ దలంచి యాత్మమా
యాధృతిఁ బుట్టువుం బనుల • నాదర మొప్పఁగఁ దాల్చి పొల్చుటన్
మాధవ మర్త్యుఁ డండ్రు నిను • మందమతుల్ భవభావరూఢు లై. 37

తే. అధిపతి సాలకటంకటు • లనఁగఁ జనిన, నాఁటివారుఁ బౌలస్త్యుఁడు•నాఁగఁ బరఁగు
నేఁటివారు సమానులు • నిక్క మరయ, బాహుబలమున నాహవ•దోహలమున.

మ. అనినన్ రాఘవకుంజరుండు మునినా•థాగ్రేసరుం జూచి యి
ట్లనియెన్ మాల్యవదాదివృత్తము ప్రసం•గాధీన మై పుట్టె నే
మును మీచే వినురావణాదులకథల్ •ముట్టం బ్రశంసింపుఁ డా
తనిఁ దత్సోదరులం దనూజు వినఁ జి•త్తం బుత్సుకం బయ్యెడిన్. 39

ఆ. రాముఁ డిట్టు లడుగ • నాముని సెప్పెఁ బా,తాళభువనమున మ•ద్గం బడంగి
యున్న యాసుమాలి•యొకనాఁడు సౌందర్య,వినయమహిత దనదు•తనయఁ జూచి.

ఉ. రూపగుణంబులందు ననురూపత గల్గువరుండు దీనికిం
జేపడు నొక్కొ పుత్త్రిలఁ బ్ర•సిద్ధులఁ బల్వురఁ గాంచు నొక్కొ ల
క్ష్మీపరిణామహృద్య మగు•జీవన మక్కట గల్గు నొక్కొ యి
ప్పాప మదన్వయక్రమముఁ • బాత్రముఁ జేయు నొకో పొగడ్తకున్. 41

క. ఈలోకంబున నరసితి, మే లెల్లెడ వరునిఁ గాన • మేదిని కరుగం
జాలక యున్నను బోవదు, బాలికఁ గొని పోవ వలయుఁ • బరిణయమునకున్.

మ. అని యుల్లంబున నిశ్చయించి సుకుమా•రాకార నా కైకసిం
గొని వేడ్కన్ మహి నెల్లెడం దరిగి ర•క్షోనాథుఁ డెం దైన న
ల్లునిఁ గల్యాణగుణోత్తరుం బడయ కే•ట్లుం బోవఁ బొ మ్మంచు న
ల్లనఁ జేరెం దరుపోతకాంత మగుపౌ•లస్త్యాశ్రమోపాంతమున్. 43

ఆ. అచటఁ గనియెఁ దండ్రి • నతిభక్తి వీడ్కొని, ఘనవిమాన మెక్కి•యనుపమాన
మహిమ వెలయఁ బురికి • మగుడఁ బోవఁగ ధనా,ధ్యక్షు రుచిరహార•ధవళవక్షు.

క. కనుఁగొని సుమాలి యితనిం,గనుమునిచంద్రునకు నిత్తుఁ•గన్నియ నని సం
జనితకుతూహలుఁ డై యు, వ్వనితకు ని ట్లనియె గార•వంపుఁబలుకులన్. 45

చ. తగినవరుండు నీకు వని•తా విను విశ్రవసుండ యాతఁ డా
ర్యగుణవిభాసి యమ్మునిజ•నాధిపుపాలికి నీవు వోయి యిం
పుగ వరియింపు నీ కనిన • పుత్త్రిలచేత మదన్వయంబు రూ
పగు నిదె చూచితే ఘనుఁ ద•దాత్మజు నుజ్జ్వలవైభవోన్నతున్. 46

ఉ. నా విని తాను ముగ్ధ మనము•నం దలపోయువిధంబ తండ్రి సం
భావనఁ జెప్పినన్ వికచ•పద్మవిలోచన సంతసిల్లి యేఁ
బోవుట యుక్త మేని ముని•పుంగవు నాశ్రమ మెద్ది పోదునే
నావుడుఁ జూపి సమ్మదము•నన్ సుత వీడ్కొలిపెన్ సుమాలియున్. 47

క. చని కైకసి పౌలస్త్యుం, గని వినయవిలాసభయవి•కాసవ్రీడా
జనితవికారసుభగనిజ, తనులత వెడవ్రాలఁ జతుర•తం బ్రణమిల్లెన్. 48

ఆ. మ్రొక్కి నిలిచి యతని • ముందట మేదిని,నంగుటమున నొరయు•చున్నఁ జూచి
యెచటనుండి రాక • యెవ్వనిసుత వేమి, పనికి నిందు వచ్చి • తనిన నదియు.

ఉ. ఏను సుమాలికూఁతుర ము•నీశ్వర మి మ్మిటఁ దండ్రి పంపునం
గానఁగ రాక యంచు నను•గాంతి దలిర్చెడి మోము వాంచుచుం
దా నటఁ జెప్ప లేమి విది•తంబుగఁ జెప్పుట లైన నంకుర
శ్రీ నినుపారె విశ్రవసు•చిత్తలతం గరుణాస్వరూప మై. 50

క. ముని యమ్మానినియింగిత,మును నెఱిఁగియు దివ్యబోధ•మున నేర్పడ నె
ల్ల నరసి యల్లనినగవున, మునింగి మృదుమధురవాక్య•ముల ని ట్లనియెన్. 51

చ. జనకుఁడు గోరి నిర్మలవి•చారమునం దగ నిశ్చయించి ని
న్ననుమతిసేయ నీవును బ్రి•యంబున నియ్యెడ కేగుదెంచు టె
ల్లను నగు నాదెసం దనయ•లాభముఁ గోరితి వియ్యకొంటి నే
ను నకట వేళ క్రూరము త•నూజులఁ గ్రూరులఁ గాంతు కామినీ. 52

చ. అనవుడు మీకృపం బడయు • నాత్మజు లుగ్రులు గాఁగఁ బాడి గా
దనవుడు నీదుసంతతికి • నంతకుఁ గొండొకవాఁడు శాంతుఁ డై
వినయవివేకధర్మముల • విశ్రుతబుద్ధి వహించు మత్కులం
బును భవదీయవంశమును • బూతము సేయు సరోజలోచనా. 53

క. అని యూఱడించి ముని య,వ్వనితం గైకొనియె నదియు • వల్లభచిత్తం
బునకుఁ దగుచరిత మన్ననఁ, గని సంతస మంది కొంత•కాలంబునకున్. 54

క. పదితలలుం గోఱలు నిరు,వదిచేతులు సిరులు గవియ • బలుమేనును గెం
పొదవిననయనంబులు న,న్మద మగుహృదయంబుఁ గలత•నయునిం గాంచెన్.

ఆ. కనినయప్పు డచటఁ • గడు నుగ్ర మగురక్త,వృష్టి గురిసె నుల్క • లష్టదిశలఁ
బడియె నఱలులఱచెఁ • బిడుగులుర్వినిబడి,మ్రోసె గాడ్పు నుడిసె•మాసెనినుఁడు.

క. మునివరుఁడు వికటుఁ డగుతన,తనయుకడకు వచ్చి వదన•దశకంబు గనుం
గొని వానికి దశవదనుం,డనియెడునామం బొనర్చె • నానుతుపిదపన్. 57

సీ. అధికప్రమాణస•ర్వాంగఘోరాకారుఁ, గుంభకర్ణుం డను•కొడుకుఁ గాంచె
దంష్ట్రాపరస్పర•తాడనరచితసం,కుల శూర్పణఖ యను•కూఁతుఁ గనియె
నిట్టిసంతతిఁ గన్న • యిమ్మహాపాతకం,బునకుఁ బ్రాయశ్చిత్త • మనఁగఁ బ్రీతిఁ
బడసె విభీషణుఁ • బావనోజ్జ్వలమూర్తిఁ, గైకసి మునికృపా•గౌరవమున

ఆ. నిట్లు పుట్టి పెరుఁగు•నెడఁ బంక్తిముఖకుంభ,కర్ణు లెందుఁ గ్రూర•కర్ము లగుచుఁ
దిరిగి జంతువుల వ•ధింతురు ధర్మసం,ప్రీతిఁ బరఁగు నవ్వి•భీషణుండు. 58

ఆ. అంత నొక్కనాఁ డ•సంతవైభవముతో, ధనదుఁ డేగుదెంచు • తండ్రిపాల
గారవమున నున్నఁ • గైకసి గనుఁగొని, చిన్నవోయి కొడుకుఁ • జేరఁ బిలిచి.

క. ఇతనిమహాసంపద సూ,చితె మీ రొక్కనిక పుట్టి • శ్రీ తేజములం
దితఁ డిట్లుండఁగ నీ వి,ట్లతిహీనత నున్నఁ బురుషుఁ • డండ్రె నిన్నన్. 60

మ. తను నిట్లాడినతల్లిమాటలకు మా•త్సర్యంబు చిత్తంబునం
దనరంగా దశకంధరుం డనియె ను•త్సాహంబు వాటించి యా
తనితో సాటి యనంగ మే లన నముం•దశ్రీవిలాసంబు సే
కొని యీలోకము లెల్ల నేలుదును నీ•కుం జింత యిం తేటికిన్. 61

రావణాదులు తపం బొనరించుట.

క. అని గోకర్ణమునకుఁ జని, యనుజన్ములుఁ దాను నెదల • నజు నిలిపి తపం
బొనరించి రత్తెఱం గొన,రను జెప్పెద నీవు వినుము • రఘుకులతిలకా. 62

సీ. వేసవి గనగనఁబ్రేఁగుచత్రాత్తిపై, నగ్గి నల్గడ నుండ • నర్కుఁ జూచి
వానకందువను దివారాత్రములు జల,ధారల బయళులఁ • దడియుచుండి
సీతునఁ జెనుమంచు • శిరముపైఁ గురియంగ,నిమ్మఁ గుత్తుకబంటి•నీర నిలిచి
ఫలముల వేళ్లఁ•బత్త్రంబులను నీళ్ల,లను గాలిఁగాలంబు • దనరఁ గడపి

ఆ. కుంభకర్ణుఁ డిట్లు • ఘోరంబుగాఁ బది,వేలవత్సరములు • సాల నియతి
మునిగణంబు సిద్ధ•జనమును వెఱఁగంది, తన్నుఁ దగిలి పొగడఁ • దపము సేసె.

తే. ఏకపదమున నైదు వే•లేఁడు లుండి,యూర్ధ్వబాహుఁడై మోమెత్తి•యుండెఁబిదప
నైదు వేలేండ్లు లిట్లు మ•హాతపంబు, ప్రియము గుందక చేసె వి•భీషణుండు.

చ. అనుజులనిష్ఠ మెచ్చక ద•శాననుఁ డుగ్రతపఃకుతూహలం
బునఁ ద్రిజగంబులం బొగడు • పొంపిరివోవ సహస్రవర్షముల్
సన నొకమస్తకంబుగ న•శంకతఁ దొమ్మిదివేలఁ దొమ్మిదిం
దునిమి హుతాశనుం దలలఁ • దుష్టునిఁ జేసె నజుండు మెచ్చఁగన్. 65

క. క్రమమున దశముఖుఁ డొగినొ,క్కముఖము చిక్కంగఁ బెఱము•ఖము లన్నియు న
గ్నిముఖంబున వేల్చియుఁ జి,త్తమునం దొకకొంకు లేక • తద్దయు నెమ్మిన్. 66

రావణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట.

ఉ. పది యగు వేయి నిండుటయుఁ • బంక్తిముఖుండు మనంబునన్ ముదం
బొదవఁగ నిర్వికారమున • నున్నశిరంబును గోయఁ జూచినన్
వదనచతుష్టయుం బలర • వారిజసంభవుఁ డేగుదెంచి క
ట్టిదుర వరంబు వేఁడు మిదె • యిచ్చెద మెచ్చితి నంచు నిల్చినన్. 67

క. ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి దశకం,ధరుఁడు వినయ మొప్ప నిలిచి • తఱుఁగని తలపై
వెరవునఁ దనకరపద్మము, లిరువదియును మొగిచి యెల్ల • నిట్లని పలికెన్. 68

శా. దేవా విన్నప మాదరింపుము భయో•ద్రేకంబునన్ మృత్యువుం
గావం గోరు బహుప్రకారముల లో•కం బంతయుం గావునన్
దేవవ్రాతవియచ్చరప్రకరదై•తేయప్రజాదిక్రియన్
జావేరూపున నాకు లేకునికి యి•ష్టం బాశ్రితశ్రీకరా. 69

క. ఏ నాబలవిరహితు లగు, మానవులను సరకుసేయ • మది నెన్నఁడు నీ
యానయె జగతిం దక్కటి, హీనపుజాతులకు వెఱతు•నే పరమేష్ఠీ. 70

ఉ. అని తను వేఁడినన్ సరసి•జాసనుఁ డవ్వర మిచ్చి యొక్కమో
మున వినయావనమ్రుఁ డయి • ముందట నిల్చినపంక్తికంధరుం

ఆ. ధనదుఁ డగ్రజుండు ♦ తదధీన మగులంక, యాసపడుట యుచిత ♦ మగునె యనిన
నధికవినయమున మ ♦ హామతి యైనప్ర,హస్తుఁ డిట్టు లనియె ♦ నసురపతికి. 94

చ. తనయుఁడు తండ్రి యగ్రజుఁడు ♦ తమ్ముఁ డనం జనునయ్య రాజ్యముల్
గొనునెడ శౌర్యలంపటుల ♦ కుఁ మఱి చుట్టఱికంబు గల్గునే
యను వగనంతకుఁ రిపు ను ♦ దగ్రత సైఁచిన నింక నూరకుం
డ నగునె వేగ పోరికిఁ గ ♦ డంగుము నీభుజదర్ప మేర్పడన్. 95

క. విను ము న్నదితియు దితియును, ననఁ గశ్యపుభార్యలిరువు ♦ రప్పాచెల్లెం
డ్రనిమిషుల నసురగణముం, గని రయ్యిరువురుఁ దెఱఁగుఁ బగలు ♦ గారే తమలోన్.

ఉ. దైత్యులు దర్ప మెక్కి వసు ♦ ధాత్రల మంతయుఁ దారవిక్రమా
ద్ధత్యమునం గొనం గని ముం ♦ దం బడఁగించి రసాతలైకసాం
గత్య మొనర్చె విష్ణుఁ డటు ♦ గావున వారలతోడి వైర మా
చిత్యవిహీనమే తడవు ♦ సేయకు దాయకు నల్గు మిత్తఱిన్. 97

తే. ఇట్లు పలికినపలుకుల ♦ కియ్యకొని సు,మాలి సందియ మేటికి ♦ మాకు నెల్లఁ
బ్రభువ వీవ లంకాపుర ♦ పతివి నీవ,పనుపు మొకదూత నాతని ♦ పాలి కనిన. 98

చ. ధనదునియొద్ద కేగి యుచి ♦ తంబుగఁ బల్కి పురంబుఁ బాసి పొ
మ్మని మును చెప్పి కోఱడము ♦ లాడిన మద్భుజశక్తి యంబుజా
సనవరశక్తి మూలబల ♦ శక్తి యెఱుంగఁగఁ జాటి చెప్పి ర
మ్మని చతురాభిభాషణుఁ బ్ర ♦ హస్తునిఁ బుచ్చె సురారి లంకకున్. 99

చ. చని యతఁ డాతనిం గని య ♦ సంభ్రముఁ డై సమయోచితంబుగా
వినయము నేసి దేవ యొక ♦ విన్నప మిప్పురి తొల్లి దైత్యవం
శనిజనివాస మానదుము ♦ శార్ఙ్గిక్షతంబునఁ బాసి పోయి రా
దనుజుల దిప్డు నీయనుఁగుఁ ♦ దమ్ముఁడు గ్రమ్మఱ నిన్ను వేఁడెడున్. 100

క. దశవదనుం డనుజుం డను,యశ మల్పమె నీకుఁ గిన్న ♦ రాధిప రక్షో
వశముగ లంక విడిచి యన,దృశబంధుప్రీతి సేయు ♦ దృఢముగ ననినన్. 101

తే. పురమునకకాదు నాదగు ♦ సిరికిఁ బరిజ,నమున కొరులెవ్వ రొడయులు ♦ నాకు నేడు
గడయు నాకూర్మితమ్ముఁడ ♦ కాక దీని, కడుగ నేటికి రమ్మను ♦ తడయ కిపుడ.

క. అని యతనికి సాదరభో,జనవిధి యొనరించి వస్త్ర ♦ చామీకరవా
హనభూషణాదివస్తువు, లనేకములు ప్రీతి నొసఁగి ♦ యానన మలరన్. 103

క. తగ వీడుకొలిపి ధనదుఁడు, వగ మనమునఁ గూర విశ్ర ♦ వసు పాలికి శీ
ఘ్రగతిం జని యమ్మునిపద,యుగళంబున కెరఁగి సవిన ♦ యోక్తిపరుం డై. 104

చ. అమరవిరోధివంపునఁ బ్ర ♦ హస్తుఁడు లంకకు వచ్చి నాకుఁ గా
ర్యముఁ దగఁ జెప్పినట్లు పుర ♦ మాతని కిమ్మని యాడె నాడినన్

అనుచిత మైనచందమునఁ ♦ జక్కనిమాటల బాంధవంబుతో
నమగుడ వానిఁ బుచ్చి ముని♦నాయక నీకెఱిఁగింప వచ్చితిన్. 105

తే. ఏమిపురుషార్థములుఁ జేయు♦ నెడల నెవ్వను, మీయనుజ్ఞయ నాకుస♦హాయ మగుట
నరసి మీదివ్యచిత్తాన ♦ నవధరించి, చేయు గలపని యెయ్యది ♦ చెప్పుఁడనిన.

శా. మున్నీకార్యము వాఁడు నన్నడిగినన్ ♦ మోమీక కోపించి మీ
యన్నం బుణ్యచరిత్రు నేనమును లం♦కాధీశ్వరుం జేసితిం
జన్నే వానిపరాభవంబునకు ను♦త్సాహంబు సేయంగ నీ
కన్నన్ మోములు గంటువెట్టుకొని కో♦పాయత్తుఁ డై యుత్తఱిన్. 107

ఉ. దిగ్గన లేచి పోదు గను♦తింపక వాఁడు విరోధలబ్ధికై
యగ్గలికంబునన్ మనల ♦ నందఱఁ జీరికిఁ జేకొనండు స
మ్యగ్గురుభక్తిధర్మరుచి♦మాన్యవివేకము లెంతదవ్వు నీ
కెగ్గొనరింపకుండఁ బుర ♦ మిచ్చితొలంగుము చాటి చెప్పితిన్. 108

సీ. ఇంద్రాయుధద్యుతు ♦ లెసఁగఁ జూడ్కికి రమ, ణీయంబు లైనమ♦ణిస్థలములు
సిద్ధగంధర్వాది♦సేవ్యంబు లైనయ, చ్ఛోదకంబులఁ జెలు♦వొందునదులుఁ
బల్లవపుష్పసం♦పద లుల్లసిల్లంగ, రమ్యంబు లైనయా♦రామములును
నంబుజమధుమత్త♦హంసికావితతుల, రుచిరంబు లయినస♦రోవరములుఁ
తే. గలిగి యొప్పు మిగులఁ ♦ గైలాసశైలత, టంబునందుఁ బురవ♦రంబుఁ జేసి
కొని వసింపు మచట ♦ ననుచరసహితమై, దివ్యభోగలీల ♦ తేజరిల్ల. 109

ఆ. అని విశ్రవసుఁడు చెప్పిన, విని వైశ్రవణుండు లంక ♦ విడిచి పరిజనం
బును దాను రజతగిరికిం, జని యొకపుర మలక యనఁగ ♦ సంపాదించెన్. 110

రావణుఁడు లంకం బ్రవేశించుట

తే. అంత నక్కడ మగుడఁ బ్ర♦హస్తుఁ డరుగు
దెంచి విత్తేశుఁ గాంచిన♦ తెఱఁగు నచటఁ
దాను బల్కినక్రమమును ♦ దాని కాతఁ
డన్నచందంబుఁ జెప్పె ద♦శాననునకు. 111

ఆ. విని యయ్యవిచారంబులు, దన కేటికి వెడలుఁ గాక ♦ దాడిమెయిం బో
యిన గాసిగాఁడె యింతక, చనుఁ జూ వెఱమనఁట నిలువ ♦ నందియు మేలా.

మ. అని బాహాబలగర్వనిర్వహణవి♦ద్యాపారగుం డైనయా
దనుజాధీశుఁడు వైర మెత్తి బలముం ♦ దానున్ వెసం బోయి పో
యి నిజావాసముఁ బాసి విత్తపతి పో♦యెం బోయె నా వించుఁ జే
ర్చినయౌద్ధత్యము నిత్య మైన విజయ♦శ్రీవిభ్రమోద్భాసి యై. 113

ఉ. లంకకు నేగి రాజ్యసుఖ♦లంపటుఁ డై యభిషేకమంగళా
లంకృతమూర్తిఁ జేకొని చ♦లంబు బలంబును నుల్లసిల్ల ని

శృంగత రాక్షసాన్వయభు•జావిభవం బలరన్ జగద్భయం
బంకురితంబు చేసెఁ దొలఁ•కాడెడువీరరసంబు పెంపునన్. 114

తే. ఇట్లు లంకాపురము వేడ్క • నేలె సకల
దనుజలోకంబు సేవింప • వనజసహిత
ముజ్జ్వలశ్రీసమేతుఁడై • యుల్లసిల్లు
చుండి యాదశకంధరుఁ • డొక్కనాఁడు. 115

శూర్పణఖను బెండ్లిచేయుట.

క. దర్పోన్ముఖయౌవనకం, దర్పాప్తిసముజ్జ్వలాంగిఁ • దనచెలియలి నా
శూర్పణఖఁ జూచి యోగ్యవ, రార్పణసమయ మని తలఁచి • యనుజన్ములతోన్.

ఆ. కాలకేయవంశ•కరుఁడు విద్యుజ్జిహ్వుఁ, డతులబలుఁడు సుంద•రాంగుఁ డతని
కిత్త మెల్లభంగి • నిత్తన్వి నని తగ, నాడి కార్యనిశ్చ•యంబు సేసి. 117

క. దనుజపతి యున్న నగరం, బునకుం దగువారినపుడ • పుచ్చి యతని రాఁ
బనిచి సబహుమానంబుగ, నొనరించెం బరిణయము మ•హోత్సవలీలన్. 118

ఆశ్వాసాంతము.

చ. నిగుపమమూర్తి వైరిరథి•నీసమవర్తి వివేకవైభవ
స్ఫురితవిచారుఁ డుజ్జ్వలయ•శోమణిహారుఁడు ధర్మసంగ్రహా
దరపరతంత్రుఁ డార్యజన•తామతమంత్రుఁడు వంశవారిజా
కరనవసూర్యుఁ డస్ఖలిత•గౌరవవర్తనధుర్యుఁ డిమ్మహిన్. 119

క. కవిలోకవనవసంతుఁడు, యువతీనూతనజయంతుఁ • డుదయానంతుం
డు వినయధనవంతుఁడు దా, నవినోదైకాంతుఁ డమలి•నస్వాంతుఁ డిలన్. 120

మాలిని. అమరశిఖరిహేలా•హారిధైర్యుం డవార్యా
క్రమభుజబలదృప్తా•రాతిసంహారుఁ డంహ
శ్శమనవినుతిపాత్రా•చారగణ్యుండు పుణ్యో
ద్యమవిరచితలోకా•త్యంతహృత్పర్వుఁ డుర్విన్ 1.21

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ తిక్కననామధేయప్రణీతం బయిన యుత్తరరామాయణం బను మహాకావ్యంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

నిర్వచనోత్తర రామాయణము.

చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీరమణీయుఁ డుపాసక
నారాయణుఁ డాదిధరణినాయకసామ్యో
దారచరిత్రుఁడు కులని
స్తారకసంభవుఁడు మనుమజనపతి యెలమిన్. 1

రావణకుంభకర్ణవిభీషణులు పెండ్లాడుట.

క. ఆదశకంధరుఁ డఖిలవి, నోదంబులఁ దగిలి నిత్యనూత్నవిహారా
మోదితుఁ డగు చుండి మృగ, వ్యాదరమున నేగి కాననాంతరభూమిన్. 2

క. ఒకమార్గంబున రా మయుఁ, డొకకన్నెయుఁ దాను నచట నొయ్యన చనుదే
నకుటిలశాంతోదాత్త, ప్రకృతి యగుట చూచి యెఱిఁగి రాక్షసపతియున్. 3

ఉ. గౌరవశాంతమూర్తిఁ దగఁ గైకొని మార్గము క్రేవ నిల్చి య
చ్చేరువఁ బోవ నద్దనుజుఁ జేరఁగఁ బోయి మహాత్మ యిట్లు కాం
తారములోనఁ బోకకుఁ గతంబును నీ లలితాంగిపేరు నీ
పేరును దీనిజన్మమును బ్రీతిఁ దగంగ నెఱుంగఁ జెప్పవే. 4

చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లను మహాపురుషా మయనామధేయుఁడన్
దనుజుఁడ హేమ నాఁ బరఁగుదానిఁ బయోరుహవక్త్రి నప్సరో
వనిత నమర్త్యు లిచ్చిన వివాహవిభూతివహించి నెమ్మి మైఁ
దనయుల నిద్దఱం గని ముదంపడి కాంచితి నీతలోదరిన్. 5

తే. అగ్రతనయుండు మాయావి యనఁగ వాని
యనుఁగుఁదమ్ముఁడు దుందుభి యనఁగ బరఁగు
దీనిపేరు మందోదరి దేవ యిమ్మృ
గాయతాక్షికిఁ దగువరు నరయఁ దలఁచి. 6

మ. జగతిం గ్రుమ్మరువాఁడనై కడఁగి యీచంద్రాస్యఁ దోకొంచు నే
ను గరంబుత్సుకవృత్తిఁ బోక యిది హృన్మోదంబు సంధిల్లె నీ
దగుసల్లాపరసంబు పెంపునఁ బ్రియం బంతంతకుం బేర్చెన
ట్లుగ నీయన్వయనామధేయములు విందుం జెప్పు నా కేర్పడన్. 7

క. నాపుడు మద మంది యితం, డీవారిజనయన నాకు • నీ నెదఁ గోరెం
గావలయు నని తలంచి మ, హావినయపరుండుపోలె • నతఁ డిట్లనియెన్. 8

క. నాకుం బ్రపితామహుఁ డా, లోకపితామహుఁడు తండ్రు•లుం బౌలస్త్యుల్
మీకె నన్ఁ బూన నేర గు, ణాకల్పా వేదములు చ•రాభ్యస్తంబుల్. 9

ఉ. పేరు దశాననుండు కృప• పెంపున నాదుతపంబుసొంపునన్
వారిజసంభవుం డొసఁగె • వాకిరి నైయెనపంబు లిప్పు డిం
పారెడులంక నాకు నెల•వై మహనీయవిభూతి నుండుదున్
దారపరిగ్రహంబు సకృ•తం బిటనుండదట నన్నఁ బ్రీతుఁ డై. 10

తే. క్రూరుఁ డగుట యెఱుంగక • కోరియిచ్చెఁ, గన్యనప్పుడు మయుఁడుద•క ప్రదాన
సహితముగ వీటి కరిగి యు•త్సవముతోడ, వాహమయ్యె నద్దానవ•వల్లభుండు.

క. తనసుతు లని యిమ్మయుచె, ప్పినమాయా-వియును దుందు•భియు సమరముఖం
బున వాలిచేత నీల్గుట, లినతనయుఁడు సెప్పె రఘుకు•లేశ్వర నీకున్. 12

క. ఒకయోధముఖ్యు నని నం, తకు నైనను గెలుచు • దాని నమోఘ
ప్రకృతి యగుశక్తి నిచ్చెను, వికసిల్లుచు మయుఁడు దనుజ•వీరాగ్రణికిన్. 13

క. కోరి వివాహం బయ్యెను, గారవ మెసఁగంగఁ గుంభ•కర్ణుఁడు దళదం
భోరుహలోచన యగున, వైరోచనికూఁతుకూఁతు • వజ్రజ్వాలన్. 14

ఆ. సరమ యనులతాంగి • శైలూషతనయఁ గ, పోలచంద్రబింబఁ•బులినజఘన
హరిణశాబనయనఁ • బరమోత్సవంబునఁ, బెండ్లియయ్యె నవ్వి•భీషణుండు. 15

మేఘనాదుని జననము.

క. పడపడి మందోదరి స, ద్మదమున సుతుఁ గాంచె నాక•మూరకు నెలుఁగుల్
మదదిగ్దంతావళములు, బెదరఁ జెలఁగె మేఘనాద • భీకరభంగిన్. 16

క. దనుజేంద్రుండును జిత్తం, బున నెంతయు సంతసిల్లి • పుత్త్రకునిఁ గనుం
గొని మేఘనాదుఁ డనఁగా, ఘనరూపం బయిననామ • మప్పుడు వెట్టెన్. 17

ఆ. పిదప నింద్రజి యనుపేరుఁ • బెంపుఁ బడసె, నద్దశాననందనుఁ•డభిమతముగ
దానిఁ బదపడి చెప్పెద • మానవేంద్ర, వినుము తరువాతికథలు స•విస్తరముగ.

ఉ. ఆసమయంబునన్ సరసిజాసనుపెట్టినచొక్కు కుంభక
ర్ణాసురు మోమునం గదిరెఁ • నాతఁడు నగ్రజు వేఁడె గాఢని
ద్రాసుఖయోగ్యమందిరము • రాక్షసవంశవరుండు నిచ్చెఁ గై
లాసముపోలెఁ బ్రాంశుధవ•ళం బగునూత్ననికేతరత్నమున్. 19

క. అందు నివాసస్థానము, నం దల్ప మనల్పముగ నొ•నర్చిన నిద్రం
బొంది బహువత్సరంబులు, నిందితదురితాబ్ధిలో ము•నిఁగి యుండంగన్. 20

రావణుఁడు దేవతలు మొదలగువారిని బాధించుట.

శా. దేవోద్యానము లీల మై నఱకు బా•ధించు న్మునిశ్రేణి నా
నావిప్రావలిఁ బట్టి తెచ్చి తిను బా•న్నంబుల్ సురస్త్రీలకుం
గావించుం గ్రతువైభవంబులకు వి•ఘ్నం బాచరించుం దశ
గ్రీవుం డప్రతిమప్రతాపపరుష•క్రీడాకలాకల్పుఁ డై 21

సీ. మదమున నలిరేఁగి • నదులు సొచ్చి కలంచి, యాడు నుద్ధతగంధ•హస్తిలీల
బలమునఁ జెలఁగి కా•నల కేగి రూపఱ, విఱుచు మహాపాత•విభ్రమమున
బెడిదంపుఁదనమునఁ • గడఁగి శైలమ్ములు, పొడిపొడి సేయు దం•భోళిభంగి
నొడలిపెంపున వీచి • జడనిధు లిక్కడ, క్కడ వైచు మంథన•గంబుకరణి

తే. గరుడగంధర్వయక్షకి•న్నరులఁ గన్నఁ, జెఱలు పట్టి యాడించు న•శేషలోక
భీకరము లగువిధములు • పెక్కు సేయు, గర్వ మెదుగంగ నాదశ•కంధరుండు.

కుబేరుఁడు దూతను బంపి రావణునకు బుద్ధి చెప్పించుట.

క. అత్తఱి నత్తెఱఁ గెల్లను, విత్తేశుఁడు గలయఁ గనియు • వినియుం గరుణా
యత్తమతి యగుట దూతం, బుత్తెంచె దశాననునకు • బుద్ధులు సెప్పన్. 23

క. చనుదెంచి దూత ముందఱ, గనియె విభీషణు నతఁడుఁ • గడువేడుక న
ద్ధనపతిసేమ మడిగి పరి,జనముల వేర్వేఱ యడిగి • సంభావించెన్. 24

ఉ. వచ్చినకార్య మారసి య•వక్రచరిత్రుఁడు దానవేశ్వరుం
జెచ్చెరఁ గానిపించె నెడ•సేయక దూత వినీతవేషుఁ డై
చొచ్చి ధరాతలం బురము • సోఁకఁగ నానతుఁ డై యుపాయనం
బిచ్చి కరప్రదర్శితము•హిం దగ సంకుచితోపవిష్టుఁ డై. 25

శా. దేవా దేవరతోడఁబుట్టువు కృతా•ర్థీభూతచేతస్కుఁ డై
నీవిఖ్యాతికి సంతసిల్లు సహజ•స్నేహుండు నీయందు నీ
శ్రీ వెంపారుటఁ గోరు నీమహిమఁ బ్రా•ర్థించు న్సదిం గావునన్
దేవేంద్రాదులచంద మొప్ప దని యు•ద్దేశించి నీయొద్దకున్. 26

తే. నన్నుఁ బుత్తెంచెఁ దనవచ•నములు గాఁగఁ, జెప్పుమని కొన్ని బుద్ధులు•సెప్పివాని
నవధరింపు మొకించుక • యవసరంబు, నాకు దయసేసి కార్యవి•వేకచతుర. 27

చ. జగములకుం బ్రతాపము ప్ర•శస్తముగాఁ బ్రకటించుమాత్రకుం
దగ వగు నిప్డు సేసినవి•ధం బిటమీఁద నిజాన్వయోచితం
బుగ నొనరింపు ధర్మము ద•పోవిభవంబునఁ గాదె యింతపెం
పు గనుట లంకకై మనకుఁ • బుట్టినముందటిహాని సాలదే. 28

చ. మునిజన మెల్ల దుర్దశల • ముచ్చిరి యుండుటఁ జూచి యప్సరో
వనితలయార్తిఁ జూచి క్రతు•వర్గముదైన్యముఁ జూచి నామనం

బనయుము౯ దల్లడిల్లెడు దశాననుదుష్టచరిత్ర మింక నై
నను నిది మాని సత్పథమునం జను దూఱు లడంగు నంతతోన్. 29

తే. ఇంతకాలంబు నేఁ బోయి హిమనగమున, శాంకరం బగుధర్మంబు సలుపు చునికి
నెఱుఁగనైతిమ్మగుడవచ్చి యెల్ల నెఱిఁగి, యెఱుఁగఁజెప్పితిహితమునొయెఱిఁగినంత.

క. ఇది నా కానతియిచ్చిన, పదకము గలరూపు విన్నపము సేసితి నీ
హృదయంబునఁ గైకొను మొం, డుదలంపులు దక్కి మనవుఁడుం గుపితుం డై.

క. ఆతఁడు నీకుం దగు నీ, వాతనికిం దగుదు మీర లక్కట దోరయుం
దూతయు నఁట వచ్చుటయు భ, యాతురతం గఱపి పోవ నఁట యిది పోలున్.

ఉ. బుద్ధులు సెప్ప నెల్ల నట పోవఁగనిమ్ము ధనాధిపుం దప
స్సిద్ధికిఁ బోయి వచ్చె నని చెప్పితి వత్తెఱఁ గెట్టి దంతయు౯
శుద్ధిగఁ జెప్పు మన్న సురసూదనుపల్కులు చూడ ని ట్లసం
బద్ధము లైనదూత యెడఁ బాసియు దిట్టఁడు గాన నిట్లనున్. 33

ఉ. అర్థవిభుండు పోయి తుహినాద్రిఁ దపం బొనరింపఁగా విహా
రార్థము వచ్చిన౯ గిరిసుతాన్వితు నీశ్వరుఁ గాంచియు౯ వర
ప్రార్థన సేయఁ డయ్యె నతఁ డాతఁడు దానికి మెచ్చి యిచ్చె స
ర్వార్థవిధాయకం బయిన యాత్మసఖత్వము నిశ్చలంబుగన్. 34

తే. వామపార్శ్వాభిగతు లగు వారి తేజ, మడరి యద్దెసలోచన మతని కపుడు
పింగళం బైనవా లేక పింగళుండ, వనఁగఁ బరఁగుము జగముల ననిరి ధనదు.

ఉ. అత్తెఱఁ గెల్ల నిట్టిద మహాత్మ శుభంబు సధర్మవృత్తి కా
యుత్తము నూవె యిమ్మెయి నహంకృతి సత్త్వము గాఁ దలంతు రే
యుత్తము లక్కటా చెడుట కోపక చుట్టము బుద్ధి సెప్పినం
జిత్తమునందు సీసరిపు సేయమి గర్వము గాక కర్జమే. 36

తే. అనిన నిరువదికన్నుల నడరుకెంపు, పద్మవనసాంధ్యబాలాతపంబుఁ బోల
భ్రూకుటివికటలలాటవిస్ఫూర్జదుగ్ర, కోపభీకరుఁ డగుచు రక్షోవిభుండు. 37

క. ఏమేమీ నను౯ జెడు దని, నామ్రుందటఁ గొంకు లేక నాలుకతుద కీ
వీమాట దెచ్చి తజువర, మేమిగఁ దలఁచితొకొ నీకు నిది విధి యనుచున్. 38

క. కేసరము లదరుహరిక్రియ, మీస లదర లేచి దూత మెడ దునియఁగ సిం
హాసనముకెలన నున్నమ, హాసి వెఱికి వ్రేసె దమ్ముఁ డడ్డము సొరఁగన్. 39

ఆ. ఆవులించుతలయు నడరెడునట్టయుఁ, జూచి ప్రీతుఁ డగుచు సురవిరోధి
యుచటిడింభతతికి నాఁకలిమడఁపుగా, నిచ్చి యాగ్రహమున నిట్టు లనియె. 40

శా. రక్షోవంశహితోపదేశ మను పేర౯ వీనిఁ బుత్తెంచె నా
యక్షాధీశ్వరుఁ డీశుతోఁ దనకు సఖ్యం బైన తేజంబు రా

జ్యక్షోభంబుగ లంకఁ గొన్నమనయ•న్యాయంబు సెప్పన్ సురా
దిత్యుద్రవ్యవసాయహేతు వగుభీ•తిం జూపి జంకింపఁగన్. 41

ఉ. నిక్కము నట్ల కాన తగు•నీతిపరు ల్పర లుక్కివంబునన్
మిక్కిలి యైనవారి నియ•మింపక తక్కుదురే ధనేశ్వరుం
డక్కట లెస్స సేసె నడి•యాన సెడన్ దిగధీశుఁ డొక్కఁడుం
ద్రిక్కక యుండఁ ద్రుళ్లడఁపఁ•ద్రిమ్మరఁ బోవలసెం గ్రమంబునన్. 42

రావణుఁడు కుబేరునిపై దండెత్తి పోవుట.

ఉ. కావున మున్నుమున్న యల•కాపుర మేర్చి ధనేశు నోర్చి య
త్యావలిపే రడంత మని•యప్పుడ యుద్ధవిధిన్ సమగ్రనా
నావిధసైన్యభూరిభర•నమ్రవసుంధరుఁ డై పురీసరి
ద్గిరిసమహాటవు ల్గడచి•రాజతశైలముఁ జేరఁ బోయినన్. 43

తే. యక్షు లంతంతఁ జూచి ధ•నాధిపునకు, రాక్షసేశ్వరుసైన్యంబు•రాక చెప్ప
నతఁడు గ్రక్కున సేన లా•యితము చేసి, బరవసంబునఁ దలపడఁ•బంచుటయును.

క. ధనదుబలము దనుజబలము, ననువునఁ దలపడఁ గడంగి•యార్చుచుఁ దాఁకెన్
ఘనఘోషభీషణము లగు, వననిధు లొండొంటితోడ•వడిఁ దాఁకుగతిన్. 45

యక్షరాక్షసులయుద్ధము.

శా. జ్యానాదంబు నిశాతహేతిపటలీ•సంఘట్టరావంబు ఘం
టానిక్వాణసమేతబృంహితము గా•ఢస్ఫారహేషాసము
త్థానోపేతఖురాహతధ్వనియు సాం•ద్రం బైనభేరీపటు
ధ్వానం బేర్పడ దయ్యె నయ్యెడ బల•ద్వంద్వంబునం దేమియున్. 46

ఉ. అందును నిందుఁ జేయఁ గల•యట్టిభటుల్ దలపడ్డ సైన్యముల్
గ్రందుగ నొక్కపెట్ట తమ•కంబునఁ బోరుట చూచి కైకసీ
నందనుఁ డిమ్మెయిన్ సరి పె•నంగుట సైఁపక వచ్చి వీఁకఁ దాఁ
కెం దనమోములన్ నఱలఁ•గీల లుదగ్రత వజ్రదంష్ట్రి యై. 47

క. ఏటున వాటున వ్రేటునఁ, బోటున దశముఖుఁడు రౌద్ర•ముగ నఱుముటయున్
శేటమొగమువడి యక్షులు, కోట సొరంబాఱి రసుర•కోటి మొగవఁగన్. 48

క. తోలుకొనిపోయి దనుజులు, కైలాసతటంబుబయలు•గైకొనఁ జన నా
భీలశరనిహతి వారలు, గూలఁగ సంయోధకంట•కుఁడు వడిఁ దాఁకెన్. 49

ఉ. ఏచినదైత్యసైన్యముల•నెల్లను ద్రుళ్లడఁగించి యిట్లు శౌ
ర్యోచితలీలఁ గ్రాలి సమ•రోద్ధతి మైఁ దమ సేనఁ జూచి చే
వీచుచు వచ్చుయక్షుఁ గని•వీతభయుండు దశాస్యమంత్రి మా
రీచుఁ డుదగ్రుఁ డై గిరి గి•రిం దగ మార్కొనుమాడ్కిఁ దాఁకినన్. 50

క. ఇరువురశరజాలము లొం,డొరువులతురగములు సూతు • లురుకేతనముల్
గురువలిఁ ద్రెయఁ బడఁ గూల్చుచు, నెరగలి దిచ్చుగతిఁ గప్పె • నిరువాఁగుపయిన్.

ఉ. యక్షుఁడు దానవుం గదిసి • యార్చి దగం గద బిట్టు వ్రేసినన్
రాక్షసుఁ డీడఁబోక భిదు • రప్రతిమానమహాసి వ్రేసె ధూ
మ్రాక్షుఁడు నంతఁ గూడుకొని • యానుకవృత్తిఁ దగంగఁ జేసె ను
గ్రక్షురికాక్షతిం బ్రతిము • ఖంబున రక్తనదీప్రవాహముల్. 52

ఉ. దానవవీరు లిట్లు ధన • దప్రియభృత్యులఁ గిట్టి నొంచినన్
మానము డిగ్గఁ ద్రావి గరి • మంబు దలంప కతండు వాఱినన్
సేనలు పెల్లగిల్లి పఱ • చెన్ దశకంఠుఁడు కోట డగ్గఱం
గా నడచెన్ మణిస్ఫురిత • కాంచనతోరణకాంతిఁ జూచుచున్. 53

ఉ. అట్టియెడన్ సురారిసుభ • టావళి వాకిట లగ్గసేసినం
గట్టుపకాసి దీర్ఘదృఢ • కాయుఁడు తత్పురిహారపాలకుం
డొట్టినమంటవోలెఁ గడు • నుగ్రతఁ బేర్చిన సూర్యభానుఁ డ
ప్పట్టునఁ దాఁకి దానవులు • పాఱుటయుం గదిసెన్ దశాననున్. 54

ఆ. వీఁకఁ గొండతోడఁ • దాఁకెమతగరును, బోలె గగనచరులు • భుజబలంబు
పొగడఁ బరిఘ ద్రిప్పి • యొగసి దశాను, వెడఁదయురము పెలుచ • నడిచియార్చె.

క. ఆసూర్యభానుఁ డీక్రియ, వ్రేసినయుప్పరిఘ దనుజ • విభుఁ డధికబలో
ల్లాసమునఁ బుచ్చుకొని పొడి, సేసె నసురు లార్వ నతని • శిర మొకవ్రేఁతన్.

క. నుగ్గయినయతనిఁ గనుఁగొని, బెగ్గలమున సచరిభటులు • పికపిక లైనన్
డగ్గఱి పిశితాశను లొక, మొగ్గర మై కోట సొర స • ముద్ధతు లయినన్. 57

మ. సమరక్రీడకు వచ్చె వైశ్రవణుఁ డు • త్సాహోగ్రుఁ డై మాణిభ
ద్రముఖుం డైనబలంబు మున్ వెడలఁ దూ • ర్యశ్రేణి గర్జిల్ల దు
ర్దమదోఃకాండవిమర్దితోద్ధతగదా • దండోద్భటుం డై పరా
క్రమలీలం బటువందివాగ్విభవసం • రంభంబు రంజిల్లఁగాన్. 58

క. ప్రకటబలు లమ్మహోదర, శుకసారణు లాదిగా న • సురవీరులునున్
భ్రుకుటిముఖు లగుచు యక్ష, ప్రకరముఁ దలపడిరి తూర్య • రవములు సెలఁగన్.

ఆ. దొరలు వెన్నుదన్ని • పురికొల్పి యిరువురుఁ • జేరి చూచుచుండఁ • జెలఁగియుభయ
బలముఁ బోటులాడెఁ • జలమున నొక్కింత, యోలమానగొనక • యోలి నార్చి.

సీ. కీలాలజలముపైఁ • దేలుచు నవ్విన, ట్లున్నశిరంబు లొ • క్కొక్కచోట
నంగుళీయకరుచు • లడరంగ నెఱిఁ బాసి, యున్నహస్తంబు లొ • క్కొక్కచోట
గుత్తులకోలఁదికిఁ • గృత్తంబు లై పడి, యున్నపాదంబు లొ • క్కొక్కచోట
నవయవభేదంబు • లమరక తునియ లై, యున్నగాత్రంబు లొ • క్కొక్కచోటఁ

తే. గములమండంబు నాగలో•కంబుఁ గలిగెఁ, బాన్పుఁ గల్పాంత పునజము•బానసంబు
నింటిలోపలఁ బోలె నొ•ప్పెనఁ గేఁజూడ, నపుడు యక్షనిశాటయు•ద్ధాంగణమున.

ఉ. అయ్యెడ మాణిభద్రుఁడుఁ బ్ర•హస్తుఁడు నొండొరుఁ దాఁకి వ్రేసియున్
బ్రయ్యఁగ మ్రోఁదియుం జదియ•నైచియు నొచ్చి చనంగ నిమ్మెయిన్
డయ్యఁగఁ బోరి రంత వికట•ప్రముఖాసురు లంటఁ దాఁకినం
గయ్యము దక్కి యక్షుఁ డధి•కం బగునొవ్వునఁ బెల్లగిల్లినన్. 62

ఆ. బలము పాయ యిచ్చి•తొలఁగిన నలుకక, బరనసమున నర్ధ•పతి గడంగి
రథముఁ బఱవఁ బనిచె•రాక్షసభటకోటి, యెఱుమలేక పాఱి•తెఱపి యిచ్చె.

కుబేరుఁడు రావణుని దూఁనాడుట.

క. ధనదుఁడు గట్టెదురం దమ్ముని గనుగొని సూతుఁ దురగ•ముల నిలుపంగాఁ
బనిచి పులస్త్యతనయునం, దనుఁ డగుటకు సముచితముగఁ•దా నిట్లనియెన్.

ఉ. ఏను హితంబు సెప్ప నిటు•లేచి దురాచరణంబు లిమ్మెయిన్
మానవు రోగి చేఁ దయిన•మం దఱువుం దెవ్వ లంటఁ దాఁకినం
గాని యెఱుంగఁ డప్డు ప్రతీ•కారము గల్గునె యట్లపోలె నీ
దైనకృత్యవృత్తిఫల•ముంది తలంచెదు గాక పిమ్మటన్. 65

ఉ. కార్యము లెందుఁ దార యవుఁ•గా దన నోపుదురే సహాయులై
యార్యులు ద్రోచి చెప్ప నుభ•యప్రతిపన్నము లైనఁ గాక యీ
శౌర్యము పట్టి దుర్ణయవి•చారమునన్ వినయంబు దక్కట
స్థైర్యముఁ దేక యున్న తుది•దాఁకునె లోకవిరుద్ధవృత్తముల్. 66

తే. మేలు రెండులోకంబుల•మేల తెచ్చుఁ, గీడు సేసినఁ దప్పదు•కీడ యగుట
దీని నాబాలగోపాల•మైనజనము, సకలమును నుది నెఱుఁగు నీ•వొకఁడుదక్క.

చ. ఒకరునిమాటఁ బోక కడు•నుగ్రత నీవు సధర్ములైనవా
రి కలుగుచున్ సముద్ధతిఁ జ•రింపఁగఁ జూచుట దేవతాగణం
బకట మనంబులోన ముద•మందుఁ జుమీ వెడమాట లింక నే
టికి రణకౌశలంబుఁ బ్రక•టింపుము వచ్చితి సారెసారెకున్. 68

కుబేరుఁడు రావణునితో యుద్ధము చేసి యోడిపోవుట.

క. అనిన మఱుమాట వలుకక, దనుజేంద్రుఁడు ధనదు నస్త్ర•తతిఁ గప్పె నతం
డును బాణవృష్టి గురిసి య, శనిక్రియ నుగ్రముగ నసల•శర మేసె వడిన్. 69

ఆ. అదరు లెగయ వచ్చు•నాగ్నేయబాణంబు, రాక కంబుపతిశ•రంబుఁ దొడిగి
లాఘవమున నిజబ•లం బార్వ దశముఖుఁ, డనతిదూరమునన•యాఱనేసె.

శా. శ్రావ్యం బై చెలఁగన్ గభీరమధుర•జ్యానాద ముద్దామవీ
రవ్యాపారనిరూఢతం బ్రతిశరా•రంభంబు మర్దించుచున్

సవ్యప్రౌఢి దృఢాపసవ్యగతి నాశ్చర్యంబుగా నేయుచున్
దివ్యాస్త్రంబులఁ బోరి రిద్దఱును సాదృశ్యం బదృశ్యంబుగన్. 71

ఆ. ఏటు లాడి యాడి • యేత్తెఱఁ గలిసి గ, దాప్రవీణబాహు•దండుఁ డయిన
ధనవిభుండు వ్రేసె • దశముఖుశిరము లం,దంద యక్షు లార్వ•నచల మద్రువ.

క. సురవైరి గినిసి యొక్కట, నిరుపదిగద లెత్తుకొని ధ•నేశ్వరు నురమున్
శిరమును బరులుం గరములఁ,జరణంబులఁ జదియ మోఁదె • సరభసవృత్తిన్.

చ. కలయఁగ మేన శోణితము • గ్రమ్మఁగ లావఱి యొల్లఁబోయి కెం
దలిరుల నొప్పుచూతము మొ•దల్ నఱకన్ ధర వ్రాలునట్లు వి
హ్వలుఁ డయి తేరిపై నొఱగు • వైశ్రవణుం గని సూతుఁ డెంతయుం
దలరి రథంబు దోలుకొని • దవ్వుల కెక్కుడి కేఁగఁ బోయినన్. 74

క. పెల్లుగ నార్చుచు విజయస, ముల్లాసముతోడఁ బంక్తి•ముఖుబల మెగవం
జెల్లాచెదరై యక్షులు, పెల్లగిలం బఱచి రద్రి•బిట్టులియుంగన్. 75

సీ. కాలుకొన్నంతయుఁ • గడువేగమునఁ బాఱి కనుకని దెసలందుఁ•గాడుపడియుఁ
బాఱఁ జాలక మిట్టఁ•బడి జాడ దప్పంగ్గఁ దొలఁగి పెన్గొందులఁ•దూఱఁబడియుఁ
దలలుఁ జీరలును గం•పలు వట్టికొని గాసి గా మ్రగ్గుటడవులఁ • గాటువడియుఁ
గాళులఁ జేతులఁ • గానెట్ట కేలకుఁ జఱు లెక్కి లోయలఁ • జాఁగఁబడియు

ఆ. బయలిమొనలు గోట • వట్టినపెల్లున,వీటిప్రజయు నొక్క•మాట యురలఁ
దెరలి యిద్ద ఱొక్క•తెరువునఁ బోవక,యాకులితను గాంది•శీకు లయిరి. 76

రావణుఁడు కుబేరు నోడించి పుష్పకవిమానము గొనుట.

తే. అసురపతి గెల్పుగైకొని•యలకఁ జొచ్చి,యొండుసేయంగనొల్లక•యుచితపరుఁడ
పోలెఁ దనప్రజ వారించి•లీలఁ గామ,గమనరమణీయ మగుపుష్ప•కంబుగొనుచు.

క. చనియె నట ధనదుసూతుఁ డ, తని నొకపద్మాకరంబు•తటమునను బె
ట్టిన నచటఁ బొలయునల్లని,తనుగాలిం దేఱి లజ్జి•తస్వాంతుం డై. 78

ఆ. అంత నంత విరళ • మగుపరివారంబు, గూడి చిన్నవోయి • కొలిచి రాఁగ
వాడి యున్నమోము•వాంచినభంగిన, యలక కేగుదెంచె • యక్షవిభుఁడు. 79

ఉ. అక్కడ దానవేంద్రుఁడు జ•యంబునఁ గ్రొవ్వెలరారఁ బుష్పకం
బెక్కి గిరీంద్రవైభవని•రీక్షణకౌతుకలగ్నచిత్తుఁ డై
యిక్కడ నక్కడం గలయ • నిచ్చమెయిం జరియించు చుండఁగా
నొక్కెడ నెద్దెసం గదల•కుండె విమానము విస్మయంబుగన్. 80

చ. అమరవిరోధి దాని కెద • నచ్చెరు వంది యమాత్యభృత్యవ
ర్గములును దానుఁ గూడి వడిఁ • గామగమై చనునట్టి దివ్యమా
న మిచట నిట్లు దీనిగమ•నం బెడలం గత మేమి యక్షస
త్తముఁ డొకరుండు దక్క నొరుఁ • దాల్పదొకో హృదయానువర్తి యై. 81

నందికేశ్వరుఁడు రావణుని శపించుట.

చ. అనుసమయంబునం ద్రినయ•నానుచరుం డగునంది వారలం
గని యనియెం దొలంగుఁ డిఁక•గా నిది యీశనివాస దేశ మిం
దనిమిషయక్షకింపురుషు•లాదిగ నెవ్వరు రా రసంగ న
ద్దనుజవిభుండు వెండియు ను•దగ్రతఁ బోవక యున్న నల్కతోన. 82

క. ఈతఱి నీశ్వరుఁ డిత్తరు, పోతంబులకెలన శైల•పుత్త్రియుఁ దానుం
బ్రీతిఁ గుసుమాపచయకే, ళీతత్పరుఁ డైనవాఁడు • లీలానుగతిన్. 83

క. అడిబీర ముడిగి రాక్షస, చెడక మరలి పొమ్ము నీకుఁ • జేయలఁతియె యీ
యెడ యింక నీవు నిలిచినఁ, బడ నడతురు గన్న నిన్నుఁ • బ్రమథగణంబుల్.

తే. అనినఁ గోపించి యీశ్వరుఁ•డనఁగ నెవ్వఁ, డతనికిచ్చోటు దక్కన•కతముఁ జెప్పు
మనుచు వానరవదనంబు•నట్టు లున్న,నంది మొగ మప్డు దేరకొ•నంగఁ జూచి.

క. కడుఁ బెల్చ నవ్వి యగు నీ, వడువునఁ జెలువంబు గలుగు • వారలచేతం
జెడఁడే యీతఁడు నుడువక, యుడుగు మనుచుఁ బంక్తివదనుఁ•డుల్లస మాడెన్.

చ. తెగడినఁ గెంపుసొం పడరు•దృష్టులు గాడఁగఁ జూచి నంది యి
ట్లగు నిది నిక్క మివ్విధము•నాననముల్ గలవార యేపున
న్నిగిలిన రాక్షసాన్వయము • నిన్నుఁ బురంబును సాగరంబు గా
సిగ మసి గాఁగఁ జిక్కు వడఁ • జేడ్పడఁ జేయుట యెట్లుఁ దప్పునే. 87

ఆ. నిన్నుఁ బట్టి యిపుడ • నీఱుగఁ దలలు దు, న్మాడ నాకు శక్య • మగున మైన
జగముచేతినిందఁ • జచ్చినవాఁడవు, మున్న కాన శవము • ముట్ట ననిన. 88

మ. అతిరౌద్రాకృతి దైత్యుఁ డిట్లనియె మీ • రాక్రోశముం జేయఁ బ
ర్వత మే నిప్డ చలంబునం బెఱికెదన్ • వారింపుఁడా నీవు మీ
యతఁడున్ వచ్చి విమాన మాఁగినఫలం • బందంగ నీశాను ని
ర్జతుఁ గావింపక మిమ్ముఁ ద్రుంపక దశ•గ్రీవుండునుం బోవునే. 89

రావణుఁడు కైలాసమును బెల్లగించి యెత్తుట.

ఆ. అనుచు శైలమూల•మున కేగి చేతుల, గ్రుచ్చి యమరఁ బట్టి • కూలఁ ద్రోవ
నప్పళించి యెత్తె • నల్లాడె సమ్మహా, నగము జీవరాశి • బెగడుపడఁగ. 90

క. తదవసరంబునఁ బ్రమథులు, బెదరిరి గిరిరాజతనయ • బిట్టులికి వెసం
బొదివి పయి వ్రాలి కౌఁగిటఁ, గదియించెను శంభుమేను • గరుపారంగన్.

ఆ. దనుజుచంద మంతఁ • దనదుచిత్తంబున, నెఱిఁగి శంకరుండు • చిఱుతనగవు
కాంతి మోముచెన్ను•వింతి గావింపంగ, నుంగుటమున నల్ల•నూఁదుటయును.

శివుఁడు రావణునిచేతులు కైలాసము క్రింద నడఁగఁద్రొక్కి వాఁడు ప్రార్థింపఁగా ననుగ్రహించుట.

చ. కరములు చాఁపకట్టువడఁ•గా గిరి యెప్పటియట్ల క్రుంగినన్

విరవిరఁ ద్రెళ్లి నొవ్వఁ [illegible] • [illegible] దళికింప [illegible]
రరవము లోకసంభ్రమకరం బగు [illegible] గ [illegible]
చ్చెరువును [illegible] గవిసె [illegible] దైత్యసమాత్యకోటికిన్. 93

క. వెల్లువ ముట్టినపగిదిం [illegible] • తనుఁ [illegible]
బెల్లను [illegible] • [illegible] విడిచి పడిన్. 94

తే. తా [illegible] • [illegible] • [illegible]
నగము డీలించి [illegible] యిచ్చె [illegible] త్ర్యక్షేశ్వరునకు.

శా. కేలీకందుక [illegible] బట్టి నాయున్నయీ
కైలాసాచల [illegible] నీవు [illegible] నెత్తినం [illegible]
నీలా [illegible]
త్రైలోకంబున [illegible] నే [illegible]. 96

క. ఏ వినఁగ [illegible] బలుచ [illegible]
గావున [illegible] త్రిజగములన్.

ఉ. పుష్పక [illegible] • [illegible] విడుకొల్పి [illegible]
స్తోత్రతి సంతసం బెడల • ధూర్జటి [illegible]
ద్భాష్పవిలోచనుం [illegible] • [illegible] మాలికా
నిష్పతదంశుజాలగమ • [illegible] ముత్క [illegible]. 98

[illegible] ఆశ్వాసాంతము [illegible]

మ. బుధసంరక్షణశీలుచేత వినయాంభోరాశిచే శత్రుగ
ర్వధనాదానవిదగ్ధుచేత రమణీ • ప్రద్యుమ్నుచే సన్నయాం
బుధిసంపూర్ణసుధాంశుచేత [illegible] భోజాగ్రుచే [illegible]
మధునిష్యందముఖాబ్జుచే [illegible]. 99

క. ఖండియరాయనిచే [illegible] హరిచేఁ
బండితవిధుచే విభవా, ఖండలుచే [illegible]. 100

మాలిని. నిరుపమరణకేళీ • [illegible] వైరిభూభృ
[illegible] రావగాహో
దరభరపరిఖేల • [illegible] నాంగనాని
ర్భరమదమధురస్తో • [illegible] చేతన. 101

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయ ప్రణీతం బయిన యుత్తరరామాయణం బను మహాకావ్యంబు
నందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

పంచమాశ్వాసము.

రమణాచరణారవిందా
భోరుహభృంగాయమానచే ద్రిభువనప్రథితా
చారుగుణాకర కాకుల
ధీరునిచే నమానుషమహిమత్రిసల్లభు చేన్. 1

క. శంభునిచే నిర్వ్యధతా, సంభావితుఁ డై తదీయశైలము డిగి సం
రంభమున రావణుఁ డుదగ్రా, గ్రాంభిని వలఁగొనఁగ గలయఁ గ్రుమ్మరుచుండెన్. 2

క. ఒక్కొకమారి సేనలతో, నొక్కొకసారి విగతనిజసేనుం డై
యొక్కొకమారి సచివులతోన, యొక్కఁడ చేసిని జరించు నిచ్ఛాగతులన్. 3

వేదవతి రావణునిచే నవమానిత యై యగ్నిప్రవేశము చేయుట.

మ. హిమవంతంబున కేగి యొక్కెడ యొకానొకదేశాంత మొక్కర్తు చీ
రముఁ గృష్ణాజినముం గమండలువు నై రాగంబు వర్జించి సం
యమమార్గస్థితిఁ బొన్నఁ జేరఁ జని హృద్యాకారముం యౌవనో
ద్యమముం గాంతియుఁ జూచి రావణుఁడు కామాయత్తుఁ డై యిట్లనున్. 4

క. ఎవ్వనితనయవు సపతి, యెవ్వఁడు నీ కేమి సేయ నీరూపంబున్
జవ్వనముఁ బాయ నిట్టి, మివ్విధిఁ బాటిల్లె నకట యింతయుఁ జెపుమా. 5

క. అనువలుకులు విని యింతయుఁ, [illegible] పోలె నుచితవిధి నాతిథ్యం
బొనరించినయక్కపటి, ననిమిషరిపుఁ డట్ల మఱియు నడిగిన నదియున్. 6

సీ. అనఘు కుశధ్వజుం డను మునీశ్వరుండు వేదాభ్యాసమనిశంబు నాచరించి
యానుకృతంబునఁ జెసి నన్ గని వేదవతి యను పేరిడి వంశమహిమ
వెలయంగ నిర్కన్య విష్ణున కిచ్చెద నని చాలఁ బ్రీతి సేయంగ నెల్ల
వారును మాయయ్యఁ గోరిక యెఱుఁగక యర్థింప నర్థింప నతఁడు ద్రోచి

తే. పుచ్చు నసురేంద్రుఁ డై నజంభుండు నడిగి, తనకు నీకున్న నలిగి మాతండ్రిఁ జంపె
దల్లి సొదఁ జొచ్చె సత్యప్రతంబు నడపు, జనకునకు నేఁ దీర్తు నని తలంచి. 7

క. అది మొదలుగాఁగ విష్ణుని, మది నిల్పి యతండ నాకు మగఁడగు నని యి
ట్లు దపంబు సేయుచుండుదు, నిది నా తెఱఁగనిన దానవేశ్వరుఁ డనియెన్.

ఉ. కాంతి దొలంగ మే నిటులు • గాఱియఁ బెట్టుచు జవ్వనంబుచే
న్నింతయు రిత్తవో సుఖము • లెల్లను డిగ్గఁగఁ ద్రావి నెమ్మదిం
జింత దళింబుగా నడరఁ • జేడ్పడి యొంటి చరించుచుం జర
త్కాంతయుఁబోలె నియ్యెడుమఁ • గైకొనఁ బాడియె చారులోచనా. 9

మ. లలనా విష్ణుఁ డనంగ నెవ్వఁ డతఁ డే•లా శుద్ధవంశంబు ని
ర్మలసంపూర్ణతపోమహత్త్వము వర•ప్రాప్తానుభావంబు దో
ర్బలసంపత్తియు నాకుఁ బోలెఁ ద్రిజగ•త్ప్రఖ్యాతిపాత్రంబులే
కల దే లంక పరాక్రమం బఖిలలో•కశ్లాఘ్యమే వానికిన్. 10

ఆ. అనినఁ జెవులు మూసి•కొని యిట్టులను లోక, వంద్యు వేద వేద్యు•వరదుఁ బరము
ననుపమాను నచలు•నవ్యయు హరిఁ జెడ, నాడఁ గూడ దని మృ•గాక్షి మఱియు.

చ. తపముల కెల్లఁ దాన ఫల•దాత కులంబున కాదికర్తయై
యపరిమితప్రభావుఁ డగు•నా చతురాస్యుఁడు నాభిఁ బుట్టె వి
శ్వపతి యహీనబాహుబల•సారమును ల్మధుకైటభాదిదై
త్యపతుల నెల్లఁ ద్రుళ్లడఁచె • నారయ విష్ణుఁ డమానసీయుఁడే. 12

క. అనిన నసుర యమ్మాటలు, విన నొల్లక కదియ వచ్చి • వెండియు సతి కి
ట్లనియె మరునంపవెల్లువఁ, దనువు నిలువ దింకఁ గోర్కి • దఱిమెడుఁ బేర్మిన్.

చ. ఎఱుఁగవు గాక భోగముల • కెల్లను నెచ్చెలి జవ్వనంబ యి
త్తఱి నుడివోవ కుండ సుచి•తంబుగ జక్కవదోయివోని క్రి
క్కిఱిసిన చిన్నిచన్నుఁగవ • యిం పెసలారఁగ నాదువక్షు మం
వఱలుసరోవరంబున న•వారణఁ గేలి యొనర్పు కోమలీ. 14

ఆ. అనుచుఁ జగిలి చూచు • సద్దానవేశ్వరు, సలిగి చూచి నిన్ను•నధముఁ డగుట
మును తపఃప్రభావ•మున నెఱింగియుఁ జగి, నాపులస్త్యమనుమఁ•డని తలంచి.

క. అతిథిసపర్యయు సముయోచిత మగుసంభాషణంబు • నేసితిఁ బోపో
మతి లేదు నీకుఁ జొప్పడు, నతివలలో నన్నుఁ దలఁప • నగునె దురాత్మా. 16

చ. అని కలుషించి వేదవతి • యచ్చటు వాసి చనం దలంచినం
గని దశకంధరుం డడరి • గ్రక్కున వేనలి వట్టికొన్న నం
గన యొకవ్రేల వ్రేయ నది•క త్రివిధంబునఁ దాఁకి కత్తిరిం
చిన క్రియఁ ద్రెంచె వెండ్రుకలు•చేతఁ దెమల్చినయంత కివ్వలన్. 17

తే. వెండ్రుకలు చేతవచ్చుడుఁ వెఱఁగుపడుచుఁ, జపము పేర్మికి నలికి యా•ద్దనుజవిభుఁడు
నిలిచె రోషమహానల•జ్వలనమూర్తి, యగుచుఁ బిఱిఁదికిఁ బాసియి•ట్లని యొసతియు.

ఉ. బన్నము లిట్లు నీవు పఱుఁ•పం బడి మేను దొఱంగు చుండి యే
విన్నఁ శపించినట్లయిన • నిర్మలనిత్యమహాతపఃప్రభా

వోన్నతిచేటు గాదె పునరుద్భవమయ్యెద నీకు మృత్యువై
సన్నుతపుణ్యజాత యనఁ • జాలి యయోనిజమూర్తిఁ దాల్చెదన్. 19

క. ఈపరిభవంబుఁ బడియుం, దీపే ప్రాణంబు లనుచు • దిగ్గన ననలం
బాపాదించి కృశానను, నే పడఁగఁ బిష్టనాత్మ • నిడి సొదఁ జొచ్చెన్. 20

ఆ. కృతయుగమున వేద • వతి యనఁగాఁ జన్మి, నాఁటి త్రేత నిపుడు • సీత యనఁగ
జనకుయజ్ఞవేది • జన్మించి సీసతి, యయ్యె నీవు విష్ణుఁ • డగుటఁ జేసి. 21

చ. అని ముని సెప్ప విస్మయము • నార్తియుఁ గోపముఁ బ్రీతియుం బెనం
గొనఁ దప మిట్టిదిం గలదె • కోమలి దొల్లియు నన్నె గోరెనే
దనుజుఁడు నాఁడు నియ్యనుచితం బొనరించెనె తత్ఫలంబు మె
ల్లన యిటు వొందెనే యని త • లంచుచు రాముఁడు గౌతుకంబునన్. 22

క. ఇవ్విధమున సొదఁ జొచ్చిన, యవ్వనితం జూచి పిదప • నసురాధీశుం
డెవ్వలని కరిగె నెవ్వరి, కెవ్విధిఁ గావించె ననిన • నిట్లనె మునియున్. 23

రావణుఁడు దిగ్విజయము చేయుట.

శా. వీరుం డెవ్వఁడు నెందు లేఁ డనుచు న • ర్వీం ద్రిమ్మరున్ దర్పదు
ర్వారస్ఫారపరాక్రమక్రమకళా • వైదగ్ధ్యవిస్తార మే
పారంగా ధరణీశులన్ వెదకి వీ • రావేశియై దుర్దమ
ప్రారంభం బొనరించుచున్ సమరసం • రంభంబు శోభిల్లఁగాన్. 24

సీ. ఒక్కచోఁ దా మరు • త్తోర్వీశుజన్నంబునకుఁ జని యతని ర • ణంబు సేయ
నడిగినఁ గ్రతుకాల • మని సేయఁ దగవు గాదనుచు శాంతత నున్న • యానృపాలు
నోడితి వని యార్చి • యుడుగక యజ్ఞోపకరణంబు లన్నియు • గాసి చేసి
ప్రాగ్వంశ మంతయు • వ్రచ్చి వేదిక ద్రొచ్చి ఋత్విగ్గణంబుల • నత్త మడఁచి

తే. యజ్ఞభాగంబులకు వచ్చి • హరికృతాంత, వరుణధనదులు బర్హియు • వాయసంబు
హంసమును గృకలాసంబు • నై భయమున, నడఁగియుండిన నెఱుఁగక • యసురవోయె.

ఉ. అంతకవిక్రమున్ సురఘ • నాగ్ర్యుఁ బురూరవు బాహుశాలి దు
ష్యంతు నజేయు గాధినృప • సత్తమునిం గని కూడ మిట్టి మీ
రింతకు మున్న నన్నెఱుఁగ • రెన్నఁడుఁ గావునఁ గయ్య మిందు మీ
కెంతబలంబు గూడు నది • యెల్లను గూర్పుఁడు దర్ప మేర్పడన్. 26

ఉ. చాలక తక్కినన్ వినుఁడు • శౌర్యము లజ్జయు నుజ్జగించి మీ
రోలిన నిల్చి నాయెదుర • నోడితి మే మనుఁ డన్న మేదినీ
పాలురు పోరిలో మనకుఁ • బంక్తిముఖుం బెనయంగ నచ్చునే
మేలిది యంచు నోటమిక • మేకొని యట్టుల చేసి రుక్కఱన్. 27

మ. దనుజుం డీవురి కేగుదెంచి మహిమో • ద్దామప్రతాపాగ్నిసం
జనితాశావలయప్రకాశబహుళ • త్రప్రౌఢిసంరూఢిచే

ననర్ఘ్యక్షితిపాలు ముట్టిన నతం • డత్యుద్భటాకారుఁ డై
యని కేగెం బృథివీపరాగపటలం • బాకాశముం గప్పఁగన్. 28

ఉ. సైన్యయుగంబునుం బెనఁగి • సంగరరంగమునందు మ్రగ్గ రా
జన్యవరుండు రావణుఁడు • సమ్ముఖుఁ డై మహి సంచలింప న
న్యోన్యవధాభిలాషమున • నార్చి వడిం దలపడ్డఁ జూడ సా
మాన్యము లయ్యె నప్పు డొక • మాత్ర జయాపజయప్రకారముల్. 29

చ. వికటము లైన హస్తములు • వ్రేయుచు నోలిన తాఁకి యున్న మ
స్తకములు నుగ్గు సేయుచు ని • శాతకృపాణకళాపదగ్ధుఁ డై
యొకపడిఁ బోరి డస్సి బలియుం డగు దానవుచేత నొచ్చి నే
లఁ గొరగునప్డు భూపతి చ • లంబున నాతనితోడ నిట్లనున్. 30

మ. అని నీ కోపక పడ్డ నేమి యిఁక దై • త్యాధీశ యే ధర్మవ
ర్తిని యేనిన్ శుచి నేలి నాకులవమానన్ • దివ్యావతారుం డొకం
డనపాయుం డుదయంబు సేసి భువనం • బానందముం బొంద నెం
దు నవధ్యం బగు నీశిరోదశకముం • దున్మాడువాఁ డుద్ధతిన్. 31

ఆ. అనిన నసుర నగుచు • నగు నగు నీయందు, బొంకు గలుగు నెట్లు • పోలుఁ బోలుఁ
బిదపఁ జూచికొంద • మిఁగ నీవు గొమ్మని, పరిఘ నతని శిరము • పగుల వ్రేసె.

క. ఆర్చి విజయోత్సవమునఁ, బేర్చిన బలమును బరంబు • పెంపున సొంపుం
దీర్చి దిగులు రాజులయెదఁ, గూర్చి విడిసె మగుడ దైత్య • కోటి మదింపన్. 33

క. ఇమ్మెయి నచట నచట య, జ్ఞమ్ములుఁ దపములును ధర్మ • చర్యలు బహువి
ఘ్నమ్ములఁ బెట్టుచుఁ గలయఁ గ్రుమ్మరి సరచరుల నొక్క • కోటికిఁ దెచ్చెన్. 34

మ. ఒకనాఁ డొక్కెడఁ బోయి పోయి దివి న • త్యుచ్చైస్స్వరగపయోదంబు నె
క్కి కడుం జెన్నగు వీణ చే నమర సం • క్షీణప్రభావుండు సం
ఖ్యకళాసంజనకుండు నారదుఁడు రాఁ • గాఁ జూచి యానన్నపు
ష్పకుఁ డై భక్తిఁ గృతప్రణాముఁ డగుచున్ • సల్లాపసౌఖ్యంబునన్. 35

ఆ. అసురవరుఁడు కుశల • మడిగిన నుచితసం, భాషణంబు సేసి • బంధుభావ
మాదరమున నెఱపి • యమ్ముని మానవ, హితముఁ గోరి యతని • కిట్టు లనియె.

నారదచోదితుఁ డై రావణుఁడు యమునిమీఁదికిఁ జనుట.

మ. ధరణీచక్రమునందు నీవు సమరో • త్సాహంబునన్ రాజులం
బొరివుచ్చం గనుఁగొంచు వించు నది నే • ప్రొద్దున్ ముదం బందుదున్
హరయుద్ధంబును శూలిసంగరము దే • వాధీశుసంగ్రామముం
గర మర్థిన్ విను మాతు నాకు నవి • వేడ్కం జేయ వవి యెమ్మెయిన్. 37

క. ఏ నీకు నొకటి సెప్పెద, దానవకులముఖ్య దేవ • తలకు నవధ్యుం
డై ననినుఁ బోఁటివాఁ డీ, మానవుల జయింప విక్ర • మంబును గలదే. 38

క. కలయం ద్రిమ్మరి మేదినిఁ, గలవీరుల నోర్చి జయము • గైకొంటి మను
ష్యులు నీ కెదు రే యింకం, గల దే కొద వడ్డచో ట•ఖండితశౌర్యా. 39

తే. క్షుత్పిపాసలు జరయును•ఘోరరుజలు, నడర నార్తులై యుండుదు•రదియుఁగాక
మర్త్యు లిటమున్న పేరు ల•మర్త్యులైరి, పేరుఁగుల ముట్టి యొడిచిన•బిరుదుగల దె.

క. కావున నిమ్మనుజావళి, నీ వడుచుట మెచ్చు గా ద•నిన నప్పలుకుల్
దేవారి వోలు నని సం, భావించి మరు త్తపస్వి•పతి కి ట్లనియెన్. 41

నారదవచనప్రబోధితుం డై రావణుఁడు యమునిపై దాడివెడలుట.

ఉ. ఏను రసాతలంబునకు • నేఁగెద నాగకులంబు నోర్చి య
ద్దానవులన్ జయించి బల•దర్పము లేర్పడ దేవకోటిదు
ర్మాన మడంప వాసవపు•రంబునకుం జనువాఁడ నన్మునీం
ద్రా నినుఁ గంటి నా కభిమ•తంబులు సేకుఱు నింక నెమ్మెయిన్. 42

తే. అనిన విని నీకుఁ బాతాళ•యానమునకుఁ, దెరువుగా దిది సమవర్తి•పురము సరణి
యందుఁ జనుమ తనిమదంబు•నడఁపవలయు, ననిన నమ్మునికనియె న•ద్దనుజవిభుఁడు.

ఉ. మున్ను ప్రతిజ్ఞ సేసితి స•ముద్ధతవృత్తి దిగీశకోటికిన్
బన్నముఁ దేరఁ గావున శు•భంబులు శీఘ్రమ చేత నీతి గ
ర్వోన్నతిఁ గ్రాలునాజముని • నుక్కడఁగించి క్రమంబుతోడఁ ద
క్కున్నదిశల్ జయించెద స•ముజ్జ్వలదుస్సహవిక్రమంబునన్. 44

క. పనివినియెద నని మ్రొక్కుచు, దనుజేంద్రుఁడు ననిన వేల్పుఁ•దపసియు నీతం
డనుమానింపక జముపైఁ, జనియెడు నియ్యారువురకును • సమరం బైనన్. 45

క. వీఁడును వరసిద్ధబలుఁడు, వాఁడును జగ మెఱుఁగ దుర్ని•వారుఁ డలుకమై
నేఁ డిరువురుఁ దలపడుదురు, వేఁడిమొగంబులన చూతు • వేడుకతోడన్. 46

నారదుఁడు రావణునిరాక యమునికెఱింగించుట.

మ. అని యొక్కించుక నిల్చి యొందుగడ గా • నత్యంతశీఘ్రంబునం
జని వైవస్వతుఁ గాంచి తా నధికపూ•జాసత్కృతుం డై కృతాం
తున కారావణురాక సెప్పి యనిలో • దోశ్శక్తిఁ జూపంగఁ బూ
ని నిజం బై యిట వచ్చె నేనిఁ జెడఁడే • నీచేత నం చన్నెడన్. 47

క. అచ పెల్లఁ బుష్పకంబున, రుచి గప్పఁగ రావణాసు•రుఁడు దైతేయ
ప్రచయకలకలనిరంతర, నిచితనభోభాగుఁ డై య•నికి నేతెంచెన్. 48

క. చనుదెంచి పురసమీపం, బునఁ దమతమపుణ్యపాప•ములు గనుఁగొనఁ ద
మ్మనివారణఁ బొందఁగ ను, న్ననిఖిలజంతువులఁ జూచి • నయవిరహితుఁ డై.

ఉ. కొందఱు సౌఖ్యముం బొరయఁ • గొందఱు దుఃఖముఁ బొంద నేల మీ
రందఱు నొక్కచంద మగుఁ • డంచు విపద్దశఁ బొందువారి మే

లొంద్ర నొనర్చి దైత్యపతి • యున్నదుఁ డై పితృరాజకింకరుల్
గ్రందుకొనంగ నే పడర • గాసిగఁ జేసెఁ దదాజ్ఞ నెంతయున్. 50

యమరావణసేనలు పోరాడుట.

ఉ. రక్షకు లెల్ల నొక్కటఁ ది•రంబుగ మోహర మేర్చి యార్చి సం
ధుక్షితకోపులై యతుల•దోర్బలదుస్సహలీలఁ దాఁకి ర
ాక్షసులుం బరాక్రమధు•రంధరతం దగ మాఱుకొన్న నీ
రక్షయకారి ఘోరసమ•రంబు ప్రకీర్తిత మయ్యె నయ్యెడన్. 51

ఉ. సేనలతోడ నద్దనుజ•సింహుఁడు సంగరకాంక్ష వచ్చినం
బూనికిఁ దీర్చి కింకరులు • పోరుటకు న్మది నుల్లసిల్లి పె
ల్లైనబలంబులం దగుస•హాయముగా సమవర్తి పుచ్చినన్
దానవసంగముల్ దలరఁ • దాఁకె విశృంఖలశౌర్యలాసతన్. 52

చ. జముని బలంబు పేర్చి నిజ•సైన్యము నుక్కడఁగించినన్ భుజా
సముదయసంభృతాస్త్రబహు•శస్త్రమహోగ్రతఁ జూపెఁ దాఁకి వి
క్రమరసికాంతరంగుఁ డగు•రావణుఁ డుజ్జ్వలరోషపావకో
ద్యమవినిహన్యమానరిపు•దర్పమహానిబిడాంధకారుఁ డై. 53

క. పంపునకు నోడఁ దగ దని, త్రుంపఁ గడఁగి కాలకింక•రులు భీకరులై
నొంపఁగఁ జంపఁగఁ దతిమి నిలింపరిపుం బొదివి రెదఁ జ•లింపక కడిమిన్. 54

ఉ. ఆశుగచక్రతోమరగ•దాసికురారముఖంబులన్ మహో
గ్రాశయులై నిజాంగముల • నన్నిటి నొక్కట నొంప నగ్నికి
నాశనివారి నెల్లను వి•నాశము నొందఁగఁ జేయు వారిపైఁ
బాశుపతంబు వట్టి తెగ • వాపె నిశాటవిభుం డుదగ్రతన్. 55

మ. తలఁగెం దోయధిసప్తకంబు గిరివ•ర్గం బెల్ల నూటాడె సం
చలతం బొందె వసుంధరావలయ మా•శాచక్ర మల్లాడెఁ గ్రొం
దల మందెం ద్రిదశేంద్రపట్టణము పా•తాళంబు ఘూర్ణిల్లె నా
కుల మయ్యెన్ గ్రహతారకాకులము సం•క్షోభించె నవ్వేధయున్. 56

చ. అపరిమితప్రతాపుఁ డగు•నాదశకంధరుచేత ముక్తమై
త్రిపురము లేర్చుభూతపతి • తీవ్రశరంబునుబోలె మండి మిం
టిపయిఁ గలంగఁ బేర్చి నిగి•డించి యుగాంతమహాగ్నిరీతిఁ బా
శుపత మరాతిసైన్యముల • నూరెల ముట్టి దహించె వ్రేల్మిడిన్. 57

చ. జయమునఁ బొంగి పెల్లుగ ని•శాచరవల్లభుఁ డార్వ సేనలుం
బ్రియమున నొక్కపెట్ట నలి•రేఁగి నభంబు సెలంగ నార్చినన్
భయమున దండు గుండుగిలఁ • బాఱుడు నాసమవర్తి యెంతయున్
రయమున నుద్భటారుణతు•రంగసమూహరథాధిరూఢుఁ డై. 58

యమరావణులద్వంద్వయుద్ధము.

ఉ. ముందట మృత్యు వుద్భ్రమిత•ముద్గరహస్తతఁ గ్రాల నుజ్జ్వల
స్యందనపార్శ్వభాగమున • నర్చిత మై ఘనకాలదండ మొ
ప్పం దనకోపమానసము • పైఁ బెనుమంటయుఁ బోలె నాకృతిం
బొంది వెలుంగ నయ్యసుర•పుంగవు మోహర మున్నచోటికిన్. 59

చ. చని తనమ్రోల వచ్చుమహి•షంబుగళంబున ఘంటనిక్వణం
బును ఘనమౌర్వినాదమును • భూరితరాసురసైన్యతూర్యని
స్వనవిభవంబు మ్రోఁగికొన•శాతశరాంబుధినీట ముంచె న
ద్దనుజబలంబు నప్రతిహ•తప్రదరుం డగుచున్ సముద్ధతిన్. 60

మ. జమునాటోపము దుస్సహం బగుడు ను•త్సాహంబు వాటింప లే
క మదం బేది బలంబు పెల్లగిలినం • గ్రవ్యాదనాథుండు దు
ర్దమబాహాబలుఁ డై యెదిర్చె దశకో•దండిసముజ్జృంభితో
ద్యమనిర్యాతనిశాతసాయకపటు•వ్యాపారఘోరంబుగాన్. 61

ఉ. ఈసున నంతకుండు నసు•రేశ్వరుఁడున్ వివిధాస్త్రశస్త్రవి
న్యాసము లేర్పడం జన జ•యాపజయంబులఁ బొందుచున్ రణం
బాసురవృత్తిఁ జేసిన ల•యావసరం బగుచున్న నాసరో
జాసనుఁ దొట్టి వారితెఱఁ • గారయ వచ్చి రమర్త్యు లందఱున్. 62

శా. దేవవ్రాతము వచ్చినన్ భుజబలో•త్సేకంబుఁ జూడన్ దశ
గ్రీవుం డుగ్రము లైనసాయకములం • గీనాశు నొప్పించినం
జావం జేయుదు దైత్యునం చతఁడు భా•స్వత్కాలదండంబు బా
హావిన్యస్తము సేయుచున్ భ్రుకుటిబం•ధాభీలసందీప్తుఁ డై. 63

క. మృత్యుపురస్సరముగ లో,కాత్యయసమయంబొ నాఁగ • నంతకుఁ డధికా
ద్ధత్యమునఁ గడఁగి డగ్గఱి, దైత్యుం బొడిచేయఁ గాల•దండము వూనెన్. 64

బ్రహ్మ యమరావణులయుద్ధమును మాన్పుట.

ఉ. అత్తఱి గ్రక్కునన్ సరసి•జాసనుఁ డడ్డము సొచ్చి నిల్చి కే
లెత్తి మహాత్మ యిట్టు లుచి•తేతరవృత్తము నీకు నీడె మ
ద్దత్తవరానుభావమున • దానవనాథుఁ డవధ్యుఁ డేన నీ
యుత్తమకాలదండముప్ర•యోగ మమోఘము గా నొసర్చితిన్. 65

క. కావున దీన నసురపతి, చావును బ్రదుకుటయు నాయ•సత్యము నిజముం
గావుము లోకము లన్నియుఁ, గావు సుమీ నాకు బొంకు • గల్గినయేనిన్. 66

క. తగ దుడుగు మనినఁ బితృపతి, నగి జగముల కెల్లఁ బ్రభువు • నలినానన నీ
వగుట భవదాజ్ఞ కెమ్మెయి, మిగులుదు నే సమరమునకు • మేకొని యైనన్. 67

క. నక్తంచరు సమయించుట, యుక్తము గా దేని నిచట • నునికి దగదు నే
శక్తుఁడ నై యుండియు భవ,దుక్తికిఁ గాఁ దాలఁగివలసె • నోపనిభంగిన్. 68

ఆ. అని రథంబు సూతుఁ•డును మృత్యుముఖపరి,జనముఁ దాను గూడి•జముఁడదృశ్యుఁ
డైన వేధయును ని•జావాసమున కేగె, నారదుండు నరిగె • నాకమునకు. 69

క. కలయఁ గనుంగొని యెవ్వరు, మెలఁగమి సమరాంగణంబు • మిన్నక యున్నన్
గెలిచినవాఁ డై దానవ, కులపతి సనె సుతలమునకుఁ • గ్రొవ్వెసలారన్. 70

ఉ. ఆలములోన మైమయిఁ గృ•తాంతుని నోర్చితి నింక నన్నెరుం
డేల యెదుర్చు నంచు మద • మెక్కి నిశాచరవల్లభుండు పా
తాళజయార్థ మేగి మహి•తంబుగ భోగవతీపురంబు గ
ర్వాలసలీల ముట్టె భుజ•గాధిపుఁడుం గనియెన్ వినీతుఁ డై. 71

రావణుఁడు నివాతకవచకాలకేయులతో యుద్ధముసేయుట.

క. గణనాతీతవినూతన, మణినికరము గప్ప మిచ్చి • మన్ననఁ గని యా
ఫణిపతి సంతస మందెను, మణిమతి యనుపురికి నరిగె • మనుజాశనుఁడున్. 72

సీ. అందుఁ బూర్వంబున • నంబుజాసనుచేత వరములు గనిననివాతకవచు
లనియెడుదైత్యుల • నానిశాచరపతి పోరికిఁ బిలిచిన • వారు వొంగి
కయ్యంబు పెద్దయుఁ • గాలంబునకుఁ గంటి మనుచు ననేకసై•న్యములతోడ
వెడలిన నిరువాఁగు • వివిధాస్త్రశస్త్రప్రహారఘోరంబుగా • ననుసమర
తే. మేఁడుకాలంబు సేసిన•నెఱిఁగి యపుడు, వచ్చి వారలవరముల • వలను సెప్పి
తెలిపి సఖ్యంబు సేసినఁ•గలసి యచటఁ, జెలిమిమైనుండె దశముఖుఁ•డెలమిమిగుల.

క. అతులితనవభోగంబులఁ, గతిపయదినములు నివాత•కవచులచేఁ దో
షితుఁ డగుచు నిలిచి శౌర్యో, న్నతి వెలయఁగ నరిగెఁ బద్మ•నగరంబునకున్.

మ. చని వే ముట్టినఁ గాలకేయు లమితో•త్సాహంబునన్ భూమికం
పనసైన్యోద్ధతు లై కడంగి నగర•ప్రాకారబాహ్యాంగణం
బున వీఁకం దలపడ్డ రావణుబలం•బుల్ వీఁగినన్ రేఁగి య
ద్దనుజాధీశ్వరుఁ డస్త్రశస్త్రనిహతిం • దత్సైన్యముం గూల్చినన్. 75

ఉ. చూచి మహోగ్రకోపమున • శూర్పణఖాపతి వీఁగుసేనఁ జే
పీచి విశృంఖలప్రబల • విక్రమదుస్సహుఁ డై దవానలం
బేచినకాననం బడరి • యేర్చువిధంబున నన్యసైన్యముం
జూచియుఁ జూడకే బలము • సొంపున రూపడఁగించి పేర్చినన్. 76

రావణుఁడు తనమఱఁది యైనవిద్యుజ్జిహ్వునిఁ జంపుట.

చ. వడిగొని కాలకేయభట•వర్గము ద్రోచినఁ దాను సేనలుం
గడఁగి నిశాచరేశ్వరుఁడు • గ్రందుగఁ దాఁకి రణంబుసందడిం

దోడిఁబడ వ్రేసెఁ దీవ్రతర•దోరసినిం దను సీగఁ బోక కో
అడమున బిట్టు గిట్టినమ•అంది నెఱుంగక దుర్మదాంధుఁ డై. 77

శా. విద్యుజ్జిహ్వుని వ్రేల్మిడిం దునిమి దో•ర్వీర్యం బహార్యంబుగా
నుద్యద్విక్రముఁడై రవీరసుభట•వ్యూహంబు నెల్లన్ ధను
ర్విద్యాకౌశల ముల్లసిల్ల సమరో•ర్విం గూల్చె నిర్ఘోషసాం
ద్రద్యావాపృథివీదిశావలయగ•ర్జస్ఫూర్జితాకారుఁ డై. 78

క. రణవిజయము గైకొని పట్టణ ముద్భటసుభటసంక•టంబుగ భాస్వ
న్మణిగణధనములు మొదలుగఁ, దృణము తుదిగఁ జూఱగొనియె•దివిజారి వెసన్.

రావణుఁడు వరుణపట్టణముపై దాడివెడలుట.

ఆ. ఇట్లు భుజగదాన•వేంద్రుల నిర్జించి, యసుర మసరుకవిసి•యంతఁ బోక
కంధివిభునిపురము•కందువ యారసి, యుద్ధవిడిని బురము•నొద్ద కేగి. 80

మ. వరుణుం డెక్కడ నున్నవాఁ డతనిగ•ర్వగ్రంధి మాన్పంగ నే
ర్పరి నై వచ్చితి శస్త్రఘట్టనమునన్•రక్తంబు వోఁ జేసి నా
ఖరతేజంబునఁ గ్రాఁచి పొం గడఁచి చుల్కం జేసి నానాధనా
హరణం బే నొనరింతుఁ జెప్పుఁడు మదీ•యప్రౌఢి యం చుద్ధతిన్. 81

క. పురబహిరంగణమున మోహరములు దీర్చికొని యున్న•యసురేశ్వరుపై
నురవడిమైఁ దోతెంచిరి, వరుణతనూభవులు రధిక•వర్గముతోడన్. 82

క. సేనలు సేనలఁ దలపడ, దానవపుష్పకము గగన•తలమునఁ గని యు
త్తానలసితరథు లై యుం, భోనిధిపతితనయు లతనిఁ•బొదివిరి కడఁకన్. 83

క. చీకాకుపఱచి బలుగదఁ, జేకొని యతఁ డేయ వ్రేయఁ•జేరువఁ జేరం
గైకొనక తఱిమి యీడం, బోక పెనఁగి రంబుధీశ•పుత్త్రులు గడిమిన్. 84

ఉ. అంత మహోదరాదు లగు•నంబరచారవిదగ్ధు లైన దే
వాంతకవీరు లక్కడ మొగి•నారథిసంఘముతోడఁ దాఁకి దు
ర్దాంతభుజాబలంబు ప్రథి•తంబుగఁ గేతనముల్ హయంబులున్
దంతిసమూహముల్ దునుక•తండము లై ధర డొల్ల నేసినన్. 85

ఆ. విరథు లైనయబ్ధి•విభుతనూభవులపై, నదరి రౌద్రమున సు•రారి కేలు
దోయిపదిటఁ బదియు•వేయి శస్త్రాస్త్రవి,తతిని బొదివి జర్జ•రితులఁ జేసె. 86

చ. వెఱచఱవన్ దశాననుఁడు•వీరభటావళియుం గడంగి డ
గ్గఱి జలధీశనందనులు•గ్రందుకొనన్ రథహీను లైనయ
త్తఱి నుఱుమాడఁ జొచ్చినఁ బ•దాతులఁ గూడి కడంగి పెల్లుగం
బఱచిరి పట్టణంబు దెసఁ•బౌరజనంబులు బెగ్గలింపఁగన్. 87

మ. వెఱ నిట్లంబుధినాథనందనులు దో•ర్వీర్యంబు సాలించి యం
దఱుఁ బాఱంగ నిశాచరేంద్రుఁడు జయో•త్సాహంబునన్ వెన్నడిం

దఱ్ఱుమంగాఁ బ్రజఁ జేయి వీచుచు సము•ద్యద్వేగుఁడై తొలి తో
ప్పుఱఁ బెట్టెఁ శిరజాలముం బిఱుఁదఁ గు•ప్పింగూర నాఁటించుచున్. 88

ఆ. వరుణుబలముఁ దనయ•వర్గంబుఁ గోట సా, రంగఁబాఱ నెగచి • రావణుండు
జలదనిస్వనంబు•చందంబు నెలుఁగెత్తి, యెల్లదిశలు సెుఁగ•నిట్టు లనియె.

క. పడుచులచేతను నీక్రియఁ, బొడిపించిన దశముఖుండు • వో నిచ్చునె తాఁ
గుడిచెం గట్టెం గలనికి, నడచుం గా కింక నోడిఁగి•నం దను నగరే. 90

క. అనుపలుకులకుఁ బ్రభాసుం, డనువరుణామాత్యుఁ డచట•నందఱుఁ జన గ్ర
క్కున మరలి యితని నుడిగిం, చినఁ గార్యం బగున యట్లు • చేసెద ననుచున్.

చ. వరుణుఁడు పద్మగర్భుఁ గొలు•వం జనియెం బెఱవారు వచ్చి సం
గరమున నీకు నోడిరి జ•గద్విదితంబు భవద్భుజాబల
స్ఫురణము గావునన్ దివిజ•సూదన నీ కెదు రెవ్వ రిందులో
నరయఁగ నిందె కా దెచట•నైన నొకండును గల్గనేర్చునే. 92

క. అనిన విని పొంగి తనుఁ బేర్కొని బొబ్బిడి రావణాసు•రుఁడు ప్రజ మరలుం
డని చేయి వీచె జృంభిత, దనుజసమూహప్రశంసి•తగుణుం డగుచున్. 93

ఉ. రాజితసౌధపంక్తిరుచి•రద్యుతిజాలము పర్వి నిత్యవి
భ్రాజితచంద్రికావిభవ•భంగిన యొప్పెడునప్పురంబుఁ గే
ళీజితవైరి రావణుఁడు • లీలమెయిం జని కీర్తికాంతిసం
యోజితరేఖ గ్రొత్త యగు•చుండఁగఁ జేసి ముదం బెలర్పఁగన్. 94

క. మరల విడిసి గెలుపునఁ బొం,పిరివోవుచు లంకఁ దలఁచి • పెను పొనరఁ జమూ
వరులఁ బిలిపించి పోదము, పురిమున కని చెప్పె దనుజ•పుంగవుఁ డెలమిన్. 95

చ. పయనము చాటఁ బంచి సుల•భంబుగఁ బూరియు నీరు వంటక
ట్టియలును గల్గుచోట్లను గ•డిందిమగల్ దగునుక్కళంబుగా
భయ మనుపేరు లేక నిర•పాయముగా విడియించుచున్ మన
ప్రియ మగుభంగి సేన నడ•పించె విశృంఖలవైభవంబునన్. 96

చ. బలములతోడ మేదిని న•భంబునచేరువ నంతకంబె న
గ్గలముగ నెక్కి సైనికుల•కన్నుల కందనిచోట డాపలన్
వలపల దవ్వుగాఁ దొలఁగి • వావిరి నెచ్చట నేని వచ్చుఁ దా
నలసినయట్టు లల్పపరి•వారయుతంబుగఁ బుష్పకంబునన్. 97

రావణుఁడు లోకములోని స్త్రీలనెల్లఁ జెఱలువట్టుట.

సీ. ఆసమయంబున న్నగని•యాండ్రురు కన్యలు నాకచొచ్చి భా
త్రీసురరాజవైశ్యులను • దేఁకువ సేయక యెల్లజాతులుం
గాసిగ నొక్కపెట్టుగఁ బ్ర•కాశరహస్యవిభేదహీనుఁ డై
యాసురవైరి పట్టెఁ జెఱ • లడ్డము లేక మృగాయతాక్షులన్. 98

క. మునిసిద్ధయక్షకిన్నర, దనుజోరగకన్యకావి • తానము నెల్లం
గొనివచ్చి వచ్చి పుష్పక,మునఁ బెట్టుచు వచ్చెఁ బంక్తి • ముఖుఁ డనయుండై.

సీ. తట్టికి వచ్చి యిట్టట్టు వోనేరని • లేళ్లవిధంబున • లీల మెదలి
వలఁ జిక్కి యెక్కడ • మెలఁగంగ నేరని చిలుకలచాడ్పునఁ • జెన్ను దఱిఁగి
మావునఁ జొరఁబడి • యావలఁ జన లేని మీలచందంబునఁ • జాలఁ గుంది
యురులలోఁ బడి యెందు • నరుగంగఁ జాలని నెమిళుల తెఱఁగునఁ • గొమరు దక్కి

తే. కలయఁ జూచుచుఁ బలుకంగ • నెలుఁగు రాక, నలఁగు మేనులతో నెఱిఁ • దలలు వీడి
వెగడుపడి వెల్లనై కడు • విన్నఁబోయి, పుష్పకంబున నున్న య • ప్పొలఁతు లెల్ల.

క. కొలఁదికి మీఱినవెవ్వగ, నలఁదురి నానావిధంబు • లైనతమతలం
పులగతి నొక్కొర్తునకుం, దెలియ విలాపములు సేయు • తెఱఁ గెట్లనినన్. 101

క. చంపు నొకో యక్కట కా,రింపఁ దలంచు నొకొ లఘుచ • రిత్రంబులకుం
బంపఁ గడంగు నొకో శం,కింపం డీకఱకుటసుర • గీ డొనరింపన్. 102

రావణునిచెఱం బడినస్త్రీలు విలపించుట.

మ. మగఁడా నీవు జగంబుచొప్పు మిగులన్ • మానంబు వాటింతు వా
లిగ సెగ్గం బగుమాట వాటిలెనె త • ల్లీ నీకు లోకంబుపా
టిగ నిట్లొందెనె నిందతోడివగ తం • డ్రీ యెందుఁ గీర్తింపఁగాఁ
దగునీసంతతి కీడునం దొడరెనే • దైవంబు చెయ్యిం గటా. 103

తే. చమురు నెత్తురు సవుబంధు • సమితి గరము, ప్రీతి నఱకాళ్లులకు నఱ • చేతు లొగ్గ
నునికి యెక్కడ నీకూర్మి • దనుజుబార్కి, కగ్గమై వచ్చు టెక్కడ • నకట విధియ.

ఉ. ఇమ్ములఁ దోడ నాడుచెలు • లే మను చుండుదు రొక్కొ యిప్డు నా
తమ్మునిముద్దుమాటలు గొ • దల్పడఁ బల్కెడుచిల్కబోద ని
త్యమ్మును బొత్తునం గుడుచు • నర్మిలి చేడ్పడు మవ్వ మెక్క యొ
క్కమ్మడి నంకురించులత • లొప్పు దొఱంగవె నీరు గానమిన్. 105

ఉ. చిత్తము గుందు చుండఁ జెఱ • సేయుటకంటె విశుద్ధమైననా
వృత్తము గోలుపుచ్చుటకు • వేగ తలంపక నన్ను లగ్గుగాఁ
గత్తులఁ గోసి దానవులు • గండలు దింద్రని కట్టెఁ డైనవీఁ
డిత్తఱి నెట్టులైన సము • యింపఁ డొకో దొసఁ గెల్ల మానఁగన్. 106

అని పెక్కు తెఱంగుల న,వ్వనితలు దురపిల్లి యిట్లు • వనరుచుఁ జదలం
జని చని నలుదిక్కులుఁ గనుఁ, గొని పల్కెరి తల్లడంబు • గూరిన మఱియున్.

ఇంక నేటిలోక • మీదుష్టదైత్యుని, కిట్ల చెల్లె నేని • యెల్లి నేటి
లోనఁ బాడు గాదె • యానలినాసను, రాజసంబు నిప్పు • యోజనముగ. 108

చెఱఁ బడ్డయింతులు రావణుని శపించుట.

క. తగు విక్రమంబు సేయుట, యగునే పరసతుల నిట్టు • లదయతమై నె
వ్వగలఁ బొగిలింప నతనికి, మగఁటిమి గా నేర్చునే య•మంగళచేష్టల్. 109

చ. పరమపతివ్రతావిభవ•భాసురలీల వెలుంగుమమ్ము ని
ష్కరుణత నిమ్మెయిం బఱిచెఁ • గావున నీదనుజాధముండు స
త్పురుషపరిగ్రహం బయిన•పుణ్యసతిం గలుపింపఁ జేసి త
ద్వరునిపరాక్రమంబున న•వశ్యము మృత్యువుఁ బొందుఁ గావుతన్. 110

క. అనవుడు దశాస్యుఁ డాశా,పనిహతిఁ బ్రభ సెడియు బాహు•బలమదమునఁ గై
కొనక నలి నపహసించుచు, ననుమానము లేక యెలమి • నరుగుచు నుండెన్.

సీ. ఉడుగక కాల్చుచు • నుండెడుశోకంబ యతితీవ్రహవ్యవా•హనుఁడు గాఁగ
నిట్టూర్పుగాడ్పులు • నిగిడించుటయ విలసిల్లఁ బ్రజ్వలితంబు•సేఁత గాఁగఁ
బాయక యొసరించు • బహువిలాపంబుల రాజితమంత్రాక్ష•రములు గాఁగఁ
గన్నీరు బోరనఁ • గ్రమ్మించుటల పొరిఁ బొరి నాజ్యధారల•పోఁత గాఁగఁ

తే. గొలఁది కగ్గల మై యెదఁ•గలుగువగల, యొనరుసమిధలు గా నిట్టు•లువిదపిందు
రావణాభిచారంబుగ • భావమందు, నుగ్రముగ వేల్చుతెఱఁగున• నుండెఁ జూడ.

రావణుఁడు దిగ్విజయము చేసి వచ్చి లంకం బ్రవేశించుట.

క. ఇత్తెఱఁగున దశకంధరుఁ, డుత్తరుణులఁ గొంచు లంక • కరిగెం బౌరుల్
చిత్తము లలరం గానిక, లుత్తమవస్తువులు దెచ్చి • యొప్పింపంగన్. 113

చ. ప్రియ మెదఁ బల్లవింపఁగ వి•భీషణుఁ డాప్తులుఁ దాను నెంతయుఁ
రయమున భూషితద్విపతు•రంగముఁ డై యెదు రేగి యన్నపా
దయుగము డాయ భక్తిమెయి • దండనమస్కృతి సేసినఁ హారా
ద్రి యొగయు నెత్తి కీర్తిఁ బ్రచు•రించినబాహుల నెత్తెఁ దమ్మునిన్. 114

ఉ. ఎత్తియుఁ గౌఁగిలించి దను•జేంద్రుఁడు లోచనపద్మషండముం
జిత్తసరోరుహంబు విల•సిల్లఁ గనుంగొని కుంభకర్ణుఁ డిం
దిత్తఱి మేలు కానఁడె య•హీనపరాక్రమశాలిఁ దామసా
యత్తునిఁ జేసె మూలవిధి•యం చొకయించుక చిన్నవోవుచున్. 115

క. ఇభతురగస్యందనగతి, రభసంబునఁ బృథివి యద్రువ • రక్షోవంశ
ప్రభువు నగరంబు సొచ్చెను, విభవోజ్జ్వలుఁ డగుచు వినయ•వినుతులు సెలఁగన్.

ఆ. ఒక్కచందురుండ • యుదయింపఁ బొంగెడు
నంబురాశి యిది పు•రార్ణవంబు
దనుజపతిముఖేందు•దశకసన్నిధి నుబ్బ
కున్నె యనఁగ వీట • నులివు మిగిలె. 117

శూర్పణఖ తనమగనిఁ జంపె నని దుఃఖించి రావణుని దూఱినాడుట.

క. అయ్యవసరమునఁ దనపతి, కయ్యంబునఁ బంక్తివదను ♦ ఖడ్గనిహతి రెం
డయ్యె నని శూర్పణఖ విని, పయ్యెదకొంగెడల బుడమిఁ ♦ బడి మూర్ఛిల్లెన్.

ఉ. సభయము లైనడెందముల ♦ సంభ్రమ ముమ్మలికంబుఁ గప్ప నం
క్షుభితసఖీజనం బోలయఁ ♦ గొండొకసేపునఁ దేఱి తీవ్రశో
కభరితచిత్త యై మొగము♦గప్పెడుబాష్పజలంబు లంబుజ
ప్రభ సెడ ముంచు పెన్వఱద♦భంగిగ నెవ్వరి నేనిఁ జూచుచున్. 129

ఆ. ఆరుగుదెంచి యన్న♦యడుగులకడ నార్త
నాద మడర ద్రెళ్లి ♦ నాథుఁ బనవి
యేడ్చు చున్న నల్ల ♦ నెత్తి యమ్ముద్దియఁ
దడవి కన్నునీరు ♦ దుడిచి యతఁడు. 120

సముచిత మగుతెఱఁగున శో,కము వాపుట కనునయింపఁ ♦ గడఁగి తదాలా
పములకుఁ జొచ్చుటయును గో,పమునను రక్కసియుఁ గరము ♦ ప్రజ్వలదార్తై.

అక్కటికంబు మాలి చెలి♦యల్ వగఁ బొందదె నాకు దీన దూ
ఱెక్కు జగంబునం దనక ♦ యింతయుఁ గొంకక పాపవృత్తికిన్
స్రుక్కక వైర మెత్తి కడుఁ ♦ గ్రూరుఁడ వై యిటు సేఁత చూడఁగా
దిక్కులు గెల్వఁ గాదు నను ♦ ద్రెక్కునఁ బోయితి గాని యిమ్మెయిన్. 122

అగ్గలిక మెఱసి కడఁగుచు, మొగ్గరములు గడచి పోయి ♦ మును మును మఱదిన్
ద్రుగ్గతిలఁజేసి దీనికి, సిగ్గువడనినిన్ను నేమి♦ సెప్పుదుఁ జెపుమా. 123

రావణుఁడు శూర్పణఖ నూరడించి దండకారణ్యమునకుఁ బంపుట.

అనవుడుఁ గ్రందుఁగయ్యమున ♦ నప్పటికిన్ మనవారు లాఁతివా
రని మది నేర్పరింప వస♦మస్త దురుక్తము లేల యింక నా
తని మగిడింప వచ్చునె వృ♦ధాపరితాపము దక్కు నీదునె
మ్మనమున కెట్టు లట్టుల స♦మస్తధనంబులు వేడ్క నిచ్చెదన్. 124

అని యొకభంగిం దననేర్చినయట్టులు సెప్పి తీర్చి ♦ చెలియలి నూరా
ర్చినవాఁ డై యవ్వనితకు, మనుజాశనుఁ డిట్టు లనియె ♦ మఱియుం బ్రీతిన్. 125

దండకారణ్యంబు ♦ దద్దయు హృద్యంబు శుక్రశాపమున న♦చ్చోటు దైత్య
వాస మయ్యెడుఁ గాన ♦ నీసమయంబున నెలవు గైకొని ఖరు ♦ నిల్పువాఁడ
నతఁడు పిన్నమకొడు♦కయ్యును మనకు దా మనుభేద మెఱుఁగని♦యట్టివాఁడు
నీదెస మిగులంగ ♦ నెమ్మి వాటించు నయ్యెడ నీవు వసియింపు ♦ మిపుడ పోయి
యిష్ట మగుపదార్థ♦ మెయ్యది యేనియు, ననుదినంబు వేడ్క ♦ నడిగి తెచ్చి
యనుసరించి నడపు ♦ మని నియమించెద, నేను గలుగ నీకు ♦ నేమి కొఱఁత.126

చ. అన్నియిటు లూఱడించి ఖరు ♦ నప్పుడ పిల్వఁగఁ బంచి యాదరం
బునఁ దగు రాజచిహ్నములు ♦ భూరిబలంబును నిచ్చి మంత్రులై
చనుఁ డని దూషణుం ద్రిశిరు ♦ సత్కృతిపూర్వము గాఁగఁ బుచ్చి యం
దునిచె నతండు శూర్పణఖ♦యుం బ్రియ మందిరి రాజ్యసంపదన్. 127

రావణుఁడు నికుంభిల యనువనమున యజ్ఞము సేయుచున్న యింద్రజిత్తుం జూడఁబోవుట.

క. చెన్నొందఁగఁ దనయింటికిఁ, గిన్నాకయి మెఱసియుండు ♦ గాదిలితనయుం
జన్నములు సేయ నడవిన, యున్నాఁడని విని దశాస్యుఁ ♦ డుద్యోగమునన్.

క. అరదమున నేగె సముచిత, పరివారముతోడఁ జెఱల ♦ పడఁతులు డెందం
బురియఁగఁ బుష్పకమున ని, ర్భరవేదన నుండ నసుర♦పతి నిష్ఠురుఁడై. 129

తే. తెరువు సూపుచుఁ జటులకే♦సరిని నెక్కి, కెలన వచ్చు విభీషణు♦పలుకు లర్థి
నాదరించుచు నతనిచే♦ నచటి వింత, లెల్ల నెడనెడ నెఱుఁగుచు ♦ నింపు మిగుల.

క. కుంభిళ యనునుగ్రాటవి, శాంభవ మగునొక్కపూజ్య♦సత్త్రముఁ దగఁ బ్రా
రంభించి శివునిచేతను, సంభావితుఁడైన తనయు ♦ సదనము సేరెన్. 131

చ. చనుటయు నాతఁ డుల్లమునఁ ♦ సంతస మాననకాంతి వింత సే
య నెదురు వచ్చి తండ్రిచర♦ణాబ్జయుగంబు శిఖాభిరామమై
ననిజశిరంబు గూడఁగఁ బ్ర♦ణామము సేసిన నెత్తి యర్మిలిం
దనపదిదోయిచేతుల న♦తం డిఱికౌఁగిటఁ జేర్చె నందనున్. 132

క. ఆదరమున మహితచతు, ర్వేదమహాఖ్యాతమంత్ర♦విధులను శుక్రుం
డాదైత్యపతికి నాశీ, ర్వాదం బొసరించె విప్ర♦వరసహితుండై. 133

చ. నగుచు దశాననుండు భృగు♦నందనుతో నిది యేమి యీతనిం
బొగఁ బడఁ బంచి యివ్విపిన♦భూమి నిరోధము సేసి దీన మీ
రు గనినలాభ మేమి యమ♦రుల్ దగుభోజ్యము లెల్ల మ్రింగి మో
వుగొనుచు మిమ్ము నాలిగొని ♦ పోయిరి వేయును నేల నావుడున్. 134

ఆ. అట్టు లనకు మన్న♦యసదృశప్రభుఁ డగు, నీదువరసుతుండు ♦ నిరుపమాన
మహిమ వెలయ మున్ను♦బహువిధయజ్ఞంబు, లాచరించి పిదప♦ సభవు గుఱిచి.

క. మాహేశ్వర మనుయాగము, దోహలమునఁ జేయఁ గ్రతువు♦తుది నాశివుఁ డ
ర్ధాహితనారీక మ్మగు, దేహం బుద్దామవృషగ♦తిం జెలువొందన్. 136

మ. దయ నిచ్చోటికి వచ్చి కామగతి హృ♦ద్యస్యందనంబుం దమో
మయమాయాచరితంబు శాత్రవబలో♦న్మాథక్రియాదక్షదు
ర్జయశాపంబును దివ్యబాణనిచయ♦స్ఫారానుభావంబు న
క్షయతూణీరయుగంబు నిచ్చెఁ బటుదో♦ర్గర్వం బఖర్వంబుగాన్. 137

తే. నీవు సనుదెంచితను మహా♦నియమహిమఁ, బురికిఁ దోకొని యరుగంగఁ ♦ బోవు వేడ్క
నెదురు సూచుచు నున్నంత♦ నేగుదెంచి, తనిన భార్గవు పలుకులు ♦ విని సురారి.

రావణుఁ డింద్రజిత్తుఁ గుంభికనుండి లంకకుఁ దోడ్కొని వచ్చుట.

క. అగుఁ గాక యింకఁ జేయున, ది గలదె పోనిమ్ము సురలుఁ • దేఁకువ సెడఁగం
దగ మికిఁ జెప్పితి మనకుం, బగ యింద్రుఁడ కాఁడె యెల్ల•భంగులఁ దలఁపన్.

చ. అని గురుఁ బ్రీతి వీడ్కొని మ•హాబలముల్ దనవజ్జ వచ్చినం
గని కరులం దురంగములఁ • గాలుబలంబుల నేర్చి యొక్కయు
ద్ధనముఁగఁ దీర్చి సుందరప•టధ్వజదండము లెత్తఁ బంచి తూ
ర్యనినదపూరితక్షితిన•భోంతరుఁడై దనుజేంద్రుఁ డున్నతిన్. 140

క. ముఖరన్యపదార్థంబులు, గొని వీథు లలంకరించు•కొని జనులు గనుం
గొనియెడు వేడుక గుబుగులు,గొని యున్న పురంబుఁ జొచ్చెఁ•గొడుకుం దానున్.

ఆశ్వాసాంతము.

చ. పరిజనపద్మమిత్రునకు • బారకమిత్రున కన్యసైన్యవి
స్ఫురణలతాలవిత్రునకు • సుందరగాత్రున కిందిరామనో
హరసుభగాత్రపత్రునకు • నంబుజనేత్రునకుం బ్రమోదని
ర్భరధరణీకళత్రునకు • రాజితగోత్రున కిజ్జగంబునన్. 142

క. లావణ్యవిసరనవబా, లావృతచతురాంగనాన•యుత దివరుసకున్
సేవాగతబహువిధవసు, ధావల్లభసంకటీకృ•తద్వారునకున్. 143

మాలిని. శతమఖగురులజ్జా•సంపదాపాదనోద్య
న్మతికి నమితశత్రు•స్తోమసేనాతమోగో
పతికి నిహతశేష•ప్రత్యమిత్రార్థకార్య
స్తుతికి విజయహాస•ద్రోహిబాహాసిసిద్ధిన్. 144

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతంబైన యుత్తరరామాయణంబను మహాకావ్యంబు
నందుఁ బంచమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

ష ష్ఠా శ్వా స ము.

శ్రీయుతునకుఁ గాంతిప్రా
లేయరుచికి ధర్మమతికి • లీలానుమన
స్సాయకునకుఁ బుణ్యాధి
ష్ఠాయకునకు మనుమసిద్ధి • జనపాలునకున్. 1

క. దనుజాధీశ్వరునకు మును, మును పుట్టినకొడుకు ధర్మ•మున నీశ్వరుఁ దృ
ప్తునిఁ గావించి వరంబులు, గనిన సుహృద్బంధుపౌర•గణము లెలర్చెన్. 2

చ. మన మలరంగ సద్భటస•మాజము సూరెల నిల్వ నెంతయుం
బెనుపున మేఘనాదుఁడు వి•భీషణుఁడుం దనతోడ రా మదిం
చినకరివోలెఁ బుష్పకముఁ • జేరి మృణాళలతాలివోనియ
వ్వనితలపిండు దైత్యకుల•వల్లభుఁ డల్లన డించి తెచ్చినన్. 3

మ. తరుణీబృందముఁ జూచి సారకరుణో•దారుండు దైత్యేశ్వరా
వరజుం డావలిమోము సేసికొని యే•వం బిచ్చరిత్రంబు ని
ష్ఠుర మోహో యని సంచలద్వదనుఁ డై • శుంభద్భుజాగర్వవి
స్ఫురితుం డైననిజాగ్రజన్మమొగముల్ • సూచెన్ విషాదంబుతోన్. 4

ఆ. తన్నుఁ జూచు ననుఁగుఁ•దమ్ముని భావించి, నగుచు దైత్యవంశ•నాయకుండు
పగఱవారిఁ జెఱలఁ • బట్టక ముద్దాడి, వత్తు రయ్య శౌర్య•వంతు లనిన. 5

చ. గుణ మిది దోష మిట్టి దని • కొంత యెఱింగినఁ గాక యిట్లు ని
ర్గుణతయ పట్టి క్రాలుతమ•కుం దగువారలు సెప్పసౌమ్యభా
షణము నిరర్థకం బనువి•చారము నెమ్మదిఁ బుట్టి యవ్విభీ
షణుఁ డుచితంపుమాటలఁ బ్ర•సంగము డిగ్గఁగఁ ద్రావి యిట్లనున్. 6

విభీషణుఁడు కుంభీనసను మధుఁ డపహరించె నని యన్నతోఁ జెప్పుట.

క. నీ వరిగినదిగ్జయమున, కీపల మధుదానవేంద్రుఁ • డేతెంచి పురిం
గావలి యున్నదనుజసుభ,టావలిఁ బొరిపుచ్చి భుజబ•లాటోపమునన్. 7

తే. ఉవిద లాక్రందనము సేయు•చుండ నొక్క
రమణిఁ గొనిపోయె నంతఃపు•రంబుఁ జొచ్చి

యదియు మనమాల్యవంతుని • యనుఁగుఁగూఁతు
ననుఁగుఁగూఁతురు కుంభీన•సాభిధాన. 8

ఉ. యజ్ఞరసప్రమత్తుఁ డగు•నాత్మజుపై నడి వెట్ట లేదు నా
యజ్ఞత నప్పుడేఁ జని స•మాధినిమగ్నమనఃప్రవృత్తిఁ గా
లజ్ఞుఁడఁ గాక వారిధిజ•లంబులలోన మునింగి యుండి య
ప్రాజ్ఞులచేత నాలిఁబడు•పాటికి వచ్చితి నేమి సెప్పుదున్. 9

క. అనుడు బొమలు ముడివడుచు నా, ననములఁ గెంపడర నసుర•నాథుం డేమీ
మనవీ డొకరుఁడు సొచ్చెనె, యనుమానము దక్క గుండె•లదరక చక్కన్. 10

క. రాసాబగున నున్మత్తుం, డై సెంకింపక కడంగి • యాతం డింతల్
సేసెఁ గదె చెడితి రిప్పలి, మీసల నుయ్యాల లూఁగి•మెయిమెయిఁ బోయెన్. 11

చ. చెలియలిఁ గోలుపోయి యెడ•సేసినఁ జాలమి వెట్టి నవ్వరే
కెలనను గాన నమ్మధువు • గీటడఁగించెద దాడి వెట్టి నా
బలిమి దఱుంగ నీనడిమి • బన్నము పిన్న నమర్త్యు లెంతయుం
జెలఁగక తక్క రందుఁ జని • చేతులతీఁటకు మందు సేసెదన్. 12

మధునిపై దండెత్తిరావణుఁడు కుంభీనసప్రార్థనచే వానితోఁ జెలిమిసేయుట.

మ. అని వీటం దనపిన్నతమ్ముఁ నిడి ని•ద్రాసక్తుఁ డై యున్నత
మ్ముని బోధింపఁగఁ బంపి తోడ్కొనుచు నే•ము న్నేన ము న్నంచు నీ
సున నాతండును మేఘనాదుఁడును ర•క్షోవంశవీరోత్సవం
బొనరింపన్ మధుమానమర్దనవిద•గ్ధోత్సాహసన్నాహుఁ డై. 13

క. చని మధురాపురి ముట్టిన, విని కుంభీనస భయంబు • వినయంబు జనిం
ప నరుగుదెంచి ధరాలిం, గనముగఁ గృప వుట్ట నన్న•కాళ్లం బడియెన్. 14

తే. అతఁడు కరుణాసమేతుఁడై • యతివ నెత్తి, నిన్నుఁ దెచ్చిన పాపాత్ముఁ•డున్న చోటు
సెప్పు మిప్పుడ వాని ని•ర్జించి నీకు, హర్ష మొనరింతు ననిన న•య్యంబుజాక్షి.

మ. తగునే నీయిలు సొచ్చి నన్నుఁ గొనిరా • దైతేయవంశాధముం
డు గరం బెగ్గొనరించె నైనను భుజా•టోపంబు సూపంగ లో
కగరిష్ఠుం డగునీకు వాఁడు దొరయే • కన్యాత్వమే నాకు లే
దు గదా పడ్డది కార్య మింకఁ జన దా•దుష్టాత్ము నిర్జింపఁగన్. 16

క. మధువున కలుగుట యది నను, విధవం గాఁ జేఁత గాన • వే యేటికి వాఁ
డధముం డనలే నెమ్మెయి, వధియించుట పాడి గా ద•వద్యవిహీనా. 17

తే. అదియుఁ గాక రాక్షస మన • మొదలఁ బరిణ
యప్రపంచంబునం దొక•యధమవిధము
గలదు గావున నది గాఁగఁ • దలఁచి యైనఁ
దప్పు సైరింపు నాకుఁ గా • దళితవైరి. 18

క. అతఁడు నతిబహులనిద్రా,యుతుఁడై యున్నాఁడు గాచు • టొప్పదె సంబో
ధితుఁ జేసి తెచ్చి సేవా,రతుఁ జేసెద ననిన దనుజ•రాజి ట్లనియెన్. 19

చ. అలఁతులఁ బోవుతప్పె యిది • యైనను నాతఁడు నేతికుండపై
యెలుక పలంబుఁ బోవిడిచి • యేను భవత్పతిఁ గాచితిన్ మహం
బలరఁగఁ బోయి నిద్ర దెలి•యంగ నుపాయము సేయు నాకు నె
చ్చెలి యగుఁ దోడితెమ్మనినఁ • జేడియ సమ్మద మంది క్రమ్మఱన్. 20

చ. చని పతి నిద్ర దెల్పి దను•జప్రభు రాకయుఁ దాను బోకయున్
మన మలరంగ బాంధవపు•మాటల సంధి దగంగఁ జేసి యా
తనిఁ దమయన్నపాలికి ము•దంబునఁ దోకొని పోవఁ బూని వ
చ్చినతన దైనపూనికయుఁ • జెప్పిన గొండొక సమ్మతించుచున్. 21

క. మీయన్నకుఁ దేజముగాఁ, బోయి యతనిఁ గంటి నన్ను • బోధింపవ యే
నాయనకుఁ జాల నని యిఁకఁ, జేయునదియుఁ గలదె గడవఁ • జేసితి తరుణీ.

క. ఈచనవు సెల్ల నిచ్చితి, నీచెప్పినయట్ల యతని • నేఁ గనియెద మై
త్రీచాతుర్యసమగ్రుఁడ, నై చేసెదఁ బిదపఁ దగుస•హాయం బెల్లన్. 23

ఆ. అని యలంకరించు•కొని తనసేన స, న్నాహసుందరముగ • సడవఁ బనిచి
వారణేంద్రు నెక్కి•వచ్చి బావకుఁ బొడ, సూపె మధువు పెంపు•సొంపు మిగుల.

మధుఁడును రావణుఁడు నింద్రునిపై దండెత్తుట.

ఉ. ఆదశకంధరుం డుచిత • మయ్యెడుభంగి మఱందికిన్ మహా
హ్లాద మొనర్చి పేర్చి యమ•రాధిపుపై నడవం దలంచు ట
త్యాదరలీలఁ జెప్పి తగ • నప్పురి నాఁడు వసించి యాతఁడుం
గా దన కెత్తి తో నడవఁ • గా మఱునాఁ డటఁ బోయె నుద్ధతిన్. 25

ఉ. రావణుఁ డిట్లు దేవనగ•రంబుపయిన్ బలపాదధూళివి
ద్రావితసర్వదిగ్వలయ•రాజకులుం డగుచుం గడంకమై
బోవునెడం బథంబున న•భోవిభవంబుఁ దిరస్కరించుశృం
గావళి నుల్లసిల్లురజ•తాద్రిఁ గనుంగొని కౌతుకంబునన్. 26

ఉ. శూలినివాసమై తెలుపు•సొంపునఁ బొంపిరివోవునమ్మహా
శైలముచక్కఁ జక్కటికి • సప్తతురంగముఁ డేగుదెంచి యు
త్తాలపుదేవగేహము సు•ధం జెలువొందఁగ నందుఁ బేర్మికిం
జాలి వెలుంగురత్నకల•శంబువిధంబునఁ దేజరిల్లెడున్. 27

ఆ. అనుచు సగముఁ జేర • నరిగి రక్షోవంశ, కరుఁడు దానిసొంపు • గలయఁ జూచి
యనుఁగుఁదమ్మునికిఁ బ్రి•యమ్మునఁ జూపుచు, నిట్టులనియె వేడ్క•మొనస మెసఁగ.

కైలాసవర్ణనము.

క. సెలయేఱు వాఱఁ జెలు వగు, శిలపైఁ దజ్జలము డిగుచు సింధురపతి చూ
డ్కులఁ గొప్పెఁ బుండరీక, స్థలమున మకరంద మాను షట్పదముక్రియన్. 29

చ. అరవిరిగుత్తులం బొలిచి యల్లనిగాడ్పులఁ దూలునీలత
ల్దరహసితోదయంబు సవిలాసతనూవలనంబుఁ గల్గునం
దరులతెఱంగు గాఁ బతివిధంబున నున్నరసాలపోత మీ
గిరితటభూమికిన్ సరసకేలికి వచ్చినమాడ్కి నొప్పెడున్. 30

క. మనరాక హర్మ్యతలమునఁ, గనుఁగొనియెగుకామినులమొగంబులు వాతా
యనమునఁ గానఁగ నగుచా, డ్పున నీతమ్మికొల నొప్పె భూధరముపయిన్. 31

క. ఈవెండికొండశిఖరము, క్రేవఁ దమాలతతి దృష్టికిం బ్రియ మొసఁగం
గా వలఁతి యయ్యె నీల, గ్రీవునికంఠంబుకప్పు క్రియ నందం బై. 32

చ. అని గిరిరామణీయకమునందు మనం బెలయించి యద్దశా
ననుఁడు బలంబుఁ దత్తటమునన్ విడియింపఁ దలంచి సన్నివే
శనవిధిసూచనార్థము దెసల్ సెలఁగన్ బటుభేరి వ్రేయఁగాఁ
బనిచి మనోహరం బయినపట్టునఁ దా విడిసెన్ బ్రియంబునన్. 33

ఆ. ఇట్లు విడిసి దానవేంద్రుఁడు బహువినో, దములఁ దగిలి చతురసముచితాప్త
పరిజనములతోడ గిరితటరమణీయ, తలమునందుఁ గేలి సలిపె నర్థి. 34

క. మగుడఁ జనుదెంచి యర్ఘ్యం, బగుగతి మజ్జనముఁ గుడువు నైనపిదపఁ దాఁ
దగ లోపలికొలువు నిం, పుగ సుఖసత్కథలఁ బ్రొద్దు పుచ్చె సగసుఁ డై. 35

ఉ. అంత సహస్రపాదుఁ డపరాచలశృంగతటంబు సేరె దు
ర్దాంతుఁడు దానవేంద్రుఁ డమరప్రకరంబు జయింపఁ బోవుచో
నెంతలు పుట్టునో యనుచు నేపడఁగంగఁ దొలంగి కాలుకొ
న్నంతయు దవ్వగాఁ జని భయంబడరన్ గిరిదుర్గ మెక్కె నాన్. 36

క. అరుణకరబింబ మస్తశి, ఖరిపైఁ గర మొప్పె బహుళకస్తూరీలి
ప్తరుచిరకుచకాశ్మీర, స్ఫురితస్థానకముచందమున నందం బై. 37

క. మఱి కొంతవడికిఁ జీఁకటి, తఱచై తోతెంచె దశవదనునుద్యోగం
బెఱిఁగి నిశాటబలము గ్రి, క్కిఱియం బలుదెసలనుండి యేతెంచె ననన్. 38

అంధకారవర్ణనము.

సీ. ఇది చూడ్కిఁ గప్పిన యంతటఁ బోక తక్కటియింద్రియంబులఁ గప్పకున్నె
యిది వెల్లి గైకొని యేచి యిండ్లలు సొచ్చి దివియలఁ బోరిగొనఁ గవియకున్నె
యిది నేఁడు శశి గెల్చి యెల్లి యేతెంచునన్నలినాప్తు మార్కొని నిలుపకున్నె
యిది వెలుంగనునామ మెల్లను నుడిపి యిజ్జగతి నింకెటుఁ దాన నెగడకున్నె

తే. నిక్కముగ నది చీఁకటి • యొక్కొ తలఁప, నేమి మాయయొ కాక ము • న్నిట్టితిమిర
మెఱుఁగ మెన్నఁడు నాజను • లెల్ల బెగ్గ, లించునట్లుగఁ గడు నగ్గ • లించెఁ దమము.

చంద్రోదయచంద్రికావర్ణనములు.

తే. యామినీకాంతమృగమద • మలఁదిమలయ, జమునఁ దిలకంబుఁ బెట్టిన • చందమగుచు
నిఖిలదిక్కులఁ దిమిరంబు • నిండియుండ, నలఁతి యైంద్రప్రాఙ్ముఖంబునఁ • దెలుపు దోఁచె.

క. రావణుఁ డమరులమీఁదం, బోవుట విని యతనితోడఁ • బురుడునకుం బ్రాం
థావలిపై వెస వచ్చెం, గావలయు ననంగ నమృత • కరుఁ డుదయించెన్. 41

సీ. చిత్తజుచిగురులం • జిత్రంబుగా నిడ్డ లలితతమాలప • ల్లవ మనంగ
రతిపుమాణిక్యద • ర్పణమున నూనిన కమనీయమృగమద • కణ మనంగ
వెడవిల్తులీలార • విందంబుమీఁదికిఁ దిరుటమై నెరఁగిన • తేఁటి యనఁగ
వలరాజుసిందూర • తిలకంబులోఁ జెలువొందు కాలాగరు • బిందు వనఁగ

ఆ. నుదయరాగమహిమ • నుజ్జ్వలం బైనబిం, బంబు నసుములాంఛ • నంబు చెన్నుఁ
జేయఁ బూర్వశైల • శిఖరదేశంబున, నిందుఁ డొప్పె భువన • మెలమి మిగుల.

ఉ. పంబినకెంపుఁ బాసి దివిఁ • బ్రాఁకి దిశల్ వెలిఁగించి చంద్రకాం
తంబుల నీరు నేసి కుము • దంబులఁ బండువు సేయఁ బంచి యు
బ్జంబుల నిద్ర వుచ్చి మరు • సాయకముల్ గరసానఁ బట్టి కో
కంబుల నేఁచి లోకముపొ • గడ్తలు సేకొని చంద్రుఁ డున్నెడన్. 43

క. బడి చేసినచందంబునఁ, గడువేగం బాకటి నొకటిఁ • గదిసి దివిని సం
దడిగా నెంతయు గుంపుగఁ, బడి వెన్నెలకుం జకోర • పంక్తులు గవిసెన్. 44

క. మును మును నెగడె మురజ్జుల, గొన లెల్లం బట్టికొని చ • కోరంబులు ద్రుం
చిననచటనచటఁ దుఱఁగలి, గొనిపెరిఁగెడుమాడ్కి దలము • గొని ప్రభ లెసఁగెన్.

తే. తివిచి నవకంబు దీప్తులు • ద్రెంచి యలఁతి
తునియలుగఁ జంచుపుటములఁ • ద్రుంచి తల్లు
లాదరంబున నంది యీఁ • నల్లు లెత్తి
ప్రీతిఁ గముచుఁ జకోరంపుఁ • బిల్లగములు. 46

క. చంచులఁ గాంతులు వెన్నెలఁ, జించి యమృతముట్టనొసఁగు • చెన్నునకును రా
గించుచుఁ జవిఁ జొక్కుచుఁ గబ, ళించుఁ జకోరికలు సముద • లీలాలసలై. 47

సీ. క్రమ్మి పైఁ దొరఁగెడు • కౌముదీతోయంబు సొంపునఁ దనుపునఁ • జొక్కి చొక్కి
పచరించు చంద్రాత • పంబు కాలువలలో నడ్డంబుగా నిల్చి • యీఁగి యీఁగి
వెల్లువవెల్లు నూ • పెడుసాంద్రచంద్రికాపూరంబు గని మదిఁ • బొంగి పొంగి
మిన్నులతోఁ రాయు • వెన్నెలకరడుల నెఱకలు సడలించి • యీఁది యీఁది

ఆ. చెలఁగి చెలఁగి మలఁగి • మలఁగి యల్లల్లన, క్రాలి క్రాలి బిట్టు • తూలి తూలి
సముదవృత్తిఁ గేలి • సలిపెఁ జకోరచ, యంబు సదలు దమమ • యంబు గాఁగ. 48

క. తడఁబడ నొండొంటికి ము,న్నెడఁ గముచుచు నొడిసికొనుచు ♦ నేవున్నఁ బైపైఁ
బడుచు నవు లవుల గీసునఁ, గడచుచు వెన్నెలఁ జకోర♦గణ మానునెడన్.

క. తినుగమి నొల్లక యొకయెడఁ, దనయిచ్చకు వచ్చునిందు♦ధామనికాయం
బున మవ్వ[illegible]ముక్కి సిగిజెడి, కొనలు గమించి మేసె నొకచ♦కోరము దివుటన్.

ఉ. సమ్మదవారి గన్గడలఁ ♦ జాలుగ నై గరుపార నిందుబిం
బమ్మున దృష్టి నిల్పి పయిఁ♦బ్రాఁకుమరీచుల నూఁగునూఁగులేఁ
గొమ్మలు వట్ట చంచుపుట♦కోటిఁ గదల్చి తెమల్చికొంచు సౌ
ఖ్యమ్ము విహంగమ మ్మయిన♦యాకృతి నొందెఁ జకోర మొక్కెడన్. 51

చ. కలయఁగ నూనునట్లుగ జ♦గంబు సమస్తముఁ జాలఁ దోఁగెనో
జలజభవుండు గోరి పెఱ♦చాయల నెల్లను మాన్చి యెందునుం
దెలుపు ఘటించెనో యమృత♦దీధితి వేడుక విశ్వరూపుఁ డై
నిలిచెనొ నాఁగ నెల్లెడల ♦ నిండఁగ వెన్నెల పర్వె సాంద్ర మై. 52

క. వెన్నెలపోఁతపనులొ యన, వెన్నెలగండరువుపనుల♦విధమున మీఁదన్
వెన్నెలనీరు పఱపి రన, గన్నుల కింపొసఁగె నిల స♦కలరూపములున్. 53

చ. అలసత యొప్ప నల్లన ర♦తాంతమునం బ్రియునొద్దఁ బాసి నె
చ్చెలికడ కేగుదెంచు సర♦సీరుహనేత్రవిలోచనంబులం
దలఁకెడుమందహాసము వి♦ధంబున సొంపున మీఱి యున్నచెం
గలువలలోన నింపడరు♦కౌముది వేడ్క లొనర్చెఁ జూడ్కికిన్. 54

సీ. భరితసుధారస♦పాత్రంబు లనుకుము,దోత్కరంబులు దళు♦కొత్త మెఱసి
చంద్రకాంతోపల♦జలఝులకాలువ, లివి యవి యని యప్పు♦డేర్పరించి
దెసలు సూడఁగ గుండె ♦ దిగ్గనుచక్రస,మూహంబునకుఁ దల ♦ మునుక లగుచు
నీఁదుచకోరంబు ♦ లెగుర వ్రేఁగై యాడి, గిలఁ బడునట్లుగా ♦ దలముకొనుచు
తే. నంతకంతకుఁ బొంగి మి♦న్నందివెల్లి, మిగిలి యెనిమిదిదిక్కుల♦మీఁదఁ బొరలి
జనము లానందమునఁ దేల ♦ జగములెల్లఁ,దొట్టి నిండారువెన్నెల♦నిట్టవొడిచె.

తే. వివిధవర్ణమై యసురేంద్రు ♦ వీడు విడిసి
యుండెఁ జంద్రిక పర్వ న♦క్కొండ యొప్పె
మెఱయుపులితోలు గట్టి మైఁ ♦ దఱచు గాఁగ
భూతి యలఁదినభూతేశు♦పోలువు దాల్చి. 56

రంభారావణసంవాదము.

ఉ. అత్తఱిఁ జంద్రుఁ జూచు మల♦యానిలురాకకు స్రుక్కుఁ గామినీ
వృత్తము లాత్మ నెక్కొలుపు ♦ వెన్నెలఁ గోరి రమించు చున్నయు
న్మత్తచకోరదంపతుల ♦ మచ్చికకున్ మది మెచ్చు లోలుఁ డై
యెత్తినవేడ్కలన్ వెడలి ♦ యేకత మేగి దశాస్యుఁ డొక్కెడన్. 57

ఉ. అప్పు డొకర్తు గొంచె మగు • నాభరణంబులు సన్నపూఁతయుం
గొప్పిడి త్రిప్పిలోఁ జెరివి • కొన్న నడంగినపూవులుం బయిం
గప్పినచేలకొంగునుఁ • గప్పును మెల్పున నేగుమెట్టెలేఁ
జప్పుడు చెన్నుఁ జేయుగతిఁ • చందము వింతగఁ బోవునయ్యెడన్. 58

మ. కని వేగంబున నడ్డ మేగి యతఁ డా • కంపించునక్కాంతకే
లనురాగంబునఁ బట్టి యెవ్వతెవు నీ • వత్యంతకౌతూహలం
బున నెచ్చోటికిఁ బోయెద దన్న నది యం • భోజంబుచందాన నా
నన ముజ్జృంభణ మందఁ బెంజెమట మే • నం గ్రమ్మఁగా నిట్లనున్. 59

చ. అతులితధైర్యసారకరు • ణాలయమానస యేను రంభ నా
పతి నలకూబరుం డతని • పాలికిఁ బోయెద నన్యచిత్తనై
యతివ సనంగ నెందు నిటు • లడ్డము వత్తురె నాదుపేరుఁ బో
వు తలఁపు వింటె పాయు నగ • వుం దగుమాత్రయు కాక యొప్పునే. 60

క. పొలఁతుక యిమ్మెయి నేర్పడఁ, బలుకఁగ వెండియును మరుని • బాణంబులకుం
గొలఁదై యొప్పనివేడుక, చులుకఁదనము సేయ నయ్య • సుర యిట్లనియెన్. 61

చ. పడఁతుక యేను రావణుఁడ • బాహుబలంబున నింద్రుపీటిపై
నడచుచు నుండి యిన్నగము • నన్ విడియించితి సేన నిప్పు డి
య్యెడి కలవొక్క వచ్చి సొగ • యించువిధంబునఁ బోవుచున్న నిన్
బొడగని కాముబల్మతక • ముల్ నను నిమ్మెయి వెఱ్ఱిఁ జేసినన్. 62

ఉ. చిక్కితి నిష్టభోగములు • సేకుఱుఁ బెంపును దేజ మెక్కఁగా
డక్కినబంట నైతి నొక • టం గొద లేక జగంబు లెల్ల నీ
వెక్కటి యేలు మన్న హరి • ణేక్షణ పంక్తిముఖుండ వేని నే
నక్కట నీకుఁ గోడలఁ గ • దయ్య తొలంగు తొలంగు నావుడున్. 63

ఆ. కొడుకుపెండ్ల మైనఁ • గోడలు గాక పూఁ, బోఁడి యిట్లు దెరువె • పోయి పోయి
నీవు మాట లాడ • నేర్తు గదా యని, యెట్టులేని నాడు • టిది క్రమంబె. 64

క. అనిన నసురేంద్రుపలుకులు, విని నవ్వుచు మీఁర లొక్క • విశ్రవసునకున్
జనియించుట యెఱుఁగనె యా, ధనదుండును నీవు నన్న • దమ్ములు గారే. 65

క. అతనికొడుకు నీకును గొడు, కతనిసతిని నీకుఁ గోడ • లని నైజము చె
ప్పితిఁ గాక తప్పు గలదే, యతఁడు నతఁడు నీకు మాన్య • లగుదుర కాదే. 66

క. ఏ నీకు భక్తి సలుపం, గా నుపలాలనము సేయఁ • గలవాఁడవు నీ
వీనెఱితప్పినమాటలు, దానవకులనాథ యిట్లు • దగునే యాడన్. 67

క. అని రంభ సిగ్గువడఁ బల్కిన దానికిఁ గొంకుకొనరు • లేక దశముఖుం
డనుమానింపక యిట్లను, మనసిజదందహ్యమాన • మానసుఁ డగుచున్. 68

చ. ధనపతి యన్న యే నతని•తమ్ముఁడ నానలకూబరుండు నా
తనయుఁడ యింత నిక్కువము • దానికిఁ గా దన నాకు నప్సరో
వనితలు వింత యైరె యని•వారణ నెట్లయినం జరించు నీ
వును గులభామవోలెఁ దగ•వుల్ ఘటియించెదు వైశికంబునన్. 69

క. విచ్చలవిడి యై యున్నెడ, మెచ్చక ననుఁ ద్రోచి పోవ • మేలే తమకం
బచ్చుపడునట్లుగా సిరి,వచ్చిన మోఁకాలు సూపు•వారుం గలరే. 70

క. నాకంటె మిగులువిటు నీ,లోకమునన కాదు దిగువ•లోకంబులఁ బై
లోకముల వెదకఁ బోయిన, నీకుం బడయంగ వచ్చునే హరిణాక్షీ. 71

ఉ. నావుడు నమ్మృగేక్షణ మ•నంబున రోయుచు నేను లంజియం
గావుడు వానితోడితమ•కం బది లంజియ గాదు ప్రేమస
ద్భావ మెఱుంగ వైతి గుణ•భాగివిపో నినుఁ గోర్కి సెందునే
నీవచనంబు తప్పకట • నీళ్లులపట్టున నేయి మందొకో. 72

క. అని మొగమోడక విరసవ,చనముల భంగింప నాద•శముఖుం డుస్వ
త్తునిగతి నంతయు వినియును, విననిచెవులు సేసి లావు • వెరవును మెఱయన్.

క. అంగనఁ బొదవి సగాఢా,లింగనముగఁ దామ్రచూడ•లీలాచతురా
నంగక్రీడాసంగతి, నెంగిలి గావించె మదము • నేర్తెఱ మిగులన్. 74

సీ. పగరాజు పైవచ్చి • బలువిడిఁ బరిభవిం,చినఁ దలంకినపుర•శ్రీవిధమున
సమదద్విపము గేళి•సలిపినఁ జాల న,లంగినయుద్యాన•లక్ష్మికరణి
ఘనలులాయము సొచ్చి • తనయిచ్చ నాడినఁ, గలఁగిననెత్తమ్మి • కొలనిభంగిఁ
గడుబెట్టిదపుగాలి • సుడిసిన నెఱి దప్పి, తిరిగినమవ్వంపుఁ • దీఁగమాడ్కి

తే. మున్ను గై సేసియలవడ్డ•చెన్ను దప్పి, యెలమిఁ బ్రియుపాలి కేగఁ దు•లలియడంగి
వెఱచంద మై యెంతయు • విన్ననయ్యె, నసుర గారించి విడిచిన•నమ్మృగాక్షి.

క. వెలవెలఁ బాఱుచుఁ గొంకుచుఁ,దలరుచు నడఁ దొట్రుపడుచు•దలఁకుచుఁ దనలోఁ
బలుకుచు నెడనెడ నిలుచుచు, నలకూబరుకడకు నింతి • నలఁగుచుఁ జనియెన్.

నలకూబరుఁడు రావణుని శపించుట

చ. చని ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి తన•చందముఁ జూచి విషణ్ణుఁ డైనయా
తని కఱ లేక చెప్పిన న•తండు ప్రభావమునన్ సమస్తముం
గని కలుషించి యింక దశ•కంధరుఁ డెవ్వతె నైన నీక్రమం
బునఁ బయిఁ బడ్డ నప్డ మృతిఁ • బొందఁ గలం డని శాప మిచ్చినన్. 77

ఆ. తివిరె నంబరమున • దేవతూర్యరవంబు, గురిసెఁ బుష్పవృష్టి•సురగణంబు
సంతసిల్లె దీని • నంతయు నేర్పడ, వినినసతుల కెల్ల • వెఱపు వాసె. 78

క. నలకూబరుశాప మెఱిఁగి, యెలమి దఱిఁగి పంక్తివదనుఁ • డిది మొదలుగఁ దా
బలిమిం బైపడ నెన్నఁడుఁ, జెలువల నని నిశ్చయించెఁ • జిత్తములోనన్. 79

ఉ. కొందలపాటునన్ మనము • గుందినఁ గంటికి నిద్ర రాక సే
నం దెలిపించి యప్డు పయ•నం బయి దైత్యవిభుండు వోవ సం
క్రందనుఁ డంతయున్ విని సు•రప్రకరంబులఁ గూర్చి రాత్రి మైఁ
గ్రందుగ నానిశాచరుల•రాకకు నాకము సంచలింపఁగన్. 80

—రావణుఁడు దండెత్తి వచ్చుట విని యింద్రుఁడు విష్ణునిఁ గాన నేగుట.—

క. ఆదిత్యమరుద్వసురు,ద్రాదిదివిజగణము లెల్ల • నప్పుడ భూభృ
ద్భేదికడ కేగుదెంచె ర,ణాదరదుర్దాంతభుజబ•లాటోపములన్. 81

ఉ. వారల మోహరింపుఁ డని • వాసవుఁ డేగె నుపేంద్రుఁ గాన నం
భోరుహనాభుఁడుం ద్రిదశ•పుంగవు సత్కృతిఁ జేసి రాకకుం
గారణ మేమి యన్న దశ•కంఠుఁడు మాపయి వచ్చె నీవుసుం
బోరికి వచ్చి దేవగణ•ముం గృపఁ గావుము దేవ నావుడున్. 82

చ. హరి సనుదెంచె నాజికి ద•శానను నోర్వక రిత్త యెట్లొకో
మరలెను జాలఁ డొక్కొ యను•మాటవడం బనిలేదు బ్రహ్మచే
వరములు గన్నగర్వమున • వచ్చె నలంతులఁ బోఁడు వానికిం
బరువము గాదు కాలపరి•పాకము వచ్చిన నేన తీర్చెదన్. 83

క. దేవఖచరాదిజాతుల,చే వానికిఁ జావు లేదు • చెప్పెదఁ బిదపం
గేవలమును బోఁ డంతకు, నీవరుసకు నీవ చాలు • మెల్లవిధములన్. 84

—ఇంద్రుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట—

చ. బలరిపుతోడ నిట్లు హరి•పల్కిన నాతఁడు నట్ల కాక యం
చలఘుపరాక్రమస్ఫురణ•సాహసదోహలచిత్తయుక్తుఁడై
తెలతెల వేగునంతఁ జను•దెంచి బలంబులు గూడఁ దేరు
తలి గొని వచ్చినన్ గిరికి • దాఁటెడు కేసరిమాడ్కి నెక్కినన్. 85

క. ఉడుపతి దోతెంచినఁ బొం,గెడుజలనిధికరణిఁ బోరి•కిన్ వ[illegible] నడిం
గడఁగుట గనుఁగొని ఘోషం,బడరఁగ సురసైన్య మధిక•హర్షము నొందెన్.

ఉ. అంత సరోరుహాప్తుఁ డుద•యం బగుదెంచె నిశాచరుల్ పరా
క్రాంతి దగం గడంగి యమ•రావతి కేగిరి వారు రాత్రిమై
నెంతయు నగ్గలం బగుదు•రేఁ బొడసూపెదఁ గాక దేవతల్
సంతస మందఁగా ననుచు • సత్వరుఁడై చనుదెంచె నొక్కొ నాన్. 87

చ. కమలవనంబు చేసినయ•గణ్యతపంబుఫలంబు చక్రయు
గ్మములముదంబుప్రోక త్రిజ•గంబుల కన్నులబ్రహ్మవిష్ణురు
ద్రమహిమ లొక్కటై కలయఁ • గ్రాంచినయుండ త్రివేదమూలకం
ద మని నుతింప నొప్పెనఁగఁ • దామరసప్రియబింబ మత్తఱిన్. 8

సీ. దళము లొండొంటిసం•ములను సమాలోల, వలయంబు సడల మా•ర్వంబు గదిరి
యడరి కర్ణికలలో • నంటిన కేసరం,బులు దల మెక్కుచుఁ • బొదలఁ బొంగి
సుడిగొని వెడలంగ•గడఁగుక్రొత్తావి యల్ల,న మీఁది కెగయఁగ• మొనలువిచ్చి
యొండొండ మకరంద•ముప్పొంగి నలుగడ, నిండి పైఁ బొరలంగ• నెఱయవిరిసి
ఆ. మధుకరములఁ గలసి•మలసియుఁ దిమలోన, లలితగంధవహుఁడు•సెలిమి సేయఁ
గమల సంతసమునఁ•దమయంద వసియింపఁ, జాల నుల్లసిల్లె • జలరుహములు.
చ. అదరము నెక్కి లోచనస•హస్రము కాంతి వెలుంగఁ బొల్చు ని
ర్జరపతిఁ గన్నులారఁ గని • సంతసముం దెసువారిజోడిమ
చ్ఛురమున నెక్కి నా నుదయ•శైలముమీఁద సహస్రదీధితి
స్ఫురణ దలిర్ప నొప్పురవి•సొంపున జృంభణ మొందె నబ్జముల్. 92
తే. అప్పుడసురేంద్రసైన్యంబు•లమరపురము, దవ్వులే దంచుఁ గట్టాయి•తంబు నేసి
కూడి నైరృతి యారణ•క్రీడ కమరఁ, బడగ లంతంతఁ గ్రాలంగ•సిడము నొప్ప.
క. పదపదఁ డంచు దిశలు గ్ర, క్కదలఁగ లేయెండచాయఁ • గడు నుగ్రములై
యెదురం గొందఱు గల రని, మది నించుక సరకుగొనక•మదమున నడచెన్.
ఉ. చిత్రముఁ జూపిన ట్లసుర•సేనలు దుర్దమలీలఁ గిట్టినన్
వృత్రవిరోధిసైన్యమును • విక్రమసంపద సొంపు మీఱ లో
కత్రయపూజ్యుఁ డవ్వసుని•కాయమునందుఁ బ్రసిద్ధుఁ డైనసా
విత్రుఁడు మున్నుగాఁ గడఁగి • వీఁక నెదిర్చెఁ జెలంగి యార్చుచున్. 93

దేవదానవసేనలు పరస్పరము తలపడి పోరుట.

క. ఉభయబలముఁ దలపడి లో, కభయంకరభంగిఁ బోరఁ•గా రక్తనదుల్
ప్రభవించె నంబుచరస, న్నిభ మైనయమిత్రగాత్ర•నికరం బడరన్. 94
ఆ. దనుజబలము నొచ్చి • వెనుకకు జరగ న, కంపనప్రహస్త•ఖరనికుంభ
దూషణప్రచండ•ధూమ్రాక్ష శుకసార, ణాదిసుభటకోటి • యార్చి తాఁకె. 95
శా. ఆవీరావలి కీడఁ బోక మహానీ•యస్థైర్యసారంబునన్
దేవానీకము కుంతఖడ్గపరిఘా•దిప్రౌఢిదుర్వార మై
సావిత్రోద్భటబాహువిక్రమకళా•సాహాయ్యసంజాతశౌ
ర్యావేశంబునఁ బోరె రౌద్రరసదృ•ప్తాకారఘోరంబుగాన్. 96
క. అమరులు పోరుట దానవ, సమితికి భర మగుడు సరభ•సంబున నిజనా
మము ప్రకటించి యదల్చుచు, సుమాలి సావిత్రుఁ దాఁకె • సురలు దలంకన్.
మ. పటువేగంబున శాతభల్లచయసం•పాతంబునన్ మింట మి
క్కుటమై పర్వ ధగద్ధగీయ మగుచుం • గోపంబు రూపంబులై
చటులక్రీడఁ జరించున ట్లిరువురున్ • శౌర్యోన్నతిం బోరి రు
త్కటదర్పోద్ధతు లై పరస్పరజయా•కాంక్షా ప్రచండంబుగన్. 98

క. ప్రదరంబుల సావిత్రుఁ డ,రదముం బొడి సేయఁగా వి•రథుఁ డైనయెడం
గదిసి గద యెత్తుకొని తల,చిదురుపలుగ వ్రేసె దైత్య•సేనలు దలఁకన్. 99

క. దైతేయవంశవల్లభు, మాతామహుఁ డైనయాసు•మాలి పడుటయుఁ
భీతిం దెరలిన దనుజ,వ్రాతముఁ గని కోపవేగ•రక్తాక్షుం డై 100

శా. అగ్నిచ్ఛాయముఁ గామగంబు నగు తే•రత్యుగ్రుఁ డై యెక్కి యా
భుగ్నభ్రూలతికాసహోదర మనం • బొల్పొందుచాపంబు ను
ద్విగ్నారంభత నెక్కు వెట్టి శరవా•ర్ధిన్ మేఘనాదుండు ని
ర్మగ్నాకారులఁ జేసె నిర్జరుల శౌ•ర్యస్ఫూర్తి శోభిల్లఁగన్. 101

క. పేర్చునరదంబు ప్రబలం, గార్చిచ్చువిధమున నతఁడు • గడ•గినఁ బటుబా
ణార్చులు గవియుడు నిర్జరు, లేర్చినతరువులును బోలె • నే పేది రనిన్. 102

మ. అసురాధీశతనూజుకోల్తలకుఁ గా • కత్యంతభీతిం గలం
గి సురానీకము సూరెగిల్లిన రణ•క్రీడాదరం బారఁగా
రసికుం డై రథ మెక్కి గోముఖుఁడు సా•రథ్యంబు సేయం గదున్
వెసఁ దాఁకెం ద్రిదశేంద్రనందనుఁడు దో•ర్వీర్యం బవార్యంబుగాన్. 103

క. దైతేయు లదర నిట్లని, కేతెంచినఁ గాంచి దాన•వేశ్వరుతనయుం
డాతనిసూతుం డగునా,మాతలిసుతు మేను బాణ•మయముగఁ జేసెన్. 104

క. అతఁ డాతనిసారథిమై, శితశరములు నించుటయును • జెలఁగుచు వడిఁ ద
చ్చతురంగంబులుఁ దాఁకెను, బ్రతిభటరథతురగదంతి•పంక్తులు సెదరన్. 105

ఉ. అత్తఱి మేఘనాదుఁడు జ•యంతుశరావలిఁ ద్రుంచి వాని మై
నెత్తురువఱ్ఱు సేసి రథి•నిం బొడి సేసినయంతఁ బోక యు
ద్వృత్తిఁ గడంగినం దమము • దీటుకొనం గవియించె దృష్టియుం
జిత్తము లావు మాలి సుర•సేనలు బెగ్గిల నగ్గలంబుగన్. 106

క. చీఁకటి గవిసిన విబుధా,నీకం బొడి చన నైన•నేరద హృదయ
వ్యాకులత మునింగి భయో,ద్రేకముపడి తెగువ దలరి • త్రిప్పికొనంగన్. 107

క. ఆమాయాతిమిరము పౌ,లోమీజనకుఁ డగునప్పు • లోముఁ డెఱింగి సు
త్రామతనూభవునకు నది, యేమిటఁ బో దంచు నచటి • కేతెంచె వెసన్.

ఉ. వచ్చి జయంతు నాఁగి యని•వారణఁ బర్వెడు నీతమంబు ము
న్నిచ్చె జయార్థ మై యభవుఁ • డీతని కీరిపుచేతఁ జచ్చినన్
వచ్చెడి దేమి సంగర మ•వశ్యముఁ జేయఁగ నీను వార్ధిలోఁ
జొచ్చుట చాలఁ గార్య మను•చుం బలిమిం గొని పోయె డాఁగఁగాన్. 109

తే. అమరపతినందనుఁడు పోడ•వడఁగి చనిన,నసురమాయయు నుడివోయె•నట్లకాదె
యడరి దరికొని మండుతీ•వ్రానలంబు, పుడుక లెడ గల్గ వెచినఁ•బొనుఁగువడదె.

క. ఇవ్విధమున నింద్రసుతుం, డెవ్వరు నెం దరుగుటయును • నెఱుఁగక య్యుండం
గ్రొ వ్వటి తనసరివారలు, నవ్వట కియ్యకొని పోయె • నవిజృంభితుఁ డై. 111

క. దనుజాధీశ్వరుతనయుం, డనిమిషు లనుహాంసముల రయంబునఁ బఱపం
దనయోరుపుక్రొలుఁగున మేఘనాదుఁ డనుపేరు సార్థకంబుగఁ జేసెన్. 112

ఆ. ఇట్లు దనతనూజుఁ • డే పేది సైన్యంబు, గాసి యగుడు వలిగి • వాసవుండు
కెంపు గన్నులందు • బెంపారుచుండఁ జెం,గలువకోలనిమాడ్కిఁ • జెలువుమిగిలి.

ఉ. మాతలిఁ జూచి దానవస • మాజము దర్పము మీఱె నిత్తఱిన్
వాతజవంబునం గడఁగి • వారక వీరికి సమ్ముఖంబుగా
వే తురగంబులం బఱపు • విక్రమసంపద యుల్లసిల్లఁగాఁ
జేతులతీఁట వో నుఱుము • సేసెద నెవ్వఁ డెదిర్చి వచ్చినన్. 114

క. అనుచు నిజబలము నిలునిలు, మని కరతల మెత్తి నిలిపి • యదలిచి సమరం
బునకు మగుడఁ బురికొల్పుచుఁ, దనచుట్టును నున్న దొరలుఁ • దానును గడఁగెన్.

చ. ఎదురుగ వీచె నిష్ఠురస • మీరము లుల్కము లుగ్రభంగి నె
ల్లదిశల డుల్లెఁ బెల్లుగ బ • లంబులపైఁ బెనుగ్రద్ద లాడె బె
ట్టిదముగ మ్రొగ్గి యభ్రకరి • డిల్లపడెన్ వెస నందనంబు గ్ర
క్కదలఁగఁ గూసె నొక్కట సృ • గాలము లప్రియసూచకంబు లై. 116

క. కలయంగ దుర్నిమిత్తం,బులు వుట్టినఁ గనియు వినియుఁ • బొలివోవనియ
గ్గలికమెయి నెమ్మనమ్మునఁ, దలఁ కొకయించుకయు లేక • దర్పోద్ధతుఁ డై. 117

క. సురపతి గడఁగుడు దనుజుల, బరవస మొక్కింత మట్టు • వడుటయు దశకం
ధరుఁడు సమరోత్సుకుం డయి, యరదము సన వసము గాక • యత్యుగ్రముగన్.

క. అమరవిభుం దలపడఁ జను, సమయంబున నడ్డపడియె • సంభ్రమలీలన్
సమదుఁ డగుమేఘనాదుఁడు, దమతండ్రిరణంబు మాన్చి • తాన కడంకన్.

చ. తలపడి యింద్రుతోడ నతి • దారుణయుద్ధము సేయఁ జొచ్చినన్
బలము బలంబుఁ దాఁకుటయు • బాసటగా వడిఁ గుంభకర్ణుఁ డు
జ్జ్వల మగుశూల మెత్తికొని • వచ్చి యుగాంతపురుద్రు కైవడిం
జెలఁగుచు నార్చి మోహరము • చెంగటఁ దాఁకె భయంకరంబుగన్. 120

క. అదరి మొన లిక్కడక్కడ, వడిఁ దిరిగిన దిశలు బడలు • వడ రౌద్రము చూ
ప్పడ బాహుశక్తి యేర్పడఁ, గడిమి పొగడ్తవడఁ గుంభ • కర్ణుఁడు పోరెన్. 121

క. ప్రతివీరుఁ డొక్కరుఁడు లేక, తులబలుం డైనహీనుఁ • డైనను నప్పా
ట తనకు గుఱిగా నురవడి, నతండు మునుకూడి సురల • నందఱఁ దఱిమెన్.

. ఎదిరి తేరినొగయు • నిభముదంతంబును, దనకరంబుఁ బాద • తలము లోను
గాఁగ నాయుధములు • గానివి లే వయ్యె, నరివిమర్దనమున • కతని కవుడు.

క. అంతకు ముందఱ యీవృ,త్తాంతము విని తోడుపడుట • కని సత్వరులై
యంతకవరుణధనేశులు, దాంతిమెయిన్ వచ్చువారు • తదవసరమునన్. 124

క. తమతమబలములతో సం,భ్రమగతిఁ బఱతెంచి దివిజ•పతికిం బొడసూ
పి మనుజభోజనసైన్యము, సమయింపఁగఁ జొచ్చి రధిక•సంరంభమునన్. 125

క. చిచ్చునకుఁ దోడు గరువలి, వచ్చినక్రియఁ బోర నమర•వరులమొనలకున్
హెచ్చుగ దిక్పతిసేనలు, వచ్చుటయును మ్రొగ్గె నసుర•వర్గము గలయన్. 126

ఉ. సన్నబలంబులై నిజ•సైన్యములం గని రావణుండు శౌ
ర్యోన్నతుఁడై ననందనుని • నొప్పరికించితిఁ గుంభకర్ణుఁడుం
గన్నది లేదు మెల్ల మఱి•కాఱు దిగీశులు వచ్చి రేను బో
కున్న భరంబు గాదె యని•యుద్ధతిఁ బేర్చి రథాధిరూఢుఁడై. 127

శా. సొంపారంగఁ బసిండిపైఁ బఱపిన్ • శోభిల్లుచి ల్లందమై
శంపావల్లిక సిల్చి పొల్చుగతి భా•స్వత్కాంతిఁ జెల్వొందమై
పెంపుం జాయయుఁ గాలమేఘమున నా•భీలంబుగా దిక్కులా
కంపింపం బటుబాణవర్షమున నా•కాశం బడంగించుచున్. 128

క. అరదంబున యురవడికిం, దెరలి తెఱపి యిచ్చి సురలు • దిరుగుడువడ ని
ర్జరపతిరథంబునకు భీ,కరగతి సమ్ముఖముగాఁ ద•గం బఱపుటయున్. 129

చ. వదనసరోజపంక్తి శర•వర్షమునన్ మొగిడింపఁ గాన న
య్యెద దశకంధరుం డిచట • నెచ్చట లేఁడు తనూజుఁ జూపి తా
ను దొలఁగి యున్నవాఁ డతని • నొంపక గెల్వన రాదు రాఁడె దు
ర్మదమున నంచు నున్నబల•మర్దనుఁ డాహవదోహలంబునన్. 130

తే. ఏచి మాతలిఁ గనుఁగొని • యిటులు వచ్చు, దనుజు తేరికి నెమరుగా•మనరథంబు
శీఘ్రగతిఁ బోవ నిమ్మని • చెప్పి మార్వి,భీకరధ్వని దిక్కులు • పిక్కటిల్ల. 131

శా. రుద్రాదిత్యమరుద్వసుప్రభృతు లా•ర్పుల్ నింగి ముట్టంగ వీ
రోద్రేకంబున దాపలన్ వలపలన్ • హోరాటమై ముంచి స
ర్వద్రోహిం బరిమార్త మంచు వికట•భ్రామ్యద్భుజామండలీ
రౌద్రాకారతఁ దాఁకఁ దాఁకె రిపుధై•ర్యస్రావణున్ రావణున్. 132

తే. ఇట్లు దాఁకుడు దశకంఠుఁ•డేపు మిగిలి, యందఱకు నన్నిరూపంబు•లై నయట్లు
వివిధశస్త్రాస్త్రకేళీప్ర•వీణబాహు,దండనికురుంబదుస్సహో•త్సాహుఁడగుచు.

క. వడి నడరుచుఁ దెరలుచుఁ బై, పడి పోక పెనంగు నమర•బలమునకుం గీ
డ్పడక నిలిచి మెఱసెను బలు, కడల్ల కెదు రైనజాతి•కరణిం దిర మై. 134

ఉ. ముందటఁ దాఁకి పోరుతన•మోహరమున్ వెసఁ బో నదల్చి కొం
చుం దఱియంగఁ జొచ్చి బల•సూదనుఁ డాదశకంఠు నస్త్రవం

క్తిం దునుమాడి శాణమయ • దేహునిఁ గా నొనరించె వాఁడు సం
క్రందనుపై నిశాతవిశి • ఖంబులు నించె సురల్ దలంకఁగన్. 135

శా. వ్యగ్రాటోపత నొండొరుల్ మిగుల బా • హాశక్తి సూపన్ మహో
దగ్రం బయ్యె సురాసురేంద్రరణ మ • న్యోన్యధ్వజచ్ఛేదనా
త్యుగ్రం బై యితరేతరవ్యథితర • థ్యోదాత్త మై శౌర్యసా
మగ్రీగాఢపరస్పరాంగదళనో • న్మాదోద్భటాకార మై. 136

క. ఈసున నాసురపతి జం, భాసురున కెసరి రావ • ణాసురు శీఘ్రిం
జేసియు వ్రేసియుఁ బొడిచియు, వేసరి దిక్పాలకోటి • విన నిట్లనియెన్. 137

ఉ. ఎద్దెస నైన శంక చెడి • యేగు విరించి వరంబు నెమ్మదిం
బెద్దయు నమ్మి వీఁ డిటు ల • భేద్యతఁ గ్రమ్మరు చున్నలోక మా
పద్దశఁ బొందు మానుపను • పాయము నారసి చూడ నొండు లే
దిద్దనుజాధముం బొదివి • యే పఱఁ బై పడి పట్టుకొందమే. 138

చ. అనవుడుఁ జాల మే లని ది • శాధిపు లందఱుఁ జేరి చుట్టు ము
ట్ట నమరవల్లభుండును గ • డంక దశాననుతేరి రాక క
ల్కినగతి మాతలిం గెలని • కిన్ రథ మల్లఁ ద్రోలంగి పోవ ని
మ్మని వెసఁ జొచ్చి పట్టుకొన • నాయిత మై యతిసాహసంబునన్. 139

మేఘనాదుఁ డింద్రుని మాయాతిమిరమున ముంచి పట్టుకొనుట.

క. ఒరసికొని పోవ న త్తఱి, సురసైన్యం బార్చుటయును • జూచి తిమిరముం
గర మచ్చెరువుగ గ్రక్కునఁ, బరఁగించుచు నసురకొడుకు • పఱతెంచె వడిన్.

క. మాయాతమమున మునిఁగిన, దాయల దివ్యాస్త్రజాల • దళితాంగులఁ గాఁ
జేయుచు నాబృందారక, నాయకు డగ్గఱియె మేఘ • నాదుఁడు గడిమిన్. 141

క. తుహినంబునఁ బడినపయో, రుహషండము మాడ్కి నమ్మ • రుత్పతి మాయా
పిహితతమోవృతలోచన, సహస్రుఁ డై యున్న నతని • సారథి నేసెన్. 142

ఉ. మాతలి మూర్ఛవోయిన న • మర్త్యవిభుండు రథంబు డిగ్గి జీ
మూతగజంబు నెక్కి బల • ముం జలముం జెడి యాత్మసైనికా
రాతిభటప్రభేదవిదు • రస్థితి దీనతఁ బొందియుండియుర్
భీతి యెఱుంగ కుండ వెడ • బీరము సేయుచు నుండె వెండియున్. 143

చ. నిలువులు పడ్డయట్లు తన • నేత్రము లేమియుఁ గానలేమి న
గ్గలముగ బెగ్గలించుబల • ఘస్మరు నమ్ములనోడు సేసి ని
ట్టల మగుడప్పి సోలుటయు • డాసి దశాననందనుండు వి
చ్చలవిడిఁ బట్టి కట్టి జయ • శంఖముఁ బట్టఁగఁ బంచి యార్చుచున్. 144

రావణుఁ డింద్రునిఁ బట్టి లంకకుఁ గొనిపోవుట.

చ. అరదముమీఁదఁ బెట్టుకొని • యాతనిఁ దండ్రికిఁ జూపి యింక సం
గర మిది పెట్టికి జయము • గైకొని పోదము రమ్ము నావుడుం
గరము ప్రియంబునం దనయుఁ • గౌఁగిటఁ జేర్చి త్రిలోకరాజ్యవి
స్ఫురణము సాకు దక్కె నని • పొంగి దశాస్యుఁడు మిన్ను ప్రేయుచున్. 145

ఉ. మోదమునం దనూభవుని • ముంగలిగా నడపించి తాను దు
ర్భేదబలాన్వితుం డగుచుఁ • బింగలి మై చన దేవకోటి శౌ
ర్యోదయలీలఁ గూడుకొని • యొండొరుఁ బల్కుచు శక్ర మోక్షణా
హ్లాదము గోరి పెంపున ర•యం బెసఁగం బఱతెంచి తాఁకినన్. 146

ఉ. ఎత్తెల గొందుదిక్పతుల • నిండఱ ముంద తెఱుంగనట్లు యీ
తత్తఱపడం బిఱిందిదెసఁ • దాఁకిన దీనికి సంభ్రమంబు మై
నిత్తల కేగు దేవలవ • దేల్తెఱఁ బొమ్మని చెప్పి పుచ్చినం
జిత్త మెలర్పఁగా సుతుఁడు • శీఘ్రమునం జనఁ దా నుదగ్రుఁ డై. 147

క. ఒకమరి తిరిగిన నమరులు, పికపిక లై పోవ లావుఁ • బెం పేర్పడ సే
నకు వెనుకై చనియెను లంకకు దానవవిభుఁడు బాహు•గర్వోద్ధతుఁ డై.

ఆశ్వాసాంతము.

మ. అతులౌదార్యు డహీనశౌర్యుఁడు సము•ద్యద్ధైర్యుఁ డత్యంత వి
శ్రుతచారిత్రుఁడు సూరిమిత్రుఁడు జన•స్తోతవ్యగోత్రుండు సం
భృతసత్కీర్తి పవిత్రమూర్తి యసుహృ•ద్బృందార్తివిర్వర్తి పూ
జితధీమంతుఁడు పుణ్యవంతుఁడు జయ•శ్రీకాంతుఁ డిమ్మేదినిన్. 149

క. సన్మార్గచతురపథికుఁడు, జన్మవిశేష ప్రసిద్ధ•సగరకులుఁడు భూ
భృన్మకుటఘటితచరణుఁడు, మన్మథనాథుఁడు కవీంద్ర•మందార మిలన్. 150

మాలిని. నిరుపమజయలక్ష్మీ•నిత్యవిస్తారవక్షుం
డరిబిరుదమహోత్సా•హప్రతిక్షేమదక్షుం
డరుణకిరణదీప్త•వ్యాప్తపద్మాయతాక్షుం
డురగళయన రేఖా•యుక్తసంరక్షుఁ డుర్విన్. 151

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్రి కొమ్మనామాత్యపుత్త్రి బుధారాధనవిధేయ
తిక్కనసామధేయప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుకావ్యంబునందు
సప్తమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

స ప్త మా శ్వా స ము.

శ్రీరంజకత్వచతురా
చారుఁడు వర్ణాశ్రమప్ర•చారుఁడు విద్యా
ధౌరేయుఁ డార్యవినుత
ప్రారంభుఁడు మనుమమాన•వాధీశుఁ డొగిన్. 1

బ్రహ్మ యింద్రజిత్తు కోరినవర మిచ్చి యింద్రుని విడిపించుకొని వచ్చుట.

క. అక్కడఁ గమలాసనుఁ డా,రక్కసుఁ డమరేంద్రు మీఁద • రాకయు సమరం
బెక్కుడుగఁ జేసియును హరి, యుక్కఱి పట్టువడి పోక•యుం దెలియంగన్. 2

చ. విని మునిబృందముల్ గొలువ • వేగమ లంకకు నేగుదెంచి య
ద్దనుజవిభుండు సేయుసుచి•తప్రతిపత్తిఁ బ్రియంబు వొంది యా
తనిదృఢశౌర్యముం దనయు • ధైర్యమునుం గొనియాడి వెండి యా
యనిమిషనాథు గెల్చిన జ•యాతివిశేషము సూపి చెప్పుచున్. 3

ఆ. భువనములకు నెల్లఁ •బ్రోదిగ శతమఖుఁ, డాను నిలువుటయు న•తండు లేమి
సకలభూతములకు • సంకటం బగుటయు,నెఱుఁగఁ జెప్పి వారి • యిచ్చ యెఱిఁగి.

చ. ముదమున నింద్రుబంధనవి•మోక్షము సేయుఁ డభీష్టవస్తు వి
చ్చెద మదికోర్కి యేర్పడఁగఁ • జెప్పుఁడు నా కనుచుం సముల్లస
ద్వదనచతుష్టయుం డయిన•వారిజసంభవుఁ జూచి వాంఛిత
ప్రదుఁ డగు టాత్మలో నెఱిఁగి •రావణసూనుఁడు ప్రీతి నిట్లనున్. 5

క. కమలాసన విను నావి,క్రమమున వెల వెట్టి దేనిఁ • గారుణ్యము సే
యుము నాకు శాశ్వతం బగు,నమరత్వం బనిన నతని • కజుఁ డిట్లనిన్. 6

క. ఆశ్వాసంబుగ బలికిన, విశ్వాసము సేసి మున్ను•వేఁడితి కల దే
శాశ్వత మగునమరత్వం బీశ్వరుఁ డొకరునిక తక్క • నితరుల కెందున్. 7

క. అనుడు నొకతెఱఁగు సెప్పెద, వినుఁ డని రావణసుతుండు • వినయవిశేషా
వనతశరీరుఁ డగుచు ని, ట్లనియెం గరకమలముకుళి•నాదరపరుఁ డై. 8

ఉ. ఆల మొనర్పగా వలయు•నప్పుడు వహ్ని నుపాస్తి చేసి యా
వేలిమి నొక్క తేరు ప్రభ•వించిన గ్రక్కున దాని నెక్కి దో

ళ్లీల వెలుంగ నేగిన నరిప్రకరంబులచేత నెమ్మెయిం
గాలవశంబు నొందక యఖండితవిక్రమశాలి నయ్యెదన్. 9

ఉ. హోమసమాప్తి నుత్థితరథోత్తమ మొక్కటి దక్క నొంట సం
గ్రామము సేయఁబో నది యకాలముగా దుది కియ్యకొంటి వ్రా
కీమెయి మేరఁబెట్టి వరమిమ్ము పరాక్రమలీల మెచ్చి నీ
వేమియు నీక పోక తగ వేనియుఁ బొమ్మమరేంద్రు నిచ్చితిన్. 10

తే. అనుడు దరహాసచంద్రిక తనదువదన, కమలవనమున కభినవకాంతియొసఁగఁ
జిత్రచారిత్రుఁ డగుదితిపుత్త్రిపుత్త్రు, నర్థిఁ గనుఁగొని యవ్వర మతని కిచ్చె.

చ. అడిగినయట్ల యిచ్చిన దశాననసూనుఁడు ప్రీతి మేన నె
ల్లెడ వెలిఁ బేర్చె నాఁ బులక లెంతయు వింతగ మ్రొక్కి పెంపు సొం
పడరఁ గులం బెలర్ప జనకానుమతంబున నాబలారికిన్
విడుగడ సేసె వప్పు డగవిందభవుండు ప్రమోద మందఁగాన్. 12

ఆ. అంబుజాసనుఁడు దశాననుఁ జూచి నీ, నందనునకు ద్రిభువనముల నెగడ
నింద్రజిత్సమాఖ్య యిచ్చితి సుముఖులై, యుండుఁ డనియె దనుజులుల్లసిల్ల.

చ. అసురుల నిమ్మెయిం బ్రముదితాత్ములఁ జేసి పయోజసూతి సం
తోసమున నాకలోకపతిఁ దోకొని పోవునెడం దదీయవ
క్త్రసరసిజంబు లజ్జ యనురాత్రి గడుం జెడి యున్కికిం గృపా
రసపరుఁడై హితార్థ మధురస్ఫుటసత్యమృదూక్తి నిట్లనున్. 14

చ. తమతమదుష్కృతంబు సుకృతంబును నాపదయున్ శుభంబులై
తముఁ దఱి యైనఁ బొందు నది దప్పునె సాధ్వి నహల్యఁ గోరి గౌ
తమునికిఁ దప్పి తీ వకటతత్ఫల మీయశుభంబు దోషసం
గమవినివృత్తికై యొకమఖం బొనరింపుము విష్ణుతుష్టిగన్. 15

క. అని చెప్పి పోవుటయు న, య్యనిమిషవల్లభుఁడు విష్ణుయాగం బొనరిం
చి నిఖిలదురితరహితుఁడై, చనియెన్ ద్రిదివంబునకు విశాలవిభూతిన్. 16

మ. అనినం జిత్తము చోద్య మంద రఘువంశాధీశ్వరుం డిట్టులా
తనికిన్ బీరము సెల్లెఁ గాని యెచటం దద్విక్రమక్రీడ మా
స్ప నొకం డైనను జాలఁడే యనుడు భూపాలాగ్రణిం జూచి య
మ్ముని మందస్మితసుందరుం డయి మనోమోదంబుతో ని ట్లనున్. 17

రావణుఁడు కార్తవీర్యునితోఁ బోరాడి చెఱఁబడుట.

ఉ. నిర్జితశత్రుఁడున్ భువననింద్యచరిత్రుఁడు నైనరావణుం
డూర్జితవిక్రమస్ఫురణ నుర్విఁ జరించుచు మించి యేచి శౌ
ర్యార్జనలోలబాహుమహిమాస్పదుఁడై చను నాసహస్రభా
హార్జును పెంపుసొంపు హృదయంబున సైఁపక వచ్చె నాజికిన్. 18

తే. అరుగుదెంచి మాహిష్మతీ•పురము సుట్టి, వేగ పోరికి నర్జును • వెడలు మనుఁడు
రావణుఁడు వచ్చె నలఁతులఁ•బోవఁడనుచు, గోపురాంగణస్థితజన•క్షోభ మెసఁగ.

క. వన్ని బహిరంగణంబున, నున్న ససంభ్రాంతిగతి స•ముచితమ్ముగ నా
సన్ను లయి మంత్రు లిట్లని, రన్నరపతిపెంపునర్థ భ•యం బెద లేమిన్. 20

చ. అధిపతి వీట లేనిసమ•యంబున సంగరకాంక్షతోడ ని
ట్లధికబలంబులం గొని వృ•థాతిశయంబుగ నేగుదెంచి యి
వ్విధమునఁ బన్ని నీ వసృత•విక్రమముం బ్రకటించుకంటె నం
బుధినడుమైన నీపురికిఁ • బోయి యొదుంగుము చాల మేలగున్. 20

చ. అనుబలుమాట లియ్యకొని • యద్దనుజేశ్వరుఁ డాతఁ డున్నవాఁ
డని యని సేయువేడుక ర•యంబున వచ్చితి నెందుఁ బోయె మీ
జనపతిలావు నాదుభుజ•శక్తియు నించుక తూఁచి చూడ కేఁ
జన నెఱిఁగించి యియ్యెడకుఁ • జయ్యనఁ దోడ్కొని రండు నావుడున్. 22

ఆ. అతనిపెంపుఁగలిమి • కయ్యమాత్యులు దమ, నెమ్మనముల మెచ్చి • నృపతివృత్త
మున్నరూపు సెప్పి • యిన్నరభోజను, నిచట నునుత మనుచు • నిట్టు లనిరి. 23

క. వారువము నెక్కి వనితలు, గారవమునఁ గొలువఁ గంతుకైవడి వెడలం
జేరక యంతంతను బరి, వారము నిలువఁ బడ వర్ష•వరపరివృతుఁ డై. 24

క. సరసకవిపిటవిదూషక, పరిహాసకగాయకాది•పరిజనములు వే
సరుటపయి మేలు దొలఁకెడు, తురగము నెడఁ దూఱఁ గాంతి•దొలఁకాడంగన్.

ఉ. చూడ్కికిఁ బండువై ముదము • సొంపునఁ జూపఱు సొక్కి చుండ ని
మ్మాడ్కి నరేశ్వరుం డరిగె • మాపటికిం జనుదెంచు నాతనిం
దోడ్కొని తేరఁ బూను టది•దుర్వినయం బగుమాకు రాజులన్
వేడ్క మెయిం జరింపఁ జని • వీటికి రమ్మని పిల్వవచ్చునే. 26

క. నటదలికులశుకపికసం, కటలీలోద్యానములను • గమనీయసర
స్తటినీతటాకముల ను, త్కటకౌతుకవృత్తి నాడుఁ • దరుణులుఁ దానున్. 27

క. ఎయ్యెడ నిలుచుట యెఱుఁగము, యియ్యెడ నేఁ డీవు విడియు • మెల్లి యతనితో
నియ్యకొని యెల్లభంగులఁ, గయ్యము సేయంగఁ దలఁపు • గలిగినయేనిన్. 28

ఆ. వేగపడకు మనుజ•విభుచేతిబలుపును, జూతు గాక యనిన శూరరేఖ
నగుచు మంత్రివరుల•మొగములు గనుఁగొని, యిట్టు లనియె దాన•వేశ్వరుండు.

ఉ. ఏపున నేను వచ్చుటయు • నిచ్చట నిల్చుట కోహటించుటల్
మీపతి మెక్కడేనిఁ జన • మిన్నక మాటలు పేర్చినన్ రణా
టోపము మాన నేర్తునె కు•టుంబసమేతము డాఁగె నాతనిం
జూపరు మీరు నింకఁ దల•నూపఁ డతండును బోయి వచ్చెదన్. 30

క. మెల్లఁగు దెస మెలఁగి క్రమ్మఱు, తల నొకమరి యేమఱించి • దాడిమెయిఁ దో
ర్బలము మెఱసి పైఁ బడి నా, చలము నెఱపి పోదు మీకుఁ • జాటితిఁ జుండీ.

క. అని దుర్మదాంధకార,మ్మునఁ గానక బిట్టు వలికి • పోయెను గలని
స్వనకోకిలకర్బురకా,నన రేఖావంధ్యవింధ్య•నగమున విడియన్. 32

మ. చని దైత్యేంద్రుఁడు తత్ప్రదేశమునఁ జం•చత్కాంచనాంభోజధూ
ళినితాంతప్రవిలిప్తహంసకులకే•ళీజాతసంధ్యాభివం
దనలోలప్రతిజాలమార్గ్యమున మో•దస్థానమై లోకపా
వనతం బేర్చిననర్మదం గని మృదు•స్వచ్ఛందలీలారతిన్. 33

తే. నెమ్మి మజ్జన మొనరించి • తమ్మివిరులు, సాలఁ గోయించి హృద్యవి•శాల మైన
పులినతలమున శివలింగ • పూజసేయఁ, దొడఁగె నట నర్జునుండును•బడఁతిపిండు.

క. వనకేలీకౌతూహల,మునఁ దగిలిన యట్టివారు • ముదితహృదయులై
వనిఁ బరిచితస్థలములకుఁ, జని హృద్యవిహారతంత్ర•చాతుర్యమునన్. 35

మ. లలితక్రీడమెయిన్ సముత్కటమదో•ల్లాసంబునం బెక్కుభం
గులఁ జేతోరమచూతపోతలతికా•గుల్మప్రదేశంబులం
గలయం గ్రుమ్మరి పొద్దునుం జెమట నం•గంబుల్ నవాంకూరసం
కలనాశోభితవల్లరీనిభములై • క్రాలంగ రాగిల్లుచున్. 36

క. ముదమున జలకేళికి న,ర్మదకుం జనుదెంచి లలిత•సుకరవిహారా
స్పదతత్ప్రవాహమున నిం,పొదవఁగ నాడు నెడ నధిపుఁ • డుల్లాసమునన్. 37

తే. బాహువులు సాఁచి పడమర•పాఱుచున్న,యాతరంగిణిఁ బోకుండ•నాఁగుటయును
నెదురు దాట్టిదశాననుఁ • డీశుఁ బూజ,సేయు నెడముంచికొని యెన•చ్చెరువు గాఁగ.

క. రావణుఁడు సంభ్రమంబున, దేవార్చనకొఱఁతతో న•ది వెడలి కలయన్
భావించి యెదురు క్రమ్మెడు, నావెల్లువఁ జూచి విస్మ•యం బెదఁ గదురన్. 39

క. తూర్పుదెస వచ్చు నీనది,దర్పంబున నెదురురాఁ గ•తం బేమియొ మీ
రేర్పడ నెఱిఁగి రం డని, శూర్పణఖాభ్రాతచరులఁ • జూడఁగ నంపెన్. 40

ఆ. వార లరిగి విభుఁడు • వామలోచనలును, జలవిహార మర్థి • సలుపు చునికి
చూచి వచ్చి యాని•శాచరవల్లభు, నెదుర నిలిచి మ్రొక్కి • యిట్లు లనిరి.

క. దేవా దేవర పంపిన, నీవెల్లువతెఱఁ గెఱింగి • యేతెంచితి మె
చ్చో విసఁగఁ జూడఁ బడయమ,యావిధ మద్భుతరసావ•హం బై యుండెన్.

ఉ. భూరిబలాభిరాముఁడు వి•భూషణభూషితమూర్తి కామినీ
స్మేరముఖేందుబింబముల • చెన్నున నుజ్జ్వలచంద్రలోకకే
లీరతి నున్నచందమున • లీలమెయిన్ సలిలావగాహన
స్ఫారకుతూహలుం డయి వి•శంకత నొక్కఁడు కేలి సల్పెడున్. 43

క. ఆతతబహుబాహుం డగు, నాతఁడు సేతులఁ బ్రవాహ•మాఁగిన మరలం
దోఁతెంచె నావుడును విని, వీతభయుఁడు కార్తవీర్య•విభుఁ డని యెఱిఁగెన్. 44

చ. ఎఱిఁగి కరంబు పొంగి కడు•నేకత మిట్లగపడ్డచో నతం
డెఱుఁగక యుండ ముట్టికొని•యే పడఁగించెద నంచు మంత్రులం
దఱకు నెఱుంగఁ జెప్పికొని•దానవుఁ డున్మదుఁడై చనంగ సే
త్తఱి నరుణాభ్రమస్థిమయ•ధారలతోఁ దివిఁ దోఁచె ముందటన్. 45

ఉ. దానికి శంక సేయక యు•దగ్రరణోత్సుకుఁడై నయట్టియా
దానవవల్లభుండు బల•దర్పసముద్భటసంకులంబుగా
సేనలు ముందటం దఱుమ•శీఘ్రత మేదిని సంచలింపఁ గాం
తానిచయంబుఁ గంచుకివి•తానము బెగ్గిల బిట్టు ముట్టినన్. 46

మ. వనితాబృందములోన నున్నపతి తీ•వ్రక్రోధుఁడై గంగ గా
హనకేలిం బిడియేనుఁగుల్ వొదువ మో•దాయత్తమై యుండి గ్ర
క్కున నన్యద్విపదానగంధమునకుం•గోపించునైరావతం
బును బోలెన్ మడు వల్ల వెల్వడి రణ•ప్రోత్సాహయోగ్యస్థితిన్. 47

క. కట్టాయితమై యువిదల, నిట్టుండుఁడు వెఱవ కిచట•నిదె వచ్చెద నే
ముట్టినదానవులను బలి, వెట్టెద నర్మదకు ననుచు•భీకరవృత్తిన్. 48

చ. అతఁడు వినూత్నరత్నరుచి•రాంగదమై వివిధాయుధప్రభా
న్వితమగుబాహుసంఘము య•నీకముగాఁ బటువిక్రమక్రమో
ద్ధతి దితిసూనుసేనల మ•దం బఱి నల్గడఁ దూలఁ దోలె ఘో
రతిమిరపుంజభంజనక•రప్రకరుం డగుభానుకైవడిన్. 49

క. తెరలినబలములఁ గని యు,ద్ధురవృత్తిఁ బ్రహస్తుఁ డతని•తోఁ దలపడియెం
గరి కేసరి హరిణము పులి, నురగము గరుడిఁ దలపడ్డ•యొప్పమరంగన్. 50

క. తాఁకి ముసలమున వ్రేసిన, వీఁక నొడిసిపట్టి యతఁడు•వెసఁ దిగిచిన నా
రోఁకలి తనచే వచ్చిన, నాఁకగొనక దాన నసుర•నడిచెం గడఁకన్. 51

ఉ. ఆటున మూర్ఛవోయినఁ బ్ర•హస్తుఁ గనుంగొని యింకఁ దాఁకినం
గీటడఁగించు నర్జునుఁడు•కేవలుఁడే యని భీతచిత్తులై
మేటిమగల్ సలం బెడలి•మేమెయి మార్కొన లేక పాఱినం
గాటుకకొండవోలె దశ•కంఠుఁ డెదిర్చె మహీమహేంద్రునిన్. 52

ఉ. వీరగుణాభిరాము లగు•వింశతిబాహుసహస్రబాహు లా
తారకకార్తికేయులవి•ధంబున నాబలనిర్జరేశ్వరా
కారత నమ్మురాచ్యుతుల•కైవడిఁ బెద్దయుఁ బ్రొద్దు మేమెయిం
బోరిరి చూచు ఖేచరులు•భూరిబలంబుఁ జలంబు మెచ్చఁగన్, 53

క. లావఱి వివిధాయుధముల, భూవిభుఁడుం దాను నట్లు • పోరి యలసి పీ
రావేశ మడర జయకాం,క్షావశుఁడై రావణుండు • గదఁ దమకమునన్. 54

మ. మది శంకింపక మొట్టె విక్రమరసో•న్మాదంబునన్ భూవిభున్
గద వ్రేయంగ నతండు పైపడి భుజా•గర్వంబునం బట్టె నా
రదుఁ డార్వం బరికాఁడు నిర్భయతఁ జే•రం జూచినం బట్టును
న్మదశుండాలమునీల దిక్కలితనా•మశ్రావణున్ రావణున్. 55

క. పట్టి యిరువదికరంబులు, గట్టిగ వీఁపుపయి మోపు•గాఁ బెట్టి తగన్
బెట్టు మెడ పట్టుకొని తుది, ముట్టినమగఁటిమి నభంబు • ముట్టఁగ నార్చెన్.

ఆ. నృపవరేణ్యుఁ డిట్లు • రిపుఁ బట్టు వఱచి కం,చుకిగణంబు నల్లఁ • జూచి యొకనిఁ
బిలిచి యోరి వీనిఁ • బెడకేలితోన తె,మ్మని సముద్ధతముగ • నప్పగించి. 57

క. తరుణీజనము వినోదపుఁ, బరివారము మున్ను నడవఁ • బనిచి పిఱుందై
పురమున కరుగ నిజప్రభు, పరిభవముం జూచి దైత్య•భటకోటి వడిన్. 58

క. నిలునిలు విడువిడు మంచును, బలువిడిఁ గూడుకొని పిఱుఁదఁ • బఱతెంచిన న
మ్ముల నోడు సేసి యందఱ, నిలిపె విజయలక్ష్మిసొంపు • నెలకొన నెలమిన్.

క. తనకొలఁది యెఱుంగక యీ, దనుజుఁడు వనితావినోద•తత్పరు నన్నుం
జెనసె నని యుగ్గడించుచు, ననిమిషరిపుమీఁదఁ బొరిఁ గ•టాక్షం బెలయన్.

తే. ఎదురువచ్చినమంత్రుల • కెగ్గు లెన్ని, చూపి చెప్పుచు నివ్విధి•కోపమునకు
నుపశమం బెట్లు సేయుదు•నొక్కొ యనుచుఁ, బురికిఁ జని మందిరాంగణ•భూమి నిలిచి.

క. పొంకిరివోయెడు తనయును, కంపాతిశయమునఁ బంక్తి•కంధరు నెట్లుం
జంపం జాలక రోషము, పెంపునఁ గారాగృహమునఁ • బెట్టఁగఁ బనిచెన్. 62

క. మనుజపతి యివ్విధంబునఁ, దన చెఱయింటికిని మ్రుచ్చుఁ • దప్పున నొప్పిం
చినయట్టుల మదిని సరకు,గొనక మఱచి యున్నయెడను • గొనిదినములకున్.

→ పులస్త్యుడు కార్తవీర్యుని వేఁడుకొని రావణుని చెఱ విడిపించుట. ←

మ. దనుజేంద్రుండు సహస్రబాహువిభుచే•తం బడ్డపాటంతయున్
విని మాహిష్మతికిం బులస్త్యుఁడు గడున్ • వేగంబ యేతెంచి య
జ్జనపాలుం గనినన్ యథోచితముగా • సత్కారముల్ సేసి న
చ్చినకార్యం బెఱిఁగింపుఁ డన్న నతఁ డౌ•చిత్యంబు మై నిట్లనున్. 64

చ. అలవి యెఱుంగ నేరక దశా•స్యుఁడు లోకముతోడివానిఁ గాఁ
దలఁచి జితాఖిలాఢ్యుఁడఁ గ•దా యని నచ్చి కడంగి వచ్చి సం
కలియకుఁ జొచ్చె వానిఁ బలు•కం బని లేదటు లుండె నింతలం
తలుపను లెల్ల నీకు భుజ•దర్పముగాఁ గొన నేర్పు సాలునే. 65

క. ఆక్రమసంచిత మగుభూ,చక్రం బుదయాస్తశైల•సహితంబుగ ని
ర్వక్రపరిపాలనస్థితిఁ, జక్రము చెల్లించుపూజ్య•సామ్రాజ్యమునన్. 6

క. తుదిముట్టి యున్ననీ కోర్కెఁ, దెమరే యది గాక పగఱ • యే పడఁగినఁ ద
ప్పొ దలంప నిదియ కడు నొ, ప్పిద మగు నినుబోఁటినృపుల • పెంపున కరయన్.

చ. నలినజుఁ డైన బ్రహ్మకును • నాలవవాఁడు దశాననుండు ని
ర్మలగుణలోలుఁ డీఁడు మను•మం డని చెప్పఁగ నాకు సిగ్గగుం
బలుకులు వేయు నేటికిఁ గృ•పాపరతాస్తుతి దక్క వీని మం
దల విడు నాకుఁగా నృపతి•ధర్మవిచక్షణ పుణ్యవీక్షణా. 68

చ. అనవుడు నట్లు చేయుదు మ•హాత్మ భవద్విపులాంతరంగమో
దన మగుదానిఁ జేయఁ గని • ధన్యుఁడ నైతి దశాస్య వేగ తో
డ్కొని చనుఁ డన్న నానృపతి•కుంజరుఁ డుజ్జ్వలమూర్తిఁ జిత్తరం
జన మగుదున్ మొగిం బలర•సంయమి దీవన లిచ్చి మెచ్చుచున్. 69

తే. దనుజవల్లభు విడిపించు•కొని పులస్త్యుఁ, డరుగ లజ్జావనతుఁ డగు•నతఁడు నతని
ననుపఁ బోయిన సానున•యంబుగాఁగ, బుద్ధిఁ దగఁ జెప్పి లంకకుఁ•బుచ్చి చనియె.

రావణుఁడు వాలిచే భంగపడి యతనితో మైత్త్రి చేయుట.

ఉ. రావణుఁ డివ్విధంబునఁ బ•రాజయ మందియు లంకలోనికిం
బోవుట నంతయున్ మఱచి • భూవలయంబునఁ దొంటియట్ల నా
నావిధదుశ్చరిత్రము లొ•నర్చుచుఁ గ్రుమ్మరి యొక్కనాఁడు వి
ద్రావితశత్రుభూరుహచ•రప్రభు వాలి నెదుర్చ వేడుకన్. 71

శా. కిష్కింధానగరంబు పై నరిగి సు•గ్రీవాదు లెల్లన్ రణా
విష్కారోద్యమతీవ్రులైనఁ గని త•ద్విక్రాంతి మానంగ మ
స్తిష్కంబున్ రుధిరంబు మాంసమును ధా•త్రిం గూల్ప నుంకించియున్
దుష్కర్మం బగు వాలిలేమి నని చే•తోవృత్తి నూహించుచున్. 72

క. పడుచుంబైదలు పన్నినఁ, గడపి చనక చిఱుతతోడి • కయ్యమునకు నేఁ
గడఁగుట తగ దని యాయుని, విడిచి దశాననుఁడు వారు • విన నిట్లనియెన్.

క. మీలోనఁ గూడుకొని రాఁ, జాలం బాలంబు నేసి • యది యెట్లొకొ తాఁ
జాల నని చెప్పఁగా క, వ్వాలికి డాఁగినను బోవ•వచ్చునె నాచేన్. 74

చ. అనవుడు సూర్యసూనుఁడు ద•శాననుఁ గన్గొని నీవు నన్ను మె
చ్చునికత మేమిటం గొలఁది • నాలనె వాలిని గూర్చి వచ్చితే
యనికిఁ గడంగినన్ బిరుదు • లైనమగల్ గని వీరు గారు నా
కనియు నెఱుంగ కిట్లు భయ • మంది తిసీ వెడమాట లేటికిన్. 75

శా. నాకిం క్లింతయు నీడఁ బోయితి జగ•న్మాన్యుండు నా నొప్పునా
నాకేశప్రియనందనుం జెనసి మా•నప్రాణముల్ గావఁగా
నీకుం దీరునె యిప్డు దక్షిణపుము•న్నీటం గృతస్నానుఁ డై
యేకాంతంబున నుండుఁ బొమ్మనినఁ బో•యెం బుష్పకారూఢుఁ డై. 76

మ. దనుజేంద్రుండు మరుద్గతిం జని సము•ద్రస్నానసంజాతశు
ద్ధి నితాంతామలచిత్తనిశ్చలసమా•ధివ్యంజితానందమీ
లనసంభావితలోచనుం గపికుల•శ్లాఘాత్ము నవ్వానవిం
గని తన్మార్తినివృత్తవిక్రమకళా•కౌతూహలస్ఫూర్తి యై. 77

వాలి రావణునిఁ జంకలో నిఱికించుకొని నాలుగుసముద్రములను ముంచుట.

క. ఎదురెదురను మొదలింపఁగ, మదిఁ గొంకి పిఱిందివలన • మందగతిం జే
రెద నేమఱి యున్నెడఁ బ, ట్టెద ననువగఁ బుష్పకంబు • డిగి వచ్చుతఱిన్. 78

క. రావణునుద్యోగమునకు, దైవము ప్రతికూల మైనఁ • దత్త్వనిదిధ్యా
సావేశవిరామం బై, యావనచరవిభుకు గన్ను•లర విరియంగన్. 79

క. కడకంటెచూడ్కి దశముఖుఁ, బొడగని సంభ్రమములేమిఁ • బొంచి నతనిఁ దాఁ
బెడమఱి చూచుట యుడిగి మ, గుడ నేత్రము లల్ల మూసి•కొని చిత్తమునన్.

క. వంచన నను నిమ్యేడ ని, ర్జించుతలంపునను నసుర•సేరెదు నే భం
జించెదఁ బాపాత్ముల నొ, ప్పించుట ధర్మంబ యనుచుఁ • బిఱుఁ దారయుచున్

క. ఉన్నయెడఁ మునివ్రేళులఁ, దిన్ననినడ నసురపతి ప•దిలుఁడై చేరం
గొన్నియడుగు లరిగి యడరి, యన్నగచరనాథుపై ర•యంబునఁ బడియెన్. 82

క. వెనుకకు మొనసి కరంబునఁ, బెనఁచి తిగిచి నిఖిలలోక•భీకరుఁ డగున
ద్దనుజేంద్రు ననాయాసం, బునఁ జంకిట నిఱికె యింద్ర•పుత్త్రుఁ డచలుఁడై.

చ. ఎఱుఁగనియట్లు యున్న నసు•రేశ్వరుఁ డప్పుడు గాలుఁజేయు లా
వఱి రభసంబునం గుదుప • నక్కడ నిక్కడ నూడఁ జూచి మై
గిఱుపఁగ నవ్వి శక్తి యొఱిఁ•గించుట నెమ్మదిఁ గోరి వానిమై
సుఱసుఱ స్రుక్క నొక్క బల•సూదనసూనుఁడు ప్రక్కదావునన్. 84

చ. చదియఁగ నొత్తి యెత్తికొని • శాతనఖంబులఁ గ్రూరదంష్ట్రలన్
వదనములన్ శరీరమును • వారక వ్రచ్చుచు మేనిగాలిఁ దో
యదములు దూలఁ బశ్చిమది•గంబుధికిం జనియెన్ రయంబునం
జదల భుజంగమగ్రహణ•చారుసుపర్ణవిలాసభాసి యై. 85

చ. చని దనుజేశ్వరుండు దన•చంకన యుండఁగఁ దజ్జలంబులన్
మునిఁగి శమంబుమై నియమ•ముల్ దగఁ దీర్చి క్రమంబుతో నుద
గ్వననిధిఁ బ్రాక్పయోధిఁ గపి•వల్లభుఁ డట్టుల చేసి యశ్రమం
బున నిజపట్టణోపవన•భూమికిఁ దెచ్చి సుఖోపవిష్టుఁడై. 86

వాలిచే భంగపడి రావణుఁ డతనితో మైత్రిచేయుట.

శా. కోపం బాఱినఁ జంక వాపి ధరణిం • గూర్చుండఁగాఁ బెట్టి ని
ష్పాపోల్లాసకటాక్షముల్ల నొలయం • బ్రౌఢస్మితజ్యోత్స్న ల

జ్జాపూరావృతతన్ముఖాబ్జములపై • సాంద్రంబుగాఁ జూపి ని
ర్వ్యాపారామరసుందరీప్రకరగ•ర్భస్రావణుఁ రావణున్. 87

క. కనుఁగొని యచ్చట నవ్వాడ, కనినట్టులు సంభ్రమించి • గారవమున న
వ్వనచరవీరశిఖామణి, దనుజపతికి నిట్లు లనియెఁ • దదభిముఖుం డై. 88

క. ఎందుండి రాక యిక్కడి, కెందులకుం బోక యిచట • నేకార్యము సే
యం దలఁచి నిలిచి తప్పని, విందము నీ వింటికడకు • విచ్చేయు తగన్. 89

క. అనవుడు వెలవెలఁబాఱువ, దనములు వెడ వాంచి యెత్తి • దశముఖుఁడు గపీం
ద్రునినెమ్మము దీనదృష్టిం, గనుఁగొని గద్గదిక నెలుఁగు • గడలుకొనంగన్. 90

మ. తగు నీ కే మని పల్కుఁ విను భుజా•దర్పంబునఁ మాఱు లే
క గిరీశుఁ గిరితోన యెత్తి సురలో•కస్వామి జంభారి గా
సిగ బంధించి జగత్త్రియంబును బసుల్ • సేయఁ విజృంభించి గ
ర్వగరిష్ఠుం డగునన్ను నిద్దెసకుఁ దే•రం జాలుటఁ వాసవీ. 91

చ. అనవుడుఁ గౌఁగిలించి దను•జాధిపతిం దగ గారవించి తో
కొని పురి కేగి తత్తదను•కూలచరిత్రములఁ సఖిత్వరీ
తి నడపి తాను దమ్ముఁడు న•తిప్రియభాషలచేఁ బ్రసన్నుఁ జే
సిన నతఁ డాకపీంద్రవరు•చెల్మికిఁ బల్లవితాంతరంగుఁ డై. 92

ఆ. వివిధకేళిఁ దగిలి • వేడుకఁ గతిపయ, దినములందు నిలిచి • దివ్య మగుటఁ
దోన వచ్చియున్న•మానితనిజవిమా, నమునఁ బ్రీతిఁ దనపు•రమున కరిగె. 93

క. లీల నటు లసురవల్లభుఁ, గేలిపాత్రంబుఁ జేసి • క్రీడించినయ
వ్వాలి భవదస్త్రమున కర, సాలియుఁ జాలమి నుతింపఁ • జాలదె యెందున్.

క. అని మునిపతి యివ్విధమున, దనుజపతిం జెప్ప రామ•ధరణీపతి తి
న్నని నవ్వు మెఱయ నాతని, వినితిమి యిఁక నొకటి వినఁగ• వేడుక యనుచున్.

క. ఏమియొకో న న్నడిగెదు, నీమానవనాథుఁ డంచు • నెద నూహింపం
గా మునిజనవల్లభుతో, రామనృపతి కౌతుకస్ఫు•రణ నిట్లనియెన్. 96

హనుమంతునిజననాదివృత్తాంతము.

క. కొంత యెఱుంగుదుఁ బవనజు, వింత దివిజరాజతనయు•విక్రమము హనూ
మంతునకు వాలికిం గల, యంతర మేకొలఁదియొకొ చ•రాచరవేదీ. 97

ఆ. అనిన నాంజనేయు • నతులబలము విన, వేడ్క సేసె నితఁడు • విస్తరించి
కలతెఱంగు సెప్పు•వలయు నా కని ముని,యిట్టు లనియెఁ బ్రీతి•యెసక మెసఁగ.

శా. వాలిం గీలియు వాయుపుత్త్రునరియే • వాఁ డాత్మశక్తిజ్ఞుఁ డై
యాలోకంబులు గెల్తు నే ననిన మా • కెందుం గలండే మహీ
పాలాగ్రేసర వానివర్తనముఁ జె•ప్పం జిట్ట లావిక్రమ
శ్రీలోలుఁ భవదీయసన్నిధిఁ బ్రశం•సింపం దగుం జెప్పెదన్. 99

చ. సురగిరిసానుదేశమున • సుస్థిరసంపద నుల్లసిల్లు కే
సరి యనువానిభార్య గుణ•శాలిని యంజన నాఁగ నొప్పునుం
దరి యనిలప్రసాదమున • ధర్మవిధిజ్ఞ మహనీయమూర్తివి
స్ఫురితుఁ గుమారుఁ గాంచెఁ బరి•పూర్ణతపోమహిమాభిరాముఁ డై. 100

ఉ. ఆతనిరక్షణంబున న•హర్నిశముం దగ సావధాన యై
యేతరుపండు లొప్పు నవి • యేఱి వనంబునఁ దెచ్చి యిచ్చుచుం
బ్రీతిఁ జరించుచున్నెడఁ గ•పిప్రవరార్భకుఁ డొక్కనాఁడు ప్ర
ద్యోతనబింబముం బొడుచు•చుండఁగఁ జూచి సముత్సుకాత్ముఁ డై. 101

చ. ఫల మనుబుద్ధిఁ బుచ్చికొనఁ • బాఱె నభంబున వాయుదేవుఁడుం
సలిలకణార్ద్రితం గిరణ•జాలము వేఁడిమి దాఁకకుండ నే
వలనను దాన యై పొదివి • వచ్చెఁ దనూభవు నాఁడె పర్వ మై
జలరుహమిత్రుఁ బట్ట రభ•సంబున రాహువు జేరె నత్తఱిన్. 102

క. ఆసైంహికేయుఁ డర్కుఁ, గ్రాసాదరవృత్తి వచ్చు • కపిఁ గనుఁగొని సం
త్రాసభరితమానసుఁ డై, వాసవుకడ కేగి ఖిన్న•వదనుం డగుచున్. 103

క. రవిశశిబింబగ్రహణో, త్సవ మెల్లను నాకు ము న్నొ•సఁగి యెవ్వడుఁ జె
ల్ల విడిచి యుండుదు నేఁ డొకఁ, డవార్యవిక్రముఁడు వచ్చె • నర్కునిఁ బట్టన్.

మహా. అనినం గోపించి యింద్రుం • డఖిలభువనమ•ర్యాద లవ్యైవిధిం ద
ప్పనిభంగిం జొప్పుతో నే•ర్పడ నడవఁగ నా • పంపు గాసీక యెవ్వం
డినబింబగ్రాహి యై యః•య్యొడకు ముదము నై • నేగుదెంచెం దదంగం
బనఘా మద్వజ్రధారా•హతిఁ బొడిపొడి సే•యంగ నే వత్తు నంచున్. 105

మ. అనికిం బూని కరీంద్రు నెక్కి చనుజం•భారాతికిన్ ముందటం
జని తద్బాహుపరాక్రమంబున మహో•త్సాహంబుతో సింహికా
తనయుం డాకపిబాలుపై నడరి యు•ద్యద్విక్రముం డై నయా
తనియాటోపము నోర్వఁజాలక విభీ•తస్వాంతుఁ డై పాఱినన్. 106

తే. ఎగచికొనిపోయి కపి దివి•జేంద్రుదంతి, వెనుకసార నంటఁ దఱిమిన•మనములోన
మెచ్చియును దనచేసిన•మేరతప్పు, నని తలంచుచు మృదురోషుఁ•డై యతండు.

క. భాసుర మగువజ్రంబున, వ్రేసిన హనుదేశ మర్ధ•విదళిత మైనం
గేసరితనూభవుఁడు మూ, ర్ఛాసంగతుఁ డై ధరిత్రిఁ • జాఁగం బడియెన్. 108

క. తనవచ్చినపని దీఱిన, ననిమిషపతి నాకమునకు • నరిగెఁ దనయునిం
గనుఁగొని వేదనఁ బొంది ప, వనుఁ డప్పుడ యుడిపెఁ దనదు•వర్తన మెందున్.

ఆ. జగములందు వాయు • సంచార ముడిగిన, సకలజీవలోక•సంకటంబు
పుట్టుటయు విరించి • పురుహూతవరుణాది,సురులు బలసి కొలువ నరుగుదెంచి,

క. మాత్సర్యము ప్రాణంబు చి, కిత్సిత మగునొక్కొ వీని♦కిన్ వ్రణ మనుచున్
వాత్సల్యంబునఁ బుత్త్రకు, నుత్సంగమునందుఁ దాల్చి♦యున్నసమీరున్. 111

క. కనుఁగొని కరుణాపూరిత, మనస్కుఁడై యక్కటకట♦మారుతుఁడు సుతా
ననసక్తలోచనుండై, మనవచ్చుటఁ గానఁ డనుచు♦ మక్కువతోడన్. 112

శా. చేరంబోవుటయున్ సమీరుఁడు సుర♦జ్యేష్ఠున్ నిరీక్షించి దు
ర్వారాంతఃపరితాప మేది తనయున్♦ వక్షోగతుంగాసమా
చారప్రౌఢత నెత్తికొం చెదురుగా♦ సద్భక్తిమై నేగి లో
కారాధ్యం బగుతత్పదాంబుజయుగం♦ బర్చించె నానమ్రతన్. 113

క. వనజాసనుండు ఫాలం,బునఁ గేలిం బొంద నెత్తి♦ పొదివి భుజము నా
తనిమస్తకంబు వక్షం,బునఁ జేర్చి కృపాతిరేక♦మున గాఢముగన్. 114

క. పశ్చిమదిశ చందంబున, నిశ్చేష్టుం డయిన బాలు♦నిం జూచుడు వాఁ
డాశ్చర్యంబుగ నపుడ వు, నశ్చైతన్యాగమంబు♦నం దెప్పిఱిలెన్. 115

క. దర్శనమాత్రన శోకవి, మర్శతమచిత్తుఁ డయ్యె♦ మారుతి బాహా
స్పర్శమునఁ బ్రబలదురితని, కర్షుఁడు వ్రణనిర్వికారుఁ♦గా నొనరించెన్. 116

చ. తనయుఁడు సేదదేఱిన ము♦దంబునఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి యంబుజా
సనునకు మ్రొక్కఁ బంచి వివ♦సద్వదనుం డయి వాయుదేవుఁ డెం
దు నిఖిలదేవకోటి పరి♦తోషవిధాయక మైనయాత్మవ
ర్తన మొనరంగఁ జేసె నమ♦రప్రభుచిత్తము పల్లవింపఁగన్. 117

చ. కమలభవుండు దేవతలఁ♦ గన్గొని మారుతిఁ జూపి దేవకా
ర్యమునకుఁ గా జనించె నితఁ♦ డద్భుతవిక్రమశాలి రామనా
మమున వెలింగి రాఘవస♦మాజవిభూషణ మైన కేలిజ
న్మమున దశాస్యదుర్మదము♦ మాన్చునెడం బనిసేయు శార్ఙ్గికిన్. 118

క. కావున మీరిందఱు సం, భావించి వరంబు లొసఁగి♦ పవనుసకుఁ బ్రమో
దావేశము లోకహితముఁ,గా వీనిఁ గృతార్థుఁ జేయఁ♦గాఁ దగు ననినన్. 119

ఆ. వాసవుండు తనదు♦వక్షస్స్థలంబునఁ, గ్రాలు సురభికుసుమ♦మాల యర్థిఁ
గపికుమారుచారు♦కంఠభాగంబున, నాదరార్ద్రహృదయుఁ♦ డగుచుఁ బెట్టి.

క. హనువున మత్కులిశము దాఁ, కిన చో బెలుకవడి వీని♦కిం బొడ వగుచి
ట్టునికికిఁ దగ హనుమంతుం, డను పేరిచ్చితిఁ బ్రసిద్ధ♦మై పెంపొనరన్. 121

క. కులిశము మొద లగునాయుధ, ముల నేమిట వీనియంగ♦ములు నిర్దళితం
బులు గాకయుండ నొసఁగితి, నలఘువరం బనియె దృక్స♦హస్రుం బలరన్. 122

సీ. వారి నెయ్యెడల నీ♦ వాసరోత్తమున కా,పద పుట్ట నీనని♦ యుదధిపతియు
నగ్ని నెన్నఁడును నీ♦ యగచరాగ్రణికిఁ గీ,డొందంగనీనని♦ హుతవహుండు

భూతగణంబులఁ•జేత నీహరిసత్త్వమునకు నెగ్గొనర నీ • నని శివుండుఁ
గాలదండమున నీ • కపిముఖ్యునకుఁ జింత, వంతరా నీనని • యంతకుండు
తే. వరము లిచ్చిరి తక్కటి•సురలు నిజమ, హానుభావానురూపంబు • లైనపదవు
లొసఁగి రిమ్మాడ్కి మారుతి • నసదృశప్రభావుఁ గావించి పద్మసం•భవుఁడు ప్రీతి.
చ. అనిలుని వీడుకొల్పి దివి•జావళితోడ వియత్పథంబునం
జనియె నతండుఁ బుత్త్రుఁ గొని • సంతస మందుచు నేగుదెంచి యం
జనకుఁ దదీయబాహుబల•శౌర్యములున్ వరలాభముం గ్రమం
బున నెఱిఁగించి పోయెఁ గపి•పుంగవుఁడున్ శిశుకేలిలోలుఁడై. 124
క. మునిజనులయాశ్రమములకుఁ, జని చని యాగోపకరణ•చయ మెల్లను దు
ర్వినయమున గాసి చేయుచు,నునికి కలిగి వా రమంద•హుంకారములన్. 125
క. తనశక్తియు వరలాభం, బున వచ్చినపెంపు నల్ల•మునఁ దలఁపక యి
వ్వనచరుఁడు నిజబలం బెఱుఁ, గనిగజజాతియునుబోలెఁ • గావుత మనినన్. 126
తే. బుద్ధిమంతుఁడు గావున•వృద్ధతాప, సోక్తులకు స్రుక్కి దౌర్జన్య • ముడిగి మెలఁగె
నితఁడు తనలా వెఱుంగని•కతన మఱియు,వీరులనఁ గొంద ఱిమ్మహి•వినఁగఁబడిరి.
క, ఇనునరదముముందట వెను, వెనుకకు వెసఁ జనుచు శబ్ద•విద్యాధ్యయనం
బొనరించె నాతఁ డొజ్జగ, హనుమంతుం బోల నలవి • యగునె యొరులకున్.
తే జనకుఁ డగుఋక్షరజసుండు • నచ్చుటయును, వాలిఁ బట్టఁబుగట్టిన•వానితమ్ముఁ
డైనసుగ్రీవుఁడత్తఱి•యౌవరాజ్య,భరముఁదగఁదాల్చియుండియు•ప్లవనతనయు.
క. చెలిఁ జేసి కొని ముదంబునఁ, గలసి మెలఁగుచుండి పిదపఁ • గౌశికసుతుతోఁ
గలుపించి ఋశ్యమూక,స్థలి కాతఁడు వోవఁ దోన • చనియె నితండున్. 130
క. తనలా వెఱుఁగనికతమున, నినసుతునకు వశ్యుఁ డయ్యు • నేత్తఱి సంక్రం
దననందనుభుజబలమ, ర్దనమునకుఁ గడంగఁ డయ్యె • రఘువంశనిధీ. 131
చ. అనవుడు సమ్మదంబు దొలఁ•కాడఁగ నిక్కము నట్ల కాక యు
వ్వననిధి దాఁటి లంకయును • వానివనంబును గాసి చేసి నం
దనుఁ దెగఁ జూచి వచ్చినవి•ధం బది యల్పులచేతఁ దీరునే
జనకజఁ గాంతుమే యసమ•సాహసుఁ డీతఁడు లేక తక్కినన్. 132
క. అని లజ్జావనతుం డగు, హనుమంతుఁ గటాక్షవీక్ష•ణాదరముదితా
త్మునిఁ జేసి దాశరథి యు,మ్మునిజనముం జూచి కేలు • మొగుచుచు భక్తిన్. 133

అగస్త్యాదిఋషులు రాముని వీడ్కొని చనుట.

క. మసలితిరి విచిత్రకథా, రసవృత్తిం దడ వెఱుంగ • రాక యనుష్ఠా
నసమయ మయ్యె నభోమ, ధ్యసమీపంబునకుఁ దరణి • యరదము వచ్చెన్.
మ. విజయంచేయుఁడు నావుడున్ మునులు పృథ్వీనాథ యూహింప వి
శ్వజనీనుం డగునిన్నుఁ జూపు సదను•ష్ఠానంబు గాదే భవ

ద్విజయశ్రీ దమకోర్కిగా సుకృతముల్ • వేభంగులం జేయునీ
ద్విజకోటిం బరికించి కొమ్మని కృతా•ర్థీభూతచేతస్కులై. 135

క. క్రందుకొనంగ నొక్కమ్మడి, నందఱు దశవదనదమను • నాశీర్వాదా
నందితుఁ జేసి యమందా, నందముఁ బొందుచుఁ దపోవ•నములకుఁ జనివన్.

క. తగ నెల్లవారిఁ బొమ్మని, జగతీపతి యచటు వాసి • సమయసముచితం
బుగ నయ్యెయెడలకుఁ జని, పగలిటివర్తనము ప్రాజ్య•వదవిఁ సలిపెన్. 137

తే. రాత్రియగుటయుఁ గార్యతూ•ర్యత్రయాది, వివిధగోష్ఠీవినోదముల్ • వేడ్కనడపి
యతిమనోహరవాసగే•హమున కేగి, నిరతిశయమోదమున సుఖ•నిద్రఁ జేసి.

చ. రవియుదయంబుకంటె మును • రాజశిఖామణి మేలు కాంచె దా
నవకులమర్దనాంక సుని•నాదములైనసురంగగీతముల్
వివిధగతిప్రవర్తన న•వీనములై సొగయింప మాగధ
ప్రవరులు పాడుమంజుమృదు•భంగికి వీనులు దొ ల్త మేల్కనన్. 139

ఆ. అపుడు సముచితంబు • లగుకరణీయంబు, లాచరించి రఘుకు•లాధినాథుఁ
డభిమతప్రసాధ•నాభిరామాకృతి, యై మహావిభూతి • నతిశయిల్లి. 140

చ. కొలువున కేగుదెంచి నృప•కోటియు మంత్రికదంబకంబు దై
త్యులుఁ గపులుం గవీంద్రులు ని•యోగులు వందిజనంబు లిష్టభృ
త్యులు మొదలైనవారలు ని•జోచితభంగి సుఖోపవిష్టులై
బలసి ముదంబునం గొలువఁ • బ్రస్తవనీయసముజ్జ్వలస్థితిన్. 141

తే. చామరగ్రాహిణీకర•చారుకటక, రశ్మిరాజినీరాజన•రంజితుండు
భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్న•పరివృతుండు, నగుచు సామ్రాజ్యలక్ష్మిసొం • పగ్గలింప.

సీ. పౌరజానపదాభి•భాషణంబులు దగ, నయ్యెతెఱంగుల • నాదరించు
నుత్తమహాయుదంతి • సత్తమరథరత్న,ములు సూచి సవరణ • లలవరించు
యోధవీరప్రకా•రోక్తినిరూఢన, ముద్ధతి కెడఁదలో • నుల్లసిల్లు
నిఖిలవిద్యాగమ•నిపుణవిద్వజ్జన, సంభావనంబుల • సంతసిల్లు

ఆ. ననుదినంబు నిట్టు • లభిమతబహువిధ, సముచితప్రవర్త•నము లొనర్చు
చతివిభూతినుండి • కతిపయదినములు, వోవుటయును రామ•భూవిభుండు. 143

పట్టాభిషేకమునకు వచ్చినజనకరాజు మొదలగువారిని రాముఁడు వీడుకొలుపుట.

మ. జనకాదిక్షితిపాలలోకములకుం • సంభావనాపూర్వకా
ర్చన లర్థిం దగ నిచ్చి వీడ్కొలిపి మా•ర్గక్షేమసంవాహనం
బొనరింపం దనతమ్ములం బనిచినం • బ్రోద్దామసేనాసహ
స్రనమద్భూమిభరస్ఫుటానమితశే•షస్కంధులై పోయినన్. 144

క. వనచరనిశాచరులను, న్ననవిచ్చలుఁ గ్రొత్త గాఁగ • నరపతి వారిం
గొనియాడు చుండఁ గతిపయ, దినములకుం దమ్ము లరుగు • దెంచిరి మగుడన్.

ఉ. అచ్చట రాజు లిచ్చినయ•నర్ఘమణిప్రకరం బుపాయనం
బిచ్చిన వేఱువేఱ ధర•ణీశుఁడు వారల నాదరించి మీ
తెచ్చినవస్తుకోటి గను•తింపఁ గృతార్థతఁ బొందెదెందమే
నిచ్చెద వీరికంచు నసు•రేంద్రహరీంద్రులఁ జూచి వేడుకన్. 146

ఆ. పురుషరత్నములన • పొందుట యుచిత మీ, రత్నములకు నని ధ•రావిభుండు
వారి కప్పు డొసఁగె • గౌరవ మేర్పడ, జాత్యరుచిరరత్న • జాలకంబు. 147

క. వనచరులకు నసురులకుం, గనకాంబరభూషణములు • గణనకు మిగులం
దనుఁ జేరఁ బిలిచి యిచ్చుచు, జననాథుఁడు వేఱువేఱ • సంభావించెన్. 148

ఆ. ఇవ్విధమున వారి • కెల్ల సంప్రీతి యొ, సర్చి రామధరణి•నాథుఁ డర్క
తనయుతోడి నిట్టు • లనియెఁ బ్రసాదవి, కాసలలితవదన•కమలుఁ డగుచు. 149

క. నీపురి కేగుము హరిసే, నాపరిపాలనము సేయు • నయదక్షుఁడవై
నాపిలిచినయప్పుడ సే, నాపరతంత్రత వహింప•వలయుం జుమ్మీ. 150

క. అంగదుఁ బాటింపుము త, త్కుంగలయిానుభటకోటిఁ • గొనియాడుము వీ
రిం గైకొంటిమిగాదె య, భంగుల మెప్పాట నరిది • పనులకు నైనన్. 151

మ. అని సుగ్రీవునిఁ బ్రీతి వీడ్కొలిపి దై•త్యాధీశ్వరుం జూచి యి
ట్లను లంకాపురి కేగు ధర్మమహిత•న్యాయంబు లోకంబు కీ
ర్తనసేయన్ భవదీయరాజ్యము చిర•స్థాయిత్వముం బొందఁగా
మను నీబంధుల నీగి తేజమున సం•మ్మానింపు మెక్కాలమున్. 152

క. అని కారుణ్యజ్యోత్స్న, జనకం బగుతనదువదన•శశిమండల మా
తని నెమ్మనమ్ము సమ్మద, వనధిం బొంగింప నసుర•వగు వీడ్కొలిపెన్. 153

క. హనుమంతుఁ జూచి మత్కీ, ర్తనములు భువనముల నెంత • దాఁక నడచు నీ
వును నంతకాలమును ని, త్తనువు విడువకుండు మనుచు • దయ చిగురొత్తన్.

క. హిమధరణీధరతటసం, గమచారుమరున్నదీప్ర•కారసుభగతం
గమనీయంబుగఁ దద్వా, త్సమునం దొకహార మిడి య•సదృశప్రీతిన్. 155

ఆ. తిగిచి కౌఁగిలించి • యగచరసత్తము, సద్గుణములఁ దగిలి • సంస్తుతించి
రఘువరేణ్యుఁ డాద•రం బెలరారంగ, వికచవదనుఁ డగుచు • వీడుకొలిపి. 156

క. తనుఁ బాయఁ జాల కందఱు, వెనుఁబడుట యెఱింగి ధరణి•విభుఁ డొండొరునె
మ్మనము మఱుఁగు చుండఁగ ని, వ్వనటకుఁ బనియేమి యనిన • వా రతిభక్తిన్.

క. ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి తమతమ, పురములకుం జనిరి రామ•భూపాలుండున్
భరతాద్యనుజసమేతము, పరిపాలనచేసె రాజ్య•భారంబుఁ దగన్. 158

ఆశ్వాసాంతము.

చ. శరదభిరామచంద్రరుచి•జాలసఖత్వసముల్లసత్పయ
శ్శరనిధిగర్వచర్వణవి•శారదమేదురకీర్తిపూరభా

సురలహరీకదంబపరి॰చుంబితపూర్వమహీభృదస్తభూ
ధరమలయాభిధానగిరి॰దైవతపర్వతమేఖలుం డిలన్. 159

క. ఫలితామరతరుశాఖా, తులితభుజుం డఖిలదిగ్వి॰ధూమస్తసము
జ్జ్వలదీధితిశాసనమణి, కులదీపకరాయగండ॰గోపాలుఁ డిలన్. 160

మాలిని. చిరవితరణలీలా॰శీలుఁ డుత్సాహవిద్యా
పరిణతదృఢసంగా॰భంగుఁ డక్షీణపుణ్యో
త్కరపరిచయశిల్పా॰కల్పుఁ డాభోగశుంభ
ద్ధరణివలయరక్షా॰దక్షుఁ డబ్జాక్షుఁ డుర్విన్. 161

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్రి కొమ్మనామాత్యపుత్త్రి బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు సప్తమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

అ ష్ట మా శ్వా స ము.

శ్రీపతిగౌరీపతివా
ణీపతిలీలాచతుర్థనిజవర్తనుఁ డి
ష్టాపూర్తనిరతమతి కరు
ణాపూర్ణుఁడు మనుమసిద్ధినరవరుఁ డెలమిన్. 1

క. అంత నొకనాఁడు నృపుఁ డత్యంతమహిమఁ బెద్దకొలువునం దున్నయెడన్
వింతయినకొన్నివచనము, లెంతయు మధురములు గాఁగ నిట్లనెఁ జదలన్. 2

కుబేరపుష్పకము రామునియొద్దకు వచ్చుట

ఆ. ఏను బుష్పకంబ మానవాధీశ్వర, నీవు పరమధర్మనిపుణబుద్ధి
నవుడు నన్నుఁ గిన్నరాధిపుపాలికిఁ, బోయి యతనిపంపు సేయు మనుడు. 3

మ. భవదాజ్ఞం జని యాధనేశుఁ గని నీపం పెప్పుడుం దొంటియ
ట్ల విధేయాత్మతఁ జేయ నన్నుఁ బనిచెన్ లావణ్యవారాశి దా
నవవిధ్వంసనుఁ డాశ్రితాపదుదయోన్మాథక్రియాశాలి రా
ఘవచూడామణి రామదేవుఁడు కృపాకల్పాత్ముఁడై నావుడున్. 4

శా. ఆతం డచ్చెరువాటు సంతసము వక్త్రాబ్జంబునం దోఁపఁగా
నాతో నిట్లని పల్కె రామధరణీనాథుండు లోకత్రయం
బాతంకం బెడ నుజ్జగింప సుర లత్యానందముం బొంద దు
ర్జాతుం బంక్తిముఖున్ వధించి కొనియెన్ సర్వంబు లంకాపురిన్. 5

క. నీవును నం దొకసరకా, భూవల్లభునకు వినోదమునకును బాత్రం
బై వలసినచోటులకుం, బోవలఁతివి నిన్ను నిందుఁ బుత్తేఁ దగునే. 6

చ. అదియునుగాక లోకముల నన్నిటిఁ గావఁ దలంచి దుష్టదు
ర్మదఖరదండమండనపరాయణులై చనునట్టివారి కి
ట్టిది దగుఁ గాక పూని యొకటిం గడతేర్పఁ గడంగలేక యె
ల్లిదు లగువారి కేటికి సలీలవిహారము వేడ్క సేయఁగన్. 7

ఉ. కావున నెల్లభంగులను గ్రమ్మఱఁ జయ్యనఁ బోయి రామధా
త్రీవిభునొద్ద నిల్వుము మదీయహితం బిది యేను బంపఁగాఁ

బోవుట నెగ్గు లే దతఁడు • పొచ్చెము సేయక సమ్మతించి సం
భావన సేయు నన్ను జన • పాలక సమ్మద మంది వచ్చితిన్. 8

క. పనిగొనుము నన్నుఁ గైకొని, యనునప్పలుకులకు మాన • వాధీశుఁడు సం
జనితబహుమానుఁ డై యి, ట్లనియెం బుష్పకవిమాన • మానందింపన్. 9

క. ఏవలన నుండి యైనను, నావలసినయపుడ గ్రక్కు • నం జనుదేరం
గావలయుఁ దలఁచునంతకు, నీవల నెట్లట్ల తిరుగు • నిఖిలజగములన్. 10

క. సిద్ధులగమనంబులకు వి, రుద్ధముగాఁ జనకు మాన • రోషంబులు స
ద్బుద్ధులకుఁ దగమి యెఱిఁగి జ, గద్ధితమతి సంచరింపు • గౌరవ మొప్పన్. 11

తే. అని మహీపతి ముక్తాయ • తాక్షతములు, గంధపుష్పంబులును గొని • గౌరవమున
మన్ననకుఁ దగుదివ్యవి • మానమునకు, నర్చనము లిచ్చి వీడ్కొ • ల్ప నదియుఁ బ్రీతి.

క. తన కిష్ట మైనయెడకుం, జనినయనంతరమ రాజ • సత్తముతో ని
ట్లనియె భరతుండు పరిజను, లనుమోదరసానుభావి • తాంబుధిఁ దేలన్. 13

భరతుఁడు రాముని బొగడుట.

ఉ. చోద్యముగా నమానుష • చోరచనల్ విలసిల్లె నెంతయున్
హృద్యము గాఁగ నామయవి • హీనత నొప్పెఁ దపఃప్రకర్షముల్
మాద్యదరాతిసంచరణ • మార్గము లెల్లను మాసె నెందు సా
వద్యులు లేరు బాలమృతి • వాదము లేదు ధరిత్రి నెయ్యెడన్. 14

చ. కొడుకులఁ గాంచి రంగన ల • కూఁరితసిద్ధులఁ బొందెఁ గర్మముల్
గుడుపఁగఁ గట్ట నెల్లజన • కోటికి నేమిఁ గొఱంత లేద యి
ప్పుడు భవదీయరాజ్యమున • భూవరకుంజర సౌఖ్య మంది యి
ప్పుడమికి నిన్ను శాశ్వతవి • భుండుగఁ గోరెద రెల్లవారలున్. 15

క. అనవుడుఁ దమ్మునిపలుకులు, విని మది ముదమంది మోము • వికసిల్లఁగ నా
తనిఁ బ్రీతి వొందువీక్షణ, మున సీతావల్లభుఁడు ప్ర • మోదితుఁ జేసెన్. 16

ఆ. పుష్పకప్రసంగ • మునఁ దనుఁ గొనియాడు, భరతు నివ్విధమున • భరితపరమ
హర్షుఁ జేసి సమయ • మగుడు నాస్థానమం, డపము వాసి చనియె • నృపవరుండు.

శ్రీరామునివినోదవిహారము.

ఉ. నిచ్చలు నిత్తెఱంగున న • నింద్యచరిత్రుఁ డనేకభంగులన్
వచ్చినవిన్నపంబు లని • వారణమై విని నిశ్చయంబుగా
నిచ్చుసదుత్తరంబులకు • నెల్లజనంబులు సంతసిల్ల రా
లచ్చి నహీనసద్గుణక • లాపములం దగిలించె దక్షుఁ డై. 18

చ. ప్రజ ననురాగ మందఁ బరి • పాలన సేయు నరేశ్వరుండు దో
ర్విజితవిరోధి యై తుదిని • వేడ్కమెయిన్ విహరించు నెందు నా

ర్యజనులు మెచ్చఁగా నరసి • యాదిమునీంద్రనిబద్ధనీతివా
క్యజనితకౌతుకుం డగుచు • నమ్మనుజేంద్రుఁడు సమ్మదంబునన్. 19

క. రమణీయస్థలముల హృ, ద్యము లైనపదార్థములఁ బ్రి•యాసహితవిహా
రము సలుపు నుచితపరివా, రము నాగరికంబునను సు•రసమధురముగాన్. 20

ఉ. వేడుక నెత్తమాడుచుఁ బ్ర•వీణత మై గరువంపుఁ బన్నిదం
బాడుచుఁ జూచి యొండొరుల•యంగకముల్ మది మెచ్చి యుల్లసం
బాడునెపంబు వెట్టి కొని•యాడుచుఁ బువ్వులవ్రేటు లాడుచుం
జేడియయుం విభుండు విల•సిల్లిరి పొచ్చెము లేనిమచ్చికన్. 21

సీ. కలపంబు లభినవ•గంధంబులుగఁ గూర్చి తనువల్లిఁ గలయంగఁ•దాన యలఁదుఁ
బువ్వులు బహువిధం•బుగఁ గట్టి ముడి కొకభంగిగా నెత్తులు • వట్టియిచ్చు
హారముల్ మెఱయ నొ•య్యారంబుగా గ్రుచ్చి యందంబు వింతగా•నలవరించు
మృగమదపంకంబు • మృదువుగా సారించి తిలకంబు వెట్టి నెచ్చెలికిఁ జూపు

ఆ. జనకరాజతనయ•మనము దలిర్పంగ, వివిధనిపుణలీల•వెలయ నిట్లు
చతురముగ నొనర్చు • సౌభాగ్యసారాభి,రామమూర్తి యగు మ•రామవిభుఁడు.

మ. ప్రణయక్రోధముఁ దాన యొక్కమెయి సం•పాదించుఁ బాదాంబుజ
ప్రణతిం గ్రమ్మఱఁ దీర్చు నేర్చి ధరణీ•పాలుండు సాకూతభా
షణముల్ వీనుల నించు మన్మథకళా•స్వాతంత్ర్య మానందపూ
రణమార్గంబునఁ జెల్ల నిచ్చు రమణీ•రాగాబ్ధిపూర్ణేందుఁ డై. 23

సీతారాము లుద్యానవనమున విహరించుట.

చ. ఉపవనదేశకేలిజని•తోత్సుకతాభరితాంతరంగుఁ డై
నృపుఁడు సఖీసమేతధర•ణీతనయాసహితంబు గాయకా
దిపరిజనంబుతోఁ జని త•దీయసమీరుఁడు దన్నుఁ గానరా
కపగిది వీచినం గొలువు • గై కొని యింపెద నాదరించుచున్. 24

క. చొత్తెంచిన వనపాలిక, నుత్తమధుపములకుఁ దప్పి•మధుభరితం బై
క్రొత్తావి గ్రమ్ము నరవిరి, గుత్తి విభున కిచ్చె వినయ•కుంచితతను వై. 25

చ. జనపతి యందఁగా వెఱచు•చాడ్పున జానకిఁ జూపి కానుకల్
గొనఁ దగువార లుండ మన•కుం జను నే యని చేయి వాయఁ బె
ట్టిన వనపాలికాకరపు•టీకలితస్తబకంబు పుచ్చె మె
ల్పున సతి లేఁతనవ్వునఁ గ•పోలతలంబులఁ గాంతి వింతగాన్. 26

క. తరుపోతలతాకృత్రిమ, సరిదంబుజషండకేలి•శైలముల మనో
హరము లగు నెడలఁ గ్రీడా, పరతంత్రాత్ము లయి లలిత•భంగిఁ జతురతన్. 27

చ. అరవిరు లెవ్వ రెక్కుడుగ • నారసి మేలుగ నేఱి కోయఁగా
వెరవరు లెవ్వ రొక్కొ కడ•వేగమ నెజ్జకుఁ జాలఁ గందునం

బోరయనియట్ల కెంజిగురుఁ • బ్రోవొడఁ గూర్తురు చూత మంచు న
న్నరపతియుం దలోదరియు • నర్థవచోరచనార్ద్రచిత్తులై. 28

చ. అలరులఁ గోయుచున్ మధుక•రావళిఁ జోపుచుఁ గీరపోతకం
బులపలువాఱుమాటలకుఁ • బొంచుచు నంచలఁ బట్టఁ దారుచున్
లలితమయూరనర్తనవి•లాసముఁ జూచుచు బోటిపిండు•స్తోఁ
గలయుచుఁ బాయుచున్ బహుల•కౌతుకవృత్తి రమించి రెల్లెడన్. 29

సీ. తీఁగెయుయ్యెల లెక్కి • తూఁగియాడుచుఁగూడి పాడెదుమత్తాళి • బాలికలను
బలుకులతోడస • యలవడఁ దొడఁగియు నేరనికీరకు•మారికలను
నింపారులేఁదూఁడ•లేతఱి పిల్లలకుఁ బెట్టుచు నున్నహంసకు•టుంబినులను
ఫలరస మొండొంటి • కెలమిఁ జంచుల నించు తఱిఁ జొక్కుకోకిల•దంపతులను
తే. జూచిచూచియొండొరులకుఁ•జూపిచూపి,చెలులకెఱిఁగించికొనియాడి•చెప్పిచెప్పి
చిత్రహారివిహారసం•సేవఁ దగిలి, యుల్లసిల్లిరి వనితయు • వల్లభుండు. 30

ఉ. అల్లవె లెస్సపువ్వు లని • యందనిగుత్తులదిక్కు సూపి తా
నల్లన చేరి నేను నెగ•యన్నిను నెత్తెదఁ గోయు మంచు భూ
వల్లభుఁ డాదటం బొదివి • వామవిలోచన నెత్తెఁ దత్తనూ
వల్లికతోన మైఁ బులక•వర్గము కాముఁడు నారు వోయఁగన్. 31

చ. నవకపుమావిమోకలఁ బె•నంగినతీవలు వేడ్కఁ బెంపఁ బ
ల్లవములసెజ్జ లుల్లముల • లజ్జ లడంపఁగఁ దేఁటితండముల్
దివుటల ముంపఁగా సమద•లీల మనోజవినోదసక్తులై
యవసరసేవ మెచ్చి మల•యానిలు సౌరభధన్యుఁ జేయుచున్. 32

ఆ. ఇవ్విధమునఁ బతియు • నెలనాఁగయును వివి, ధప్రకారలీలఁ • దగిలియుండఁ
జెలులుఁ గేళివనము • గలయంగఁజొచ్చినె,మ్మనములందుఁగోర్కి•కొనలునిగుడ.

చ. అలరులు గోయుచోట మధు•పావళి మ్రోఁతకు ముగ్ధ యుల్కినం
గలకల నవ్వుచుం దొలుతఁ • గైకొని మవ్వపుఁదీఁగె లాగి పు
వ్వు లొరులు గోయ నింకఁ దలఁ•పుం డని యొప్పగ జంకె సేయుచున్
లలిఁ దమలోన మత్సరము•లం దుదికొమ్మలగుత్తు లందుచున్. 34

సీ. మావిలేమోకల•మవ్వంపుఁదీవలఁ జెన్నొందఁ బెండ్లిండ్లు • సేసి చేసి
పలుదెఱంగుల క్రొవ్వి•రుల నేర్పువాటించి తొడవులు గావించి • తొడివితొడివి
పతులనా బ్రియులఁ గా• భావించి పొదరిండ్ల నిక్కలుగాఁ జేసి • యేఁగి యేఁగి
చెట్టుపల్ నెఱయని • చిలుకబోదలఁ బట్టి తెచ్చి బిడ్డలుగఁ జన్నిచ్చి యిచ్చి
తే. బొదివి పుష్పొళ్లు సల్లియుఁ • బువ్వుఁ దేని, యులఁ బదంపడి తడిపియు•నలి వసంత
మాడి యాడి యుద్యానవి•హారలీల, సలిపి రంభోరుహాసన • లెలమి మిగుల.

చ. నిసువు లొకర్తు చేతఁ గమ♦నీయలతాంతము లున్న నొక్కెడం
గనుఁగొని ముగ్ధ యొక్కతె వి♦కాసిని యై నవకంపుఁదీఁగెఁ బా
సినయెలగొమ్మగుత్తి సవి♦చేరి నయంబునఁ బట్టి కోయఁ జూ
చిన నగి యల్ల నవ్వ నది ♦ సిగ్గువడం గని యార్చి రందఱున్. 36

మ. కుచముల్ హాఱెడినీటిమీఁదివిలస♦త్కోకంబులం గ్రేణి సే
యుచు నుండన్ మెడ యెత్తి పాదయుగళం ♦ బూఁదంగ బాహాలతల్
పచరింపం గరమూలకాంతి నిగుడన్ ♦ భావంబు రంజిల్లఁ బా
డుచుఁ గ్రీడించిరి పువ్వుఁబోఁడులు లతా♦డోలాకళాప్రౌఢులన్. 37

సీ. చిగురాకు గెంగేలి ♦ చెలిమి యొనర్పంగ మవ్వంపులేఁబొదల్ ♦ మలఁచిపట్టి
పెఱచేతినఖపంక్తి ♦ గిఱికొని చెన్నొంద నెగయుదీప్తుల విరు♦లినుమడింపఁ
గురులుగన్నవమీఁద ♦ నెరసిన నెమ్మొగ మడ్డ మంకించి చూ ♦ పలవరించి
తనుగెంపు గడ చని ♦ దళములు పడలఁ బువ్వులు గోయ నొల్లక♦తొలఁగ నెత్తి

తే. యడరు నెత్తావిపొలివోని ♦ యలరు లేఱి, మెలపునలవాటు నెడఁదల ♦ మేకొనంగఁ
బ్రణయసఖులకుఁ గన్నుల♦పండువగుచుఁ, జతురముగ నొర్తు పుష్పావ♦చయము చేసె.

క. చెలిచెక్కు చెమట యొక్కతె, యలరులఁ గొనితుడువ రెంటి♦యందలి మెఱుఁగుల్
పొలివోవుట సరి యై యి,ట్టలముగ నొండొండ రాయు♦టయు జిగి దఱిఁగెన్.

ఆ. వనజవదన లిట్లు ♦ వనకేలి సలిపి చా, లించి జలవిహార♦లీలఁ గోరి
జనకరాజతనయ ♦ సముచితముగఁ జేరి, యిష్ట మెఱుకపడఁగ ♦ నిట్టు లనిరి. 40

ఉ. నీదుకృపాకటాక్ష మను♦నీరజషండమునందు నిర్భరా
హ్లాదముఁ బొందఁగా వనవి♦హారపరిభ్రమవృత్తి యెమ్మెయిన్
ఖేదము సేయ లేకునికి♦కిం గమలాకరకేలిమీఁద లే
దాదర మించుకేని నలి♦నాయతలోచన మాకు నిత్తఱిన్. 41

చ. అనుడు విదేహరాజసుత ♦ యల్లన నవ్వ దొలంకుదృష్టులం
గనుఁగొని యెన్ సముల్లసిత♦ఘర్మజలాంకురజాలకంబు చె
న్నున విలసత్సుధాకణము♦నోహర మైనశశాంకబింబమో
యనఁ జెలువొందు రామవిభు♦నానన ముల్లము పల్లవింపఁగన్. 42

క. చెలులచతురోక్తిరచనకు, నలినాయతనేత్ర నెమ్మ♦నము విలసిల్లం
గొలన విహారము సలుపం, దలఁచినఁ బతి కౌతుకంబు ♦ దనమదిఁ గదురన్. 43

సీతారాముల జలవిహారవర్ణనము.

క. అనుచరుల నడిగి యడిగియుఁ, బనిగొండ్రే వలయు నెడలఁ ♦ బ్రభువులు పోద తెం
డని కమలవనము తెరువునఁ, గొనిపోవఁగ జానకియు స♦ఖులుఁ జని రెలమిన్.

చ. చెలు వగునాననాబ్జముల ♦ చేరువఁ గుంతలభృంగమాలికల్
మెలఁగ వళీతరంగముల♦మీఁద ఘనస్తనచక్రయుగ్మకం

బులు విలసిల్లఁ గూడుకొని • పొల్తులు పద్మినిపొంత వింతసొం
పొలయఁగ వేడ్కమై నరిగి • రొండొకపద్మినిఁ బోలి లీలతోన్. 45

తే. అందఱకుమున్న సలిలవి•హారమునకుఁ, గడఁగియొక్కర్తుగ్రక్కునఁ•దొడవులూడ్చి
నెలఁతుకల మొత్తమునుపచ్చ•విలుతునసుఁగు, టంపపొదిలోనిబరిగోల•యట్టులుండె.

చ. పొలయుసమీరణంబు నిను•పుందనుపుం దగ నింపునెమ్మనం
బుల నొకయింపుఁ బెంప రతి•బోటులు విభ్రమ మొప్ప వీఁగుఁజ
న్నులపయిఁ గేలమర్చుచుఁ ద•నూలత లించుక గొంకఁ గుంతలం
బులు మెల పొందఁగాఁ జెవుల•పొందునఁ జేర్చుచుఁ గూడి వేడుకన్. 47

క. మగుడఁబడి కరళు లక్కడ, నిగుడఁగఁ దనుపారుకొలని • నీరు పులకముల్
నెగయించుచుఁ దొలుసోఁకున, సొగయింపంగూడి యాడఁ•జొచ్చిరి సుదతుల్.

సీ. నునుఁగాంతి దొలఁకెడు•ఘనకుచయుగళంబు లదరంగఁ జిలుకల•నాడి యాడి
మెఱుఁగులు దూఁగెడు • మృదుకరవల్లిక లల్లాడఁ జల్లుపో•రాడి యాడి
జిగితొలఁగ కెనఁగెడు • మొగములునిక్కుచు, నడఁగుచుండఁగ నీఁదు•లాడియాడి
మిం చెల్లదిక్కులు • ముంచి చెల్లెడుమేను, లలసి క్రాలఁగ నోల•లాడియాడి

తే. యోలి నిలుచుచుఁగరళులఁ•దేలి చనుచు, మునిఁగిపోవుచు నొర్తొర్తు•ముంచిపట్టి
లోఁతునకునొయ్యఁ దిగుచుచు•నీఁత లేని, యచట మిన్నక యీఁదుదు•నాడిరర్థి.

చ. ప్రియమునఁ దూఁగి యాతుభ్రియు•రీతతిసోఁకునఁ జక్రవాకికా
చయమున మందహంసికల•నందడి ముంజెలువొందుకంటె న
న్నియు నెడగాఁ దొలంగినను • నీరజషండము పొల్చె విన్నగా
క యువతు లాటమైఁ జెలఁగు•క్రందున నొందినక్రొత్తసొంపునన్. 50

చ. తరఁగలతూలుచందమునఁ • దమ్ములకమ్మనితావి హంసికా
విరుతములన్ సమీరణము • వీచునయంబున నీరెయింపునం
జిరతరసౌఖ్యసంపదలు • సేకుఱఁ గైకొని తారతార య
త్తరుణులయింద్రియంబులు ము•దంబునఁ జొక్కుచు నుండె నత్తఱిన్. 51

ఉ. తుమ్మెదపిండు మెండుకొని • త్రొక్కిన తేకులసందుసందులం
గ్రమ్మి చలత్తరంగశిఖ•రంబులఁ దూలెడుతమ్మిపుప్పొడు
ల్గ్రొమ్ముడు లూడి క్రమ్ముపొది•లోపల నొక్కొకచోటఁ గెంపుచం
దమ్మునఁ జెన్ను చేసె వని•తల్ గమలాకరకేళి సల్పఁగన్. 52

సీ. కలయ నెల్లెడ నాడు•క్రందునఁ బడి సీరి మీఁదదాఁటెడుగండ•మీలతోడ
మక్కువఁ దేఁకువ • దక్కిలోఁ దపిలి యాడెడుచక్రవాకుల • గెడలతోడఁ
దిరుగుడుపడి తూఁగు•తరఁగలు దాఁకి యల్లాడెడునంభోరు•హములతోడ
వనజంబు లొల్లక • వచ్చి యూర్పులతావి యన్నునఁ జొక్కెడు • నళులతోడఁ

తే. గ్రాలుకన్నులు వలిచన్నుఁ • గవలుఁ దెలివి
మొగములుఁ గురులు బంధుర • ముగను బెరసి
చూడఁ దడఁబాటుగా జల • క్రీడ సలిపె
నెలమి మనముల నెలకొనఁ • జెలువపిండు. 53

క. చేయిచ్చి యబల నధిపతి, తోయజషండంబు సొరఁగఁ • దోకొని చనఁ జే
దోయి పులకించెఁ గనుఁగవ, దో యలరుచు బెరసెఁ గోర్కు • తో నెదగూడెన్.

క. పొలఁతుక లోఁతని చొరఁగా, నలుకుచుఁ బిఱిఁది కడుగు లిడ • నప్పటిదృగ్గి
ప్తుల క్రందు సెందునందడి, పొలపంబును నధిపునుల్ల • మున కిం పొసఁగెన్. 55

క. కొలను సనఁ జొచ్చి యిది లోఁ, తల యిది యని క్రమ్మఱంగ • నరిగి విభుం డు
త్పలదళలోచనఁ దోకొని, మెలపున మగుడఁ జని లీల • మెయి నాడు నెడన్. 56

సీ. కరయంత్రధారలఁ • గప్పక పొరిఁ బొఱి విభుమీఁదఁ జూడ్కులు • వెల్లిగొలుపు
లీల నంబుజముఁ గెం • గేలఁ దెమల్పక ధరణీరమణుపాణి • తలము వట్టుఁ
దను పారునీటిపైఁ • దను విడి నలిఁ గ్రీడ సలుపక రాగర • సమునఁ దేలుఁ
గొలఁకున నాడునా • రులపజ్జఁ బోవక శృంగారచేష్టలఁ • జెంది క్రాలు

తే. సలిలకేలికి నోఁసియు • నొలయ కిట్లు, ప్రాణవల్లభుమీఁదికిఁ • బ్రాఁకి వేడ్క
నలమియలమిపైఁ బెనఁగొన • నతసియుండ, నిలిచి విహరించుచుండె న • న్నలినవదన.

చ. కలయఁ జరించు తేఁటిపొదిఁ • గైకొనఁ డాధవళాయతాక్షి వే
నలివయిఁ జూడ్కినిల్పు నలి • నంబులఁ జేకొనఁ డాలతాంగిచూ
డ్కులు మదిమెచ్చు హంసికల • కోమలనాదము లాలకింపఁ డా
వెలఁదిమృదూక్తిసిస్వనము • వీనుల నించు విభుండు వేడుకన్. 58

తే. చెలువచివురుఁ గెంగేలఁగా • శ్మీరజలము, నతివనగుమోమునను జంద • నాంబువులును
నెలఁత వేనలిఁ గస్తూరి • నీరు నయ్యె, నయ్యెడలకాంతిఁ బతికర • యంత్రవారి. 59

క. తడిసి మెఱుఁగుఁ బొగ రెక్కిన, పడఁతుకలలితాంగయష్టి • పదనికి రాఁ బుల్
గడిగినమరుఖడ్గలతిక, వడువున మోహనవిలాస • వైభవ మొందెన్. 60

చ. వెలఁదికి మోవికెంపు నెఱి • వేనలికప్పును దంతపంక్తినుం
దెలుపును బేర్చి యొప్పెనఁగ • నీళులపొందున నట్ల యెవ్వరిం
గలసిన వారివారి దెసఁ • గల్గుగుణం బనుకూలవృత్తి ని
ర్మలమధురస్వభావులు స • మగ్రవిలాసము వొందఁ జేయరే. 61

సీ. నెత్తమ్మిపుప్పొడి • నెఱిసేర నిడుపుగాఁ బాపట సిందూర • భంగిఁ బోయుఁ
జెందొవఱేకు ము • య్యందంబుగాఁ దీర్చి కమనీయముగఁ దిల • కంబు వెట్టు
నిందీవరములబ • హిర్దళములు దుల్చి కర్ణావతంసముల్ • గా నొనర్చుఁ
గుముదనాళము వుచ్చి • కొని పేరుగా గిల్లి హారంబువడువున • నలవరించుఁ

తే. గమలదళము మృణాళకాండమునఁ జేర్చి, యాలవట్టంబు గావించి లీల మెఱయ
విసరు నల్లన రామభూవిభుఁడు జనక, రాజనందనమన మనురాగ మొంద.

చ. తమతమయంత నెచ్చెలులుఁ దారును నెప్పటియట్ల యాటఁ జి
త్రము దనివోక వారిగెడఁ దామరసాక్షియు రామదేవుఁడున్
సముదితలీల మై వివిధచారువిహారము లర్థి సల్పి రం
గము లభిరామరేఖ నవకాంతివిలాసముఁ బొంది క్రాలఁగన్. 63

ఆ. ఇట్లు కమలషండ మిక్కడక్కడ వడ, నభిమతప్రకారహారిలీలఁ
గేలిసలిపి వేడ్కఁ జాలించి వెడలిరి, విభుఁడు జానకియును వెలఁదిపిండు. 64

క. జలసిక్తము లగునంగక, ములచెలు వొండొరులభావముల నత్యార్ద్రం
బులు సేయఁ బతియు నాతియు, నిలిచి పొలిచి రపుడు కమలినీతటభూమిన్.

క. కలిరుగతిఁ గాంతి మేనుల, జలకణములు గోరకముల చందంబునఁ జె
న్నలవఱుపఁ గొలనివెలి నిం,తులు నిలిచిరి తీరలతలతోఁ దడఁబడుచున్.

సీతారాముల లీలావిహారవర్ణము.

చ. వలయు తెఱంగునన్ విభుఁడు వస్త్రవిలేపనమాల్యభూషణం
బులు దగఁ దాల్చి వందిజనముల్ చతురంబుగ సంస్తుతింప వా
రల నభివాంఛితార్థముల రంజితచిత్తులఁ జేసె నమ్మనం
బలర నలంకరించిరి వయస్యలు సీతయు రేఖవింతగాన్. 67

క. లలితకమనీయమహిమల, నెలనాఁగయు సఖులుఁ గలసి యే తేరఁగ ముం
గల నడచి కంచుకులునుం, దలతల మనఁ బతియుఁ జతురతరముగ నడచెన్.

క. ఇమ్మెయి నిష్టవినోదము, లమ్ముదితయుఁ దాను రఘుకులాధీశుఁడు చి
త్తమ్ములఁ జిగురొత్తఁగ ని,త్యమ్మును సలిపె ననురాగతత్పరవృత్తిన్. 69

సీ. కర్పూరధూపాదిగంధసంవాసితాభ్యంతరరమణీయహర్మ్యములను
వర్ణచిత్రితపటవర్గనిర్మితతిరస్కరిణీమనోహరాగారములను
గోకిలకలహంసకులమృదుమంజులారవరమ్యనవలతాభవనములను
గృతకమయూరరాజితనిజాంగణచిత్తరంజితలీలాద్రికుంజములను
తే. బహువిధాభిరామవిహారణస్థలములఁ, దత్తదంతరంగవృత్తితోడ
మనుజవిభుఁడు ప్రియకు మది ముద మెలరార, లోలుఁడై మనోజకేళి నోలయు.

చ. ప్రమదము మూర్తమైనటులు రాగము రూపు వహించినట్లు వి
భ్రమ మొడలెత్తినట్లు రతిరాజవిహారకుతూహలంబు దే
హముఁ దగఁ దాల్చినట్లు హృదయంగమమై విలసిల్లుచున్న యా
రమణిఁ బ్రమోదరూఢమదరంజితఁ జేయు విభుండు ధీరుఁడై. 71

సీ. చూడ్కికి సందడి సొరనీక యెందేనిఁ, జూచుచాడ్పున నొప్పు చూఱవిడిచి
తగవుమై సోపాన మగునునుఁబట్టుల, నెక్కి సరసముల నెలమి వడసి

తనదు మైదీవకుఁ • దావలంబుగఁ జేసి, ఫలకల చిత్రంబు • నెల వెలింగి
బెరసిన మేవడి • సరులఁ గాయువు గని, కన్నుల చెన్నున • నన్నుఁ గాంచి
తే. సొగిసి కౌఁగిట సోలెడు • మగువ యంత్ర, రంగ మావిష్టమైనటు • లంద కలసి
తగులు దగిలించుటయును ని•ద్దఱకు సరియు, కాఁగ నఘపతి లక్షితాంగిఁ•గవసె నర్థి.

చ. ఎడఁ బొలివోని వేడుకల • యేత్తెఱసొంపున నంతకంత కె
క్కుడగు మదంబు పేర్మి రతి•కోర్కులు గొమ్మలు వోవ నప్పడ
ప్పుడ నలిఁ జేరినట్టులు వి•భుండును వారిజపత్రనేత్రయుం
గడపల లేని కేలితమ•కంబున నుల్లము లుల్లసిల్లఁగాన్. 73

సీ. ఎలమి నొండొరులకుఁ• దలయంపులుగఁ జేయు బాహాలతలు జన్మ•ఫలము లొంద
నలి నొండొరుల మీఁదఁ•బొలుపారు కనుదోయి సుఖములఁ జుబ్బన• చూఱలాడఁ
గాయ్వున నొండొంటిఁ • గదిసిన తనువులు పులకాంకురంబులఁ • బ్రోది గాఁగ
నిచ్చమై నొండొంటిఁ • జొచ్చిన మనములు నినుపారునింపుల • నెలకొనంగఁ
ఆ. గడఁక లొండొరువులఁ•గడవఁ గేలీచతు, రతను వెలయఁ జూడ్కు•లతిశయిల్ల
సుఖము సొంపు నొక్క•సూటిన నడవంగ, సతియుఁ బతియుఁ గ్రీడ•సల్పి రర్థి.

ఉ. లేని నెపంబు వెట్టి మద•లీలకు నాఁక యొనర్చి మానసం
బూనినయట్లు సౌరెదకుఁ • బుక్కిటిబంటిగఁ జేసి యుక్కువే
షో నొక కారణంబు పయిఁ • బూని వెసం బయిపాఱు మున్నుగాఁ
దేనియ లుట్టఁ జేఱు జగ•తీపతి కుగ్మలి రాముఁ డింతికిన్. 75

సీ. అదరులు గదిరిన • నతిముఖి వర్తిల్లు చెయువుల క్రందునఁ • జెక్కనముచు
నేర్పులు గడఁగిన • నిరతంబులై చెల్లు కామతంత్రంబులఁ • గళుకు లగుచుఁ
గోర్కు లేచినఁ ద్రిప్పి•కొను నింద్రియంబుల యక్కఱ దీర్పఁగ • నడరఁ బడుచు
మెచ్చులు వచ్చిన • మిగుల నానందించు మనములు తలపోఁత • కినుపుగొనుచుఁ
తే. దనివి వొందిన నల్లన • తలఁపు మగుడ, వేడుకల మొడఁ గొనరుల • వింతతమక
ములకు మొదలైనఁ బొదలుచు • నెలఁతుకయును, మనుజపతియు నొనర్చిరి • మదనకేలి.

క. ఒండొరువుల మదనకళా, పాండిత్యము మెచ్చుమియు నేపం బెస నెపమై
యొండొరులకు నానంద మ,ఖండము గావించు రతము • గైకొంప్ర తగన్. 77

సీ. తూలెడు నునుగురుల్ • దోతెంచు ఘర్మాంబువులఁ దోఁగి నుదుటిపైఁ • ములఁగుచుండ
లలిసొంపు పెంపునఁ • బొలయక కనుదోయి నానుచు నెడనెడ • ప్రాఁనుఁ బడఁగఁ
గుచముల నడుమఁ దూఁ•గుచు నున్న హారము లల్లన చనుమొన•లందుఁ గ్రాల
బెడఁ గొంద నల్లాడు • తొడవుల మొఱఁగులు వెడలక యచ్చోటఁ • గడలుకొనఁగఁ
తే. గేలికడఁక దోడ్తోనడఁ•గించి యువయు, వసులు సడలంగఁ జేయు మ•వచ్చు చొక్కు
లేఁత దమిఁ గ్రొత్త చెన్నొందు • లేమ చంద, మధిపు డెంద మానంద•మయంబు సేసె.

క. మఱపు మునుఁగునడ వేడ్కలు, దెఱపులుగొని నిగుడ రెండు•దెఱఁగులచేతం
బొఱివోవు నెమ్మనంబుల, నెఱి నిరువురు నలవరింప • నేరరు రతులన్. 79

సీ. మానవనాథుఁ గు•గ్గలిఁ గౌఁగిలించుచో సడలుకే ల్బిగియించు • కడఁక లేమి
యతివ భూధవుని యధ•రామృతం బానుచో దొప్పవా తెఱ యంటు•తొట్రుపాటు
నృపతి లేమను గేలి • నిపుణత నొరయుచో వెడఁగులై చెయ్వులు•వీడుపాటు
వామాక్షి మేదినీ•వల్లభుఁ గొసరుచోఁ గొదలు పల్కులక్రియఁ•గూడ కునికి

తే. యొఁడొరులచిత్తములనాఁటి•యొలయుచున్నఁ, జొక్కు లెక్కుడు సేయంగ•సొలమడరి
యిరువురును సౌఖ్యరసములఁ • గరువు గట్టి, పోసిచేసినరూపుల • పోల్కులైరి.

క. భూపాలుఁ డిట్లు మోదం, బే పారఁగ మోహములకు • నెల్ల నివాసం
బై పాలించెను రాజ్య, శ్రీపెం పభిరామముగ న•శేషధరిత్రిన్. 81

సీతాదేవి గర్భము దాల్చుట.

ఉ. అత్తల కెల్ల భూరివిన•యంబునఁ బంపు దగంగఁ జేయుచుం
జిత్త మెలర్ప నాథుపని•సేయుచు బాంధవతుష్టి సేయుచున్
విత్తములన్ మహీసురుల • వేమఱుఁ దృప్తులఁ జేయుచున్ మహో
దాత్తగుణాలి నొప్పె వసు•ధాసుత నిత్యశుభంబు పెంపునన్. 82

క. సమ్మదమున భూచక్రము, తొమ్మిదివే లేఁడు లేలి • తుది రాముఁడు దా
నెమ్మనమున నినకులము ధుర్రి, వమ్ముగ సత్సుతులఁ బడయ•వలె నని తలఁచెన్.

ఆ. తొమ్మనూటిమీఁదఁ • దొంబదితొమ్మిది, వర్షములకు నంత • వసుధపట్టి
యతిథివిప్రదేవ•పితృతర్పణంబుల, గర్భమహిమఁ దాల్చెఁ • గౌతుకమున. 84

క. అంత నొకనాఁడు లీలం, గాంతారత్నంబు నాథు • కడ మెలఁగఁగ నే
కాంతంబునఁ గనుఁగొని య, త్యంతమనోమోద మడర • నతఁ డిట్లనియెన్.

సీ. చంద్రికస్సైఁ బర్వు•చారువల్లికవోలె వెలఁది నీయంగంబు • వెలుకఁ బాఱె
హేమకుంభములపై • నింద్రనీలములట్లు కాంత నీచనుమొనల్ • గప్పుమిగిలె
వెడవాఁడులీలారం•విందయుగ్మమువాడ్కి సుదతి నీకనుఁగవ•సోల మందెఁ
బెన్నిధిఁ గాంచిన•పేదచందంబునఁ బొలఁతుక నీకౌను • పొదలుకొనియె

ఆ. లలన నీదుచెయ్వు•లలసంబు లయ్యె ల, తాంగి నీదుమంద•యానలీల
జడను దాల్చె గర్భ • సంపదకలిమి నీ, యుందుఁ దేటపడియె • నిందువదన. 86

ఉ. మొగ్గిల మైనకోర్కు దుది•ముట్టఁగ నుత్సవలీలఁ జూడ నా
కగ్గము గాఁగ నంశము సు•ధాంశుఁడు గల్గినరాత్రివోలె నీ
విగ్గురుగర్భసంపద వ•హించియుఁ జెప్ప వదేమి నావుడున్
సిగ్గును లేఁతనవ్వుఁ గది•సెం గమలాననముద్దుమోమునన్. 87

రాముఁడు కోరిక యడుగఁగా సీత గంగాతీరవనములకుఁ బోఁగోరుట.

చ. తనమదిలజ్జ వాపి వసు•ధాపతి మేవడి యైనమాటపొం

దునఁ దగఁ జేరి కోరికలు • దోఁచు తెఱం గెఱుఁగం దలంచి య
ల్లన నడుగంగ సమ్మదవి•లాసము నేడ్తెఱ నెమ్మొగంబు నూ
తనరుచి నొప్పఁగా వికచ•తామరసానన వేడ్క నిట్లనున్. 88

శా. సింగంబుల్ మునిబాలకుల్ దిరుగుచోఁ • జెయ్వేది మోవ విఱ్ఱవ్య సా
రంగంబుల్ చరుగం దపోధనసతుల్ • రాజీవముల్ గోయుటల్
రంగద్వీచులఁ బద్మముల్ మెఱయ ధ•ర్మప్రీతి మైఁ జూచుచున్
గంగాతీరము కానలోనఁ దిరుగం•గాఁ గౌతుకం బయ్యెడిన్. 89

ఆ. అనిన రఘువరేణ్యుఁ • డమ్మాటలకు నియ్య,కొని లతాంగి నీవు • గోరినట్ల
చేయు టెంత పెద్ద•శీఘ్రింబ యచటికిఁ, బుచ్చువాఁడ ననుచు • నిచ్చమెఱసి.

క. ఆసతికడ సరసంబుగఁ, బాసి నడిమికొలువునకు నృ•పాలుఁడు సనినన్
దాసి నిరంతరమును సే,వాసౌఖ్యముఁ బొందఁ బడయు•వారలు ప్రీతిన్. 91

రాముఁడు నర్మసచివులవలన లోకాపవాదము నెఱుంగుట.

క. పొడసూపి యుచితముగ నలు,గడ నల్లన చేరి కొలువఁ•గాఁ దగుమాటల్
వొడమిన సమయంబునఁ బతి, పడుచుం బైదలను బోవఁ • బనిచి నయమునన్.

తే. ఫుల్లరాజీవదళములఁ • బొల్లసేయు, వెడఁదకన్నుల నునుఁగాంతి • వెల్లిగొనఁగ
నర్మసచివుల మొగములు•నగుచుఁ జూచి, వారిలో భద్రుఁ డనియెడు•వానితోడ.

శా. పౌరశ్రేణియు భూజనంబు నను సం•భావించి కీర్తించునో
నేరం బున్నదఁ టంచు లాఘవముగా • నిందించునో దీని నీ
వేరూపంబున వింటి విన్న తెఱఁ గొ•క్కింతేనిఁ బోనీక వి
స్తారం బొప్పఁగఁ జెప్పు మన్న నతఁ డు•ద్యత్ప్రీతి మై నిట్లనున్. 94

మ. జనకుం డానతియీఁ దపంబునకు ని•ష్ఠం గానకుం జన్న వెం
వును దుఃఖం బొకయింత లేక లవణాం•భోధిం గళామాత్రఁ గ
ట్టినసామర్థ్యము దేవబృందమునకున్ • డెందంబు పై రా యనం
జనునాపంక్తిముఖున్ వధించినమహో•త్సాహంబుఁ గీర్తింపఁగన్. 95

క. కలయంగ నెల్లయెడలం, బలుమాఱును విందు ననినఁ • బ్రమదం బెసఁగం
గల దున్నరూప యిది నీ,పలుకులు మాకెక్క నని నృ•పాలుఁడు మఱియున్.

తే. తొలుత రాజ్యంబు సేయంగఁ • దొడఁగి మనము
వివిధవర్ణాశ్రమంబుల • వృత్త మరసి
యలవరించుచోఁ గొండఱు • కహితమగుటఁ
గొన్ని మాటలు వుట్టక • యున్నె యనిన. 97

ఉ. ఈయనుమాన మేటికి న•రేశ్వర మీపరిపాలనక్రియో
పాయము ధర్మనిష్ఠయుఁ గృ•పాగుణమున్ వినయంబు పెంపునున్

న్యాయవిశోధనంబును ని॰యంత్రితసత్యవచోవిలాసముం
బాయక విందు నెందు నరి॰భంజన సూరిజనానురంజనా. 98

చ. అనవుడు భద్రుఁ జూచి ముద॰మందుచు క్ష్మాధరాధినాథుఁ డి
ట్లనియె మదీయసంస్తుతులు ॰ నన్నియుఁ జెప్పితి కీడుమాట సె
ప్ప నగునో కాదో నాక ననుఁ ॰ బాపము సుట్టక యుండ నేమి గ
ల్గినఁ గలయంతవట్టును న॰కల్మిషమానస చెప్పు మేర్పడన్. 99

క. అనుటయు నతండు వెలవె, ల్ల నగుచు డెందంబు గొంద॰లం బందఁగఁ జె
ప్పను జెప్పకుండ నేరక, యనుమానముతోడ నిక్క ॰ డక్కడవడినన్. 100

ఆ. అధిపుఁ డింగితజ్ఞుఁ ॰ డై యితఁ డొప్పని, పలుకు వినఁగఁ జెప్ప ॰ నలికియున్న
వాఁడు గొంకుఁ బాప॰వలయుఁబొమ్మని తన, యెదఁ దలంచి యతని॰కిట్టులనియె.

క. లోకులమాటలు సెప్పిన, నా కెగ్గగునే ప్రియంబు॰నర్పు హితుఁడ వై
నీకింత వెఱవ నేటికి, నేకాంతం బయినచోట ॰ నే నడుగంగన్. 102

ఆ. కీడు గాంచి మనసు ॰ నాడెడువారల, నోళ్లు లుడుపఁగా మ॰నోముదంబు
నొందుఁ గాన దీన॰నొం డెల్లు లే దని, తఱిమి యడుగుటయును ॰ వెఱపుఁ బాసి.

క. ఇతఁ డెటు సెప్పు నొకో నా, మతి గలఁగెడు జనులపనులు ॰ మఱవక యుచిత
స్థితి నడపుదు నని తలఁకెదు, పతి కాతం డెలుఁగు రాలు॰పడ ని ట్లనియెన్.

సీ. ఎల్లలోకంబులు ॰ నెఱుఁగ నత్యంతదురాచారుఁ డై నద॰శాననుండు
చెఱఁ బట్టికొనిపోయి ॰ యఱిముఱిఁ బెద్దకాలంబేనిఁ గేలివ॰నంబులోన
నునిచిన నున్నయా॰జనకరాజాత్మజ నెడ నించు కేనియు ॰ నెగ్గు గొనక
ధైర్యంబు వాటించు॰తలఁపు వోవిడిచి మన్మథగోచరుం డయి ॰ మగుడఁ దెచ్చి

ఆ. యనుగలంబు సేసి॰కొని యున్నవాఁ డని, యజ్ఞు లయినజనము ॰ లాడుచుండ
నెల్లచోట విందు ॰ నింతనిక్కువ మని, పల్కుటయును రఘునృ॰పాలకుండు.

క. సుఱసుఱ డెందము సూఁడిన, తెఱుఁగున నొక్కింత స్రుక్కి ॰ ధీరుం డగుటం
గొఱఁతపడ కుండ వినుటకుఁ, బెఱవారల కిట్టు లనియెఁ ॰ బ్రియవదనుం డై.

క. మీరలు నాసత్కీర్తియు, కోరుదు రేప్రొద్దుఁ ॰ గాన గురుదురితపరీ
హారము సేయం దగు నే, నీరూపమ యగుట నిశ్చ॰యింపఁగ వలయున్. 107

చ. అనుడు విషాద మంది విజ॰యాదులు దేవ భవచ్చరిత్ర మ
త్యనఘము దీనిఁ జూచి చెడ॰నాడఁగ నాలుక యెట్లు లాడు దు
ర్జను లగువారు కొందఱు వి॰చారవిహీనత నిట్లు వల్కఁగా
విని విని వారిమాటలకు ॰ వేసరి యుండుదు మెప్డు నెల్లెడన్. 108

లోకాపవాదభీతుఁ డై రాముఁడు తమ్ములతో నాలోచించుట.

ఉ. నావుడు మూర్ఛవచ్చినమ॰నంబునకుఁ ధృతి యూఁత యిచ్చి సం
భావన వారిఁ బోఁ బనిచి ॰ పార్థివముఖ్యుఁడు దల్లడంబునం

దాశ్రుకొనంగ లేక తన • తమ్ముల నప్పుడ పిల్వఁ బంచి నా
నావిధచింత ముట్టికొని • నన్ వెగ డందుచు నార్తమూర్తియై. 109

ఆ. అధికవినయ మెసఁగ • నాభరతాదులు, నగరి కేఁగుదెంచి • నరవరేణ్యుఁ
డేకతంబ వీక్షి • వీకాడువగలచే, వందుచుండఁ జేర • వచ్చి మ్రొచ్చి. 110

సీ. తారలు లేనిసు • ధారోచియునుబోలె నొంటి యేలొకో నృపుఁ • డున్నవాఁడు
చిత్రరూపంబున • చెలువున నేలొకో పతిమూర్తి నివ్వెఱ • పాటు నొందె
సాపరాధులఁ జూచు • నట్లెలకో రాజు మనమీఁదిచూడ్కులు • మగుడఁ బెట్టెఁ
గౌముది పైఁ బర్వ • కమలంబుచాడ్పున విభుముఖం బేలొకో • విన్న నయ్యె

తే. ననుచునల్లనిమాటల • నక్కుమారు, లుత్తరములేనియుడుగుట • లొండొరువుల
నడుగు చంతంత నిలుచుచు • నగ్రజన్ము, పాలి కేతెంచి భక్తినెమ్మెఁ • బ్రణతులైరి.

చ. తగఁ బ్రణమిల్లినం దనదు • తమ్ముల నందఱఁ జూచి వేఁడి పై
నెగయుకరంబులం గొని మహీపతి యల్లన నెత్తి బాష్పవా
రి గడలుకొన్న నాఁగుచు శ • రీరము నేలకు వ్రాల వచ్చినన్
మగుడఁగ నిల్పుచున్ వెగడు • మాటలు గుత్తుకలోనఁ బట్టుచున్. 112

క. ఈరాజ్యసంపదున్నతి, మీరా రిచ్చినయదియ నాకు • మీర విపత్సం
తారకులును జుట్టంబులు, మీర చెలులు మీర ధనము • మీర తలంపన్.

క. కావున నెయ్యది పుట్టిన, మీవలనన తెగువ యగుట • మీ కెఱిఁగింపం
గావలయు లోకజననిం, దావాదము తెఱఁగు వినుఁడు • తాత్పర్యమునన్. 114

క. అనుతనమాటకు మున్నే, మనుజపతికి నింత యేమి • మూడ్కొనొకో నేఁ
డనునగ డోలాందోళిత, మనస్కులై యున్నయక్కు • మారులు వినఁగాన్.

ఉ. రావణునింట నుండఁగ ధ • రాసుత నే మరలంగఁ దెచ్చినం
భావన సేఁత కష్ట మని • పల్కిరి చూచితె లక్ష్మణా మహా
దేవుఁడు బ్రహ్మయున్ మునులు • దేవగణంబులు మెచ్చ నయ్యెడం
బావకుఁ డిచ్చె నాకు సతిఁ • బాపపుమాటలు పుట్టె నియ్యెడన్. 116

ఉ. వేవురు నేల నేను బృథి • వీసుతచిత్తము పెంపెఱుంగనే
భూవలయంబు సంచలతఁ • బొందిన వారిధి మేర దప్పినన్
దేవనగంబు పాఁ తగిలి • త్రెళ్లిన నం దొకకీడు గల్గునే
యావనజాక్షి నిట్లు సెడ • నాడిన నక్కట నోరు పువ్వదే. 117

లోకాపవాదమునకై రాముఁడు సీతను విడనాడ నిశ్చయించుట.

ఉ. ఐనను మీకు నొక్క తెఱఁ • గస్ఖలితంబుగ నేను జెప్పెదన్
దానికిఁ గాదు నాకె భువ • నంబులకున్ నను శుద్ధఁ జేయుఁ డ
జ్ఞానికి నెల్లభంగుల ని • జంబుగ నిప్డు పరిత్యజించినం
గాని యకీర్తి వాయ దటు • గాదని నోళ్లలు మూయవచ్చునే. 118

క. జడమతు లయినజనంబుల, వెడమాటలు మాన్ప నిదియ ♦ వెర వెబ్భంగిన్
సడికంటెఁ జావు మే లని, యెడపలుకు దలంప వలదె ♦ యిలఁ బురుషులకున్,
ఆ. పూని జీవితంబు ♦ లైన మి మ్మైనను, వలయుచోట విడువ ♦ వచ్చుఁ గాని
వర్తనంబు గౌ•రవం బొకయించుక, యైన విడువ దుత్సా•హంబు నాకు. 120
క. ఒకభంగిఁ బాపికొన రా, దొకొ మిథ్యానింద యనుచు ♦ నొరెదుదెఱఁగు మీ
రకుటిలచిత్తులరై చూ, డకుఁడీ నామదికి సంక•టం బిది యెల్లన్. 121
క. ఏ నెఱిఁగి యయిన నెఱుఁగక, యైనను నిత్తెఱఁగ నిశ్చ•యము సేసితి నా
యాన సుఁడీ నాకడ్డము, గా నొకపలుకైనఁ జెప్పఁ ♦ గడఁగితి రేనిన్. 122
చ. అనవుడు వార లొండొరుల•యాననముల్ గలయంగఁ జూచి య
జ్జనపతి తెంపు వాపెడువి•చారము చిత్తములం దొకంత యై
నను మొలతేర కవ్విధము•నం దమనిశ్చయమైన లేక యే
మనియును బల్కరాక వెఱఁ•గందఁగ వెండియు నాతఁ డిట్లనున్. 123
ఉ. సూక్ష్మముగాఁ దలంచినవి•శుద్ధచరిత్రము దుఃఖహేతువే
లక్ష్మియుఁ బ్రాణముల్ సరియె ♦ లజ్జకు రిత్తవిచార మేటికిన్
లక్ష్మణ యెల్లి నీవు చటు•లస్థిరవాజులఁ దేరఁ బూన్చి యా
పక్ష్మలనేత్రఁ గోరిక నె•పంబునఁ దోకొని పొమ్ము కానకున్. 124
క. ఇమ్ములఁ జని గంగాతీ, రమ్ముతపోవనములందు ♦ రమియింపఁగ నా
సమ్ముఖమునఁ గోరినయది, యమ్ముదియ నచటి కనుప ♦ నగు సుకరముగాన్.
క. కొని చని వాల్మీకితపో, వనపరిసరభూమిఁ ద్రోచి ♦ వచ్చెడి దయ్యెం
గనకును నాకును నిదె విధి, యనుమానింపకుఁడు నిశ్చ•యం బైనయెడన్.
క. అని పలికి తనదు తెగువకు, ననుజన్ములు తలలు వాంచు ♦ టనుమతిగాఁ గై
కొని వారి నిండ్లకును బోఁ, బనిచి యచటు వాసి ధరణి•పాలుం డరిగెన్.
క. ధాత్రీపతి కనుజులకును, నేత్రంబుల బాష్పవారి•నిద్ర నుడుప నా
రాత్రి యొకభంగిఁ జరిన సు,మిత్రానందనుఁడు వంత ♦ మిగిలినమదితోన్. 128

రాముఁడు లక్ష్మణునివెంట సీత నడవులకుఁ బంపుట.

చ. దివసముఖోచితక్రియలు ♦ దిగ్గన సల్పి సుమంత్రుఁ జూచి దా
నవకులమర్దనుండు రఘు•నాయకుఁ డెక్కురథంబుఁ బూన్చు గా
రవమున దేవి నిర్జరత•రంగిణిపొంతఁ దపోవనంబులన్
వివిధవినోదముల్ సలుపు ♦ వేడుక నాథుననుజ్ఞ నేగెడున్. 129
ఆ. అనుడు నతఁడు గడఁక ♦ నరదంబు సక్కగాఁ, బెట్టి ఘోటకములఁ ♦ గట్టి తెచ్చి
సవినయంబు గాఁగ ♦ సౌమిత్రి ముందట, నిలిపె నంత మేది•నీవిభుండు. 130
క. అడ లడఁచి నెమ్మనంబున, నెడ తెలి వొడఁగూర్చి మాట ♦ వేర్పడ కుండం
జిడిముడిపడక నయంబున, నెడమడు వొక్కింత లేక ♦ యిట్లను సతితోన్. 131

చ. పొలఁతుక గంగచేరువత•పోవనభూములు సూడ నీమదిన్
మొలచినకౌతుకంబు మది•ముట్టఁగ లక్ష్మణ దేవ్రు నిన్ను నం
దులకు మనోముదం బెసఁగఁ • దోకొని పో నియమించితిన్ సము
జ్జ్వలమణికాంత మైనరథ•సత్తము నెక్కుదు రమ్ము నావుడున్. 132

ఉ. అక్కట నాదువేడ్క కుచి•తానుచితంబులు సూడకే విభుం
డొక్కతలంపువాఁ డయి స•ముత్సుకతన్ నను దవ్వు వుచ్చఁగా
నిక్కమ యియ్యెకో లరయ • నెయ్యము తియ్యము గాదె యంచు నిం
పెక్కఁగ రాముడెంద ముడు • కెక్క రథంబు లతాంగి యెక్కినన్. 133

ఉ. అత్తఱి నున్నధైర్యమున • కచ్చెరువందుచు జీవితేశుహృ
ద్వృత్త మెఱుంగమిన్ మదిని • దీనికి నమ్ముట కుమ్మలించుచుం
జిత్తముఖేద మాననముఁ • జెందిన మాన్పఁగ లేక లక్ష్మణుం
డుత్తల మందు చున్న విభుఁ • డుగ్మలి కాతనిఁ జూపి యిట్లనున్. 134

ఉ. దూరము నాక ఘోరవన•దుర్గతలంబులఁ గేలి సల్పఁగాఁ
గోరెడుభామలం బ్రియులఁ • గోరినయట్టుల పుచ్చురాజులన్
ధారుణి నెందుఁ గాన మని • తా మును దీనికి నడ్డపెట్ట నేఁ
బోరితమాడి యిట్లు నినుఁ • బుచ్చుట కల్గినవాఁడు సూచితే. 135

క. అని తన మొగ మొప్పమి కమ్మనుజేంద్రుఁడు నెపము దప్పి • మాటాడినఁ దా
నును దదనురూపవచనము, లను సంభాషణ మొనర్చె • లక్ష్మణుఁడు దగన్. 136

ఆ శ్వా సాం త ము.

ఉ. పుణ్యుఁడు భారతీవిభవ•పూతవికాసముఖారవిందలా
వణ్యుఁడు దీవ్రకోపదవ•వహ్నినిరర్గళదగ్ధశాత్రవా
రణ్యుఁడు మానినీహృదయ•రంజననైపుణరూఢరూపతా
రుణ్యుఁడు భీతివిహ్వలవి•రోధిశరణ్యవరేణ్యుఁ డున్నతిన్. 137

క. దుర్జయవైరిధరాధిప, తర్జననిస్సాణగర్జి•తస్ఫురణుం డ
త్యూర్జితబాహాసంపదు, పార్జితవిఖ్యాతకలియు • గార్జునుఁ డెలమిన్. 138

మాలిని. వితరణఖని యుద్య • ద్వీరశృంగారలక్ష్మీ
పతి రతివరలీలా • భంగకృత్సంగతాంగుం
డతులితమతివిస్తా • రాప్త దేవేజ్యుఁడిజ్యా
ప్రతిదినపరితృప్తి • ప్రాప్తసప్తార్చి ధాత్రిన్. 139

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబునం
దష్టమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

న వ మా శ్వా స ము.

శ్రీవాణీశ్రీవ్రత
తీవేష్టితమూర్తి వసుమ•తీదైవత మో
దావహుఁడు కల్పకస్పృ
ర్ధావిజితుఁడు మనుమసిద్ధి•ధరణీశుఁ డొగిన్. 1

క. జననాథుఁ డుడుగరలు భూ,తనయమనం బలరఁ గట్టి• తగ నొప్పించెన్
మునివరులపత్నులకు ని,మ్మని మణిమయభూషణాంబ•రాదులు ప్రీతిన్. 2

తే. ఇవ్విధంబునఁ దనతలం•పించుకంత, యైన జానకి యెఱుఁగని•యట్లు గాఁగ
బాలతోడ విషం బిడు•పగిది ననిచి, పుచ్చె రాఘవుఁ డుల్లంబు• నొచ్చి మరల.

లక్ష్మణుఁడు గంగాతీరవనములకు సీతను దోడ్కొని పోవుట.

చ. లలితగతిన్ సతోయకమ•లస్ఫుటమార్గమునన్ శరీరర
క్షులు వినయంబుతో నడపి• గౌరవ మొప్పఁగ భక్తి పెంపుమై
నలయక పంపు సేయుచు మ•హాశ్రమభూములు పీడుపట్టుగా
లలనఁ దగన్ సుమంత్రుఁడును• లక్ష్మణుఁడుం గొని పోయి రిమ్ములన్. 4

క. చని చని జనకతనూభవ,తనతనువున దుర్నిమిత్త•తతి గలయఁగఁ దోఁ
చిన నిట్లనియె సుమిత్రా,తనయునితో నెమ్మనంబు• దలఁకుచు నుండన్. 5

ఉ. తప్పక మున్ను గన్గొనువి•ధంబ యమంగళసూచకంబు లే
నిప్పుడు నాశరీరమున• నెన్నియొ కాంచితి నంతరంగముం
ద్రిప్పికొనం దొడంగెఁ బతి•దిక్కున బంధులవెంట భృత్యులం
దొప్పమి యేమి వాటిలుట•కో వెఱ పయ్యెడు నాకు లక్ష్మణా. 6

క. అనవుఁడు నమ్మాటలు గీ,టునఁ బుచ్చుచు నతఁడు లలిత•డోలాయతవీ
చినిచయసుభగాకృతి యగు, ననిమిషనదిఁ జేర నరిగె• నత్యంతధృతిన్. 7

ఉ. అయ్యెడఁ రేవుబోయలఁ బ్రి•యంబు మెయిం బిలిపించి దేవికిం
జయ్యన నోడ వెట్టు మని• శాంతతఁ బిల్చి సుమంత్రుఁ జూచి నీ
వియ్యెఁడ నుమ్ము తే రనుచు• నింతిని డించినఁ బోతపాత్రపై
గొయ్యన పోవఁ దాను జని• యుత్తరణక్రియ నిర్వహించినన్. 8

ఉ. సంతస మందు చున్నరఘు•సత్తముఁ దేవికి లోకవాదవృ
త్తాంతము నన్నదన్ బిలిచి • యన్న తెఱంగును దత్తపోవనో
పాంతము గావునం దెలియఁ • బల్కఁ దలంచుచు నల్లఁ జేరి య
త్యంతవిషాది యై రఘువ•రానుజుఁ డాత్మఁ జలించు చుండఁగన్. 9

శా. నా కింకన్ మరణంబ కార్య మిటు ల•న్యాయప్రవృత్తాస్యుఁడై
కాకుత్స్థాన్వయదీపకుం డను లో•కత్యాజ్యుఁ గావించె నం
చా కాంతాతిలకంబుపాదముల ప•ర్యంతంబుగాఁ బుణ్యగ
ణ్యాకారుం డిలఁ జాఁగి మ్రొక్కిన మనం • బాకంపముం బొందఁగాన్. 10

ఉ. కారణ మేమి నన్ను దశ•కంఠకులాంతకుఁ డొగ్గు వెట్టెనో
నేరమి గల్గెనో యకట • నిక్కము నా కెఱిఁగింపు మిట్టిదు
ర్వారమనోవ్యథం బొరయు•వాఁడవు గావు వివేకవిశ్రుతా
చారుఁడ వైననీ వని వి•శాలవిలోచన గారవించినన్. 11

ఉ. ఇత్తెఱఁ గాచరించుటకు • నే నిది యేటికి నియ్యకొంటి నీ
యుత్తమురాలి నోఁ బలుక • నోపఁగ వచ్చునె యంచు వెండియుం
జిత్తము గూడఁ దెచ్చుకొని • చెప్పక పో దని నిర్ణయించి డ
గ్గుత్తిక వెట్టి లక్ష్మణుఁడు • కోమలిఁ జూచుచు నశ్రు లొల్కఁగాన్. 12

రాముఁడు లోకాపవాదభీతుఁడై విడనాడిన వృత్తాంతము సీతకు లక్ష్మణుఁ డెఱిఁగించుట.

శా. ఏ నిం కేమని చెప్పుదున్ రఘుకులా•ధీశున్ జగం బెల్ల నీ
కై నిందింపఁగఁ జాల నొచ్చి యది మి•థ్యావాద మైనన్ సమా
ధానం బేర్పడఁ జేయ కున్న నిజవృ•త్తం బెంతయున్ దూషితం
బై నీచత్వము రాక తక్క దని యూ•హాపోహసంవేది యై. 13

క. పురజనులభూజనంబుల, పరివాదం బొందుభంగి • బాయుమి నవ
స్మరణం బగుచున్నభవ, ద్విరహంబున కియ్యకొనియె • విభుఁ డధికధృతిన్. 14

ఉ. ఏకత ముండి నన్ బిలిచి • యేర్పడ నింతయుఁ జెప్పి తేరిపై
వే కొనిపోయి నీవు పృథి•వీసుత కోరినయట్లు కాఁగ వా
ల్మీకులయాశ్రమంబునస•మీపమునన్ మనకృత్యనిశ్చయం
బా కమలాక్షికిం దెలుపు • మన్న నృపాలకు నాజ్ఞ సేసితిన్. 15

క. ఆశ్రమ మల్లదె మునిచర, ణాశ్రయను నిరస్తశోక•వై యుండు జగ
ద్విశ్రుతి యగు నీపతియును, నాశ్రమవిరహితుఁడ యింక • నని పల్కుటయున్.

సీత తన్ను భర్త విడనాడినందులకై చింతించి లక్ష్మణునితో సందేశంబు లాడుట.

క. తాలిమి కోలుఁదులఁ బోవని, వాలాయపుదిగులు గుండె • వ్రయ్యఁ గదిరినం
గీలెడపినజంత్రముక్రియ, నేలపయిం బడియె మేది•నీతనయ వెసన్. 17

క. పడి మూర్ఛిల్లి మగుడ నొక,వడికిం దెలి వొంది బాష్ప•వారి గనుఁగవం
గడలుకొను చుండ వాతెఱఁ, దడుపుచు వెలవెల్ల నగుచుఁ • దల్లడపడుచున్.

క. పలు కుడిగి పెద్దప్రొద్దా,కులదృష్టి మఱందిఁ జూచుఁ • గొండొక నవ్వుం
దలయూఁచు ముక్కుపైనం, గుళమిడు వెఱఁగందు వగల•కుం గొలువిచ్చున్. 19

ఆ. సందియంబువడవి•చారంబునకుఁ జొర,నూఱు వలుక నొండు • మాడ్కి నేయ
వెరవు గాక పిడుగు • వ్రేసినయట్లైన, మాట కియ్యకొనుచు • బోటిపలుకు.

క. అగుఁ గాక యట్లచేసెద, జగతీపతిపనువు సేసి • చను నీవును నీ
తెగువన రఘుపతికి నీకుం, దగ వఁట యే ననెడి దేమి • తమ్ముఁడ చెపుమా. 21

సీ. అఖిలధర్మస్థితి • నపచారి యందునే, యావనంబునఁ దప • మాచరించెఁ
గరుణాసముద్రుఁడుఁ • గాఁ డందునే యట్టి,యపరాధిఁ గృతకవా•యసముఁ గాచె
నాశ్రితరక్షమై • నర్థి లేఁ డందునే, పగతుతమ్ముని రాజ్య•పదవి నిల్పెఁ
బాటించి నన్ను సం•భావింపఁ డందునే, నాకుఁ గా నెన్నియ•త్నములొ చేసెఁ

తే. బతి జనించినకోలెను • బరహితైక,లోలమతి యొడల్ సిదిమినఁ • బాలు వచ్చు
నాతఁ డిది కార్య మని నిశ్చ•యంబుచేత,నాయభాగ్యంబ యొండొక•వేయు నేల.

క. ఇడుమలు గుడువఁగఁ బుట్టిన,యొడలిది యిటు లోవుఁ గాక • యొడ్డులు నాచేఁ
బడిరి తొలుభవమునం ద,ప్పుడు తత్ఫల మంద కున్నఁ • బోవునె నాకున్. 23

ఉ. ఉల్లము పొక్కనెవ్వగల•కోటుఱి యే మరణంబు గోరినం
జెల్లదె జాహ్నవీసలిల•సేచన మూర్ధ్వగతిప్రదంబు సం
ఫుల్లయశోభిరామ మగు•భూపతివంశము నిల్చునంతలో
నొల్ల దురంతదుఃఖముల • కోర్చుట మేలు దలంచి చూడఁగన్. 24

చ. అతులితపుణ్యమూర్తు లగు•నత్తల కెల్లను నేను భక్తి మ్రొ
క్కితి నెఱిఁగింపు సూర్యకుల•కేతువు నా విలసిల్లురాముసం
తతి భరియించి యున్నయది • దానికి శోభన మందఁ గచ్ఛప
స్థితి నయినం దలంపుదయ•సేయుఁడు మీ రని యప్పగింపుమీ. 25

క. జనపతికి నింక నే నే, మని చెప్పిన నేమి యగును • నది గడచనె నై
నను నూనువోక వెండియు, ననియెద నొకమాట రఘువ•రానుజ నీతోన్. 26

చ. తనమది నొక్కయుమ్మలిక • దక్కిన మంచిది దానిఁ బాపఁగా
నని తలపోసి చేయుపని • కక్కట యేనును లోను గానె నా
కు నెఱుఁగఁ జెప్పి పొమ్మనుట•కుం దగనే మొగమోట లేక ను
న్ననయెడ నైన రాజుల మ•నంబులు ద్రిప్పఁగఁ బల్మి గల్గునే. 27

క. కానిమ్ము నాకుఁ జెప్పినఁ, గానియ కా దధిపుపనువు • గడ తేర్పఁగ నేఁ
బూనినపని యిది నీవును, బూని యొనర్చు టది యెల్లఁ • బొచ్చెమె చెపుమా.

తే. పతియ చుట్టంబుఁ బక్కంబుఁ ♦ బతియ చెలియుఁ
బతియ తల్లియుఁ దండ్రియుఁ ♦ బతియ గురుఁడు
పతియ దైవంబుఁ గావున ♦ నతనివంపొ
నర్చుటయ కాదె ధర్మంబు ♦ నాతి కరయ. 29

ఉ. మేనికి నంతవంతఁ బడ ♦ మిక్కలి కాఱియఁ బెట్టి నొంపఁగాఁ
బూనితి నోర్వఁ కున్న నది ♦ వోవునె యట్లు జగంబువారలున్
మానము లేక యీ తులువ♦మాటల నాడెన నాడ దుస్సహం
బైనది దీని మానుపను♦పాయము చొప్పడ దేమి సేయుదున్. 30

మ. అను చుండన్ మఱుమాట వల్కక సము♦ద్యద్బాష్పుఁడై లక్ష్మణుం
డినవంశాగ్రణి దేవిపాదయుగళం ♦ బీక్షించి ధాత్రీతలం
బున ఫాలంబునఁ బొంద మ్రొక్కి వినయం♦బుం దీవ్రశోకంబు నె
మ్మనముం జుట్టుకొనం బ్రదక్షిణముగా ♦ మందప్రచారంబునన్. 31

క. వడి నంటఁ దాఁకుబలితపు,టడలున రూపఱినమనము♦నం దోరిమి పోఁ
తెడలి వెసఁ బురికిఁ బోఁ దెగు, వడరిన వావిడిచి దిక్కు ♦ లద్రువ నఱచుచున్.

——— లక్ష్మణుఁడు సీతను గంగ దాఁటించి విడిచి పురమునకు మరలుట. ———

చ. అరిగి మరుత్తరంగిణియు ♦ పాంతము డాయుచు రోదనంబుతో
బెరయఁ గిరాతు దీనమతిఁ ♦ బిల్చి తదాహితయానపాత్ర మా
తురగతి నెక్కి యద్దరికి ♦ ధూతకళంకుఁడు వోయె మేదినిం
బొరలుచు నోడది క్కరయు ♦ భూతనయుం బలుమాఱుఁ జూచుచున్. 33

క. చని యరద మెక్కి యల్ల,ల్లన పోవుచు నిలిచి నిలిచి ♦ లక్ష్మణుఁ డయ్యం
గనఁ బోరిఁ బోరి మరలి కనుం,గొనుచుండఁగఁ గోమలియును♦గొందలపడుచున్.

సీ. మున్నా తెఱంగున ♦ నున్నట్టియే నిప్పు డిమ్మెయి వనమున ♦ కెట్లు వోదు
నిది యేమి యొంటిమై ♦ నేతెంచి తనిన నెప్పాట నే మఱుమాట ♦ వలుకనేర్తు
నెవ్వరితోడ నే ♦ నే మని యీదురవస్థ మాటికిఁ జెప్పి ♦ వనరుదానఁ
బతి యిల్లు వాపిన ♦ కతము న న్నడిగిన నేను ద ప్పేది గా ♦ నేర్పరింతు

ఆ. మునిసతీజనంబు ♦ ముందటఁ గొంకక, యెవ్విధమున మెలఁగి ♦ యిచట నిలిచి
కాల మెట్టిభంగిఁ ♦ గడపుదు నే నని, యడలి యేడ్చుచున్న ♦ యవసరమున.

——— వాల్మీకి సీతవృత్తాంతము మునిపుత్త్రులవలన విని వచ్చి తనయాశ్రమమునకుఁ దోడ్కొనిపోవుట ———

క. మునిపుత్రకు లేటికిఁ జని,చని యయ్యెలుఁగునకుఁ జేరి ♦ చంద్రాస్యఁ గనుం
గొని యటఁ బోవక యరిగిరి,మనములఁ గృప గదుర నాశ్ర♦మమునకు మరలన్.

ఆ. సరభసముగ నేగి ♦ సంయమిచరణార,విందములకు నధిక♦వినయ మెసఁగ
మ్రొక్కి మోడ్పుఁగేలు♦ముందట నిగిడించి, యిష్ట మెఱుఁగ నతని♦కిట్టు లనిరి.

మ. ఒకనారీతిలకంబు గాననములో • నుద్దామశోకార్త యై
వికలాలోకన మశ్రుధారలును బృ • థ్వీరేణులిప్తాంగముం
బ్రకటాక్రందనముఁ విశీర్ణకబరీ • భారంబు వక్త్రాబ్జశో
షకనిశ్వాసగతోష్మముం గలయువ • స్థం బొందఁగా నయ్యేడన్. 38

తే. అరిగి యరిగి కనుంగొని • యటఁ జనంగఁ, గాళ్లు లాడక మీ కేతుఁ • గంగఁ జెప్పఁ
బాఱు తెంచితి మేమహా • భాగ సతియొ, నిరుపమోదాత్తమూర్తియ • న్నీరజాక్షి.

చ. అనవుడు నమ్మునిప్రవరుఁ • డారఘువంశవరేణ్యు దేవిఁ గాఁ
దనమహనీయబుద్ధిఁ గని • ధర్మవిధిఁ మహితార్ఘ్యపాత్ర చే
కొని రభసంబునం జనియె • ఘోరదశాపరిపాకతప్తచే
తన యగుచుఁ మహిం బొరలు • తామరసానన యున్నచోటికిన్. 40

మ. చని సంతర్పణవాక్యపూర్వముగ నా • శ్వాసంబు గావించినఁ
వనితారత్నము భక్తి న మ్మునిపద • ద్వంద్వంబునం దశ్రులం
గొని పాద్యం బొనరించె నాతఁడు మనః • క్షోభంబు సంధిల్లని
ట్లనియెఁ గద్గదికానిరుద్ధవచనుం • డై యాసరోజాక్షికిన్. 41

క. జనకుఁడు తండ్రియు దశరథ, జననాథుఁడు మామ యఁట వి • శాలయశశ్శ్రీ
ధనుఁ డగు రాముఁడు పతి యఁట, వనితలతో నిన్ను నెన్న • వచ్చునె సాధ్వీ. 42

క. నీవచ్చిన తెఱఁ గెడఁదను, భావించి యెఱింగి నీదు • పావనచరితం
బీవెడమాటల నాఱడి, వోవుట కత్యంతచింతఁ • బొందితి నబలా. 43

తే. లోకముల నెద్ది యేనియు • నాకు నెఱుఁగ, రానియట్టిది లేదు ని • ర్మలత నొప్పు
నీదుచరితంబు తెల్లంబు • గాదె రాము, నేరమియుచూ వెయింతయు • నిక్క మరయ.

చ. ఇదె మనయాశ్రమం బిచట • నీవు వసింపు తపస్వినుల్ ప్రియం
బొదవఁగ నీకు నెల్లపని • యుం బరమాదరవృత్తి నాచరిం
చెద రిదె నీగృహంబునకుఁ • జేరితి గావున నీదుగర్భ మ
భ్యుదయముఁ బొందు దుర్యశము • వోవుఁ బదంపడి నమ్ము మెమ్మెయిన్. 45

క. కైకొను మర్చన మనవుడు, నాకోమలి దెలిసి యర్ఘ్య • మందుకొనియె ను
శ్లోకుఁ డగునమ్మునీశ్వరు, సాకతమున శోకవహ్ని • శాంతతఁ బొందన్. 46

తే. ఇత్తెఱంగున నూరార్చి • యింతిఁ దడిమి, యల్లనల్లన తోకొని • యాశ్రమమున
కరుగు దేరంగ నమ్మునీ • శ్వరున కర్ఘ్య,నెదురువోయి తపస్వినుల్ • లెరఁగుటయును.

చ. జనకునికూఁతు రార్యగుణ • శాలిని రాముని దేవి సీత యా
తనికొలఁగామి నిమ్మెడకుఁ • దాపసవృత్తిఁ జరింపవచ్చె ని
వ్వనితకు నెల్లకృత్యము ది • వానిశముం బరికించి బాంధవం
బు నెఱయఁ జేయుఁడీ యని త • పోధనసత్తముఁ డప్పగించినన్. 48

ఆ. ఆతపస్వినులు ప్రి • యంబున జానకిఁ, బొదివి యాత్మవాస • భూమి కర్థి
తోడఁ గారవించి • తోకొని పోయిరి, మునియు నిజనివాస • మునకుఁ జనియె.
క. మునినాథుఁ డింతిఁ దోకొని, తనయాశ్రమమునకు నేగు • తడ వంతయుఁ దా
నును నిలిచి యాసుమిత్రా,తనయుఁడు గనుఁగొనియె నశ్రు • ధారలు గవియన్.

{ పట్టణమునకుఁ బోవుచు సుమంత్రుఁడు లక్ష్మణునకు దుఃఖోపశమంబుగాఁ దొల్లిటికథ యెఱింగించుట. }

ఆ. ఇవ్విధమున రాఘ • వేశ్వరు దేవి న,య్యడవిఁ ద్రోచి మరలి • యరిగి యరిగి
యడలు గదిరి యిట్టు • లనియె సుమంత్రుతో,నతఁడు మొగము దీన • మగుచునుండ.
క. మనయింటి చేటు సూచితె, మనుకులసత్తముఁడు తొఱఁగె • మైథిలిని భూ
జనవాదంబు మహాత్ముల, యనఘచరిత్రమునకంటె • నధికం బగుటన్. 52
సీ. అభిషేకదినమున • నడవికిఁ దపమున, కరుగుము నీ వన్న • నట్ల చనియె
నందును నతిశాంతుఁ • డై యుండఁగాఁ దన, కోమలి నతిముఱిఁ • గోలుపోయె
నమ్ముగ్ధ మగుడఁ దే • నని చన్నచోట న, నేకవిధం బగు • నిడుమఁ బడియెఁ
దెచ్చియుఁ బ్రీతి లో • నొచ్చి యొడంబడి, మనపుణ్య మేది యి • మ్మాడ్కిఁ జేసె
తే. నకట పుట్టినకోలెను • నంతకంత, కగ్గలించినదుఃఖంబు • ననుభవించు
చున్నవాఁ డన్న యే మని • యుగ్గడింతు, నీమనోగ్లాని తెగుదల • యెద్ది చెపుమ.
చ. అనిన సుమంత్రుఁ డి ట్లనియె • నాతనిపుట్టిననాఁడ వచ్చి త
జ్జనకునితోడ భూమిసుర • సత్తము లెల్ల ననేకదుఃఖభా
జన మగు నల్పసౌఖ్యుఁ డగు • శౌర్యము ధైర్యము దానశక్తియుఁ
వినయముఁ గల్గువాఁ డగున • నింద్యుఁడు వీఁ డన వింటి నేర్పడన్. 54
ఆ. పితృవియోగజనిత • పీడయు ననుజవి,యోగజనితపీడ • యును సతీవి
యోగజనితపీడ • యును బొందు వీని న,నంగ వింటి నేను • నరవరేణ్య. 55
క. కావున విధికృత్యము లగు, నీవృత్తాంతముల కింత • యేటికి వగవం
జావును జేటును మనుజుల, కావిర్భావంబుతోన • యైనవి గావే. 56
క. మఱియు నొకమాట యెవ్వరు, నెఱుఁగనియది దశరథునకు • నేకాంతమునం
దఱమఱ లేక దృఢంబుగ, నెఱుకపడం జెప్ప వింటి • నే నొకరుండన్. 57
క. అది రాముఁడు భరతుండును, మొదలుగ నెవ్వరును వినరు • ముని యైనను నీ
హృదయంబుకలఁక యుడుపఁగ, మదిఁ గోరుటఁ జెప్ప వలసె • మనువంశనిధీ.
సీ. సర్వజ్ఞుఁ డనఁదగు • దుర్వాసుఁ డనుమునీశ్వరుఁడు వసిష్ఠునా • శ్రమమునందు
సాంవత్సరిక మైన • సత్త్రంబు నడపంగ ధర్మప్రియుం డగు • దశరథుండు
వేడుక జన్నంబుఁ • జూడఁ బోయి మునిప్రవరు లిద్దఱకు నభి • వందనంబు
నేసి రహస్యగో • ష్ఠీవినోదంబునఁ దత్పరు లగువారుఁ • దాను నచట

తే. నున్న యెడ భూవరుఁడు దన•కన్న ప్రజల, యాయురైశ్వర్యములుఁ దద•నంతరంబ
వారిసంతతి తెలుఁగు దు•ర్వాసు నడుగ, నమ్మహీపతితోడ ని•ట్లనియె నతఁడు.

క. నీకొడుకు లధికబలభ,ద్రాకృతులఁ బ్రవృద్ధిఁ బొంది•యాయుశ్శ్రీల
స్తోకంబులు గ్రాఁ బుణ్య,శ్లోకత నేలుదురు మధ్య•లోకం బెల్లన్. 60

ఆ. వెలయఁ బదునొకండు•వేలవత్సరములు, రాజ్యమహిమఁ బొంది•రామభద్రుఁ
డనుపమానకీర్తి•యార్జించి పదపడి, బ్రహ్మలోకసుఖముఁ•బడయువాఁడు.

తే. అన్న రాజ్యంబు సేయంగ•ననుజులెల్ల, పనులు నడపుచు నీతియు•బాహుబలము
మెఱయ వర్తిల్లి యతఁ డేగు•తెఱియ తమకు, నవసరంబుగ సద్గతి•కరుగువారు.

క. చతురమతి రామునకు భూ,సుతయం దుదయంబు నొంది•సుతు లిరువురు వి
శ్రుతు లగుదు రందుఁ బూర్వజుఁ,డతులితసామ్రాజ్యమునకు•నభిషిక్తుఁ డగున్.

క. భరతాదు లయినమువ్వురు, నిరువుర నిరువురఁ ద్రిలోక•హితపూజ్యులఁ ద
త్పరులం బడయుదు రయ్యా,గ్గరు నొక్కొకభూమిపతు ల•గుదు రుజ్జ్వలులై.

క. అనియెం గావున రాముఁడు, జనకతనూజయు న సౌఖ్య•చరితులు మనకున్
వనటకు నించుక యేనియుఁ, బని గా దనవుడును హృదయ•పద్మం బలరన్. 65

క. అలఘురఘువంశమునకుం, దల మాటించుకయు లేమి•తథ్యముగా నీ
వలన సమస్తంబును నేఁ, దెలిసితి నామనము కలఁక•దీఱె మహాత్మా. 66

క. అని సౌమిత్రి సుమంత్రుని, ఘనపరిరంభణము సేసి•గౌరవమున నా
తనితో సంభాషించుచుఁ, జన నొకపుణ్యాశ్రమంబు•చక్కటి యైనన్. 67

ఆ. అచటి కరిగి మునికృ•తాధికపూజనం,బులఁ బథిశ్రమంబు•వుచ్చి నాఁటి
రాత్రి యచటఁ గడపి•రామానుజుఁడు జన,శ్లాఘ్యమూర్తి యగుచుఁ•జనియెఁ బురికి.

లక్ష్మణుఁడు పట్టణమునకుఁ బోయి యన్నతో సీత నడవిని విడిచి వచ్చితి నని చెప్పుట.

చ. నగరి సమీప మైన నర•నాథునిసన్నిధి కోహటించి నె
మ్మొగము వివర్ణతం బొరయ•మోసల నల్లన తేరు డిగ్గి నె
వ్వగ దలకొన్న ప్రేఁ గడరి•వ్రాలుగతిం దల వాంచి యేగె సౌ
మ్యగుణవిభాసి లక్ష్మణకు•మారకుఁ డానృపుఁ డున్నచోటికిన్. 69

మ. చని దీనాననుఁ డై నయజ్ఞనపతిం•జక్కంగఁ దాఁ జూడ నో
పనివాఁ డయ్యును ధైర్య మూఁది విగళ•ద్బాష్పంబు లంతంత లో
నన యింకించుచుఁ దొట్రుపాటు చరణ•న్యాసంబులం జేర నీ
నినడం జేరి వినమ్రుఁ డయ్యెఁ బతిక•న్నీ రాకకుం మీఱఁగాన్. 70

క. నేత్రములు దుడిచికొంచు సు,మిత్రాసుతుఁ బెఱకరమున•మెల్లన యెత్తెం
ధాత్రీవిభుఁడు విషాదా,మాత్రహృదయుఁ డయ్యుఁ దా స•మాహితుఁ డగుచున్.

చ. అతఁ డుపవిష్టుఁడై రఘుకులాగ్రణి కి ట్లను దేవ దేవి నర్
చితిన భవన్నిరూపితవిశిష్టతపోవనభూమికిం దగ
న్నతి మునియాజ్ఞ నాశ్రమము నర్ వసియించె జరత్తపస్వినీ
యుతనవపర్ణశాల నఖిలోపనతార్ఘ్య సగౌరవంబుగన్. 72

క. అని తనవిర్వర్తించిన, పని విజ్ఞాపనము సేసి పతితో నతఁ డి
ట్లను మఱియుఁ దన్మనోవే, దన మాన్పతలంపునను హితము సత్యము గాన్.

లక్ష్మణుఁడు రాముననకు దుఃఖోపశమంబు సేయుట.

ఉ. ఇట్టివి దైవచేష్టితము లెవ్వరికిం గడవంగరాదు మీ
యట్టిమహాత్ము లుమ్మలిక లందినచో ధృతి గట్టి చేసి లో
గిట్టక యుండఁ గీడ్పఱిచి గెల్వక తక్కిన నిర్వహించు పెం
పెట్టిదొ బుద్ధిమంతులకు నెక్కుడుభంగిఁ దలంచి చూడఁగన్. 74

క. పెరుఁగుట స్రగ్గఁగఁ జవులం, బొరయుట యవశంబు గాఁగఁ బుట్టుట చావర్
బెరయుట పాయఁ బదార్థో,త్కరములనైజ మిది యెట్లు దప్పింప నగున్. 75

ఉ. కావున దారపుత్త్రసఖకామదముం బితృమాతృసోదరా
శావలనంబు గాఢముగ సల్పుదురే మిము బోఁటు లైననం
భావితు లట్లు గాక నిరపాయము లై కడచన్నవానికిం
బోవునె పెద్దవారితలఁపుల్ మును వేడుక యెంత కల్గినన్. 76

మ. జనవాదంబునకుం బ్రియం దొఱఁగ నుత్సాహంబు సేయంగ వ
చ్చునె యి ట్లెవ్వరి కివ్విధంబు దలఁపం జోద్యంబు గాదే క్రమం
బున నిష్కల్మషవృత్తముల్ దెలియ నోపుర్ లోక మెబ్బంగి నీ
మనువంశంబు భవద్గుణంబుల జగన్మాన్యత్వముం బొందెడున్. 77

శా. తాపంబుం బెడఁ బాపి దుర్దమవిషాదంబుం దిగం ద్రావి ని
ర్వ్యాపారత్వముఁ బోవఁ ద్రోచి వగ లుద్వాసించి వెల్వెల్లఁ బా
టేపాంతర్ మెలఁగంగ నీక మదికం దెల్లం దెగం బుచ్చఁగా
నీపెం పార్యజనంబు మెచ్చు ధృతి కున్మేషంబు గావింపవే. 78

క. అనవుడుఁ దమ్మునిమాటలు, విని సంభావించి యావివేకవచనముల్
సను నీకు నిట్లు సెప్పఁగ, నని విభుఁ డుల్లంబు కలఁక యుఁతయుఁ దీఱన్. 79

రాముఁడు దుఃఖము నడఁచుకొని ప్రజలం బాలించుట.

క. నీ పంచినట్ల చేసెద, భూపతులకు ననవధానమునఁ బుట్టు ననే
కాపదలు వినుము తొంటిమహాపురుషుల నని వినీతుఁ డగునాతనితోన్.

క. నృగుఁ డనఁగ నిమి యనం జను, జగతీపతు లనవధానజాడ్యంబున నిం
ధగతిం బొందినతెఱఁ గా, సగరకులోద్భవుఁడు సెప్పెఁ జతురత మెఱయన్.

తే. ఇట్లు సల్లాప మొనరించి•యెల్ల పనులు,ననుదినంబును దలఁపింపు • మఖిలజనులు
సంతసంబందునట్లుగాఁ•జక్కఁబెట్టు,నని నియోగించి యతనిఁబోఁ•బనిచి విభుఁడు.
ఉ. అచ్చటు వాసి యల్లఁ జని • యాహ్నికవర్తన మాచరించి రా
లచ్చి వికాస మ్మందఁగ న•లంకృతుఁడై మునిమావు దర్శనం
బిచ్చిన మంత్రిభృత్యసుక•వీశ్వరు లాదిగ నెల్లవారలున్
వచ్చి మహీశుఁ గొల్చి రని•వారణఁ జిత్తము లంకురింపఁగన్. 84
ఆ. విభుఁడు నిఖిలజనుల•విన్నపంబులు విను, వివిధసైన్యములకు • సవరణముల
ననువుసేయు నభిమ•తార్థంబు లర్థుల, కిచ్చు వేఁట లాడు • నిచ్చవెలయ. 85
క. ఇవ్విధమున నిత్యంబును, నవ్వసుధాధిపుఁడు ప్రజల • కనురాగలతల్
నివ్వటిలఁ జేయుఁ దనమది, నొవ్వెఱుఁగక యుండ బహువి•నోదపరుం డై. 86

రాముఁ డేకాంతంబున సీతం దలంచి చింతిల్లుట.

క. మనమునఁ బాయని ధరణీ,తనయవలనివగల నేక•తంబ పొగిలి య
మ్మనువంశదీపకుం డి,ట్లను ధైర్యము పల్లటిల్లి • యలుగులపడుచున్. 87
సీ. నీకతా యకట పి•నాకిబాణాసనం దద్భుతంబుగ సభ • నట్లు సేసి
జనకానుమతిఁ దపం•బునకు నక్కట నీవు ననుగమనంబు సే•యంగ నరిగి
పాసియు మగుడ నిన్ • బడయుదు ననునాస నక్కట ప్రాణంబు • చిక్కఁ బట్టి
యక్కడ సేతుబం•ధాద్యుపాయముల నానందనం బయిన నీ • పొందు గాంచి
తే. యింపొసంగు నీయర్మిలి•యెల్ల నమ్ము,గాఁగఁ దుది పోయి నిన్నిట్టు•గానపాలు
సేసి యాఁడిఁ బుచ్చితిఁ • జెప్పఁ జిట్ట, లయ్యొ నా మను వే మన•నంబుజాక్షి.
ఉ. అచ్చట లోకమంతయును • నక్కటికంబున నుమ్మలింప నీ
చిచ్చు చొరంగఁ బోక మది • చిక్కఁదనంబున నియ్యకొన్న నా
కిచ్చటఁ దెచ్చి నిన్ విడుచు • టెంతటిపెద్ద జఘన్యవృత్తి కే
నచ్చట రచ్చ కెక్కుటకు • నాఁడిపోకకు నోర్తు మైథిలీ. 89
ఆ. అని దురంతశోక•మునఁ బొంది సెజ్జపై, మేను వైచి కన్నుఁ•గోనలందు
నివుడు నశ్రువారి•చెవులకొలంకుల, నిండ నిట్టు లను వి•భుండు మఱియు. 90
ఉ. వీట దురాత్ము లైనయవి•వేకులు గొంద ఱనింద్య మైనయ
జ్జోటిచరిత్ర మంగనల • చొప్పుగ సంశయ మంది యాడువె
న్మాటల కేల యీదురభి•మానము పూనితి వాని నేల నే
గీటునఁ బుచ్చ నైతిఁ బరి•కింపక చేసితి నింతిఁ బాసితిన్. 91
ఉ. లోకమువారిమెచ్చునకు • లోలవిలోచనఁ బాఱవైచితిం
బో కొఱగామి యంతటన • పోయెనె దీనికి నింకఁ గొంద ఱో
హో కృప మాలి చేసె నిది • యెప్పుడు పొమ్మని దుర్వినీతి గాఁ
గైకొని రేని వారిమది•కందున కెయ్యది గందు దైవమా. 92

క. అని వందుచు నంగనదెస, వనటకు సామ్రాజ్యవివిధ•వర్తనమునకుం
దనచిత్తము పొక్కఁగ న,మ్మనుజేంద్రుఁ డుదాత్తవృత్తి•మహి యేలునెడన్. 93

రాముఁడు మునులమొఱ విని శత్రుఘ్నుని లవణుం జంపఁ బంపుట.

మ. వివిధాన్యాయపరాయణుండు రిపుదో•ర్వీర్యానివార్యుండు సా
హవసంక్రీడనలోలబుద్ధియు మహా•హంకారుఁడుం గావునన్
లవణుం డడ్డము లేక దానవకుల•శ్లాఘ్యస్థితిన్ మేదినీ
దివిజవ్రాతము నెల్ల నాతురతఁ బొం•దించున్ సమిద్ధాత్ముఁడై. 94

ఉ. దానికి రోసి సంయమిక•దంబక మారఘువంశసత్తముం
గానఁగ వచ్చి సంతతమ•ఖప్రతిఘాతముఁ బ్రాణిహింసయున్
లో నగుచున్నవాని యతి•లోకదురాచరణంబు లన్నియున్
దీనత దోఁపఁ జెప్పిన మ•దిం గృప కోపముతోఁ బెనంగఁగన్. 95

ఉ. తమ్ములదిక్కుఁ గన్గొనుచు • దైత్యులపీఁచ మడంగ దయ్యెడుం
గ్రమ్మఱఁ దోఁచె వీఁ డొకఁడు • గాసిగ విప్రుల నేఁప కుండ శీ
ఘ్రమ్ముగ నేగి యద్దనుజుఁ• గాలునిప్రోలికి నంపి రాకకుం
గ్రమ్మన నొక్కఁ డియ్యకొనఁ• గా వలయున్ మనలోన నావుడున్. 96

క. భరతుండు లక్ష్మణుండును, బరవసమునఁ బలుకు చుండఁ • బతికట్టెదురం
గరములు మోడ్చి వినయమునం,దరుఁ డగుశత్రుఘ్నుఁ డత్యు•దాత్తవచనుఁడై.

క. వీరల కెదురఁగఁ జాలెడి, వా రచ్చో నెవ్వ రాల•వణు మాత్రకు దు
ర్వారభవదాజ్ఞ నేఁ జని, వైరం బనుపేరు మాన్చి • వచ్చెద ననుడున్. 98

క. అగుఁ గాక యితఁడు వోవుట, తగు నని పెఱవారి నుడిపి • ధరణీవిభుఁ డొ
ప్పుగ లవణువీడు మధురకుం దగఁ బట్టము గట్టెఁ బిన్న•తమ్మునిఁ బ్రీతిన్. 99

ఉ. మంత్రసమేత మై భువన•మాన్యత నొప్పునమోఘబాణ మా
మంత్రితుఁ జేసి యాతనికి • మన్నన రెట్టిగ నిచ్చి వేడ్కమై
మంత్రుల భృత్యులన్ బుధస•మాజము వైశ్యుల వారిజాక్షులం
దంత్రము రాజ్యచిహ్నముల • ద్రవ్యసమూహము నిచ్చెఁ బెంపుతోన్. 100

శత్రుఘ్నుఁడు లవణుపై నెత్తిపోవుట.

ఆ. ఇట్టు లొసఁగి మునుల • నెల్లను జూపి వీ, రెట్లు చెప్పి రట్ల • యెల్లపనులుఁ
జేసి విజయలక్ష్మిఁ • జేకొని రమ్మని, యధిపుఁ డనిచి పుచ్చ • నతఁడు వోయి.

క. సురనదితీరంబునఁ గడుఁ, బర పగుతనదండు విడియఁ • బనుచుచు భరతా
వనజుఁడు వాల్మీకిమునీ,శ్వరునాశ్రమమునకు నరిగి • సద్భక్తిమెయిన్. 102

ఉ. అమ్మునిపాదపద్మముల • కానతుఁడై యతఁ డిచ్చుపావనా
ర్ఘ్యమ్ము వినీతవృత్తిఁ దగఁ • గైకొని మూలఫలాదివన్యభ

ఖ్యమ్ముల దుష్టి వొంది సరసప్రియభాషలఁ బ్రొద్దు పుచ్చి యం
దిమ్ముల నాఁటి రే నిలిచి • యిచ్చ నిజాగ్రజులం దలంచుచున్. 103

కం. ఆరాత్రియు రఘుకులని,స్తారకు లగుసుతులఁ దరుణ•తరణిప్రతిమా
కారులఁ గాంచె ధరాసుత,వారిజలోచనులఁ గవల•వారలఁ బ్రీతిన్. 104

క. మునిజనపత్నులు శీఘ్రమ్మున నపుడే యరిగి యత్త•పోనిధి కెఱిఁగిం
చిన నతఁడు సత్వరుం డయి, చని బాలురఁ జూచి పరమ•సంతోషమునన్. 105

క. విశదపరిమార్జనమునకుఁ, గుశయును లవనంబు నిచ్చి • కులపతి ప్రీతిం
గుశలవు లనునామము లస,దృశముగ నిడి వారలను బ్ర•దీప్తులఁ జేసెన్. 106

ఆ. అట్టియవసరమున • నమ్మునిపల్లెలోఁ, బరఁగు నుత్సవంబు • పలుకు లెల్ల
మనము పల్లవింప • వినుచు శత్రుఘ్నుఁ డం,గములఁ బులకసమితి • కరముదాల్చె.

ఆశ్వాసాంతము.

మ. రమణీయాంగుఁ డభంగుఁ డుజ్జ్వలకృపా•రాధ్యుం డసాధ్యుండు దు
ర్దమసంరంభుఁ డదంభుఁ డార్యవినుతౌ•దార్యుం డవార్యుండు ధ
ర్మమయస్వాంతుఁడు దాంతుఁ డూర్జితరమా•మాన్యుం డదైన్యుండు హృ
ద్యమితాలాపుఁ డపాపుఁ డంచితకృపా•యత్తుం డుదాత్తుం డిలన్. 108

క. ఉభయబలవీరుఁ డభిమత, విభవసురప్రభుఁడు దర్ప•విస్రుతరిపుభూ
పభయంకరసౌమ్యాకృతి, శుభచరితుఁడు సుభగతాభి•శోభితుఁ డెలమిన్. 109

మాలిని. అనఘుఁ డమితసత్త్వుం • డన్యభూభృత్కృతాంతుం
డనుపమధృతిసారుం • డర్కతేజుం డజేయుం
డనితరసమపుణ్యుం • డర్థిమిత్రుం డమేయుం
డనుకృతఫణిహారుం • డన్వయోదారుఁ డుర్విన్. 110

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బైన యుత్తరరామాయణం బను మహాకావ్యంబు
నందు నవమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

దశమాశ్వాసము.

శ్రీ సంపాదికటాక్షవి
లాసుఁడు బాహావధాన • లంపటుఁడు గళా
వాసమతి దీనజనర
క్షాసక్తుఁడు మనుమసిద్ధి • జగతీశుఁ డొగిన్. 1

క. రేపకడ నక్కుమారుఁడు, దాపసవరు వీడుకొని ము • దంబున విప్ర
జ్ఞాపితపథమునఁ దత్సే, ల్లాపరసాయత్తుఁ డై బ • లంబును దానున్. 2

మునులు శత్రుఘ్నునకు లవణుని వధించునుపాయం బెఱింగించుట.

చ. చని చని విప్రులన్ లవణు • జన్మము వానిభుజాబలంబు వాఁ
డనికిఁ గడంగుచందమును • నద్దనుజాధముమర్మముం గ్రమం
బున నడుగంగ వారు మధు • పుత్త్రుఁడు వాఁడు మహాబలాఢ్యుఁ డై
వ్వనికి రణంబునం జెనయ • వచ్చునె యాతని నంచు వెండియున్. 3

ఆ. అద్దురాత్ముజనకుఁ • డగుమధు వెంతయు, నరిదితపము సేయ • హరుఁడు మెచ్చి
యొక్కనిశితశూల • మొసఁగి యద్దానవు, హృదయకమల మలర • నిట్టులనియె.

క. ఇది యొకవాటున నని నీ, కెదిరినవీరునిఁ గృతాంతు • నేనియు నాఁ డా
మదనునిఁ గోపించిననా, నుదుటియనలశిఖగతిం ద • నువుపొడ వడఁచున్. 5

క. క్రమ్మఱ నప్పుడ నీహ, స్తమ్మున కేతెంచు నల్ప • శత్రునిఁ పై గో
పమ్మున వైవకు మీ లోకమ్ముల భస్మమ్ము సేయుఁ • గావున దీనిన్. 6

చ. అనుడుఁ బ్రమోద మంది యతఁ • డాగిరిజాహృదయేశుతోడ ని
ట్లనియె భవద్వరంబున గృ • తార్థుడ నైతి మదీయవంశసం
జనితుల కెల్ల నీపరమ • సాధన మట్టుల చెల్ల నిమ్ము భ
క్తనికరకైరవాకరసు • ధాకర భూరిదయా ప్రియాకరా. 7

క. అనవుడు నటులే లగు నీ, మనోరథం బగ్గలంబు • మానుము దానిం
దనయుఁడు గల్గినవానికి, బని సేయుం గాక యనియె • భవుఁ డాతనితోన్. 8

తే. అమ్మహాశూల మిప్పు డీ • యసురయొద్ద, నునికి నెవ్వరు నెదురంగ • నోప రతని
నయిన నీచేతఁ జచ్చున • న్యాయవర్తి, గాన దాని కుపాయంబు • గలదు వినుము.

ఉ. ఎక్కడికేనియుం జని య◆నేకవిధంబుల జీవరాసులం
బెక్కటిఁ గానలోఁ గడువు ◆ పిక్కటిలం దిని మావు వీటికిం
జక్కఁగ నేగుచోఁ దెరువు ◆ నయ్యన నీ వరికట్టుకొన్న వాఁ
డుక్కఱు శూలమింటికడ ◆ నున్కి నిరాయుధవృత్తి వర్తతిన్. 10

ఉ. నావుడు నక్కుమారుఁడు మ◆నంబున నెంతయు రోసి యిట్లనం
భావితుఁడైన వానితల◆పాటరయన్ నగుఁబాటు గాదె రా
మావనినాథుతమ్ములకు ◆ నట్టియపౌరుషవృత్తి మేలె మీ
రీవెర వాదరింపఁ దగు◆నే యనినన్ మును లెల్ల నవ్వుచున్. 11

చ. తగినతెఱంగు నేసినను ◆ దాని నెఱుంగరు చెట్ట గాంచినం
దెగడుదు రెల్లభంగి జగ◆తీజనముల్ విను మట్లు గాకయుం
బగతు ననాయతంపుటగ◆పాటునఁ బైపడి గెల్వ నోపినన్
మగఁటిమి దూలునే దొసఁగు ◆ మాలఁగ దానవుఁ జంపు మెమ్మెయిన్. 19

క. అనిన నతఁ డిదియె కర్జం, బని నిజసంరంభవృత్తి◆యల్పంబు నెఱుం
గనియట్లుగ వీథికి దప్పునఁ బ్రజ విడియించె దాన◆వుఁడు వచ్చుతఱిన్. 14

చ. తెరువున కడ్డ మేగి దృఢ◆దీప్తశరాసనబాణపాణియై
పురములు నీఱు సేయుటకుఁ ◆ బూనినరుద్రుఁడుఁ బోలె లక్ష్మణా
వరజుఁడు నిల్చినన్ దనుజ◆వర్గశిఖామణి గాంచి వీఁ డొకం
డెర యగుఁ బొమ్ము నా కనుచు ◆ నేడ్తెఱ నాతనితోడ నిట్లనున్. 14

లవణశత్రుఘ్నులసంవాదము.

క. నీ వెవ్వఁడ వేకార్యము, గావింపఁగఁ జూచె దేమి◆కారణ మిచ్చో
నావచ్చు టెఱిఁగి యెఱిఁగియుఁ, బోవక వేఱొండుతెరువుఁ◆బో నిల్చుటకున్.

మ. అనినన్ భూపకుమారుఁ డల్లన సము◆ద్యత్కీర్తి యారామచం
ద్రున కేఁ దమ్ముఁడ నా దునామమును శ◆త్రుఘ్నుండు విప్రప్రియం
బొనరింపం జనుదెంచితిం దురభిమా◆నోద్దాము ని న్నాజిమా
ర్కొని మర్దింపఁగ నున్నవాఁడ ననుడుం ◆ గోపోత్కటాకారుఁడై. 16

శా. ఏమేమీ రఘురాముతమ్ముఁడవె మీ ◆ రేపారి పైనెత్తి మా
మామం బంక్తిముఖున్ వధించినను మీ ◆ మౌర్ఖ్యంబు సైరించి యే
నేమిం జేయక యున్నఁ గ్రొవ్వి యిట నీ ◆ వేతెంచితే మేలు మే
లీపై తోడన పోదు గాక యని దై◆త్యేశుండు దర్పంబునన్. 17

మ. నిలుమీ యాయుధపాణివై రణము◆లో ని న్నిప్డు సర్జింపఁగా
వలయున్ వచ్చెద నంచు వీటిదెసఁ బో◆వం జూచినన్ వీఁడు దో
ర్బల మొప్పం దనశూల మెత్తికొని నా ◆ పై రాక కార్యంబె యా
కులతం బొందినచోన యీయసుర నా◆కుం జంపఁగాఁ జొప్పడున్. 18

క. కావున నీదనుజాధముఁ, బోవఁగ నీ కాఁగవలయుఁ • బొమ్మని యడ్డం
బై వచ్చి మందహాసము, తో వానికి నిట్టు లనుఁ జ•తురవచనములన్. 19

క. అగు నగుఁ బో నిత్తునె నా, పగ చేకుఱ నిపుడ యెన్ని•భంగుల నయినం
దెగఁ జూతుఁ గాక విడుతునె, మగుడఁగ దే పూఁట వెట్టి • మ్రా కిచ్చోటన్.

ఉ. ఎక్కడఁ బోవవచ్చు నిదె • యేచి మదీయశరాంధకార మే
దిక్కును గానకుండ దివి•దీటుకొనన్ నినుఁ జుట్టుముట్టుచున్
మిక్కుట మయ్యెడున్ రణము • మేకొని చేయుఁగఁ బూని యియ్యెడం
జక్కనిబంట వై నిలుము • చచ్చుట తప్పునె యెందుఁ బాఱినన్. 21

తే. తొల్లిరాముబాణాహతిఁ • ద్రెళ్లియున్న, దశముఖునిఁ జూచుసురలచం•దమున నాదు
నిశితశరములఁ గూలిన•నిన్ను భూమి, సురలు గన్నార నిప్పుడు•చూచువారు.

క. అప్పలుకులు విని కన్నుల, నిప్పులు రాలంగ నసుర•నృపనందనుతోఁ
జెప్పఁ బలు కొండు గానక, యప్పటియని కియ్యకొని త•దనురూపముగన్.

— శత్రుఘ్నుఁడు ద్వంద్వయుద్ధమున లవణాసురుం జంపుట. —

శా. ఆటోపంబున నెక్క టెక్కటియ శౌ•ర్యావేశి యై నిల్చి యు
చ్చాటం గల్గు తరువ్రజంబును శిలా•స్తోమంబునుం బూన్చి యా
స్ఫోటక్ష్వేళనదృప్తమూర్తి యగుచున్ • భూపాత్మజుండుం బటు
జ్యాటంకార మొనర్చె భూమివలయం • బాకంపముం బొందఁగన్. 24

క. ఒకమ్రాను వెఱికికొని ను, భ్రుకుటితముఖుఁ డగుచు దనుజ•పుంగవుఁడు గుమా
రకు వైవఁ బూఁచుటయు నది, శకలములుగ నేసె నిశిత•శరసంఘములన్. 25

చ. నృపతనయుండు దైత్యవిభు•నిన్ రభసంబునఁ దీవ్రబాణజా
లపరివృతాంగుఁ జేయుఁగ శి•లాతతి నమ్ముల నిల్వరించి గ
ర్వపుఁబలుకుల్ వెసం బలికి • వారనికోపరసంబు పేర్మి హాఁ
దుపలమహోగ్రవర్షము స•ముద్ధతి మైఁ గురిసెం గుమారుపై. 26

చ. అతఁడు నిశాతసాయకము • లద్దనుజుం గని తూఱ నేయఁ గో
పితుఁ డయి నింగితోఁ గదియఁ • బేర్చినయొక్కమహామహీరుహం
బతులబలంబునం బెఱికి • హస్తయుగంబున నొక్కలావ కా
నతిశయలీలఁ ద్రిప్పి కది•యంబడి దైత్యుఁడు బిట్టు వ్రేసినన్. 27

ఆ. అమ్మహీరుహంబు • నదరంటఁ దాఁకిన, నొచ్చి పంక్తిరథత•నూభవుండు
మూర్ఛ వచ్చి యంగ•ములు శిథిలంబులై, మిడుక లేక పుడమి•మీఁదఁ బడియె.

క. పఱతెంచి కరి మదమునే, త్తెఱఁ దొండం బెత్తి వ్రేయ • దెప్పఱికమునం
గొఱసంది దాఁకి నేలకుఁ, నొఱఁగినసింగంపుఁగొదమ•యొ ప్పమరంగన్. 29

క. ఉన్న నది చావుగాఁ గొని, యన్నరభోజనుఁడు దుర్మ•దాంధుం డయి శౌ
ర్యోన్నతి నార్చి భ్రమరి గాఁ, జన్న యెడం దెలిసి రోష•సంరంభమునన్. 30

మ. అవనీనాయకనందనోత్తముఁ డమో•ఘాస్త్రంబు సంధించి క
ర్ణవతంసప్రభ లంగుళీయకముపైఁ • బ్రాఁకంగ నాకర్షణం
బవగాఢంబుగఁ జేసి తైజసముతో • నాలక్షితోరస్కుఁ డై
లవణుం గూలఁగ నేసె రౌద్రరసలీ•లాస్ఫూర్తి శోభిల్లఁగాన్. 31

ఆ. అసురపాటు చూచి • వసుమతీసురులు దీ,వనలు మున్ను గాఁగ•వచ్చి యకుఁ
మారుఁ బొదివి సంభ్ర•మంబును హర్షంబు,నెసక మెసఁగ నతని • కిట్టు లనిరి.

శా. ఈతం డప్రతిమానబాహుబలుఁ డై • యేపారి మీతాత మాం
ధాతం దొల్లి వధించె నాపగ భవ•ధ్వంశంబునం దెవ్వరుఁ
వే తీర్పంగఁ దలంప రైరి త్రిజగ•ద్విఖ్యాతిగా నిప్డు నీ
చేతం జచ్చెఁ గులంబుఁ దేజముఁ బ్రతి•ష్ఠింపంగఁ దా నల్పమే. 33

క. అను చుండ నాకసంబున, ననిమిషు లేతెంచి రఘువ•రానుజ నీ చే
సినలోకహితపరాక్రమ,మున కెద మెచ్చితిమి వేఁడు•ము వరం బనినన్. 34

తే. నన్ను మధురాపురంబేల•నన్న వనిచె,రాష్ట్రమునకు వృద్ధియుఁ బ్రజా•రంజనంబు
వినుతసద్వర్తనము మఱి•వి ప్రభక్తి, నాకు దయ సేయుఁ డనియె న•న్నరవరుండు.

క. వా రమ్మాటకు మెచ్చుచు, గారవ మెసఁగంగ నట్ల • కావుత మని మం
దారప్రసూనవర్షము, బోరనఁ గురియించి దివికిఁ • బోయిరి ప్రీతిన్. 36

లవణు వధించి మధుర నేలుచున్నశత్రుఘ్నుఁడు పండ్రెండేండ్లకు నన్నుం జూడవచ్చుట.

తే. ఇవ్విధంబున నద్దాన•వేంద్రుఁ జంపి, మునులచిత్తంబు దేవస•మూహకృపయుఁ
బడసి మధురాపురం బేలెఁ•బరమధర్మ, నిరతుఁ డై ప్రజ రాగిల్ల•నృపవరుండు.

క. ఆదిమహీపతులక్రియఁ, వేదోచితనిఖిలమార్గ•వేదితముగ ని
త్యోదయమహనీయుం డై, ద్వాదశవర్షముల కన్న•వలనితలఁపునన్. 38

క. కతిపయపరివారముతో, నతఁ డేగెడునెడఁ బ్రమోద • మడర నరిగె నం
చితధర్మకర్మనిత్యో, ద్యత మగువాల్మీకిమునివ•రాశ్రమమునకున్. 39

క. అం దభ్యాగతపూజా,నందితుఁ డై యానరేంద్ర•నందనుఁ డమృత
స్యందము చందం బగుముని,బృందారకుచూడ్కి యెడఁదఁ • బ్రీతి యొనర్పన్.

క. అతఁడు దను లవణయుద్ధ, స్థితి యడుగఁగ నల్ల నల్లఁ • జెప్పుచు సంభా
వితుఁ డగుచు గాఢలజ్జా,నతిఁ బొందుచు నుండె మునిజ•నంబులలోనన్. 41

క. ఆశ్రమము నెల్లయెడలను, విశ్రుతమునిదారకులు ప్ర•వీణత మై మం
జుశ్రుతిమేళన మానం, దాశ్రులుఁ బులకలును దాల్చు • నట్లుగఁ బాడన్. 42

తే. అభినవాకృతి యగుకృతి • యగుటఁ జేసి,యాత్మఁ గౌతుక మంతంత • కగ్గలింప
నమ్మునీశ్వరు చెప్పిన • యాదికావ్య, మయినరామాయణము చెవు•లార వినుచు.

క. సరసం బగురఘుకులపతి, చరితం బొక్కొక్కచో ని•జస్వాంతంబుం
గరఁగింపఁ దన్మయత్వముఁ, బొరయుచు నద్దినము నృపతి•పుత్త్రుఁడు గడపెన్.

మ. మఱునాఁ డమ్మునినాథు వీడ్కొని జగ•న్మాన్యత్వవిఖ్యాతికిన్
గుఱియై యుండెడిగంగ దాఁటి మదిఁ గో•ర్కుల్ ప్రోవుగా వీడు ద
గ్గఱఁ బోఁబోవఁగఁ జూడ్కి యారఘువరా•గారంబుపై వేడుకం
బఱచెం గ్రమ్మెడుసమ్మదాశ్రువులతోఁ• బల్మాఱుఁ ద్రోపాడుచున్. 45

ఆ. ఇట్టు లరిగి మేదినీ•శ్వరుఁ గని తత్పదాంబుజంబు లు•త్తమాంగమునకు
భూషణముగ మేను•పులకలప్రోవుగాఁ, బ్రణతుఁ డయ్యె నాన్నృ•పాలసుతుఁడు. 46

చ. తిగిచి కవుంగిలించి నర•దేవకులోత్తముఁ డక్కుమారు నె
మ్మొగము మొగంబునం గదియ• మోవుఁ గరాంగుళులం గపోల మిం
పుగఁ బుడుకుం బొరిం బొరి న•పూర్వవిలోకన మాచరించుఁ గ
ప్పగుమృదుమాళి నుజ్జ్వలన•ఖాంకురచేష్ట యొనర్చు నర్మిలిన్. 47

చ. తనుఁ గొనియాడునాతనికిఁ• దమ్ముఁడు గేలు మొగిడ్చి యల్ల ని
ట్లను భవదాజ్ఞ మోచి చని• యద్దనుజాధము సంగరాంగణం
బున వధియించి విప్రుల క•పూర్వమహోత్సవ మాచరించి వా
రనికృప వారు పంప మధు•రాపురి రాజ్యము సేయుచుండితిన్. 48

క. మిముఁ గొలుచు సుఖమునకు రా,జ్యము సౌఖ్యం బీదు గామి•నం దునికిఁ జి
త్తము గొలుపక నావచ్చుట, సముచిత మనుచితము నాక•చన నిండు దయన్.

ఉ. నావుడు నల్ల నవ్వి నర•నాథుల కిట్లనఁ జెల్లు నయ్య య
చ్చో వసియించినన్ సరిగఁ• జుట్టముఁ బాసియు నిల్వఁ జాలి నా
నావిధదేహదుఃఖము మ•నంబున నోర్చినఁ గాక రాజ్యల
క్ష్మీవిభవంబు సొప్పడునె• కేవలమే నృపతిత్వ మారయన్. 50

క. అని బోధించి మగుడ నే,డెనిమిదిదివసములలో న•రేశ్వరుఁ డటఁ బోఁ
బనిచిన నాతఁడుఁ బ్రీతిం, జని మధురాపురము రాజ్య•సంపదఁ బొందెన్. 51

క. భూనాథుఁ డిట్లు దమ్ములుఁ, దానును వివిధప్రకార•ధర్మనిరతులై
నానావిధసజ్జనసమ్మానసదాదాననిపుణ•మతి నున్న యెడన్. 52

ఒకానొకబ్రాహ్మణుఁడు చచ్చినకొడుకుం దెచ్చి రామునినగరివాకిటఁ బెట్టి దుఃఖించుట.

ఉ. చచ్చినపుత్త్రు నెత్తుకొని• జానపదుం డొకవిప్రుఁ డార్తుఁడై
వచ్చి నరేంద్రమందిరము• వాకిట నాలును దాను నిల్చి వా
పుచ్చి మహోష్ణబాష్పములు• బోరనఁ గ్రమ్మఁగ నేడ్చి యేడ్చి క
న్విచ్చుచు మోడ్చుచుం గొడుకు• వేఁడుచు నెవ్వరి నేనిఁ జూచుచున్. 53

మ. తనయుం డొక్కఁడ కాని నాకు మఱి సం•తానంబు లే దేను భా
మినియుం బిమ్మటిసత్క్రియల్ పడయ లే•మిం జూడఁ డయ్యెం గటా
చనునే వీనికి నిట్లు సేయ మరణో•త్సాహంబు శోకాపనో
దన మంచుం బలుమాటలాడుచుఁ బరీ•తాపంబు దీపింపఁగన్. 54

క. కాలునకు నాతనూజు న, కాలంబునఁ దనవశంబు • గావింపంగాఁ
బోలునె దుష్పథవర్తులఁ, జాలఁడె శిక్షింప రామ•జనపతి యనుచున్. 55

ఉ. ఇట్టివి గల్గునే జనుల • కెవ్వరికిన్ నరనాథునెల్ల నే
పట్టున నైన నేల ననుఁ • బాపము చుట్టెనొ కాక దీని నే
నెట్టని నిర్ణయింతు నిది • యింతయు భూపతిచెట్ట గా మదిం
బుట్టెడు నొక్కశంక యిది • పోలుట పోలమి దోఁప దయ్యెడున్. 56

ఉ. ఎయ్యది యెట్టు వోయినను • నీతనికిం బ్రియ మెచ్చునట్లుగా
నియ్యెడ నగ్నివెట్టుకొని • యెల్లజనంబులు సూచుచుండఁ గాఁ
జయ్యన మ్రంది పోయెద వి•చారము లిన్నియు నేల యంతతో
దయ్యము నెత్తికోలు తుదిఁ • దాఁకెడు నంచు బహుప్రలాపుఁ డై. 57

క. పొరలుచు లేచుచు నలుదెసఁ, దిరుగుచు భూపాలవర్యుఁ • దిట్టుచుఁ దనయుం
బొరిఁబొరిఁ జూచుచుఁ బిలుచుచుఁ, బరిరంభము సేయుచుండె•బలు వేదనతోన్.

క. ఉన్నంత నంతయును విని, యన్నరనాయకుఁడు హృదయ • మాకులముగ నా
పన్నశరణ్యుఁడు గావున, విన్న నగుచుఁ జక్కఁబెట్టు • వెర వారయుచున్. 59

వసిష్ఠాదిఋషులు విప్రకుమారునిమృతికారణము రామునికెఱింగించుట.

ఉ. ఖేదముఁ బొంది మంత్రుల న•కిల్బిషవృత్తులఁ దమ్ములన్ వసి
ష్ఠాదిమునీంద్రముఖ్యుల ర•యంబునఁ బిల్వఁగఁ బుచ్చి వారితో
నాదురవస్థ యున్నతెఱఁ • గంతయుఁ జెప్పిన న మ్మునుల్ సుక
ర్మాదరవృత్తి ని ట్లనిరి • యాదట నర్కకులాగ్రగణ్యుతోన్. 60

చ. కృతయుగవర్తనంబున న•ఖిన్నమతిం బృథివీసురుల్ దపం
బతులముగా నొనర్తురు ని•యంత్రితవృత్తిఁ దగంగఁ ద్రేతఁ బూ
జితగుణు లైనరాజులును • జేయుదు రాపరిపాటితో నన
ర్హత గను నాయుగద్వయము•నందును దక్కటి రెండుజాతులన్. 61

ఉ. ఇమ్మెయి దప్పి శూద్రుఁ డొకఁ • డిప్పుడు నీదగుభూమిలోనఁ దీ
వ్రమ్ముగ నిష్ఠమైఁ దపము • వారక సేయుచు నున్నవాఁడు గాఁ
గొ మ్మిది తప్పనేర దన•ఘుం డగు నీతఁడు బాలుఁ డేల తు
గ్రమ్మునఁ బొందు నీదురిత • మయ్యపచారము లేక పుట్టునే. 62

ఉ. కావున నెందు నారసి య•కార్యము తెల్లముగాఁగఁ జూచి సం
భావితమైనచిత్తమునఁ • బాయఁగ జేయఁగఁ గర్మసిద్ధి నా
శావలయంబునన్ యశము • సాంద్రముగాఁ గృపఁ గొంకు లేక నీ
వే వధియింప కున్న శిశు•వేదన క్రమ్మఱు టేల చొప్పడున్. 63

క. అనవుడు మో మలరఁగ న, జ్జనపతి లక్ష్మణునిఁ జూచి • చయ్యన జని వి
ప్రుని సూఱడింపు తత్సుతు, తనువు తగన్ సంగ్రహింపు • తైలద్రోణిన్. 64

క. అని చెప్పి భరతుఁ దగ నా, తనిఁ బురమున నిలువఁ బంచి • తనదుమనోవ
ర్తన ఘనపుష్పకమును న,మ్మనుజేంద్రుఁడు దలఁచె నదియు • మసలక వచ్చెన్.

రాముఁడు పుష్పకారూఢుఁ డై శూద్రతపస్విని వెదకి ఖండించుట.

శా. చాపంబుం బటుబాణతూణయుగముల్ • శాతాసియుల్ వర్మముల్
భూపాలుండో విమానరత్నముపయిం • బూజాసమేతంబు ని
క్షేపింపం దగువారిఁ బుచ్చి మును లా • శీర్వాదముల్ సేయఁ ద
చ్ఛ్రీపాదంబులు శేఖరద్యుతుల న • ర్చించెన్ వినీతాత్ముఁ డై. 66

తే. వారి వీడ్కొని యిక్ష్వాకు • వంశవరుఁడు, పుష్పకం బెక్కి ఖేచర • పూజ్యుఁ డగుచు
మున్ను పశ్చిమదిగ్భాగ • మునకు నేగి, యందుఁ గలయఁ దపస్వుల • నరసి యరసి.

క. చూచుచుఁ బలుకుచు వినుచు య,థోచితసంభాషణంబు • లొనరించుచు ని
ష్ఠాచారుల నెల్లను ధ,ర్మాచార్యుం డతివిదగ్ధుఁ • డయి శోధించెన్. 68

క. ఉత్తరమునందుఁ దూర్పున, నిత్తెఱఁగున మునులలోన • నెల్లను గలయం
జిత్తానురూప మగున, ద్వృత్తంబునఁ జొచ్చి వారి • వెదకుచు వచ్చెన్. 69

క. అక్షయపుణ్యుం డిట్లు ప్ర,దక్షిణముగ భూమిలోనఁ • దడవుచు మునిసం
రక్షలు సేయుచు వచ్చుచు, దక్షిణదిక్కునకు వగపు • దనమదిఁ గదురన్. 70

ఉ. అం దొకకొండచేరువ సి • తాబ్జవనంబులతీరభూమి నూ
కందముకొమ్మునన్ బిగియఁ • గాళులు రెండుఁ దగిల్చి వ్రేలుచుం
గ్రింద హుతాశనార్చుల న • ఖేదమునం గబళించి మ్రింగుచు
న్దొదము కాంతి నొంద మహా • నియతపం బొకఁ డాచరింపఁగన్. 71

క. కని యల్లల్లన యచటికిఁ, జనుచు నిరూపించి యతని • చందము దనవె
మ్మనమున కెరవయి తోఁచిన, మనుజేంద్రుఁడు చేర నరిగి • మధురోక్తిమెయిన్.

క. ఏమికులంబునఁ బుట్టితి, నామం బెయ్యది తపంబు • నకు ఫల మై ని
కామించిన తెఱఁ గెట్టిది, నీమది నున్నట్లు నాకు • నిక్కము సెపుమా. 73

చ. అనినఁ దపస్వి యిట్లను మ • హాత్మ జనించితి శూద్రయోనిఁ బే
రును విను శంబుకుం డగత • రోషమదభ్రమచిత్తవృత్తి ని
ట్లనితరసాధ్య మైనతప • మర్థి నొనర్చెద మేనితో దివం
బునకు జగత్ప్రశస్తముగఁ • బోవుట కోర్కి నిజంబు సెప్పితిన్. 74

ఉ. నా విని భూవిభుండు ముని • నాయక సత్యహితోపదేశవా
ణీవిభవంబు చిత్తమున • నెక్కొన నచ్చెరు వంది గాఢసం
భావన చేసి శూద్రముని • పై సదయం బగుచూడ్కి నిల్పి చిం
తావివశత్వ మొందె నృప • ధర్మము నీచము గాఁ దలంచుచున్. 75

చ. తనయశవంబు మోచికొని • తన్వియుఁ దాను వచ్చి యేడ్చువి
ప్రునియెడ లంతరంగమునఁ • బోక పెనంగిన ఖడ్గముం గనుం

గొనుచు మునీశ్వరానుమతిఁ • గ్రూరత కైనను నోర్చువాఁడఁ బో
మ్మని తలపోయు చుండెఁ గృప • యం దెడ సేయుచుఁ జిన్నవోవుచున్. 76

క. కరుణాతిశయంబుఁ బ్రజా, పరిపాలనరతియుఁ బెనఁగు • వడి యుల్లములోఁ
బిరిగొన నిశ్చయమునకుం, జొరఁ జాలక తలఁకుపాల•సుండును బోలెన్. 77

క. వెడఁగుపడి యచటఁ బెద్దయు, వడి నిలిచి • తలంచుకొని య•వక్త్రంబును ని
ష్ఠు డితనిఁ దెగఁజూడక చో, ప్పుడునే యావిప్రశిశువు•ప్రాణం బసుచున్. 78

క. తల కంటగించు చుండఁగ, బలిమిని నౌషధరసంబు • పానము సేయం
దలకొనురోగార్తుని క్రియ, నలమటతో బెరయు తెగువ • నలుగులపడుచున్. 79

మ. నరనాథుం డిటు లెట్టకేలకు విలీ•నం బైనచిత్తంబు సు
స్థిరభావంబునఁ బట్టుకొల్పికొని ని•శ్చింతాత్ము నత్తాపసుక్
శరణార్థిస్ఫుటరక్షఁ గోరి తునిమెన్ • సంరంభశూన్యాంగుఁ డై
కరవాలంబు మృదుక్రియం బెఱికి రే•ఖాహీనదీనస్థితిన్. 80

ఆ. అపుడు కుసుమవర్ష • మాకసం బెల్లను, బొదివె దేవదుందు•భులు సెలంగె
హారిహారాదిదివిజు • లంతరిక్షంబున, నిలిచి సంస్తుతించి • రెలమి మిగుల. 81

శూద్రమునిని వధించినరాముని దేవతలు ప్రత్యక్షమై గారవించుట.

ఉ. వారలు రాముతోడ రఘు•వంశనృపోత్తమ యిత్తపోధనుం
డేరికిఁ బొందరానిగతి • కేగె సుకర్మము మెచ్చి యేము నీ
కోరినయట్ల యిచ్చెదము • కొమ్ము వరం బనినం బ్రమోద మే
పారఁగ విప్రబాలు బ్రదు • కాధరణీరమణుండు వేఁడినన్. 82

క. ఏప్రొద్దు శూద్రముని విగ, తప్రాణునిఁ జేసి తీవు • ధర్మనిరతి నా
విప్రశిశుచైతన్యము, నాప్రొద్ద యనూనముగ స•మాహిత మయ్యెన్. 83

చ. అని విభు నెమ్మనంబు ప్రమ•దాతిశయంబునకు బొందఁ జేసి య
య్యనిమిషసంఘ మిట్లనియె • నాతనితో మఱియున్ మహీశ యే
మనఘుఁడు కుంభసంభవుని • యజ్ఞముతీఱుదలం దదీయద
ర్శనమున కర్థి నేగెదము • రమ్మట నీవుఁ దగం దదర్థమై. 84

దేవతలు చెప్పినచొప్పున నగస్త్యునియజ్ఞము చూడ రాముఁ డరుగుట.

చ. అనుచు విమానముల్ నడప • నన్నరనాథుఁడు పుష్పకంబుపై
ననుగమనంబు సేసె నమృ•తాశనులుం జని యమ్మునీంద్రుపూ
జనములఁ దృప్తిఁ బొంది రఘు•సత్తము ధర్మవిధిప్రయత్న మా
తని కెఱిఁగించి యేగి రుచి•తంబుగ సంయమిఁ గాంచె రాముఁడున్. 85

క. అతఁ డభ్యాగతపూజా, ప్రతిపాదనకౌశలమున • రాఘవు సంతో
షితహృదయుఁ జేసి యిట్లనుఁ, గతిపయసల్లాపజనిత•కౌతూహలుఁ డై. 86

మ. అవనిదేవకుమారుచావునకు నీ • యత్యంతఖేదంబుఁ బొం
ది ప్రవేశంబున ధర్మనిర్ణయము సం•ధిల్లం బ్రతీకారక
ర్మవిధానంబున వానిమేన మగుడం • బ్రాణంబు గల్పించుటల్
దివిజవ్రాతము సెప్పఁగా విని కృతా•ర్థీభూతచిత్తుండ నై. 87

క. నీ కెదురుసేయు చుండితిఁ, గాకుత్స్థాన్వయవరేణ్య • కడు నద్భుత మీ
లోకమున నీచరితం, బేకందువ నైనఁ గలదె • యెవ్వరి కయినన్. 88

క. అని యమ్మునిపతి లజ్జా, వనతుం డగురామధరణి•వల్లభునకు ని
చ్చె నతిప్రియపూర్వకముగ, ననర్ఘ్యమణిరుచుల వెలుఁగు • నాభరణంబుల్. 89

ఆ. ఒసఁగి యిట్టు లనియె•నుర్వీశ యొకదివ్య, పురుషుఁ డొక్కకొలని•పొంత నన్నుఁ
గాంచి వినయ మొప్పఁ • గాఁ దనదురితంబు, నాకు నెఱుఁగఁ జెప్పి•నాకతమున.

క. ఆదురితము వాసిన స, మ్మోదమునఁ బ్రహ్మలోక•మున కరుగునతం
డాదరవృత్తి నొసంగం, గా దన కీభూషణములు • గైకొంటిఁ దగన్. 91

తే. దేవధరణీయ మిది నర•దేవసేవ్య, నీక ధరియింపఁ దగు నని • నెయ్య మొంద
దేవకార్యంబు మేదినీ•దేవహితముఁ, గెలిమిఁ జేయు మని విభు•కేలఁ దొడిగె.

క. పలుకుల నాదశరథుఁగా, దిలిసుతుఁ దుష్టాత్ముఁ జేసి • దీవనలఁ బాగ
డ్తల సముచితోపదేశం, బులఁ దాపసవరుఁడు ప్రొద్దు • పుచ్చుచు నుండెన్. 93

రాముఁ డగస్త్యునిచే సమ్మానితుఁడై యయోధ్య కేతెంచుట.

తే. అధిపుఁ డాదివసంబున•య్యామినియును, గడపి మఱునాఁడు మునిపద•కమలములకు
నెఱఁగి వీడ్కొని పుష్పకం•బెక్కి సిద్ధ, సాధ్యపూజితుఁ డగుచు న•యోధ్య కరిగె.

చ. తనుఁ గని భక్తి మ్రొక్కుటయుఁ • దమ్ములఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి యాత్మవ
ర్తన మెఱిఁగించి తల్లులకు • దండనమస్కృతు లాచరించి భృ
త్యనికరపౌరభూజనము•దావహుఁ డై కొలు విచ్చి కొంతసే
పున కనుజాదిసేవకులఁ • బొమ్మని భూపతి సమ్మదమ్మునన్. 95

క. సమయకరణీయకవిజన, సముదయగోష్ఠీవినోద • సారస్యసం
గమునఁ దగఁ బ్రొద్దు పుచ్చె, న్సముచితచతురాల్పపరిజ•నంబులతోడన్. 96

క. మనుజపతి తాను దమ్ములు, జనమానసరంజనార్థ • సమ్మదచరితం
బున నెల్లలోకములుఁ గీ, ర్తన సేయఁగ నిట్లు పూజ్య•రాజ్యము నడపెన్. 97

ఆ. అంత నొక్కనాఁట • ననుజుల రావించి, ధర్మసంగ్రహైక•తత్పరాత్ముఁ
డగుటఁ బుణ్యకర్మ • యత్నాదరమున వా, రలకు నిట్టు లనియె•రామనృపతి.

చ. క్రతువులయందు మేటి యనఁ • గా నుతి కెక్కినరాజసూయము
ప్రతిహతవృత్తిఁ జేయునృప•భావము గౌరవ మొందఁ జేత యీ
ప్సిత మిది మీకుఁ జూడ నవి•శేషసముద్యమ మేని దక్కి యా
రతమతి నుత్సహింపుఁ డభి•రామముగా విభవాస్పదంబుగన్. 99

చ. అనుడు వినీతిమై భరతుఁ డారఘునందనుతోడ నల్ల ని
ట్లనుఁ గరుణావిధేయమతి వై పొగడొందిననీకు విశ్వభూ
జనమనుజేశ్వరప్రకరసంశ్రయమూలము నాఁ బ్రసిద్ధి కె
క్కినక్రతు వేల యొండొకటికిం దొడఁగెదె మముఁ బంపు పెంపునన్. 100

ఆ. అనినపలుకు లియ్యకొను రాఘవునకు సౌమిత్రి యిట్టు లనియె సత్రసమితి
యందు ముఖ్యమగు నశ్వమేధంబు పూజ్యంబు దానిఁ జేయు మధిప నీవు.

రాముఁ డశ్వమేధయాగము సేయుట.

మ. అనినం దమ్మునిమాటఁ గైకొని మహీశాగ్రేసరుం డాతనిం
బనిచెన్ రాజుల విప్రకోటి మునులన్ బంధువ్రజంబుం గరం
బనురాగంబునఁ బిల్వఁ బంప నతఁడున్ యజ్ఞోచితామంత్రణం
బొనరించెన్ సకలావనీశజనచిత్తోల్లాససంపాది యై. 102

క. జనపతి వసిష్ఠముఖసన్మునులయనుజ్ఞ గొని లక్ష్మణుని ఋత్విజులం
గనకాదివస్తుయుతముగ, వెనుకం బోఁ బనిచి హయము విడిచె నియతుఁ డై.

తే. పుణ్యతర మగు నైమిశారణ్యభూమి, భాగమున యజ్ఞవాట మపారవిభవ
భాసితంబును శుచియుఁ గాఁ జేసియున్న, నందులకుఁ జని మంత్రతంత్రాన్వితముగ.

క. క్రతు వొనరింపఁ దొడఁగి భూపతి పత్నీకృత్యములకుఁ బసిఁడిని సీతా
ప్రతిమ నొడఁగూర్చుకొని హృ, ద్గతఖేదము లోన నడఁచి ధైర్యము పేర్మిన్.

క. నానాదేశసమాగతు, లైనవివిధజనములం బ్రయత్నంబున స
న్మానించి తత్తదుచితా, నూననిఖిలసంవిధాప్రయోజకుఁ డగుచున్. 106

క. అన్నంబు వస్త్రములు సం, పన్నహిరణ్యంబు రుచిరబహుమణులును శ
శ్వన్నిరతి నొసఁగుఁ బ్రియమున, నన్నరపతి విప్రకోటి కచ్చెరు వారన్. 107

క. సరసఫలకందమూలో, త్కరములు వేర్వేఱ బహుల కటములఁ దెప్పిం
చి రఘువరేణ్యుఁడు సంయమి, వరులకు నొప్పించె శిష్యవర్గము లలరన్. 108

కుశలవులు యాగశాలకు వచ్చి రామాయణగానము సేయుట.

ఉ. ప్రీతి జగంబుచిత్తములఁ బెంపు వహింపఁగ నిట్లు చెల్లఁ బ్రా
చేతసుఁ డమ్మఖంబునకు శిష్యయుతంబుగ వచ్చి దారచిం
తాతురుఁ డైనరాముని యథార్థవిధానము శాతకుంభసీ
తాతనుసంవిధానచరితం బగు నెల్ల నెఱింగి హృష్టుఁ డై. 109

క. సీతాతనయులఁ బ్రీతిస, మేతుం డై పిలిచి వారికి ట్లనియె జఘ
న్యేతరుఁ డగురఘునందను, చేతోగతిఁ దెలియఁ గోరు చిత్తముతోడన్. 110

ఉ. గేయరసంబు నింపున సకిల్బిషవర్ణములందు మాగధ
శ్రీ యలవడ్డకోవిదుల చిత్తము లార్ద్రతఁ బొందునట్లుగా

నీయెడ సదగ్రాగతము•నీంద్రనరేంద్రులపాలి కేగి రా
మాయణ మర్థిఁ బాడుఁడు స•మాహితమానసవృత్తి నిత్యమున్. 111

తే. యాగశాలోపకంఠంబు•నందుఁబోయి, వెరవుమైమీఱ లోకాలోక•పరిక్రమమున
రాముచెవి సోఁకునట్లుగా•నేమిభంగి, నైనఁ బాడుఁడు తగుసమ•యంబు లెఱిఁగి.

క. జను లెవ్వ రేని మిమ్మా, మనుజేంద్రుం డున్నయెడకు•మన్ననమైఁ దో
డ్కొని చనినను నాకర్ణ్నన, మునఁ బతి పిల్పించె నేని•ముదమునఁ జనుఁడీ. 113

క. మనుజేశ్వరుసభ నే ను, న్నను లేకున్నను మనంబు•నం గొంకక పా
వన మగు నానృపుచరితము, వినిపింపుఁడు చొచ్చి యతని•వేడుకకుఁ దగన్.

చ. అని ముని చెప్పి వేడ్క హృద•యంబులఁ బట్టుకొనంగ మైథిలీ
తనయులు దాని కియ్యకొని•దండనమస్కృతు లాచరించి వీ
డ్కొని పరిషత్ప్రదేశములు•కుం జని పాడుచు నల్లనల్ల నే
ర్పున మఘశాలచేరువకుఁ•బోయి నృపశ్రుతిగోచరంబుగాన్. 115

క. సరసధ్వనిఁ బాడఁగ న, న్నరపతి యాలించి నిజగు•ణాస్తవనకథా
విరచన యగు టెఱిఁగి తదీ, యరసానుగుణప్రకర్ష•మభినందింపన్. 116

చ. తలఁచి మహీశులన్ మునులఁ•దమ్ముల బంధుల సత్కవీంద్రులం
గలల విదగ్ధులైననట•గాయకవైణికవాంశికాదులం
బిలువఁగఁ బంచి వైభవము•పెంపెసలారఁగ వార లెల్లఁ దన్
గొలువఁగ నాకుశీలవుల•కుం దగ దర్శన మిచ్చె నిచ్చినన్. 117

క. చొత్తెంచి రాముపడు వ, చ్చొత్తినచందమునఁ దనువు•లొప్పఁగ రూపా
యత్తంబు లైనజనముల, చిత్తములు వికాస మొంద•సీతాతనయుల్. 118

తే. రాముచరితంబు గేయాభి•రామమధుర,పదవిలాసమనోహర•భావభంగిఁ
జతురవాక్యార్థసువ్యక్త•సరసలీల, వివిధగతిఁ బాడుచున్న య•య్యవసరమున.

క. వీరలమునివేషంబుల, కారణమునఁ గాక యొడలి•కట్టడయు ముఖ
శ్రీరామణీయకంబు మ, హీరమణునియట్ల కాదె•యిరువుర కరయన్. 120

రాముఁడు కుశలవులగానము విని సమ్మానించుట.

క. అని యెల్లజనంబులు నె, మ్మనములఁ దలపోయుచుండ•మనుజేశ్వరుఁ డ
మ్మునిబాలకులకు నొసఁగెను, గనకము నాభరణములును•గారవ మెసఁగన్. 121

చ. ఒసఁగిన నిక్కుమారు లవి•యొల్లక పల్కిరి మాకుఁ గాయలుం
గసురులు వేళ్లు నెల్లఁకులుఁ•గాక సముజ్జ్వలభూషణంబులుం
బసిఁడియు నేల యుక్తమె త•పస్విజనంబులకుం బరిగ్రహం
బసమభవద్గుణస్తుతిక•థైకపరత్వవిభూతి సాలదే. 122

చ. అన విని గారవంబు హృద•యంబునఁ బుట్టఁగ వారిఁ జూచి య
య్యినకులముఖ్యుఁ డుత్సుకత•నెవ్వరివారలరీ ప్రబంధ మే

మునికృత మన్న నాదికవి • మోము గనుంగొని యక్కుమారు లం
దనుమతి గాంచి యిట్లనిరి • యానృపచంద్రునకుం బ్రియంబుగన్. 123

క. ఈసందర్భము వీరలు, నేసినయది మేము వీరి • శిష్యులము రసో
ల్లాసమధుర స్ఫురదీని ను, పాసింతుము ప్రీతి నేత • దనుమతి నెందున్. 124

చ. అనుడు వికాస మంది విభుఁ • డమ్మునినాథముఖారవిందముం
గనుఁగొని మీకృపామహిమ • గావ్యమయోజ్జ్వలమూర్తిఁ దాల్చి పా
వనముగఁ జేసె నాదులఘు•వర్తనముల్ భువనంబు లాదరం
బునఁ గొనియాడు నింక ననుఁ • బుణ్యుఁడ నైతిఁ ద్రిలోకపూజితా. 125

క. ఈవాత్సల్య మధికసం, భావనమై మీర లెఱుక • పఱుప కునికి యే
మో వీర లెవ్వరో విన, గావలయుఁ గూఢపధము • గాఁ దగునేనిన్. 126

వాల్మీకి రామునికి సీతావృత్తాంతము చెప్పి కుశలవుల నతని కొప్పించుట.

క. అనురఘునాయకుపలుకులు, విని మునిపతి జనకతనయా•వృత్తాంతం బీ
తని కెఱిఁగింపఁగ నిది తఱి, యని యతనికి నిట్టులనియె • నందఱు వినఁగన్.

చ. వినయముఁ బెంపు నేర్పును వి•వేకముఁ గలనీవు మేదినీ
తనయఁ దొఱంగు టెట్టు లుచి•తంబుగఁ జూచితి విట్లు వోలునే
యనలవిశుద్ధ యైనసతి • నక్కట యెక్కడనేనిఁ బొమ్ము నీ
వని వెడలంగఁ ద్రోచిన ద•యాగుణ కీర్తికి హాని పుట్టదే. 128

క. నాఁ డగ్నిలోనఁ ద్రోచిన, వాఁడ వకట యంతఁ బోక • వల్లభ నిమ్మైత్ర
నేఁ డడవిఁ ద్రోచి తెదఁ గడు, వాఁడి గదే నీకు రాఘు•వకులప్రవరా. 129

తే. అంతనుండియు నీశోక • నలిగి యున్న, వారమే మది యట్లుండె • వారిజాక్షి
తెఱఁగు వినుమని యిట్లను•మఱియుముని వి, నీతజాతోత్సుకుండగు•నృపవరునకు.

క్షత్త్రియపుత్త్రికాభరణ•గౌరవలీల వెలుంగు మేదినీ
పుత్త్రి మదాశ్రమస్థలము • పొంత వనంబునఁ ద్రోచి వచ్చె సౌ
మిత్త్రి తపస్విబాలకులు • మెల్లుకఁ గన్గొని వచ్చి నాకుఁ ద
న్మాత్త్రి నెఱుంగఁ జెప్పుటయు • మానినియున్నెడ కేను గ్రక్కునన్. 131

చని యనునయించి యాశ్రము, మునకుం గొని పోయి యచటి • మునివరపత్నీ
జనములభంగి నుటజవ, ర్తినిఁ జేసినయంతఁ గొన్ని • దినములు సనినన్. 132

చకితాత్మ లగుమహీసురు, లకుఁ బ్రీతి యొనర్ప నాఁడు • లవణునివధసేఁ
తకు నీ వనుపఁగ శత్రు, ఘ్నకుమారుం డందుఁ బోవు • కందువఁ బ్రీతిన్. 133

జనకసుత కవలవారిం, గనుడు ననుష్ఠితసమస్త•కరణీయుఁడ నై
మనువంశముఖ్య కుశలవు, లనియెడునామంబు లిడితి • నయ్యిరువురకున్. 134

కాలౌచిత్యము మీఱఁ బెక్కువలమైఁ • గల్యాణసౌమ్యాంగులై
కేలీలోలతపస్విదారకసహా•క్రీడాం బ్రవర్తిల్లుచున్

బాలేందుద్వయిలీల నుజ్జ్వలకళా•ప్రౌఢత్వముం బొందుచుఁ
శీలం బాకృతు లొందిన ట్లగుచు స•త్సేవం బ్రియం బందుచున్. 135

తే. సకలవిద్యలయందుఁ బ్ర•శస్తి కెక్కి, యకుమారులు రామాయ•ణాఖ్యమైన
మత్ప్రణీతప్రబంధంబు • మధురగేయ, సహితముగ నభ్యసించిరి • సచ్చరిత్ర.

క. అని తెలియఁ బలుకుతనదువ, చనపద్ధతిమై నెఱిఁగియు • సంశయమతిఁ ద
న్నును సుతులఁ జూడ నమ్ముని, మనుజేంద్రున కిట్టు లనియె • మఱియుం బ్రీతిన్.

క. వారల నివ్విధమున సం, స్కారవిశేషాభిమతులఁ • గావించితి నా
చారవిజితసంయము లగు, వీరలు వారప్రతర్క్య•విభవైకనిధీ. 138

తే. ఎంతకాలంబు వోయిన • నెరవ కాదె, యొరులసొమ్మనితలఁచియా•గోత్సవమున
కిదియ కానుకగా వీరి • నిట్లు తెచ్చి, నిన్నుఁ జేర్చితి రఘుకుల•నృపవరేణ్య.

క. అనవుడు జనపతి నెమ్మన, మున నచ్చెరువాటు ముదము • ముప్పిరిగొనఁగాఁ
గనుదోయి సమ్మదాశ్రుల, మునుఁగఁగఁ బులకములు మేన•మునుఁగువడంగన్.

క. ఆనందము గదిరిన నభి, మాని యగుట నయ్యవస్థ • మది నిడుకొని య
క్లేనిం గర్తవ్యము దగ, నానతి యిం డనిన మునిజ•నాగ్రణి ప్రీతిన్. 141

సీత నిజపాతివ్రత్యప్రభావంబున భూమిం గ్రుంగుట.

సీ. జనకతనూజఁ గై•కొను మిది మామతం బనిన వినీతుఁ డై • యవ్విభుండు
మునినాథ యవిచార•ముఖ్యంబు గాన లోకంబు మెచ్చించుట • కడిఁది గాదె
ముద్దియ మాచిత్త•మునకుఁ బోలినభంగి నీయెడ శపథంబు • సేయఁ గాక
యనవుడు నిది వోలు • నని ముని శాసింపఁ దాపసీజనసహి•తంబు గాఁగ

తే. సీత యచ్చటి కేతెంచి•మాంతయయిన, భూమిదెసఁజూచి యెమ్మెయి•రామనృపతి
కేను దప్పనిదాన•నేని నన్నుఁ, జేర్చికొను మని తడవ న•చ్చెరువు గాఁగ.

మ. అవనీదేవత సింహపీఠగత యై • యచ్చోటఁ దోతెంచి రా
ఘవుదేవిం దొడదోయిపై నునిచి లో•కం బద్భుతం బంద నే
ల వెసం జొచ్చిన ధాత్రి కల్గునృపులా•ల్యంబు న్మునీంద్రుండు యో
గ్యవచోయుక్తులఁ బాపి పుత్త్రియుగయో•గానంద మగ్గించుచున్. 143

క. ఇహపరసౌఖ్యనిదానము, మహితాపత్యంబ యనుచు • మనుజేంద్రుమనో
విహరణముఁ బుత్త్రిలాభ, ప్రహర్షవిషయంబుఁ జేసెఁ • బరమప్రీతిన్. 144

తే. అకుమారులు రాముపా•దాంబుజముల, కెరఁగి భూదేవితప్పు స•హింపవలయు
దేవ యని ముద్దువుట్టఁ బ్రా•ర్థించునట్లు, గాఁగ నత్తఱి వాల్మీకి•గఱువుటయును.

రామచంద్రుండు పుత్త్రసహితుం డై నిజనగరంబుఁ జొచ్చుట.

క. వారలు నవ్విధమున నా, భూరమణుని మదికి నింపు • వుట్టింపఁగ మం
దారకుసుమములు దొరఁగెను, బోరన దివి దేవదుందు•భులు గర్జిల్లెన్. 146

చ. జయజయశబ్దముల్ సెలఁగ • సర్వజనంబు నెలర్ప నర్మిలిం
ప్రియసుతయుగ్మముం దిగిచి • పెద్దయుఁ బ్రొద్దొగిఁ గౌఁగిలించి మో
దయుతమనస్కుఁడై నృపతి • దమ్ముల సమ్మద మొందఁ జేసి య
న్వయపరివృద్ధి తల్లులమ•నం బలరం బ్రకటించి వేడుకన్. 147

క. నగరం బుత్సవరమ్యం,బుగ నప్పు డలంకరింపఁ • బుచ్చి సముచితం
బుగ సకలజనముఁ బొమ్మని, తగువారును మునివరుండు • దమ్ములుఁ దానున్.

క. కొడుకులతపస్వివేషము, లుడిపి నరేశ్వరకుమార• యోగ్యపరికరం
బొడఁగూర్చి వార లుచితవు, నడవడి వర్తిల్లఁ గ్రతుది•నంబులు సనినన్. 149

క. ధరణీసురగణము మునీ, శ్వరులను భూపతుల నర్థి • వర్గము నయ్యై
వెరవున సంభావించుచుఁ, బరువడి వీడ్కొలిపె రఘునృ•పాలుం డెలమిన్.

తే. వినయ మొప్పంగ వాల్మీకి•మునికి నర్చ, లిచ్చి మీకృప పెంపున • నెల్లవగలుఁ
బాపి నాహ్లాద మొనఁగూడె•భవదనుగ్ర,హంబమా కేశుగడయును•ననుచు నతని.

క. అనుచుటకును బెద్దయుద, వ్వనుగమనము సేసి భక్తి • నడుగులఁ బడి వీ
డ్కొని యమ్మునిసత్తముఁడీ, వనలం బ్రీతాత్ముఁ డగుచు • వచ్చెం బురికిన్. 152

తే. ఇట్లు కృతకృత్యుఁ డగురాఘ•వేంద్రు నెల్ల, వారు నయ్యైవిధంబుల•వచ్చి కాంచి
మన్ననలుమున్నుగాఁదమ•విన్నపములు,సఫలములు సేయఁదోషిత•స్వాంతులైరి.

క. తనకన్న ప్రజయకాఁగై, కొని భూప్రజ నెల్ల నొక్క • కొఱఁతయు లేకుం
డ నడపి పాలించుచు న, మ్మనుజేంద్రుఁడు పూజ్యరాజ్య • మహిమాన్వితుఁడై.

కుశలవులకు రాముఁడు రాజవిద్యల నేర్పించుట

క. మునులకడఁ దత్ప్రకారం,బున నునికిం జేసి మున్న•పూర్వం బని నం
దనులకు నుచితపరిశ్రమ, మొనరించువిధంబునకు స•ముత్సుకుఁ డగుచున్. 155

సీ. భరతవాత్స్యాయన • ప్రభృతినాగరికశాస్త్రంబులదెస నైపు•ణంబు వడయ
హయగజస్యందనా•ద్యారోహణక్రియాదక్షతవలన వై•దగ్ధ్య మొదఁ
గోదండకరవాల•కుంతముఖ్యాయుధశ్రమములయందుఁ బ్ర•శస్తి నొంద
వేణువీణాప్రౌఢ • వివిధకళాభ్యాసములయెడఁ బ్రాశ•స్త్యములు వహింపఁ

తే. జేసి తజ్జ్ఞులమనము ల•చ్చెరువడంగ, నక్కుమారుల నొక్కొక్క • యవసరమున
నేర్పు మెఱయించి ముదముద•లిర్పశిక్ష,కులకుఁ బసదన మొసఁగుని•ట్టలముగాఁగ.

క. ఇత్తెఱఁగునఁ గుశలవుల ను, దాత్తపరిశ్రములఁ జేసి • తద్విమలగుణా
యుత్తమతిఁ జేసి శస్త్రా, ద్యుత్తమబాణములవిధము • లుపదేశించెన్. 157

ఆ. సర్వకార్యములను • శత్రుఘ్నలక్ష్మణ, భరతు లరసి తీర్ప • ధరణి యెల్లఁ
బొగడుతోడియాజ్ఞ • నెగడి ప్రవర్తిల్ల, నతఁడు సద్వినోద•రతిఁ జరించు. 158

క. సుతులఁ గొనిరొండు విద్వ, త్ప్రతతి నుపాసించు భూమి • ప్రజ నరయు మహా
క్రతువు లొనరించు గురుదై, వతపూజలు సేయు సాధు • వర్గముఁ బ్రోచున్.

తరలము. ధరణి నెందును గాలవర్షము • దైవయోగసమగ్రమై
కురియ మోదముఁ బొంద సస్యము • కోటికొండలు పండ ధ
ర్మరతి సర్వజనంబు నుత్తమ • మార్గవర్తనశీలతం
బొరయ ధారుణి యేలె రాఘవ • పుంగవుండు మహోన్నతిన్. 160

ఆ శ్వా సాం త ము.

మ. మురజిత్కల్పుఁడు కల్పవృక్షకుసుమా • మోదప్రతీకాశకీ
ర్తిరమాధాముఁడు ధామమాలితులనా • శ్రీపాత్ర తేజోనిరం
తరదిక్చక్రుఁడు చక్రభృత్పదయుగీ • ధ్యానక్రియాభ్యాసత
త్పరతానిత్యుఁడు భవ్యకృత్యుఁ డసమా • దార్యుండు సౌమ్యుం డిలన్. 161

క. మనుజాజ్ఞాకరసవిత్రుఁడు, వినయస్తవనీయవిభవ • విశ్రుతనిజవ
ర్తనుఁడు పరివాహసన్నా, హనబిరుదాంకుండు శశ్వదభివిజయుఁ డిలన్. 162

మాలిని. ధరణిభరణదృప్య • త్పార్థివార్థప్రకాండా
హరణపరిణతుం డుద్యద్గుణాఢ్యక్షితీంద్రా
భరణకరణగాథా • పండితోద్యత్సదావి
స్ఫురణవరణనిత్య • స్తుత్యలక్ష్మీశుఁ డుర్విన్. 163

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు సర్వంబును దశమాశ్వాసము.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

సం పూ ర్ణ ము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారి
ఆదిసరస్వతీనిలయ ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రితము.—1916.